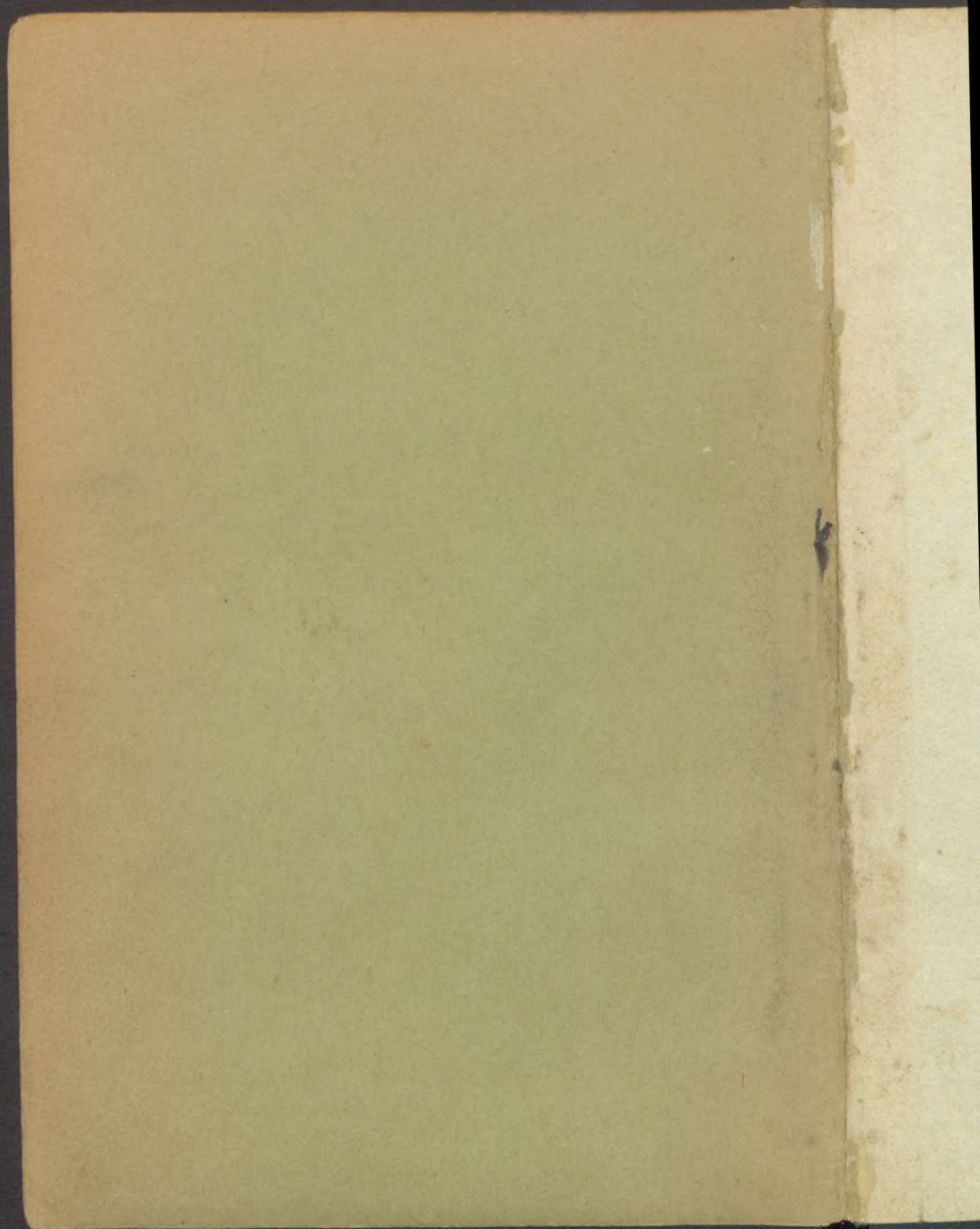

... M ...
124070

OSZK

íráz SOMOGYVÁRY GYULA

A PIROSSAPKÁS
KISLÁNY

JÁVOR VILMOS
köcsönkönyvtár és káoszalon
SZEGED, Kígyó útja 1.
TÖRÖT
BIBLIOTHECA

A

SIN

912.

VITÉZ SOMOGYVÁRY GYULA

A PIROSSAPKÁS KISLÁNY

REGÉNY

JAVORVILMOS
könyvtárak és káptalanok
SZEGED, Károlyi-utca 1.

ELSŐ KIADÁS

BUDAPEST

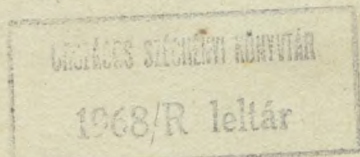
SINGER ÉS WOLFNER IRODALMI INTÉZET RT. KIADÁSA

Fenntartunk minden jogot, a fordítás, színpadra-
alkalmazás és filmesítés jogát is.

Copyright by Singer és Wolfner Irodalmi
Intézet Rt., Budapest, 1942.

M 124.070

Felelős kiadó: Hampó Józsefi igazgató,

Pesti Lloyd-nyomda. (Ig.: ifj. Kertész Árpád)

A könyv összefirkálása, megrom-
lásáért annak megvétele kötelező

... Hol volt, hol nem volt, de valahol mégis volt egyszer egy kislány. S mivel ez a kislány mindig piros sapkát hordott, hát csak úgy beszéltek róla, hogy: A Pirossapkás Kislány.

Volt ennek a pirossapkás, kedves kis teremtésnek, egy fehérhajú, mosolygó öreganyja is, de ez bent lakott, az irdatlan nagy, zúgó, meseerdő közepén. Se posta, se levél nem igen járt arra, csak a madarak hoztak néha hírt felőle.

Egyszer azután azt a hírt csipogták, hogy nagyanyó beteg lett s nincs aki gyógyítsa, nincs aki etesse, nincs aki itassa.

Útrakerekedett erre A Pirossapkás Kislány. Ételt, italt rakott a kosárkájába, a kosárkát a karjára akasztotta s ment, mendegélt és mind mélyebbre tévedt az irdatlan meseerdőbe.

A zúgó fák azt mondták:

— Fordulj vissza kis Pirossapkás, mert ez az erdő nem a te világod!

A füvek megreszkettek és azt sepegték:

— Fordulj vissza kis Pirossapkás, mert fölneszel lépteidre a farkas! Hiszen tudnod kell, hogy az erdőn mindig farkasok csatangolnak.

Hanem a Pirossapkás csak legyintett:

— Nem fordulhatok vissza, mert segítenem kell nagyanyón!

— Segítenek majd rajta a favágók — vigasztalták a nagyerdőben lépegető kislányt a tölgyek és fűvek. — Azok tudják a farkas útját és tudják az erdő dolgát!

— Nem, nem — rázta meg fejcskékjét A Pirossapkás Leányka — én akarom talpraállítani nagyanyót! Senki se tudja az orvosságát, csak én.

És ment, mendegélt, lépegetett tovább, óriási fák és suhogó páfrányok között.

És egyszer csak megzörrent a sűrű és eléje ugrott a rettenetes, lompos farkas.

Hanem a Pirossapkás nem ijedt meg. Bátran felelgetett a kíváncsiskodó ordasnak. Elmondotta, mi járatban van, hogy nagyanyóhoz igyekszik, aki ott lakik magában az ezeréves mohos tölgy alatt, fehérfalú házikóban.

— No, ha ilyen jó kislány vagy te Pirossapkás — örvendezett a farkas — akkor nem is bántalak, hanem inkább előreszaladok s megmondom öreganyádnak, hogy hozod ám az orvosságát, ételét, italát. Szóval az ezeréves tölgy alatt lakik!

Avval eltűnt a sűrűben és csak a zörgése hirdette, merre üget tova.

Hogy volt, hogy nem volt: alkonyatra odaért a kis Pirossapkás.

Hanem ahogy megállott az ajtóban: elhőkölt.

Nagyanyó ott feküdt az ágyában, de mintha egészen elváltozott volna.

— Nagyanyó — hebegte riadtan a kislány — miért olyan iszonyú a szemed?

— Azért, hogy jobban láthassalak! — dörmögött feléje a furcsa nagyanyó.

— És... és miért olyan karmos a kezed?

— Azért, hogy jobban elkap hassalak vele! —
mordult rá az ágybanfekvő.

— És... és... miért olyan nagy a szád? —
hátrált meg a kislány.

— Azért, hogy könnyebben bekaphassalak! —
csattant föl a farkas hangja, mert ő feküdt ott nagy-
anyó hálóköntösében és főkötőjében. S azzal: hamm,
bekapta a szegény kis Pirossapkást.

És nem volt többé se kislány, se nagyanyó, mert
nagyanyót persze már régen fölfalta a rettenetes
farkas.

Még jószerencse, hogy valami ifjú vadász vető-
dőtt arra, aki lelőtte a jóllakott farkast s mikor nyúzni
kezdte a torkos fenevadat, hát uramfia: ki ugrott ki
a farkas gyomrából?

Nagyanyó és a Pirossapkás Kislány!

Eddig volt, mese volt, itt a vége, fuss el véle...

— — — — —
Gyerekek, emberek, azt hiszik, hogy ez mese.

Pedig ez A Pirossapkás Kislány minden százévben
felbukkan közöttünk s elindul, hogy meggyógyítsa
nagyanyót. De ahogy beletéved a rengetegbe s menne,
mendégélne az erdőben, mindig találkozik a farkassal
és az mindig megeszi nagyanyót is, meg a kislányt is.

Mert az erdőben mindig ott leselkedik a farkas.

És a vadász olykor csak nagyon, nagyon későn
toppan be az erdőbeli házba.

S addig rettentő sötét van és az erdő fáin ki-
jukban az égig üvöltenek...

Budán, 1940 november havában.

Az ap

gőzölg

A

hajnal

hídján

volna

ját, ha

A

az úti

M

zsánsz

A

szer

— an

valót

A

nyújt

még n

jaira

Az apa így mesélte a fiának:

I.

... Mire Bécsbe értünk, szinte sügyig jártak a gőzölő lovak a hóban.

A postakocsis kürtőkalapján toronyban állott a hajnal óta hulló hó s amikor a kocsis a Wien-folyó hídján a Dominikánus-bástya kapuja előtt belefűjt volna a kürtbe, hogy megszólaltassa vidám melódiáját, hát nem jött hang a trombitájából.

Akkor kezdtek föléledni szorongó didergésükből az útitársaink.

Mert órák óta nem szólt már senki, csak a dilisánsz ablaküvegei zörögtek.

Az öreg Borsányi, a bácskai nábob, még egyszer megkínált bennünket jóféle rác ürmöséből — amelyből pozsonyi palotájában is egész pincérevalót tartott — és szedelőzködni kezdett.

A nagyszombati öreg dáma fájdalmas ah-hal nyújtóztatta ki csontjait, hogy kibújjon prémes s még meleg téglával is megbélelt lábzsákjából, a gondjaira bízott fitosorrú, kékszemű mamzell pedig össze-

kötötte álla alatt, a rókamálas, bársony fejkötő szalagjait.

Erre már megmozdult az Esterházy-fiú is. No persze, nem a madámnak segített kibújni a lábzsák-ból, hanem a mamzellnek. Az ugyan pironkodva s a madámra lesegetve próbálta elhárítani a kis kadét segítségét, de hiába sepegte, hogy:

— Oh, c'est rien, monsieur... laissez, laissez...

A grófocska mégis segített neki kigombolni a lábzsák oldalgombjait s örömmel nyugtázta a kis pisze, hálás tekintetét.

Nekem ugyan Pápa óta, egyre az Auerbach-lány járt az eszemben s vajmi kevés kedvet éreztem ahhoz, hogy a madám lábzsákját gombolgassam, dehát -- férfisors: gavallérkötelesség.

Az imént, hogy végighúztunk a Landstrasse végtelennek tűnő házsorai között s egy-egy mellékutcán kiláttunk a távoli Prater-liget felé: az erdő fáit eltakarta a sűrű hókárpít. S ugyanebbe az égből lengő csipkefátyolba takarózott balkézzől az Arsenal, odább pedig a Schwarzenberg-palota meg az új Südbahn-indóház tömör épülettömege is.

A bástyakapu alatt csattogó patákkal dobogtak át a lovak, azután megint csánkig gázoltak a Wollzeile úttestét borító hóba.

Azután befordultunk a Post-Gasse kosarasablakú házsorai közé s végül megállott a négy gözölgő ló, meg a sáfrányszínű, nyikorgó batár, a főposta udvarán.

Az istállókból elővánszorogtak a lovászok, a várószobákból meg az inasok.

Elköszöntünk az öreg Borsányitól, szalutáltunk a

hölgyeknek s nyomunkban a málháinkat cipelő szolgál-
gákkal, a stáció-iroda felé lépegettünk, a kadéttal.

Az volt a szándékunk, hogy a Post-Hofban meg-
ebédelünk, azután áthajtottunk az indóházhoz s az esti
vonattal füstölgünk tovább Bécsújhelyre. Mert akko-
riban már kiépült volt a bécs-trieszt-lombardiai vasút
némely része s mi, bécsújhelyi tisztek, meg a kadét-
jaink, vonaton jártunk be Bécsbe.

Arra nem is gondoltunk, hogy a hófúvás még
Stephenson vasparipáinál is nagyobb hatalom. A
semmeringi hágón már két napja nem tudtak átver-
gődni a vonatok.

— Hát akkor postakocsin dőcögünk tovább —
vontam meg a vállam.

Mert a bécs-bécsújhely-soproni postajárat nyő-
szörgő üvegládáiban is eljuthatott az ember Újhelyre.

Hanem: errevaló útijegy helyett is azt a választ
kaptuk, hogy postakocsit sem indítanak már. A reg-
gel elporoszkált lovas-postáslegény is kénytelen volt
Traiskirchen előtt visszafordulni, az utat elzáró, eme-
letes hótörlaszok miatt.

— Akkor most mi lesz? — kérdezte elképedve
a kadét.

— Mi? Hát te majd elmegy a nagybátyádhoz,
vagy valamelyik tantidhoz. Gondolom, lakik egész
csapat atyádfia, itt a császárvárosban. Én meg el-
megyek a gárdaházba. Ott legalább magyarok közt
lehetek s nem unom magam halálra, mint ebben a
postakürtös fogadóban. Hanem reggel hétkor jelent-
kezzél itt nálam, hátha addigra széthányják a hó-
törlaszokat s útbaindítják ezeket a zörgő kanári-
kalickákat!

A kadét összevágta a bokáját, tisztelgett s továbbbukdácsolt egy fiákeren a Pálffy-palota felé.

Én meg bekaptam valamit ebédre a Hauptpost-Hofban, azután nekivágtam a havas útnak, a Burg irányába.

A hó a császárnál is nagyobb úr — gondoltam magamban, mialatt keresztülvágtam magam a belváros apró utcáin, majd a Kohlmarkton, — mert ha ez így tart tovább, még az imperátor palotáját is betemeti.

A Burg kapuiban és a főőrségen a Langenau-ezred gránátos százada tartott szolgálatot. A medvebőrkuccsmás legények dideregve méregették az őrszemek tizlépésnyi útját.

Alig mult dél, mégis üresek voltak az utcák. A hófúvás földel alá verte a császárváros filisztereit. Ugyan ki is járna kint ilyen időben?

Megint az Auerbach-lány jutott az eszembe. Az alkalmasint most is hordatja az üres hordókat a Somlóról. Pedig milyen csepp teremtés! S milyen vigasztalan-gyorsan zuhant rá a tragédia. Tavaly még vidám pozsonyi farsang, idén pergő dob és licitáció a Somlón! Hát még ami e kettő között van? Az öreg fülei Horváth váratlan halála, rá a dúsgazdag Auerbach még váratlanabb anyagi összeomlása, a szélütés, temetés és: a tavalyi pozsonyi „Bürger-Ball“ körülrajongott nádszálkisasszonya a somlói pince hordóit árulgatja.

Ej, mi közöm vele? — torkoltam le magam a gárdaház elé érve. — Az, hogy táncoltam vele egy menüettet meg egy négyest a pozsonyi megyeházán, a tavalyi farsangon? No, ugyan hány-

nyal táncoltam már? Legfeljebb az, hogy ő is pápai? S hogy különös volt az a báli találkozás? Ez is ostobaság! Mi különös van azon, hogy két pápai találkozik a pozsonyi bálteremben? Elvégre mikor én odahaza diákoskodtam, az a csitri még nem is élt. Azazhogy két-háromesztendő s lehetett, amikor én kadétiskolába kerültem Tullnába. Ugyan melyik tizenkétesztendő s fiú törődik, akkor született pólyásbabákkal? S melyik tizennégyéves hadfi, hároméves óvodásokkal?

... Megkerültem a császári palotát s kiértem a Burg-bástya kapujához, majd a Glacis-ra. Hó, hó, hó mindenütt. Derékmagasságig hóban állott az udvari istállók hatalmas épülete is.

A gárdapalota nagy barokk-kapuja előtt strázsáló Langenau-muskétás, tisztelgett a nehéz muskétával s én befordultam a testőrök kaszárnyájába.

A vártaszobán Andrásfy meg Somssich János sakkozott, öles hosszú pipából pőfékelve.

— Hát ti mivel mérítek Isten drága idejét? — köszöntem rá a két ügyeletesre.

Föl se néztek a tarkakockás tábláról.

— Ne zavarj balga férfiú! — morgott maga elé meredve Andrásfy, mert rajta volt a lépés sora.

— De úri a fogadjistenetek! — mordultam rájuk tréfásan.

Erre fölpillantott Somssich. S nyomban el is rikkantotta magát:

— Nédd el! Hát ez meg hogy kerül ide? A Schwarzenbergék Létrája! Szervusz, Toronypiktor!

Abban a szemhunyasban megfélekeztek a játékról s ropogatni kezdték a bordáimat.

— Hallod-e — bolondozott Somssich — te újra nőttél vagy két hüvelyknyit s maholnap olyan hosszú csibukszárra lesz szükséged, mint a Stephansdom tornya!

— Hogyisne! — nevettem — harmincegyéves vén fejjel nő az ember?

— Ne tagadd! — kacagott Andrásfy Károly. — Aki nagyravágyó, az nagyravágyó. Tyű, a teremtsit, ereszd el a vállamat — ssz!

— Notandum — folytatta Somssich — még hasznod lehet a létraságodból amice, mert úgy hal-lom, Metternich fölbuzdulva Széchenyi technikai reformjain: állandó Feuerwehr-t akar alapítani Bécsben. Hát oda mindjárt kinevezhet obrisztlájdinántnak! Mert te létra nélkül is három emelet magasságból föcskendezheted a vizet.

— Oszt a térdeddel nyomogathatod a szivattyú hajtókarját! — tette hozzá Andrásfy.

— Csilaj, csilaj! — nyugtattam a két nekiszele-sedett gárdistát. — Még meghallja a zajt Vécsey testőrkapitány és borsóra térdeltet benneteket.

— Ördögöd van, hogy így melléfogsz a dolgoknak amice! — bolondozott tovább Somssich. — Attól ugyan vígan cincoghatnánk, mert vakációzik. Apropos: vakáció! Nyilván te is hazulról jössz: érzik rajtad a táblabíró-uraimék pipaszaga, meg a somlai pincszer! Hoztál-e legalább egy pofárávaló somlait?

— Meg hazai szalonnát? — kérdezte Andrásfy.

— Valami maradék kotyoghat még a fonott pintes-ben — dörmögtem vidáman — meg néhány falásnyi szalonna is maradt még. De ott lapulnak a Hauptpost-Hof Reisemagazinjában.

— Uccu, bizony megisszuk! — ugrott az ajtóhoz a karesú Somssich, hogy beszóljtson egy ordonáncot. — Addig te vess papírra néhány sort, hogy kiadják neki a málhádat!

— Hallod-e, itt is szállhatnál a gárdaházban — fordult hozzám Károly. — A vendégszobák is mind üresek, meg a fiúk közül is vakációznak vagy hatan.

— Az ám! Magamnak is eszébe juthatott volna — dűnnyögtem, mialatt megírtam a cédulát.

Félperc múlva már loholt egy takarító-legény a holmiért.

— És a többiek? — kérdeztem most, a két boldost.

— Fekszenek, alszanak, meg sóhajtoznak — mondotta Somssich, aki az imént kapta meg a gárdisták postáját s nyomban leült, leveleket válogatni.

— Hát mi ütött beléjük?

Andrásfy kifordította a dohányzacskóját s kínos gonddal igyekezett minden porszemnyi dohánymardékot összeszedni, hogy legalább félcsibukra valóra fussa.

— Mi ütött beléjük? — dűnnyögte komoran. — A Szilveszter. A pénzpusztulás, meg a Katzenjammer.

— Macskanyöször — igazította helyre Somssich. — Megint kiestél a rolléből Károly! Elfelejtet, hogy a gárda csak magyarul szól. Fizetsz egy krajcárt.

— Az ám! — vakarta meg a fejét Andrásfy. — De honnét pajtás, honnét? S különben magad is botlasz koma, mert rolléről beszélsz. Tehát előbb te fizetsz egy krajcárt.

— Ó, hogy a rosseb! — nevette el magát Somssich, a somogyi gyökér. — Igazad van! De hát

mit mondjak helyette, mikor erre még nincs szó. Csak nem mondhatom tekercsnek! Hogy kiestél a tekercsből?

— Tudod — fordult hozzám magyarázva s a pipájával gyötrődve Andrásfy — a multkor ez a Korponay meg Kozma váratlanul fölfedezte, hogy itt a gárdánál voltaképpen nem is kellene magyarul tudni. Minden második szavunk latin, minden harmadik német s minden negyedik francia. Először röhögtünk ezen a furcsa megállapításon, azután meghökkentünk s végül elrösteltük magunkat. Korponay kijelentette, hogy több idegen szó nem jön ki a száján.

— Megjegyzem, azóta két szót se szól naponta — vágott közbe Somssich nevetve.

— Az mindegy, de állja a fogadást! — folytatta Andrásfy. — Kozma meg Somssich pedig megszavaztatta a gárdát s határozványt mondtunk ki, hogy aki idegen szóval él: fizet egy krajcárt. Hm. Most jut eszembe te János — fordult Somssich felé — jó ez a szó, hogy határozvány? Nem volna jobb: határozmány? Vagy: határozat?

— Határozat? — hörkent rá Somssich. — Még mit nem? Különben tudja a rosseb! Kérdezzétek meg Korponayt meg Kozmát. Ők a nyelvcsőszökl! Korponay Sárospatakról, Feri meg a pápai kollégiumból hozta ezt a litterátus batyut.

— Fizetsz két krajcárt — mordult rá Károly.

— Én? Miért?

— Pro primo: kollégium, pro secundo: litterátus!

— Ügy? Akkor neked meg ezért az egyetlen mondatodért hatot kellene leszurkolnod, ha valami csoda-

tétel könyörülne meg rajtad s a zsebedbe varázsolna
hat krajcárt, azaz helyesebben hat rézpénzt.

— Megvesztél? Hát mit mondtam idegen szóval?

— Mit? Pro — az egy, primo — az kettő, kollégium — az a három, megint pro — az négy, secundo — az öt és litterátus — az hat.

Andrásfy úgy bámult Jánosra, mint a szíven-döfött bölény.

— Tisztára belegárgyul az ember ebbe a dologba!

Majd visszaverte a dohánytörmeléket a csibukból a tenyerébe s rávágott az asztalra:

— Elmebaj! Döbling! De igaza van Korponaynak! Disznóság, hogy így beszélünk! És ha a táblabíróvilág ott túl a Lajtán nem törődik vele, hát mi, a gárda, majd megtanítjuk!

Fölállott, végigsörgött a sarkantyúival a szobán s mivel látta: a markában levő dohánypor arra sem elég, hogy a pipa fenekét ellepje, hát a keze fejére szórta és felszívta burnótként. Csak a tüsszentés nyugtatta meg háborgásában.

Elgondolkoztam ezeknek a fiúknak a dolgán. Magyarország válogatott ifjúsága, a nemzet jövődjé-
gyveleje itt él a Burg mellett, a gárdapalotában. Ezer idegen hullám ostromolja ezt a kis szigetet, osztrák, cseh, morva, olasz grófkisasszonyok és princesszek vetegetik rájuk ábrándos szemecskéiket, tízet, húszat elragad e fiúk közül az idegen világ, de mindig akad egy kis dacos mag közöttük, az megcsökönyösödik, rávág az asztalra s azt mondja: nem! Igaz, ezek utóbb otthon is magányos dúvadak lesznek, mint Bessenyei. Vagy megmaradnak katonasorban s fölviszik kapitányig, esetleg ha háború van, ezredesig is.

De azután savanyú, békétlen vénségben száradnak el odahaza, hacsak maguk is potrohot nem eresztenek s be nem állanak a táblabírák, szüreteken, disznótorokon kesergő, világába. Mert szörnyen fojtó az élet a Lajta balpartján, de még bénítóbb a jobbpartján túl.

Valaki beadta a szobába a parancskönyvet. Somssich tovább válogatta a postát.

— Hitel! Hitel! — mondotta most váratlanul Andrásfy és kiforgatta a zsebeit az ablak előtt. — Az ember elpirul, ha arra gondol, hogy most visszajön ez az ordonánc a jóféle somlaival és még csak egy veszekedett krajcárt se nyomhat a markába a fáradságáért, amivel átbukdácsolt a hófúvason.

— Az az én gondom, pajtás — mondottam vígasztalóan. — Az én ládámat hozza át!

Somssich fölpillantott a levélsomóból s odabökött a pajtásának kajánul:

— De tegnap öt forintot adtál egy szál rózsáért, hogy kecsseleguess vele a Lichtenstein-komtessznek.

— Hisz ez a dühítő! A fene egye meg! És neked mért kellett leülnöd a Kolowrat-fiúval nasi-vasizni? Mi? Noblesse oblige, mi?

— Két krajcár! — dünnyögte a somogyi.

— Miért? — mérgelődött Károly. — Hát hogy mondjam azt, hogy: Nasi-vasi? A fene egye meg ezt a buta balkáni kártyajátékot! Gondolom, Jellasichek őrnagy vezette be Lichtensteinéknél. Nasi-vasi. Hm. Más neve nincs is. Hát hogy mondjam? Műszól!

— Nem is azt számítom — mondotta Somssich, a postát nézegetve — hanem a két francia szót. A noblesse oblige-t. Egyébként ma sincs levelünk! Bez-

zeg Klap
jött, kett
koronás
Gyurkán

Abba

— L

— F

asztaltól

tam szét

Han

közben n

— S

a kezét n

kergettek

—

Itáliában

se kerül

sereghez

Florenzh

ban!

—

odaácsin

mert ott

mert ne

otthoni

valaki n

érdemel

lább k

Sól

suhant

dülő vo

mindeze

zeg Klapkának három is van! Az egyik Temesvárról jött, kettő meg innét Bécsből. Ezek illatosak, grófi koronások. Persze, meghívók. Farsang van. A szép Gyurkának jól megy dolga!

Abban a pillanatban lépett be Klapka.

— Lupus in fabula! — dörögött Andrásfy.

— Három krajcár, Károly! — állapította meg, az asztaltól felállva a somogyi. — Éppen most válogattam szét a postát s három leveled is van Gyurka!

Hanem az csak félkézzel nyúlt a postájáért, mert közben rámtévedt a szeme.

— Szervusz Toronypiktor! — nevette el magát a kezét nyujtva. — Féléve nem láttalak. Tán csak nem kergettek megint vissza Itáliából, Bécsújhelyre?

— Akkor legalább elmondhatnám, hogy voltam Itáliában. De sajnos, még ezt sem mondhatom. Sor se került rá, hogy áthelyezzenek a lombardiai hadsereghez. Pedig két bataillonunk ott van. S éppen Florenzből, Dante, a művészet és a virágok városában!

— Sajnálak, szegény Vilmos! Persze, mindenki odaácsingózik. Az osztrákok, csehek, morvák azért, mert ott télen is süt a nap, a magyarok meg azért, mert nem bírják az ausztriai garnizónokat vagy az otthoni parlag kétségbeejtő látványosságait. Pedig ha valaki megérdemelné, hogy lekerüljön, hát te megérdemelnéd. Márcsak a művészeted miatt is. Ott legálább kibontakozhatnál.

Sóhajtottam. Rafael „Madonna della Sedia“-ja suhant el előttem. És Tizian égő színei, Perugino lendülő vonalai, meg Guido Reni színes pátosza. Pedig mindezeket csak másolatokból ismertem.

— Én már csak „Terrainlehre“-t tanítok a bécs-
újhelyi cögereknek — mondtam egykedvűen — meg
térképrajzolást. Alapjábanvéve marhaság, hogy fes-
tékeket is tartok a ládikámban. Elég volna két szín:
fekete meg sárga. Odakötöztek Bécsújhelyhez, mint a
rabot. Pedig pusztán azért lettem katona, hogy Itá-
liába kerülhessek. A magamfajta szegény ember más-
kép úgyse juthat el soha Michel Angelo, Rafael és
Murillo meg a többiek remekei elé. Lásd Kisfaludy Ká-
rolyt! De az, szegény, legalább lekerült. Hanem én?
Leviszik két bataillonunkat Florenzbbe, de engem az
utolsó pillanatban áthelyeznek a győrihez. S onnét
nyomban Bécsújhelyre vezényel a bölcs Kriegsmini-
sterium. Azóta ott poshadok, hetedik éve. Ej, hagy-
juk! Görgeynek volt igaza. Itthagytott csapat-papot s
elment kémiai kotyvasztani Prágába. Különben mit
tudtok róla?

— A napokban járt itt Tóth hadnagy a nádor-
huszároktól — mondotta Somssich — az említette,
hogy Görgey, Redtenbacher professzor legtehetsége-
sebb famulusa lett a prágai egyetem kémiai labora-
tóriumában. Egyébként azt is regélik róla, hogy va-
lami francia nevelőnőnek udvarol.

— Artúr? — hökkentem meg. — Lehetetlen!
Olyan fehérnép nem terem, aki Artur mindentlátó
szeme előtt is hibátlant mutat. Márpedig ez van olyan
legény, hogy nem vesz el mást, csak tökéleteset.

— No hiszen még nem vette el — legyintett
Klapka. — De ha megházasodik valaha, magam is
megnézem azt az asszonyt. Mert annak csakugyan
földre szállott angyalnak kell lennie. S érdemes is a
földreszállania Artúrért, mert abból akár huszárdol-

mányban
indul el
mandáns
képzetteb
alatt, se
mindenes

Dob
gény ráz

And
mi meg
mentünk

Aza
terembe.
tam, mi
volt. Az
ki két v
ban nem

Har
cára. M
üres vol

Mo
nem ve
burgbel
haza v
mély h
adtak l

—
itt is, o

Mi
nyomb
szagát

mányban maradt volna, akár fehér vegyészköpenyben indul el vele: valami rendkívüli lesz. Ezt még a kommandánsunk, Vécsey is elismeri. Azt mondja, soha képzetlenebb, élesebbeszű alattosa nem volt a keze alatt, se itt a gárdánál, se a csapatoknál. A vesztés mindenesetre: őfelsége ármádiája.

Dobogás hallatszott a kapu alól. A takarító-legény rázta le magáról a havat.

Andrásfy fölvitette a málhámat a vendégszobába, mi meg kikortyoltuk a maradék boromat s avval fölmentünk az olvasóba.

Azazhogy közben még benéztünk egy-egy hálóterembe. Soha leverőbb reménytelenséget nem láttam, mint akkor. A „virágszálak“ nyomora tébolyító volt. Az egész gárda összeadott pénze nem tett volna ki két vörös garast. Még az a jó, hogy élelem dolgaiban nem kellett a fejüknek fájni.

Hanem kimenni egyik sem tudott volna az utcára. Mert a nyalka testőratilla zsebe: rémületesen üres volt.

Most hát hadat üzentek a világnak s egyszerűen nem vettek tudomást arról, hogy ma is nap van. A burgbeli őrszolgálatosokon kívül, valamennyien idehaza voltak, borzas üstökükre húzták a pokrócot s mély horkolással vagy szótlan mennyezetbámulással adtak kifejezést gőgös világmegvetésüknek.

— Te vagy az, Toronypiktor? — hangzott föl itt is, ott is. — Szervusz! Mi ujság Bécsújhelyen?

Mihelyt meghallották, hogy szabadságról jövök, nyomban megelevenedtek. Mintha csak a hazai rög szagát érezték volna meg rajtam.

A második szakasz-szobába már vagy tizenöten kísérték tovább.

— Talpra, virágszálak! — kiáltotta Somssich. — Vándorlegény jött hazulról. Üzent vele apátok, anyátok, húgotok, öcsétek, csak a kisangyalotok nem üzent semmit. Mert úgy véli, ilyen korhely, morcos léhűtőkkal nem marad szerelemben.

Néhány csizmahúzó és sámfadarab levegőbe emelkedett, de mihelyt észrevették a virágszálak, hogy csakugyan vendég áll az ajtóban: leeresztették a bosszúálló fegyvereket. Nyomban ránk is özönlöttek:

— Hogy vagy Pózna-főhadnagy?

— Vivát, vivát Toronypiktor! — Szervusz, Hadfipásztor!

— Hoztál-e hazai pogácsát, Vilmos?

— Mennyi a bankvagyon, Schwarzenbergeket Létarája?

S a kérdések zuhogása közben csaknem összenyomták a bordáimat ölelésükkel.

— Pápán voltál, Toronypiktor? — vallatott Kozma Ferkó, Somssich somogyi fegyvertársa, aki nemrég még pápai diák volt.

— Ott.

— Lojzi néném nem üzent? Vagy tán nem is jártál Bocsoréknál?

— Jární jártam, üzentek is, köszöntenek is, csak éppen azt nem tudtam, mikor adhatom át, mert most is csak a hófúvás vert be hozzátok. Bocsor bátyád barackot küld a fejed búbjára, Lojzi nénéd meg azt üzeni, ügyelj magadra a feslett Bécsben.

— No, ez most ugyan könnyű, Ferkónak! — harsogta nevetve Boczonádi-Szabó, a jászkúntestőr. —

Olyan ü
deglelés

Eg
dégszob

A
valaha
kísérték
ról a p
csak fé
akikről
akárcsa
éppen
hoz ké

Az
persze
ták, re
aki —
láncod
maz k
az a fi

hörken
szoruc
a nag
gárleá
az eg
olyan
rúság
vállal
téma!

F

Olyan üres a bugyellárisa, hogy belenézni is kész hideglelés!

Egyideig évdöttünk még, azután átmentem a vendégszobába, hogy megmosakodjam.

A Kozma-fiún kívül vagy hárman voltak még valaha pápai diákok. Ezek még a szállásomra is elkísértek s ítéletnapig faggattak volna erről vagy arról a pápai kislányról, meg a diáktársaikról. Persze csak félig-meddig tudtam nekik választ adni, mert akikről érdeklődtek, jóval fiatalabbak voltak nálam — akárcsak ezek a fiúk is — egykori szerelmeik meg éppen gyerekcipős hölgyecskék voltak az én koromhoz képest.

Az Auerbach-csődről azonban tudtak már. Csak hát persze a részleteit most hallották először. És sajnálták, rettentően sajnálták azt a mákszemnyi leánykát, aki — mert pap-bátyja Érsekújvár környékén káplánkodott — olyan árva-magára maradt a romhalmaz között. Ők jobban ismerték szegénykét, hiszen az a fityfiritty még náluk is fiatalabb volt.

— Ilyesmi is csak Magyarországon eshet meg! — hörkent föl galsai Kovács, aki — talán régi tánckoszorucskák emlékei nyomán — különösképpen szánta a nagy-módból egyszerre koldussá lett, szép kis polgárleánykát. — Ha a tekintetes karok és rendek, meg az egész lyukasbocskorú nemesség nem ragaszkodnék olyan görcsös rövidlátással szabadságos cifranyomórúságához, hát volna Boden-Credit, volna bank, pénz, vállalkozás, pezsgő élet... eh már megint az örök téma!

Ferkó éppen úgy méltatlankodott, mint Kovács

Ernő, de azért kötelességtudóan figyelmeztette őt, hogy két büntetéspénzt fizet.

— Mert a Boden-Creditre — mondotta — már megállapítottuk a magyar szót: talaj-hitel.

— Először egyezz meg Somssich-sal, mert ő meg földhitelnek mondaná! — morgott rá a fekete-képű zalai virágszál.

— No, majd írok Bocsor Pista bátyámnak Pá-pára — vágott vissza a somogyi — hadd döntse el ő!

Most világlott föl bennem, honnét ered ez a lá-zas nyelv-magyarosítás a gárdánál. Hát persze: Bocsor! Hogy ez eddig nem jutott eszembe! Bocsor professzor úr, a pápai kollégium kérlelhetetlen nyelv-gyomlálója. Ezek mind az ő tanítványai voltak. Sőt a Kozma-fiú atyafiságban is volt vele. S ahogy most kézmosás közben rágondoltam, nyomban eszembe ötlött, hogy ime még a gondolatomért is lehordana az öregúr. Mert Bocsort „professzor úrként” érintette a gondolatom, holott ő évek óta azért hadakozott társai-val, hogy „professzor” helyett vezessék be a „főtanító” elnevezést.

Répásy testőrörmester parancskiadásra szólította a virágszálakat a folyosóra.

Utána négy-öt vállalkozókedvű gárdista kardot kötött, mentébe bujt s üres zsebbel is kimerészkedett az utcára.

— Gyere te is, Toronypiktor — szóltak be hoz-zám — szellőztessük meg kicsit az irhánkat!

No, ugyan nem sokra mentünk vele. A hó még egyre hullott s ha nem söpörték volna szakadatlanul a kétségbeesett, cipflissapkás házmesterek és burgerok: még a gyalogjárón is a derekunkig ért volna. Rajtuk

meg ra
Strassen
bennün

Szu
nevű s
magyar
letet. M
a virág
jaiban.
kéig vo
rűbben
mischer
Carl ét
kalmas
hogy „
A toty
fős ter
rétől, a
gyar t
vendég
totta a
csak v

Jó
csárdá
előtt, n
tak a
véletle
ügyben
kom.
kedvül
gát:

meg rajtunk kívül nem is volt élő lélek a Kärntner-Strassen. Meg is fordultunk nagyhamar. Végül bevert bennünket az idő a „Piszkos“-ba.

Szurtos kis vendéglő volt ez a Garde-Gasse nevű sötét mellékutca sarkán s csak a hetyke magyar gárdisták adtak neki valamelyes becsületet. Mert a flákereseken és kofákon kívül csak a virágszálak látogatták, nyomasztó inségük napjaiban. Mivel pedig pénzük csak elsejétől ötödikéig volt, végeredményben összehasonlíthatatlanul sürűbben látogatták, mint a híres Sachert, vagy a „Römischer Kaiser“-t, avagy csak a Gasthof Erzherzog Carl éttermeit is. Kraut Pepi, a kövér vendéglős, alkalmasint a büszkeségtől hízott olyan természetesre, hogy „ti Hean Goadist'n“ egytől-egyik törzsvendégei. A totyakos sörcsapoló különben éveken át azt a dölyfös tervet forgatta agyában, hogy megválíék ősi cégéretől, a „Haragvó oroszán“-tól s helyette hetyke magyar testőrt pingáltat a kapuboltja fölé. Ám a bécsi vendéglős-céh megijedt e vakmerő ötlettől s megtiltotta annak megvalósítását. Hiába, respektusa ugyan-csak volt a virágszálaknak az öreg császárvárosban!

Jómagam a Toronypiktor nevet is a „Piszkoscsárdá“-nak köszönhettem. Jónéhány esztendővel azelőtt, még hadnagy koromban, nagy mulatságot csaptak a gárdisták, két új virágszál avatásakor. Akkor is véletlenül csöppentem közéjük. Valami szolgálati ügyben küldött volt Bécsbe, újhelyi iskolaparancsnokom. A hajnalig tartó nótázás során azután bolond kedvük támadt a fiúknak s valaki elrikkantotta magát:

— Héhopp! Alszik a gazda!

Kraut Pepi csakugyan ott aludt a sarokasztalra borulva.

— Nyilván arról álmodik — kacagtak a fiúk —, hogy a „Haragvó oroszlánja“ mégis átalakult nyalka gárdistává!

— Az ám, meg kellene tréfálni! — indítványozta valamelyik selyma. — Tegnap festette át a kerti ló-cáit, asztalait, talán itt vannak még valahol a mázoló-legény festékesbögréi!

Ha az ördög el akarja vinni az embert: keze-ügyébe készíti a puttont. Persze, hogy ott voltak a bögrék meg ecsetek az udvaron, a házeresz alatt!

A tíz gárdista, egyszerre tíz csínytevő kölyökké változott.

— Csakhogy van ám egy bökkenő — hervadtak le a fiúk. — Nincs létránk.

Benedek János, a baranyai tréfamester elröhhentette magát:

— Minek nektek létra? Ihol-e a bécsújhelyi Pózna-hadnagy! — S rám mutatott. — A Schwarzenbergekek Létrája. Ez még hozzá piktor is. Ha ketten megemeljük, hát amilyen gólyaláb-legény, kifösti ez még a Stephansdom tornyát is!

Dictum-factum: öten kiosontunk a bögrékkel, ecsetekkel az utcára, Répásy meg Benedek főlemeittek s alkotni kezdtem. A többiek bentmaradtak s továbbnótáztak halkan, mert a csönd nyilván nyomban fölébresztette volna a hordóhasú vendéglőst.

Eleinte azt terveztem, hogy a haragvó oroszánt átalakítom szepegő nyúllá, de mivel ehhez való festék nem akadt a bögrékben, hirtelen más villant az eszembe. Sarkalt erre az is, hogy Répásy meg Bene-

dek egyre pukkadoztak a röhögéstől és siettettek, hogy nem bírják soká. Fel kellett hát valahogy használnom az oroszlánt.

Sebtiben átpingáltam a sivó fenevadat egyszerű oroszlánbőrré, alája pedig odakentem egy megriadt csacsit.

A három ténfergő gárdista — aki a bögréket nyújtogatta föl — minden ecsetvonás után falrengető röhögésben tört ki, ami még rogyasztóbban hatott Répásyra és Benedekre.

— Szállj le! Szállj le, hadd lássuk! — nyöszörögték a nevetéstől zihálva.

— Mindjárt no! — csitítottam őket ugyancsak fuldokolva. — S ne izegjeteke-mozogjatok, hisz az ördög se tud így dolgozni!

Azzal még odakentem gyorsan egy ágaskodó csigabigát a hátrahökölő, oroszlánbőrös füles elé. A felírás persze megmaradt: „Gasthaus zum wilden Löwen“.

Letettek a földre s nekidültünk a túlsó utcásor házfalának, a röhögéstől.

Azután egyre pukkadozva, fizettünk s hazaficánkoltunk a gárdapalotába.

Még aznap délelőtt skandalum lett a dologból. Arra vonult az akkor Bécsben állomásozó 9. Hartmann-gyalogezred két százada, hogy fölváltsa a császári palota főőrségét s éppen díszmenetet kellett volna kívánnia, az ugyancsak arra haladó Van der Nül ezredes előtt. Hát a jámbor krajnai bakák előbb csak kidülledt szemmel s pukkadt pofával vagdosták bakancsukat a macskafejes kövekhez, utóbb meg már kitörve, vihogva és nyerítve dübörögtek tovább.

Van der Nül, akarom mondani a „Haragvó oroszán“ előtt.

Denique: akkor ragasztották rám a pajkos gárdisták a Toronypiktor nevet is, váltig azon évődván, hogy ilyen póznafigurával csakugyan vállalkozhatnék akár a Szent István-templom toronygombjának bearanyozására is.

Kraut Pepit azóta mindig kilelte a hideg, mihelyt betettem lábamat a csárdájába.

... Most is gyanakodva pislogott körül, mikor nagy hajlongások között betessékelt bennünket. Alkalmasint riadtan gondolt arra a lehetőségre, hogy festékesbőgrék állhatnak valahol a ház körül.

Valami széleskedvű vigadás persze nem kerekedett ezalkalommal. Hiszen a virágszálak ordító szégyenségében, csak az én egyetlen bugyellárisom jöhetett számításba. Már pedig azt is alaposan megalapította a szabadságom.

Így hát csak csendes, zümmögő nótázásig lendült a kedvünk.

A fiúkból mindúntalan kikivánczozott egy-egy elkeseredett mordulás.

— Az ördög vinné az ilyen életet! — vágott végig az asztalon Répásy. — Ahányan vagyunk, nem érünk meg egy sejn-forintot!

Boczonádi-Szabó, a tatárképű jász-kún-testőr, keserűen fordította ki a nadrágja zsebeit:

— Legalább hitelünk volna valahol, a teremburáját!

— Az ám: hitel, hitel! — zúgták kórusban a többiek.

— Igaza van Széchenyinek! — tüzeskedett ért-

hető m
élet.

M
ahogy
búsult
tréfa
vadoz
korha
század
gyöttr

K
szálak
kába
szálú,
meg e

B
jukba
A má
amely
fiúk
sokka
ijesztő

P
voltage
több
bajra,
sorát,
azt m
senki
szerű
latai
talónl

hető meggyőződéssel Korponay. — Hitel nélkül nincs élet.

Másodszor csattant el aznap ez a szó. Pedig ahogy a testőrök emlegették, abban több volt a neki-búsult keserves tréfa, mint a komolyság. De a fél-tréfa mögött ott lehetett érezni a virágszálak, a sorvadozó magyar nemesség s rajtuk túl a táblabírák korhadó Magyarországnak egész tragédiáját is. Évszázadok sok-sok kárvallását s az utolsó évtizedek gyötrelmes töprengéseit.

Kisideig sötéten meredtek maguk elé a virágszálak. Korponay éles barázdákat húzott a padlódeszkába a sarkantyúja tarajával, Andrásfy a hosszúszálú, busa szemöldökét húzogatta, Répásy Mihály meg elgondolkozva kaparta a füle tövét.

Beláttam, tisztán és élesen beláttam a koponyájukba. A Széchenyi-hördülés kavargott az agyukban. A másfél évtizede elhangzott dühös segítség-kiáltás, amely azóta egyre ott kongott a lelkekben. Ezek a fiúk már nem is a fülükkel hallották. Mélyebben, sokkal mélyebben marcangolta őket a Cenki Kiáltó ijesztő igazságainak karma.

Pedig ezek a fiúk már nem Széchenyi rajongói voltak. Évek óta új próféta járt előttük. Ez még vakítóbb fénnel világított rá minden sebre, jajra és bajra, mint amaz. Lestük, nyeltük ennek minden sorát, mert minden szava, gondolata a miénk volt, azt mondotta s írta, ami mindenkiben kavargott, de senki se tudta olyan világosan és meghökkentő egyszerűen kimondani. S mióta villogni kezdtek gondolatai a „Pesti Hírlap“-ban, mindennapos vigasztalónkká, harangozónkká, tárogatósunkká vált.

Pedig haj, de tiltották tőlünk a lapját! Úgy hírllett: Metternich, a mindenható kancellár, csak öszszeszorított foggal tudta kimondani a nevét: Kossuth.

Mi, Ausztriában szolgáló magyar katonák, akkor már évek óta kiszakadtunk Magyarországból, de még a császárváros csalogató világa sem tudta elsorvasztani azt az utolsó szálat, amely összekötött bennünket az otthonnal. Akadtak ott osztrák, olasz vagy lengyel helyőrségekben, olyan magyar tisztek is, akik — mint például Görgey — már csak akadozva, töredeztve tudtak magyarul, de ezek is pokolian szenvedtek s mindig idegenek maradtak a császári zászlók alatt.

A gárdabelieknek még istenes soruk volt! Azok legalább maguk között voltak. Egész sereg válogatott magyar fiú között. De százszorosan jaj volt annak, aki egymagában lézengett valamely osztrák, cseh, horvát, vagy lengyel ezredben!

— No, ne lógassátok az orrotokat! — szóltam rá az elkeseredett virágszálakra. — Azért csak lesz valahogy. Beszéljünk másról! Mi van Szalay Palival?

Korponay vállat vont.

— Áttették az ulánusokhoz, elvett egy Chodzimirski grófkisasszonyt és besuvadt lengyelnek.

— És Büky János?

— Dragonyos lett — dörmögte Benedek — kvietált s Karinthiában gazdálkodik a felesége jószágán. Besuvadt.

Kozma Ferkónak megvillámlott a szeme:

— Maholnap mindenki így jár! Odahaza török-korbeli állapotok vannak, mikor nyugaton már gőzkocsin rohan a világ! Mert a táblabíró urak még tavasz-

szal sem
ból! Bel

szálat.
haszna?
ezen? Ig

Koc

De

suvad.
lányt ot
bécsi v

— Mert
potban
császári
s akkor
életed a
vizes és
jól eltal
szilvafá
vagy p
dékodat
az egész

Kor
radtabb
letelvén
szári-kin
úrnak.

Ha
Andrásf
lázongó

szal sem hajlandók kibújni, ükapáink dohos gubájából! Bele kell örülni ebbe a gondolatba!

— Csilaj, te! — csitítottam a somogyi virág-szálat. — Százszor is elmondottuk már ezeket s mi haszna? Úgy véled, hogy mi, katonák, segíthetünk ezen? Igyál!

Koccintottunk, ittunk.

De most Andrásfy tüzesedett neki:

— Igaza van Ferkónak! Maholnap mindenki besuvad. Görgey is. Elment kémikusnak, elvesz valami lányt ott Prágában s besuvad tudós professzornak a bécsi vagy prágai egyetemen.

— Úgy van! — háborgott a tatárképű jászkún is. — Mert ebben az egész, megveszekedett, bűdös állapotban csak két választásod lehet. Vagy besuvadsz a császári fényben sütkérező, gutgesinnt lakáj-világba s akkor felejtse el, hogy valaha úgy szólítottad életed adóját: édesanyám. Vagy mehetsz haza a vad-vizes és gazos parlagra, aminek a nevét ilyen átkozott jól eltalálta Széchenyi. Szóval, mehetsz vissza a hét szilvafád árnyékába. Emitt lelkedet veszi a bécsi vagy párisi módi, amott megfojtja minden jószándékodat a pipafüst, a disznótorok zsíros levegője, meg az egész, kátyúban-vergődő magyar élet.

Korponay és Répásy hallgatott. Bennük már fáradtabb volt az indulat. Régen szolgáltak s maholnap, letelvén gárdista-idejük, mehettek valamelyik császári-királyi serezedhez, főhadnagy úrnak kapitány úrnak.

Hanem a fiatalabbak annál jobban nekivadultak. Andrásfy közelebb rántotta a székét és piros képpel lázongott:

— A legnyomorultabb sorsa Európában, a mi nemességünknek van! Ha jól akarod művelni a földet: pénz kéne hozzá. Újszerű jószág, több forgó, száraz magtár, száraz csűr. Szóval: pénz. De pénzt az ördög se ad a birtokodra, mert az nemcsak a tied, hanem a címeres-bocskoros famíliádé is, vagy ha az kihal: a fiskusé. El nem adhatsz belőle egy barázdat sem, hogy kitatarozzad düledező istállódat, mert guzs rajtad az a féltett, áldott ősiség. Az aviticitás. S ezt a guzszt vigyázó szemmel őrzi az ármálos atyafiság, Isten tudja hányadiziglen-menő minden tagja. Meg azon túl a nagy bálvány: a fiskus. Így hát ki az az örült, aki kölcsönt adna rá, újításra, frissítésre, mikor semmiféle biztonsága nincs arra, hogy vissza is kapja valaha a pénzét? Zálogos? Kezes?

Legyintett.

Kozma kapta fel újból a szót:

— Jó, hogy mondd! Mindjárt itt a példa. S tán éppen a Toronypiktor tud róla ujságot

— Én?

— Igen, te! Itt van a pápai Aranypolgár tragédiája. A magyarországi kezes tragédiája.

Abban a szemhunyasban elvillant előttem a pápai Auerbach János képe. S Ferkó csakugyan reá gondolt, mert indulatosan folytatta:

— Idehallgassatok! A pápai Auerbach, egész vagyonával kezességet vállalt, régi jóbarátja, az öreg fülei Horváth kölcsönéért. Enélkül nem is kapott volna az öreg, egy garasnyi hitelt sem. Félévvel utóbb — írja Lojzi néném Páparól — Horváth Bálint váratlanul meghalt s ez elég volt ahhoz, hogy Auerbach is rámenjen. Egyik láncszem rántotta a másikat. Hor-

váth ha
visszak
lés vitá
gazdátla
vetette
királyi
jószág.
telik el,
között,
tartozik
parolára
gyonát

Fer

—
ség ügy
kezes it
a barát
romlásb
polgár
bach vo
logos, s
val düll
az ekev
magból
azután
vetetler
vége. A
egyre s
fiadzik

—
kun. —
valló n

váth halála után, miként lenni szokott, nyomban visszakövetelték hitelezői a kölcsönt s mivel az öröklés vitás: a kezesre estek. S ez érthető is, mert a gazdátlanul maradt birtokra tizenöt Horváth-atyafi vetette rá magát s száz évig is törheti rajta a fejét a királyi fiskus: vajjon kit illet meg közülük a fülei jószág. A másik száz év meg majd abban a pörben telik el, amely akörül forog utóbb az atyafiság unokái között, hogy a boldog örökösöknek kimondott had, tartozik-e megfizetni, néhai Auerbach János, baráti parolára adott kezességét, azaz: miatta elvesztett vagyonát — az Auerbach-ükunokáknak.

Ferkó ivott és folytatta:

— Egyszerű ez nagyon! Az adós meghal, az örökség ügye pör alá kerül s elhúzódhat ítéletnapig, de a kezes itt van. Nosza, fülönfogják a kezest. S ez csak a baráti parola tragédiája. Azaz hogy a kezesé, meg a romlásba döntött utódaié. Csakhogy ilyenfajta aranypolgár se minden bokrban akad, mint az öreg Auerbach volt. Akinek a szíve is színarany. Másutt: se zálogos, se kezes, félországon se! Tehát hitel sincs. Szóval düledezhetnek a kúriák, istállók, csűrök, elkophat az ekevas, romolhat a jószág s a végén már a vetőmagból sütheti kenyerét az ármálisos magyar, hogy azután egyik dülő a másik után maradjon szántatlan, vetetlen: parlag. Olyan ez, mint a forgó kerék: nincs vége. A kis parlag eszi a nagy szántót. S a szántó egyre sorvad, mert a parlag mindig újabb parlagot fiadzik.

— És most jön a régi nóta! — tűnődött a jászkun. — Mert mindezt hiába magyarázod meg a kárvalló nemességnek, konok gyerekként szorongatja ma-

gához, betegségterjesztő, rozzant játékszerét: az ősi-
séget. Megeszi a penész ezt az egész országot!

Sóhajtottam. Ezerszer el-elkeseregünk már ezen
a dolgon. Igazuk volt a virágszálaknak. Örjítő állapot
volt ez. A nemes ember sorsának rákfenéje. Pedig még
a nemesnél is volt ágrólszakadtabb magyar. A boldog-
talan jobbágy. Hiszen annak a sorsa meg éppen a
nemesén fordult meg.

Sárbafulladt, hóbasüppedt jobbágykunyhók nyomorának szaga csapott a orromba, ott a kesergő test-
őrök között. És megsajdult a szívem. Be sokszor szé-
gyelte magát az ember, azokban az időkben — a te-
hetetlensége miatt! Be sokszor röstelkedett azért, hogy
ember, holott ugyanakkor milliónyi magyart, nem-
embernek való sorban kellett látnia.

— S mi lett az aranypolgárotokkal? — kérdezte
valaki a ránszakadt csöndben.

— Azt írja Lojzi néném — dünnyögte Kozma
— hogy Horváth Bálint halála hírére szélütés érte s
kevéssel utóbb ő is meghalt.

— Maradt utána valaki?

— Özvegye, pap-fia, meg a lánya — felelte
Ferkó. S most hozzám fordult:

— Mi lett velük?

— Árulják mindenüket. A győri házaikat már
eladták ottani cíviseknek, a borkereskedést megtartják
Horváth hitelezői, a somlai pincéket, szentgyörgyi,
dörgicsei szőlőket pedig szinte tökesoronként kótya-
vetyélik. Mikor most odahaza voltam, éppen a somlai
pincék cseréltek gazdát. Karácsony előtti héten jártam
kint a Somlón, a Szabó-fiúkkal, karácsonyi borért.
Akkor láttuk azt a szegény kislányt. Az el nem kelt

ősi-
ezen
apot
még
dog-
en a
nyo-
test-
szé-
a te-
hog-
nem-
dezte
ozma
érte s
felelte
már
artják
örgyi,
kótya-
omlai
artam
orért.
a kelt

üres hordókat rakatta ökrösszekerekre, hogy behord-
dassa Pápára. Azt mondják: mindent igyekszik pénzzé
tenni. Még a szuvas dongákat s ászokfákat is. Így
talán marad annyijuk, hogy tisztességes móríngra
telik még neki. A bátyja pap, hát annak meglesz a
kenyere. Hanem, hogy ezt a kislányt ki veszi el ilyen
ágrólszakadtan...?

Megint csönd lett. S a szivarfüstben, pipafüstben
újra láttam azt a somlai reggelt. Köd volt, dara fehér-
lett a szöllőkön s az Auerbach-lány ott állott az üres
pinceaajtóban és csöndes szóval dirigálta a béreseket.
Az öt ökrösszekeret is valamelyik Barcza küldte neki
segítségül. Szinte a szívünk szakadt ki a szánalomtól,
ahogy ott állott magárahagyottan, csizmácskában, bun-
dában, prémkucsmában. A köszönésünkre csak bólin-
tott s elindította az első szekeret Alásony felé. Azóta
sem ment ki a fejemből.

Kraut Pepi körül-körülsündörgött bennünket,
tapogatózott, vajjon ne hívassa-e át a vén Náci cigányt
a Kohlmarkt mögötti zúgutcából, de most csak mor-
gás volt a válasz minden kérdésére. Pedig Nácinak
nagy becsülete volt a virágszálak előtt, mert pénzmag-
szúke idején, ez a Bécsben élő egy-szál cigány jelen-
tette az otthoni muzsikát. Náci már roskadt volt, rég
kivénült a pozsonyi bandákból, hát Bécsben koldul-
gatott az istenadta. A hegedűjének is már csak akkor
akadt dolga, ha a virágszálak a „Piszkos“-ban kese-
regtek.

Most azonban semmi sem tudta meglendíteni a
gárdisták kedvét.

Sötétedett, esteledett, hazaballagtunk a gárda-
házba.

A hóesés elállt s jeges szél fújta a Burg-bástyán át, Aspern felől.

Vacsora közben erősen vitáztak a virágszálak. Ilyenkor nyakrafőre gyártották az új szavakat, minden idegen szó nyomán. S mivel a gárdaparancsnok: Vécsey Ádám gróf szabadságon volt, ugyancsak bele-tévedtek a tilalmasba is. Minden második szavuk ez volt: „Kossuth ezt írja... Kossuth azt tartja...”

Répásy elmerengett, Klapka szótlánul gyúrogatott egy kis kenyérbél-darabkát, a fiatalok meg azt latolgatták, vajjon belép-e Ausztria a német államok Zollverein-jébe, vagy sem?

Villecz Boldizsár, a sárosi virágszál, úgy vélekedett, hogy nem lép be, mert evvel egyenlővé tenné magát a legkisebb német fejedelemséggel. Somssich János, Boczonádi-Szabó, Kovács Ernő, meg Máriássy pedig azt hajtogatták, hogy igenis belép. Metternich nem engedi elszigetelődni Ausztriát. Nincs ugyan inyére ez a nagynémet berendezkedés, mert minden összefogás — ha csupán gazdasági jellegű is — végül politikai hatalmi csoportosulást is jelent. Ez pedig fenyegeti Ausztria szerepét. Mégis kénytelen jóképet vágni hozzá, hiszen kívülmaradásával Poroszországnak engedné át a vezetést.

— Márpedig ha Ausztria belép s persze magával rántja Magyarországot is — tüzeskedett a tatárképű jászkún — akkor Magyarország elveszett! A közös vámhatár éppen annyi, mintha német tartomány lennénk. A német iparcikk hűbéreseivé teszi a magyar búzatáblákat. S a magyarság szétolvad a germán tengerben!

— Szóval — vágta közbe vagy hárman — igaza

át,
ak.
in-
ok:
ele-
ez
tott
tol-
oll-
éle-
né
ich
ssy
ich
yan
den
gül
fe-
pet
ág-
val-
épü
zös
en-
yar
en-
aza

van Kossuthnak: résre kuruc, gátra magyar! Ezért szervezi olyan lázasan az Ipari Védegyletet! Micsoda szem! Micsoda elme! Isten küldötte a tizenkettedik órában!

A Burg főőrségéről fölharsant a takarodó a téli éjszakában.

A virágszálak továbbfüstölögtek, továbbvitatkoztak, de nekem már-már leragadt a szemem. Hajnalban indultam Pozsonyból, azelőtti hajnalon Győrből, harmadnapja pedig Pápáról.

Elillantam hát közülük, fölmentem a vendégszobába, kibújtam a kékhajtókás, fehér fecske-frakkból s a csizmahúzó deszkába szorítottam a csizmám sarkát.

S mialatt lehúztam a csizmám, a vastag falakon is áthallottam a zúgásukat. De csak egyetlen szót lehetett abból kivenni. Azazhogy nevet:

— Kossuth... Kossuth... Kossuth...

... Félálomban megint az Auerbach-lány árva alakja imbolygott élelem. Azután a tavalyi, pozsonyi Polgár-bál forgataga. Az első négyes. Amelyben összekadtunk véletlenül. Megkésve érkeztem oda Borhy főhadnaggyal. A rendező csak belódított bennünket a tánchoz felállított sorba, mert két ugyancsak későn érkezett lánynak nem volt párja. Én a Sissányi-lánnyal kerültem egy-párba, Borhy pedig a kis Auerbach-csemetével. Akkor ennek még a nevét sem tudtam. A kolonnál azután, amikor a rendező még csaknem a vármegyeház padlásán is átvezette a táncosok láncát, mondotta el nagynevetve a kislány: nem hitte volna, hogy nem ismerem rá. Illett volna megismernem, mint földimet. Persze csak makogtam, röstelked-

tem, amíg végre megtudtam, hogy a pápai Auerbach János lánya. Eleven volt, mint egy kis gyík s a fekete szeme úgy ragyogott, akár a szikrázó gyémánt. A négyes után elröpítették s attól kezdve csak egy-egy villanásnyira láttam, habos-selyem krinolinos alakját, pirosragyúlt arcát. A Sissányi-lány, meg ő volt a bál királykisasszonya. Ahány pozsonyi arszlán csak ott nyüzsgött, az mind körülöttük forgott. Persze — ocsudtam rá — az egyik a pápai Aranypolgár, a másik meg a bácska-bánáti nábob lánya.

A második négyes előtti szünetben, arrasétált egy kékfrakkos, fülíg-galléros, monoklis, bodorítottthajú ficsúr karján.

Nagyon maflán elbáméskodhattam, mert egyszer csak odaperdült elém, fölnézett rám s felémsuhintott az összecukott legyezőjével:

— Ha majd lenéz a toronyból, főhadnagy úr — kuncogta vidáman — akkor szóljon! Mondok majd valamit!

— Pardon mademoiselle, pardon mille fois... — hebegtem.

— Csak ne szabadkozzék, kedves csillagvizsgáló földim! És főként ne tévedjen bele idegen nyelvekbe. Pápán magyarul szokás beszélni. Különben is meg lehetős bötfülem van az idegen nyelvekhez. Az itteni Clarissza-nénék mindig kétségbeestek rajtam, mert négy év alatt sem tudtam egészen megtanulni németül. Egyébként igazán nem szép, hogy egyetlen táncra sem írta be magát a táncrendembe!

Akkor láttam csak, milyen emeletes ökör vagyok. Hiába, az ilyen magamfajta melák ember tele van ügyetlenséggel. Ezek a símaképű, rizsporos, bodros-

hajú arszlánok, véletlenül sem követnek el ilyen figyel-
mellenséget. Lám, ez a kis kikent gavallér is, itt az
Auerbach-lány karján, milyen ékes kratzfuszt vágott
ki az imént, amikor bemutatkoztunk egymásnak.

Fejcsóválva kértem el a mákszem-kisasszony
táncrendjét. És meghökkentem. A második négyese
szabad volt. Minden többi táncához odafirkantotta
már valaki a nevét. De a második négyesnél üres volt,
a táncos nevének szánt hely. Igaz, ez rendszerint
hölgyválasz volt, de az előtte való szünet utolsó per-
ceiben már szokatlannak tűnt, hogy nem választott
még senkit.

— No, csak írja be magát, csillagbámuló fő-
hadnagy úr! — incselkedett velem a kis fűszál-kis-
asszony.

S abban a szemhúnyásban már meg is zendült a
zene.

A kislány megbillentette a fejcskáját a monoklis
felé s belémkarolt.

— Quadrille! Quadrille! — kiáltotta tapsolva a
négyesrendező úr. És széles gesztussal mutatta a
sorokat. — Mesdames! Messieurs!

Az Auerbach-lány megint a bácskai nábob lánya
mellett állott. De mellettem, Sissányi Eliz párjaként,
nem Borhy Pali állott ki, hanem egy széparcú, karcsú,
nagyon ápoltságú kis főhadnagy. A Langenau-gyalogosok
hajtókáját viselte. Még hirtelen kezefogtunk, elmozog-
tuk a neveinket s már kezdődött a tánc.

Mikor félpercre összekerültünk Klárral — mert
így hívták az Auerbach-lányt — azt mondtam neki
gonoszul:

— Tudja mit jelent ez a tánc?

— Tudom — bólintott nyugodtan. — Második négyes. A szerelmesek tánca. De mi kettőnk között ez semmit sem jelent. Nem vagyok szerelmes senkibe sem, de petrezselymet árulni sem szeretek, hát magát választottam. Mert földim. No meg mert magával igazán nem hozhatnak kapcsolatba.

Sértődött képet vágtam:

— Köszönöm a komplementumot. Ezt is a Clarisszáknál tanulta?

Elnevette magát. S mivel a táncfigura elválasztott bennünket, nem folytatta tovább az évődést.

De mihelyt közel jutottunk egymáshoz, megint fölvette a szót:

— Azt akarom mondani, nem gorombáskodni kívántam ám az imént! De maga olyan hórihorgas, én meg olyan hitvány-piciny vagyok, hogy bennünket igazán nem hozhatnak kapcsolatba a második négyes miatt. Még a legkajánabb fantáziájú bálozók sem. Szóval nem kell tartania semmitől. Mihelyt vége a kolonnak, tovább bámulhatja a csillagokat, főhad-nagy úr!

No lám, a kis méhecske! — gondoltam — Akkora, hogy zsebre tehetném s máris milyen csípős fullánkocskája van. Semmi finomkodás, ábrándos szemforgatás, finnyáskodás nincs benne. Kimondja a szót. És hogy ragyog a szeme a prücsöknek! Alig győzi nézni az ember.

Eltévesztettem a lépést. Klári és a Sissányi-kis-asszony összenevettek.

— Miért nem ügyel Jegenye-bácsil! — kacagott halkán Klári. Most is a csillagokat nézi?

Lehetetlen volt vissza nem vágnom:

— Azokat!

— Mióta vannak a csillagok lent? Mert egyre lefelé néz.

— Nem tehetek róla, hogy olyan hosszúra növesztett az Isten, a kisasszony pedig olyan csöpp.

— No lám, még udvarol! — csúfolódott. — De rossz az indulása. Én csillagokról beszéltem. S ha most azt akarta sejtetni, hogy engem néz, akkor egyesszámban kellett volna a csillagot értenie.

— Mégis azt mondom: csillagokat. Nem a kisasszony a csillag.

— Hát? — nézett rá kíváncsian.

— Csak a szemei — dörmögtem mosolyogva.

Elpirult, lehajtotta a fejét.

A tour de main-figurát kezdték, nem beszélhetünk tovább.

Mikor újra összekerültünk, pirosan, lihegve és fölborzoltan — mert nekem szörnyű volt ez a figura, hiszen szinte négykézláb kellett átbujócskáznom a karok lugasa alatt — zavartan köhécselt a legyezője mögött.

— Ne fáradjon a bókokkal kedves lovagom. Ez ugyan második négyes, de az udvarlás nem kötelező. Nekünk ez csak: a földiek tánca.

Ez úgy hangzott, hogy vehettem tilalomfának is. Annak, hogy az Aranypolgár lánya, meg a szegény tanító fia, meglehetősen távol vannak egymástól.

Bosszantott ez a gögösen lebecsátott sorompó, mert fölösleges volt. Igazán nem volt szándékomban semmi. De az igaz, hogy a szeme nagyon szép volt. S mikor az imént azt dörmögtem, hogy csilla-

gokat nézek, hát abban volt egy kis őszinte lelkesedés is.

Most hát lenyeltem azt a bizonyos nyársat, amely olyan merevvé és elutasítóvá tudta tenni az akkori osztrák ármádia tisztjeit, hogy az már nem is gögnek, hanem impertinenciának tűnt.

Nem is beszéltünk többet. A kolonn alatt az utánam következő Sissányi-lány megbotlott s ha nem fogja a kezem: elesik.

— Látja? — villant rám Klári szeme. — Ezek szerelmesek! Egyre egymást nézik.

A négyes utáni szünetben együtt sétáltunk. Gondolom, vihogtak rajtunk a bálozó ifjak, mert a kislány alig ért följebb a könyökömnél s olyanok lehetünk, mintha a kétöles napraforgószar sétált volna a cserepes-muskátlival.

Az Aranypolgár lánya alkalmasint megérezte, hogy komolyan orronütött az imént, mert igyekezett kedvesen, elfogulatlanul beszélgetni.

— Szegény Elizke, csaknem elesett — mondotta arcát és nyakát legyezgetve. — A legkedvesebb barát-nőm. Együtt voltunk a Clarisszáknál. S olyan szerelmesek egymásba avval a kis gróffal... hüha! El se lehet mondani.

Hogy nem feleltem, tovább csevegett:

— Nem ismeri azt a főhadnagyot?

— Csak most akadtunk össze — dörmögtem, csupán azért, hogy mondjak valamit. — A hajtókája színéről úgy látom: a Langenauoknál szolgál. De a nevét nem értettem.

— Valami Westerheim vagy Westerberg — találgatta a kislány — nem is tudom már pontosan. De

még vala
is osztrá
Én is cs
itt Pozse
ben azt
s azóta
Mert Sis
ban van
nagynén
engem i
tudtak
bácsinal
egyre a

A

Aranypo

Utó

panasz

bálban:

csinos

kel, ha

rajozza

főhadn

Sissány

prücsk

nyüzsg

Éj

gondol

tagára.

Az

utóbbi

ajtóba

H

még valami neve van. Dupla neve van. Igazában nem is osztrák. Bajor vagy bádeni, szóval nem ausztriai. Én is csak ma ismertem meg. Május óta nem voltam itt Pozsonyban. De most fölcsalt Elizke. Eliz különben azt mondja, Westerheim féléve került Pozsonyba s azóta gyakori vendég az itteni Sissányi-házban. Mert Sissányiéknak csaknem minden nagyobb városban van házuk. Elizke anyja már régen nem él. A nagynénje neveli. Ide a bálba is ő kísérte el. És hát... engem is ő gardíroz. Ej, hogy erre a szóra még nem tudtak magyar szót találni! Majd szólok Bocsor bácsinak Pápán, eszeljen ki valamit helyette. Ugyis egyre az idegen szavakat gyomlálgatja.

A zene megszólalt, egy jurátus táncra-kérte az Aranypolgár lányát, én meg átmentem a dohányzóba.

Utóbb kijött Borhy is. Bosszúsan morgott. Elpanaszolta, hogy két valamirevaló lány van az egész bálban: Sissányi Eliz, meg Auerbach Klára. Olyan csinosak, hogy még akkor is kiválnának a szépségükkel, ha nem volnának olyan gazdagok. No, körül is rajozzák őket a táncosok! Dühítő nézni. A Langenau-főhadnagynak valósággal szikrázni kezd a szeme, ha Sissányi Elizhez közeledik az ember. A pápai fekete prücsköt meg éppenséggel látni se lehet, a körülötte nyüzsgő frakkoktól és dolmányoktól.

Éjfélután a szállásomra baktattam s többé rá se gondoltam a pozsonyi „Bürger-Ball“ színes forgatagára.

Azóta se láttam az Auerbach-lányt, egészen a legutóbbi karácsonyheti találkozóig, ott a somlai pinceajtóban.

Ha nem látom ott olyan szánnivaló elhagyott-

ságban, talán soha eszembe se jut többé. De így mind-
úntalan fölbukkant előttem a képe. Pápától Bécsig
húszszor is rajtacsíptem magam, hogy a tragédiá-
jukon jár a gondolatom. A tavalyi pozsonyi Bürger-
Ball óta vagy hat kérőjének is útilapút kötött a tal-
pára. Úgy hírllett, az volt a hetyke mondása: „Köszö-
nöm, majd magam választok!”

No, szegény, most ugyan választhat. Ott a somlai
hegyen már senki se volt körülötte. Az Aranyopolgár
kint porladozott a temetőben, Auerbachné összetörve,
betegesen feküdt odahaza s a pozsonyi bál egykori
körülrajzott királykisasszonya, öreg hordókat, szét-
esett dongákat, szuvas ászokfákat számolgatott, va-
gyona roncsaiként.

...Most, hogy ott forogtam a testőrpalota ágyá-
ban s ismét elsuhant előttem szomorú történetük,
akárhogy hessegettem, újra meg újra elémlibbent a
képe.

Ezt avval magyaráztam, hogy a virágszálak
között kétszer is szóba került a dolguk. Mert egyéb-
ként igazán semmi oka sem volt ennek a vissza-vissza-
térő, rágondolásnak.

Ej, bolondság! — nyugtattam magam.

S az örök sóvárgás képeit erőltettem magam elé.
Itália... Florenz... a Palazzo Pitti... Az olasz-oszt-
rák helyzet feszül... Alkalmasint megint harcra ke-
rül odalent a sor... Akkor egyszerre visszaözlök
majd a sok cseh meg morva gróf és báró a Radetzky-
hadseregtől... És akkor: akkor jó lesz majd a
Schwarzenbergék Létrája. Akkor majd: Vorwärts
brave Ungarn! És akkor, harcok között, csaták kö-
zött, mégis: Rafael, Tizian, Michel Angelo és Reni ..

Reni egy
az Aue
szívfájd
volt, min
Ha vissz
úgy rém
rozottság
Aranypo
tekintet
akarat, m
Leh
gondolat
Val
bongva
gárdaház
s a kém
De
somalai p
nája, a

Reni egyik Madonnájának olyan sötét a szeme, akár az Auerbach-lányé. S milyen különös! Ott, a Somlón, szívfájdító árvaságában, szegénységben, sokkal szebb volt, mint a pozsonyi bál ezer gyertyájának fényében. Ha visszaidézem a tekintetét, amellyel utánunk nézett, úgy rémlik, hogy a szeme nem is volt szomorú. Határozottság, akarat, bátorság csillant meg benne. Az Aranypolgár életvállaló, harcvállaló bátorsága. Férfitekintet volt, amely szembenéz a küzdelemmel, férfi-akarat, mely parancsolni akar az életnek.

Lehúnytam a szemem s Itáliára fordítottam a gondolatomat.

Valahonnét messziről, roppant magasságból bongva kondult le a Stephansdom tizenkét ütése, a gárdaház előtt éjfél kiáltott a város egyik éjjeli őre s a kéményben visítva dudált a szél.

De az álombeli Itália utóbb megint átváltozott a somlai pinceajtóvá és Guidó Reni sötétszemű Madonnája, a pápai leánnyá...

II.

Továbbutazni persze még másnap sem lehetett. De akkor már Bécestől a friauli lapályig hányták a havat, Alsóausztria Karinthia, Krajna meg a görzi grófság helyőrségeinek katonái.

Úgy ragyogott a naptény, mintha tavasz lett volna.

A kadétot megint elküldöttem vendégségbe valamelyik grófi atyjafiához, magam pedig kiballagtam a Dunához. Gondoltam: meglátogatom Jóska öcsémet.

S mialatt a Duna felé baktattam, elgondolkoztam a fiú hányt-vetett sorsán.

Ez a széltoló, szakállas fiatalember, akkor már végigcsavarogta Európát, malom-tanulmányozás címen. Édesapánknak volt valami régóta húzódó örökség-pöre az egyik komáromi malom-jog ügyében. S avval, hogy én piktornak készülvén, katonának mentem, hát Jóskára szállott, a jövődö kódében kelepelő malom.

Ez volt az oka annak, hogy már siheder-korában betette maga mögött a győri bencések iskolájának ajtaját s nekivágott a világnak. Édesapánkat eleinte aggasztotta a fiú sorsa, anyánk meg éppen majd el-

epedt utána. Hiszen igazán diák-bugyellárisal intett búcsút a fiú, a kapufélfának. Hanem Bécsből már vidám levelet írt a kölyök. Beállt statisztának az udvari színházba. Hol mint népség és katonaság, hol pedig mint Schiller: Moor Károlyának egyik haramiája szerepelt. Langeléta termete, kétaraszos válla olyan előnye volt, hogy ahol marcona alakokra volt szükség: elébevágott a többieknek. Utóbb rájöttek, hogy jó hangja is van, hát a kórusba is bevették. Ez a jövedelme persze csak az éhenhaláshoz volt sok. Tehát besompolygott a színpadi munkások, majd pedig a díszletfestők közé. Egy év alatt megtanult németül, összegyűjtött némi pénzecskét s továbbállott.

— Nem hal éhen a gazember! — állapította meg odahaza, morogva, de bizonyos megnyugvással az édesapám s megsímogatta, szepegő édesanyám fejét.

Regensburgban a hajóácsok közé sodródott be. Rajzolásra, faragásra mindig jó keze volt az imposztornak, hát olyan cifra bárkaorrokat tervezett és faragott, hogy rövidesen műhelyt nyitott a hajóácsok telepén.

Akkor írta azt a levelét, amelyben avval bízott bennünket: ha Pozsonyban vagy Komáromban járva, bajor dereglyéket látunk, a legszebb orrú dereglyéken az ő műveit bámulhatjuk meg. Egyébként tudatta, hogy úgy látja: alighanem megházasodik, mert a regensburgi révkapitány lánya majd eleped érte.

— A gazember — dörmögte apám — még tizenkilenc éves sincs!

— De szép legényke mégis, a lelkem — sóhajtott bólogatva az édesanyám.

Újabb esztendő múlva Kölnből írt a léhűtő. A

híres kölni orgonakészítő-műhelyben dolgozott. A sípszekrények cifráját tervezte és faragta. Két tallért is megkeresett hetenként s azt írta, hogy alkalmasint megházasodik, mert a gazdája két lánya veszekszik érte s a kisebbik nagyon szemrevaló.

— Viszi valamire a pernahajder — állapította meg az apánk — csak azt nem tudom, hogyan lukad ki végül is a malomnál!

— Csak az imádságos rózsafüzérét el ne veszítse — sóhajtotta anyánk — akkor szerencsével végzi!

Strassburghban megint a színház körül lábatlanodott. Kitalált valami kulisszatoló szerkezetet, úgy hogy a színpadmester helyettese lett. Mellesleg el akarta venni egy hajóvállalkozó ábrándos leányzóját. Nancyban egy sörfőzőhöz vágódott be, újfajta hordótisztító eljárásával, s hamarosan jegyben járt a legdagabb kékfestő lányával. Párisban gárdista lett s két évig sétált szálas termetével a Palais Royal vasrácsos kapui mögött, meg a királyi palota folyosóin, miközben számos francia kisasszonyt készült feleségül venni.

Édesapám, szegény, akkor már betegeskedett s kevéssel utóbb meghalt. Jóska utolsó levelét még meghallgatta s eltűnődött rajta mosolyogva:

— Csak pénzgyártó gépet ki ne találjon végül az a gézengúz. Mert akkor fölakasztják. Ámbár úgyis hóhérkéz végez vele, ha a faképnél hagyott arák, mamák és após-aspiránsok egyszer összefognak.

...Az egykori lapaj siheder pedig folytatta csavargásait. Marseille, Genf, Berlin, München csak egy-egy állomás meg egy-egy menyasszony-jelölt volt.

Végül tavaly hazatoppant. Fölkeresett Bécsúj-

helyen.
és gal
francia
köpeny
meze.

Ös
egy va

ki a k
festéke

képzele

Majd l

Pe

Eg

metőbe
s azut
a Dun
megint
most r

M

dött b
Römer
valami
találm
val is
már h
szedel
séget
akárcs
gyújtó

helyen. Magas, fényes, fekete köcsögkalap, kék frakk és galambszürke feszes nadrág volt rajta. Az állán francia szakáll, a karján összehajtogatott karbonáriköpeny. Szóval az akkori arslánok leghódítóbb jelmeze.

Összeropogtattuk egymás bordáit, majd kitett egy vastag levélborítékot az asztalra:

— Ihol ezerkétszáz forint, ennyit szereztem. Bújj ki a kékhajtókás angyalbőrből, vegyed hónod alá a festékesládikádat s eredj Itáliába!

— Elment az eszed? Teszed el tüstént? Csak nem képzeled, hogy elfogadom!

— Miért? — ámuldozott a hetyke csavargó. — Majd keresek én magamnak.

Persze lehordtam s hazaküldtem Pápára.

Egy hónapig odahaza lődörgött, ki-kijárt a temetőbe apánk sírjához, agyondédelgette édesanyánkat s azután fölébredt benne a vándorkedv. Végigvágatta a Dunántúlt, megsürgette a malompört s egyszercsak megint kint termett Bécsben. Fogadkozott, hogy no most már igazán belekóstol a molnár-tudományba.

Mielőtt azonban nekigyürkőzött volna, összeverődött bizonyos Römer nevű bécsi vállalkozóval. Ez a Römer vagy tíz esztendővel annakelőtte, megvette valami Irinyi János nevű, szegény, bécsi, magyar diák találmányát, aki újfajta, foszforba mártott fapálcikáival is tüzet tudott gyújtani. Addig is próbálkoztak már holmi vegyszeres gyújtófákkal, de azok olyan veszedelmes szerszámok voltak, annyi szerencsétlenséget okoztak, hogy a nép babonásan irtózott tőlük, akárcsak a pokolgéptől. Emiatt az Irinyi-Römer-féle gyújtópálcák sem igen akadtak vásárlóra a nép kö-

zött. Az még tíz év múlva is javarészt acéllal, kovából, taplóra csiholta a tüzet.

— Hacsak ez a baj — mondotta Jóska — ezen könnyű segíteni. Csak ezer vagy kétezer kis pakli gyufába kerül.

— Hogy-hogy? — kérdezte tőle Rőmer mester bizalmatlanul.

Józsi kiszámlálta eléje, kétezer iskátulya gyújtó árát:

— Mától számítva ahány paklival több fogy el havonként, mint eddig: félesztendőn át minden új pakli után félgaras az enyém! Áll?

Rőmer fejében vágatni kezdtek a számok. Kétezer iskátulya árát az imént nyomta a markába az öcsém. Ez akkora summa volt, hogy rá nem fizethetett.

Fölcsapott.

Jóska másnap szétszótott ötszáz iskátulya gyújtót a császári posta kocsisainak, ezerötszázat pedig odaajándékozott a postadirekciónak avval, hogy az is ajándék. Osztassa ki a szárnyvonalak postakocsisainak.

Egy hónap múlva duplájára emelkedett a Rőmergyufa fogyasztása. Félév múlva a tízszeresére.

Rőmer örömmel fizette ki az öcsémet. Csak azon könyörgött, árulná el a boszorkányság titkát.

— Semmi az! — nevetett a széltoló. — A Lajtán innen is, túl is, alig van község, ahová legalább hetenként el ne érne a császári postajárat valamelyik kocsija. Olyan postakocsis meg egy sincs, aki nem pipázna. Főként fogatváltás alatt. Ezalatt pedig a falusiak mind köréje sereglenek, hogy megtudjanak a

kocsistól
előttük
faluban
robban
ember
tud ró
volt az
Rő
bert, s
szabad
köszön
császá
Ve
összel.
Ka
küldöt
...
jára. A
tek, ho
Á
A
restem
kilapá
másik
V
pápas
tintap
zöttük
—
dörm
ták a
A

kocsistól valamit a nagyvilágról. A kocsis hát rágyújt előttük, az újfajta „szelíd“ gyújtóval. Ha minden faluban csak tíz ember látja, hogy ez a gyújtó nem robban s nem gyúllad meg a zsebben, azt estére száz ember tudja. A többi magától megy. Egy hónap múlva tud róla V. Ferdinánd öfelsége egész birodalma. Ez volt az egész számítás. Bevált. Köszönöm az üzletet!

Römer tartóztatta volna a hórihorgas fiatalembert, szegődtetni akarta vállalkozásához, de az egyre szabadkozott. Hangoztatta, hogy más dolga van, elköszönt tőle s kiballagott a Kaisermühlébe, azaz a császári malomba.

Végrel — gondoltam, mikor ezt hírül adta, az ősszel.

Karácsony előtt azt üzente, nem jöhet haza, de küldött velem száz forintot az édesanyánknak.

...A Prater hosszú fasorán át kiértem a Duna partjára. A hajóhíd még állott. Nyilván abban reménykedtek, hogy az idén nem lesz már se fagy, se zajlás.

Átkocogtam a hídon a császári malmokhoz.

Az óriási malom-telepen azonban hasztalan kerestem az amicét. Ide-odaküldözgettek a mély hóból kilapátolt utakon, egyik búgó, zakatoló épületből a másikba.

Végül is a kancelláriába igazítottak. Vagy három pápaszemes, kopott írnok tubákolt és körmölt ott, tintapecséses lúdtollával. De az öcsém nem volt közöttük.

— Talán az inspektor úréknál tessék keresni — dörmögtek az írópulpitusok rabszolgái. És megmutatták az utat, hogyan juthatok oda.

Átevickéltem néhány hóval borított, árválkodó

társzekér között, végigoldaltam egy hosszú-hosszú, alacsonyereszű tárház eresze alatt s végre sikerült, egész sor eresz-jégsap lesodrásával, de mégis csákbetörés nélkül, eljutnom a malomtelepet az inspektorék udvarától elválasztó sövény kapujáig.

Benyitottam. Hó alatt álmodó kertbe léptem. Túlhan: rangos ház. Emitt hepehupás hőtömegek sejtették, hogy letakart rózsák alusznak alattuk. Bal-kéz felől hosszú, üvegtetejű melegház lapult. Nyitott ajtaján leánykacagás csendült ki, frissen, tavasziasan.

Gondolkozás nélkül fordultam arrafelé, s gázoltam át a havon.

Az üvegház fűtőkamrájában előbb két fehér, csipkefejkötös, fiatal leánykát pillantottam meg, azután meg az öcsémet. A széltoló fiatalember homlokán, vagy hús, egymásbadugott, üres virágcserepből való torony ingadozott s a haszontalan firma ezt a tornyot egyensúlyozgatta előre-hátra lépve, akár a vásári csepürágó.

Mikor egy oldalpillantással észrevett, óvatosan leemelte fejéről a cseréptornyot, letette az asztalra s rámbámult:

— Nédd-e! Hát te hogy találtál ide? — kérdezte magyarul.

— A malomban kerestelek, de mihelyt leánykacagást hallottam, nyomban tudtam, hol találalak meg. Szóval te így folytatsz malomstúdiumokat, perna-hajder!

A két csodálkozó kis teremtés, figyelmesen forgatta ránk a szemét. Olyan volt a szemük, mint egy-egy riadt nefelejcs. De tíz perc múlva már négyen léptünk ki nevetve, vidáman, az ajtón.

Gretl kisasszony azt hangoztatta, sohse hitte volna, hogy akad még egy Jóskához mérhető öles ember a császár birodalmában.

— Hozzá még úri renden! — tette hozzá Friedl kisasszony.

Betessékeltek a szüleikhez.

Az inspektor úr a malomban járt, hát az anyjuk szíveskedett velünk.

Ott is marasztalt ebédre.

Addig elévődtünk bolondos kölykök módjára, pedig akkor már az öcsém is pedzette a harminc esztendő, én meg már túljártam rajta. Igaz, a nefelejcszemű mamzellek is átlépkedtek a húszon, de nagyon szemrevaló kis jószágok voltak.

Gretl kisasszony leült a spinét elé, Friedl kisasszony pedig mandolinát vett az ölébe s miközben végigábrándozták Schubert dalait, Jóska is bele-belecsendítette, meleg, érces hangját a muzsikába.

Délre persze előkerült az inspektor-anya is s egyik ámulatból a másikba estem, amikor láttam, hogy ez a morózus kis medve, milyen megbecsüléssel kezeli az én léhűtő öcsémet.

Alkonyatig elbolondoztunk a lányokkal, akkor elköszöntünk. A nefelejcs-szemecskék neheztelve néztek ránk, gazdáik ennivalóan duzzogtak, a mama zsörtölődött, hogy nem maradunk vacsorára is, de én kérélnem voltam. Beszélnem kellett a mihaszna fiatalemberrel.

Végül is a fejébe nyomta magas köcsögalapját, felgyúrte a nadrágja szarait, belebújt a bundájába, megmarkolta csontfejű botját s elegáns körbehajlás után kivitorláztunk az inspektor hajlékából.

— Most mondd meg igaz lelkedre — kezdtem a vallatást — tulajdonképpen mi vagy te itt, a császári malomban? Mert hogy mivel töltöd az idődet, zsvány, avval már tisztában vagyok.

Jóska fölhúzta citromszínű kesztyűit s vidám könnyedséggel melegedett bele a beszédbe, mialatt végigdobogtunk a hídon.

— Persze, persze, te még nem tudod a dolgokat. Hát kérlek, igenis belevágtam a molnártudományba. Sajnos, két nap múlva láttam, hogy az egész híres Kaisermühle száz évvel ballag a mai technika mögött. Ezeknek még fogalmuk sincs arról, hol kellene lenniök. Ócska, lassú vízi-üzem. Az őrlenivalójuk annyi, hogy három hónapig is elhevernek a zsákhegyek, amíg rájuk kerül a sor. Hát ez skandalum. Amikor ezt közöltem Krainer inspektor úrral, nyomban ki akart lökni. Hogy ő nem engedi az ő malmát, azaz a császár őfelsége Hof-Mühle-jét ócsárolni. Lajtán innét s Lajtán túl, Lemberg-től-Mailandig, ez a legmodernebb üzem és büszkesége a császári birodalom malomiparának. Ergo: kikéri magának, hogy egyáltalán kinyissam a csőrömet, vagy ha kinyitom, legfeljebb bámulatomnak adhatok kifejezést.

Jó öcsém most lehajolt, hogy bele ne ütközzék köcsögalapjával egy elég alacsony vasrúdra szerelt, sarki utcalámpába, majd hozzánkfütyentett egy bak-tató fiákerost.

Bebújtunk a kocsiba s folytatta mondanivalóját:

— Denique, mialatt az öregúr dühösen magyarázott s handabandázva kifelé szorított az irodájából, én előkaptam a jegyzetkönyvecskémet meg a plajbászt

s az ajtó felé hátrálva, hangosan számolni kezdtem. Megállapítottam, hogy ha berendezkednénk gőzüzemre is, csak egy húsz-, vagy csak tizenöt-, esetleg csupán tíz-lóerős lokomobilra s áttérnénk a kövek helyett a hengeres őrlésre, ez a kis vacak gőzüzem is hatszorosát örölné az egész vízi berendezésnek. — Hinaus! — kiáltotta Krainer úr, de én kihátrálva az ajtón, folytattam a kalkulációt. Közöltem vele, hogy a Helfenberger-féle hengerőrlő-rendszerre való áttérés, enyhén szólva marhaság volna, mert az máris elavult, hiszen huszonötéves rendszer. Ám a zürichi Sulzberger-szisztéma tökéletes. — Hinaus! — bömbölte az inspektor úr, immár a korridor végén követve hátrálásomat, mialatt villámsebessen írtam, adtam össze és vontam ki egymásból a számokat, hogy bebizonyítsam igazamat s hozzávetőleges összegben jelöljem meg a gőzüzemű hengerőrlésre való áttérés, költségeit. Tehát hengerszerelékek: ennyi, transzmisziók: ennyi, tíz-lóerős lokomobil: ennyi, ezek átlagos üzemköltsége naponta, hetente, havonta, évente: ennyi, summázva: ennyi. Krainer gazda tovább üldözvén, kénytelen voltam hátrafelé lépegetni a lépcsőn, esett az eső, ergo az eresz alatt hátráltam tovább a tájékozó bácsi elől, hogy kiszámíthassam a vételár- és kamattörlesztést, amortizációkat s a használatból eredő gépkopásokra eső leírásokat. — Verflucht! Verflucht! — üvöltötte császári inspektorunk az ökleit rázva s én csak hátrálva, hátrálva, az orra alá dörgöltem, persze csak úgy nagyjából, hogy egy ilyen Sulzberger-féle berendezés évi teljesítménye ennyi, meg ennyi volna. Ennek a vámgabona összértéke: ennyi, ebből levonva amortizációkat, leírásokat, kiszolgáló személyzet

munkabéreit és az üzemanyagot, marad végső summa: ennyi meg ennyi, tiszta haszon.

A kocsi elhagyta a Pratert s átbaktatott a belváros apró utcáin. A Kohlmarkt sarkán azonban megállította Jóska. Kifizette a kocsit s gyalog folytattuk utunkat, hogy megkerüljük a Burgot. A Minoriten-Gasse sarkán egy prémsapkás, szakállas fiatalember sietett el mellettünk. Az öcsém széles kézmozdulattal köszönt neki. Nekem még zúgott a fejem az előbbi kavargó szózuhatagtól. Sehogysem értettem, honnét a csodából vette Jóska a gőztechnikára és hengerőrlésre vonatkozó tudását.

— Nem ismered Fischhof doktort? — kérdezte, fejével a visszaköszönő ember felé intve. — Kár. Ein aufgeklärter Kopf. Még hallani fog róla Európa. Jóbarátom. No, de hol is hagytam el? Igen hát: Krainer inspektor úr. Szóval: az eresz alatti téglapadló elfogyott hátráló lábaim alól, nem tudtam merre járunk, de közben, mindent összegezve megállapítottam, hogy a gőzüzemű hengerőrlés mellőzéséből eredő mulasztással, elmaradt haszon címén, ennyi meg ennyi ezer forintot lop ki az inspektor úr, a császár öfelsége zsebéből. — Wie? Was? Unerhört! Hollah! Hilfe! Polizei! — Én pedig miután befejeztem vázlatos felvilágosításaimat, távozni készülvén, megemeltem kalapomat, hátraleptem, hogy meghajoljak, amikor egy mögöttem felhangzó: „Auweh... Maria und Joseph!“ — adta tudtomra, hogy ráléptem egy női lábacskára. Azt hiszem, sejtet, hogy a jelenet már a kertkapu előtt folyt le, a leányzó pedig Gretl volt, akiről egyébként mindaddig semmit sem tudtam. Vigasztalhatatlan voltam, hogy fájdalmat okoztam neki s éppen bemutat-

koztan
a leány
lábán
esett.
ségbee
egyens
tem m
s háta
ten és
Ott lef
tízperc
dott m
nem a
szándé
pedig
vagyok
kacago
tomra
le az a
A
tünk,
öcsém
—
Közbe
lett a
leitől,
a disp
hogy l
s imm
juknak
érezné
evvel

koztam folytonos bocsánatkérések közepette, amikor a leánykája balesetén felbőszült atya, másfelől a fél-lábon álló s fájdalmában nyöszörgő leányka reám esett. Az atya a hátamat öklözte, a leány pedig két-ségbeesve kapaszkodott belém, hogy megtarthassa egyensúlyát. Ebben az állapotban persze nem tehettem mást, minthogy felkaptam a nyöszörgő mamzellt s hátam mögött az üldöző szülővel, átszaladtam a ker-ten és besiettem a leányzóval az inspektori hajlékba. Ott lefektettem a gyermeket az első pamlagra s most tízpercenyi vihar zúgott le körülöttem, amíg tisztázódott minden. Kisült, hogy sem az atyát meggyilkolni nem akartam, sem a kisasszonyt elrabolni nem volt szándékomban, továbbá, hogy sem martalóc, sem pedig a döblingi örültek házának szökevénye, nem vagyok. Mire idáig értünk, akkorra már a két leány kacagott s előbb csak ők, majd pedig az anyjuk is pár-tomra állott, úgy hogy végül egyesült erővel csitították le az atyai szív háborgását.

A Burg-bástya mentén, forgalmasabb helyre ér-tünk, jobbra-balra köszönetnünk kellett, de az öcsém azért rendületlenül folytatta mondanivalóját:

— Száz szónak is egy a vége: ott maradtam. Közben ugyanis észrevették, hogy a könyököm fehér lett a faltól, a hátam pedig lisztes az inspektor úr ök-leitől, mert éppen lisztmintákat vizsgált volt, mielőtt a disputánk elkezdődött volna. Ennélfogva le kellett hogy keféljenek. Eközben nevettek is, sajnálgattak is s immár egy-egy szelíd szemrehányást is tettek aty-juknak. Végül kijelentették, hogy szerencsétleneknek éreznék magukat, ha ott nem maradnék ebédre. Csak evvel a ténnyel oszlathatom el azt az aggodalmukat,

hogy talán neheztelek rájuk. Kényszerhelyzet volt: engedelmeskedtem.

— Ne is mondd tovább! — vágtam közbe nevetve — A folytatása persze az: megígérted nekik, hogy másnap ismét tiszteletedet teszed náluk, mert nem nyughatsz addig, míg Gretl kisasszonyt táncolni nem látod és így tovább.

— Honnét tudod? — meredt rám, meglepetten az öcsém.

— Ismerlek, jómadár! Egész életed az ilyen kényszerhelyzetek sorozata. Kényszerhelyzetből lettél színész, kulisszafestő, hajódíszfaragó, sörfőző-segéd, testőr, világcsavargó, gyújtószenzál, nők mulattatója s a herkópáter tudja még mi minden. Csak éppen a malom, az a szerencsétlen malom...

— Állj! — kapta meg a karom a sárgakeztyűs fiatalember. — A malom már dübörög. Sőt gőzzel dübörög!

— A tied?

— Nem. A Császármalom. Mert harmadnap az történt, hogy az inspektor úr a tarkóját vakarva, maga hozta elő, vajjon miféle úton-módon lehetne azt a gőz-izét nyélbeütni? S tudd meg, hogy a gépek máris útban vannak és én nyolcvan forint fizetéssel lépek be vice-inspektornak a Kaisermühle-be.

— És melyik leányt óhajtod eljegyezni?

Erre a kérdésre adós maradt az öcsém, mert egy kényes-fényes, monoklis, dragonyos-kapitány állított meg bennünket nagy örövendezéssel.

— Szervusz druszám! — parolázott velem. — Mi újság a Lajtán túl? Eh... eh... tíz éve nem voltam odahaza Túróban. C'est une éternité, vrai-

ment, n'est ce pas? De hát tudod, az itáliai garnizónok, a nők... igen, igen, les dames charmantes... az embernek százfelé kell szakadnia... ah pardon, pardon mille fois... máris rohannom kell, Lobkowitz hercegéknél várnak. Eh bien: au revoir mes amis!

És már robogott tovább, csörgő sarkantyúival.

— Ki ez a jószagú maskara? — nézett utána az öcsém, a gyéren álló utcai lámpák fényében.

— Ez? Ófelsége ármádiájának legnagyobb szétolója. Báró Rufius Vilmos Egon dragonyos kapitány. Gyöngé vívó, csapnivaló lovas, kriminális tancos. De ha beszélni kezd, úgy véled: senki úgy nem vív, senki úgy nem lovagol és senki úgy nem táncol, mint ő, a nők meg csapatostul halnak utána, gyógyíthatatlan epekedésben. Magyarok közt magyar, csehek közt cseh, olaszok közt olasz. Saját szavai szerint a nők a Szudétáktól a Fogarasi havasokig és a Visztulától Mailandig csak Hódító Vilmosnak nevezik. Sréter Lajos, akivel együtt szolgált valaha ez a fráter a Palatinushuszároknál, úgy módosította ezt a nevet, hogy Lódító Vilmos. Azóta rajta ragadt.

A Burg főkapuja elé értünk.

Jóska azon töprengett, hogyan vacsorázhatnánk együtt.

— Nyolckor a „Türkischer Kaiser“ kávéházban kell lennem, néhány barátommal. Fontos ügy. Tíznel előbb nem végzünk. A fene egye meg! Sehogyse tudom nyélbeütni a dolgot. Pedig szerettem volna, ha legalább az estét együtt töltjük. Tudod mit? Vitesd át a málhádat a lakásomra. Itt a kulcsa. Strudelhof-Gasse tizenöt, a Pazmaneum közelében.

— Hm. Nem érdemes cipekedni. Úgyis korán in-

dulok. S innét a gárdaházból mégis közelebb érem a postát. De a címedet mindenesetre megjegyzem. Örülök, hogy végre van címed s tudom, hol keresselek, ha bevetődöm Újhelyről.

Elkisért a testőrpaltóig.

Félpercig elgondolkozva ballagott mellettem. De mihelyt befordultunk a gárdaház utcájába, váratlanul megállott s megfogta a karom.

— Bátyám — szólalt meg egész halkán — mit teszten ti, katonák, ha itt terem a Pirossapkás Kislány?

Úgy véltem: hirtelen megbolondult.

— Mi az? Kicsoda? Miféle kislány?

— Persze, te... nem tudod — dörmögte Jóska.

— Mi, magunk között csak Pirossapkás Lánynak nevezzük: a népjog és népfelség uralmát.

— Miről beszélsz, ember? — kérdeztem megütödvé.

— Ejnye, hát az abszolutizmus alkonyáról! Képtelenség, hogy Európa népei soká tűrjék a Szent-Szövetség vénhedt kereteit. Metternich és a moszkovita babona nem tespedhet rajtunk örökké. Új fuvalmak legyintik végig a világot. Népjog! Népfelség! Világ-szabadság! Egyetlen népnek sincs joga ahhoz, hogy elnyomja a másikat! S egyetlen trónus sem emelkedhet rabszolgák vállain!

— Miről beszélsz, örült? — mordultam a mind indulatosabban suttogó emberre.

— Arról, amire ti csak — gondoltok!

— De...

— Mit tagadod! Ahányan csak magyarok vagytok az ármádiában: mind úgy érzitek, hogy Nessus-

inge rajtatok a császár kabátja! Börtönőrnek érzitek magatokat!

— Örültségeket beszélsz!

— Akkor örültség minden embergondolat!

— Mi a rendet őrizzük!

— Úgy? Rendet? Igazad van. A tekintetes karo-
kat és rendeket! Metternich rendjét! A muszka cár
rendjét! A fiskalitás rendjét! A parlag rendjét! A job-
bágy-szolgaság rendjét! A cenzura-rendjét! A gondolat-
ölés rendjét! A... a temetők rendjét!

— Hallgass! Vigyázz! Szikrákat hajigálsz!

— A szikra csak ott gyújt, ahol lobbanóanyagra
hull. S jól tudod, hogy benned is csak csóvára vár a
fojtott indulat. Ne tagadd: látlak!

Nem volt rá szavam, hát csak legyintettem
tétován.

De a szemem előtt elvillant, Sréter nádor-
huszár főhadnagy izgága alakja, aki már tavaly azon
füstölgött, vajjon hogyan szöktetnék haza Prágából a
Palatinálisokat, ha történnék valami. És elsuhant
előttem Görgey főhadnagy szoborszerű arca, Mikó
kapitány töprengő tekintete s követték a sort Gál
László, Bogyay Péter, Kiss Boldizsár... és a többiek,
mind, mind, akik már levetették a fecskefarkú fehér
kabátot s hazamentek, vagy ezután válnak ki a had-
seregből. Igen, igen, ezek mind azért menekülnek,
mert odahaza nyöszörög a szél a jobbágykunyhók
fölött, csikorog a rozsdarágta rácsoskapu az ősi „Salva
guardia“-k omlott kőfalában, mezítláb jár otthonában
a kurtanemes, hogy kímélje az egyetlen pár csizmáját,
egyre erősebb szorítja a parlag a vetést még a grófi

jószágokon is és — valahol messze morajlik már „valami“.

— Nem felelsz? — kérdezte halkán az öcsém és megszorította a kezemet. — Értelek. Most odahaza jártál és válaszoltál a némasággal.

Szóltanul ballagtunk a gárdapalota kapujáig. Az őrszem — tiroli vadászok adták aznap a szolgálatot — kattánós sarkokkal fordult frontba s ütemesen tisztelgett a fegyverével.

— Isten áldjon bátyám! — mormogta gyorsan Jóska, mialatt megrázta a kezem és elsietett.

A kapu mögött lépések közeledtek, a kulcs csikorgogni kezdett a zárban, még láttam az öcsém nyurga alakját, amint félőles lépésekkel sietett egy gázlámpa alatt a császári istállók mentén, azután becsatlant mögöttem a kapu.

A virágszálak mogorván ültek a vacsoránál.

Míntha siralomházban vacsoráztunk volna.

Később, a szobámba menet, mondotta Boczonádi-Szabó, hogy egész délután dühöngött a banda, mert valaki azt a hírt hozta, hogy Ausztria most már csakugyan be akar lépni a német Zollverein-be s Metternich elhatározta Kossuth Ipari Védegyletének feloszlását.

— Akkor pedig elvesztünk — dünnyögte a jászkun. — A császár széthányatja a birodalma gátjait, Metternich pedig ráereszti az áradatot még Magyarországra is.

— Lotyogás — dörmögtem. — Nyilván csak pletyka. Csak nem örült meg Metternich a Zollverein-nel! Rettentő dilemma, de ha belép, csakugyan maga

már
m és
ahaza
g. Az
tot —
sztel-
orsan
csiko-
yurga
ámpa
t mö-
l.
onádi-
mert
csak-
letter-
elosz-
jász-
átjait,
agyar-
csak
ereim-
maga

zúdítja Ausztriára az özönvizet. S ha mégis így volna:
ehhez Kossuthnak is lesz mondanivalója.

— Lesz! — tette hozzá kezét nyujtva a jászkun.
— De azt már a Pirossapkás Kislány kiáltja be a bécsi
Burg ablakán.

Kongó léptekkel ment tova a jászkún, a hosszú
folyosón. S míg utánabámultam, eszembe ötlött, hogy
már másodszor hallok erről a rejtelmes Pirossapkás
Kislányról.

Bent a szobában csak a kályha tüze villódzott.

...Kilenc bongó óraütés hullott alá a sötét
magasságból.

Kinéztem a derengő háztetők fölé.

A Szent István-dóm roppant tornya, nem látszott
a vak égen. De ott volt, állott, bongott az éjszakában,
mérte az időt, a városnak és a birodalomnak Mailand-
tól Lembergig s Prágától—Brassóig.

És a Lajtától keletre nem volt torony, amely
fölért volna ennek a komor, gót óriásnak a derekáig...

III.

Reggel hétre, a posta-stáción voltam a máhám-mal.

Zögling Esterházy már elémjött és szalutálva jelentette, hogy vonat ma sem megy, de az újhely-soproni dilizsánsszal eljuthatunk Bécsújhelyre.

Kevéssel utóbb, neki is lódult az ócska batár. Kido-cögtünk a Karintiai-kapun s rátértünk a wieden-i, majd trieszti útra. A kocsi tetején egyre zörögtek a kofáskosarak, bent a kocsiban pedig hangosan kiabáltak a hazafelé tartó, környékbeli kofák.

Ebbe az állandó zajba csak a kétmérföldenként ismétlődő fogatváltások hoztak némi enyhülést. Ilyenkor legalább kiszállhattunk néhány percre s teleszívhattuk magunkat tiszta és éles téli levegővel.

A Bécsi-erdő havas hegyei lassan maradtak el jobbkézről, azután Traiskirchent elhagyva, föltűnt a Schneeberg fehér kúpja, majd Sollenautól kezdve, a Hohe Wand.

Balkézről, túl a Lajtán, a Rozália-hegység ezüst-színű hepehupái húzódtak. Azok már Magyarországon voltak. A parlag hazájában.

Sóhajtottam és Itáliára gondoltam. A napfény és az égő, szikrázó színek, örök hazájára.

Kirch
zsánsz
a kürt
temple
So
vakáci
son. S
A
majd
Mária-
Pálosk
lépeget
Ha
A
szerűs
kapuüg
Hé
otthon
Át
vártem
mely a
A
termei
A
Mindig
torony
II. Rák
Lehman
hóhérp
torony,

Délután kettőt ütött a bécsújhelyi Liebfrauen-Kirche öreg toronyórája, amikor átdobogott a dílszász a Fische hídján. A postakocsis cifra jeleket fűjt a kürtjén, a lovak megvidámodtak, elhúztunk a Péter-templom mellett s befordultunk a posta-stációra.

Sóhajtvá kászolódt le a kadét. Hiába: minden vakáció szépsége itt ér véget. Az utolsó posta-állomáson. Szinte didergett a fiú.

A málhánkat otthagytuk a postán avval, hogy majd érte küldünk, átvágtunk a Haupt-Platz-on a Mária-szobor előtt s azután az Ungar-Gasse-n és a Páloskaszárnya mentén a régi bécsújhelyi vár felé lépegettünk.

Hazaértünk.

A kapuőrségen álló akadémikusok, merev bábszerűséggel vágták a tisztelgő fegyverfogásokat, a kapuügyeletes jelentkezett.

Hét év óta ez a várból lett katonaiskola volt az otthonom.

Áthaladtunk a főépület homlokzatából előreugró vártemplom alatt, a kongó, alagútszerű boltozaton, mely a főépületen át a kertbe vezetett.

A kadét tisztelgett s eltűnt a másodévesek hálótermei felé, én meg a tisztietkezőbe mentem át.

A várépület Rákóczi-tornya alatt vitt el az utam. Mindig tudtam, hogy ez a borostyánnal befuttatott torony volt valaha a börtöne Perényi Péternek, majd II. Rákóczi Ferencnek. Innét szabadította ki a derék Lehmann kapitány, aki azután itt hajtotta a fejét hóhérpallos alá. Ahányszor szemembe ötlött itt ez a torony, felhő suhant el a kedvem fölött. De most vala-

hogy még sötétebb árnyék, még leverőbb búbanat nehezedett rá a szívemre.

És egyszerre eszembe jutott az a meghökkentő gondolat, amelyre azelőtt sohase gondoltam, hogy Bécsújhely igazában: a börtön és hóhérpallos városa. A Haupt-Platz kopott kövezetében, kögyűrűbe foglalt kereszt jelzi azt a helyet, ahol I. Ferdinánd császár kivégeztette Eytzing-Puchheim lovagot, Siebenbürger Mártont, Bécs polgármesterét, őt társukkal egyetemben. Az egykori szertár zordon épületében, amelyben most sört főznek és jókedvű polgárok nyelik a habos árpalevet: Zrinyi Péter, Frangepán Ferenc és Nádasdy Ferenc feje hullott a bakó kosarába. A hóhérpallost, mely életüket szegte, ma is mutogatják a város házában. A Reyer-Gasse sarkán ott áll a „Kínok tornyának“ régi maradványa, ahonnét annyi névtelen szenvedő jaja és üvöltése, hörgött az égig. És itt, a katonai akadémia egyik tornyában, csörgette láncait a legtragikusabb magyar hős.

Mondom: sohase jutott ez ilyen összefüggően az eszembe, mint most, amikor a hosszú folyosókon az étkező felé lépegettem.

Hét éven át, pontosan és szinte léleknélkül végeztem a dolgom. Az Ébresztő kürtjelére ébredtem. Ha soros voltam: vezényeltem a „Turn-Übungot“ a növendékeknek. Ott voltam a reggeli rántottleves-osztásnál, azután meg az Exercier-Platzon, vagy a Pionirtávon bajlódtam velük. Utóbb megtartottam az óráimat, prelegáltam a „Terrain-Lehre“ százszor ismételt dolgait, rajzolgattam a „Terrain-Zeichnen“ jeleit, feleltettem a „Pionir- und Befestigungskunde“ ismereteiből, megettem a tisztietkezésben azt, amit a tányé-

romba
beszél

D
paran
életem

A
A
a vás
kertjé

A
föld, a

I
növen

leültel

hogy
berg

dolgo

V

— ho

Hohe

berg c

Lajtál

líd, t

határ

már

néztü

tunk,

M

démia

mint

és a

I

romba tettek s végighallgattam tisztársaim asztali beszélgetését.

De Weyrich-Wrbna tábornok úr, akadémia-parancsnok asztalbontó felállásával, végetért ez az életem.

A délután az enyém volt.

Akkor a hónom alá vettem a festékesládámat, a vásznat meg az állványt s kimentem az intézet kertjébe.

Attól kezdve a napfény és az árnyék, az ég és a föld, a lomb és a rét volt a világom.

Időnként mellém szegődött az a néhány magyar növendék, aki Újhelyen tanulta a k. k. Exercitien-t, leültek mellém a fűbe s mialatt azon igyekeztem, hogy rálopjam a képre az ég színeit, vagy a Schneeberg hegytaraját, csendesen beszélgettünk az otthoni dolgokról.

Volt úgy — főként kettős ünnepek pihenőjében — hogy bebarangoltam velük a környék hegyeit, a Hohe Wand, a Puchberg, a Hoher Hengst, a Schneeberg és a Rax tájait. De legtöbbször a félóránynál lévők Lajtához ballagtunk ki sóhajtozni és epekedni. A szelíd, füzes partok között csillogó folyócska volt a határ. Túlán a Rozália-hegység szőlős halom-sora már hazai föld volt: Magyarország. Jólesett, ha ránéztünk s mégis fájt elmondhatatlanul, mert vágyódtunk, epekedtünk, akár az árva gyermekek.

Most persze tél volt. Hó alatt álmodott az akadémia roppant kertje, amely egymaga nagyobb volt, mint az egész városka. Tél volt, a korai sötétedések és a fagygyúgyertyák évadja.

Ilyenkor csak álmodni lehetett a színekről.

...Sóhajtvá nyitottam be az étkezőbe.

Ebéd után voltak, hát csak Reiter őrnagy és lovag Meriglia főhadnagy sakkozott a leszedett asztal végén.

Ahogy megláttak, fölnéztek:

— *Servitore, servitore, amico mio!* — intett felém Reiter, a háromujjú kezével.

— Megjöttél, Létralegény? — nevetett rám Meriglia is.

— Ettél valamit, caro amico? — állott fel nyomban az őrnagy, mert ő vezette az étkezőt is.

— Még nem, őrnagy uram! — koccantottam össze előttük a sarkamat.

Az öszülő kis ember megrázta az asztalon álló, kis kézicsengőt s a belépő konyhaordonánc lelkére kötötte, hogy két perc alatt alkosson valamit a szakács, mert különben tótágast állat vele két órahosszat.

Azután megveregette a lapockámat:

— *Che cosa c'e nouvo?* Mi újság odahaza?

Ez a kis tűzérőrnagy vagy tizenöt évig „feküdt” itáliai garnizónokban. Azóta csak Lombardiáért rajongott s tele volt a beszéde olasz szavakkal.

Meriglia meg olasz volt, de tán egyetlen szót se tudott taliánul. Gyerekkora óta osztrák katonaiskolákban élt, utóbb a Savoya-dragonosoknál szolgált s két esztendeje került az akadémiára vívótanárnak. Hosszúkarú, rettentő lomha legény volt s nem hitte el róla senki, hogy tavaly legyőzte a birodalom leg-híresebb kardvívóját: Riedesel kapitányt.

— No, hány magyar kisasszonynak csavartad el a fejét, Létralegény? — kedveskedett a dragonos. — Jól telt a vakáció? Mi?

Váltottunk néhány semmitmondó szót s azután behozták az ebédet, én hozzáálltam, ők meg folytatták a játékot.

Hosszú ideig csönd volt. Azután — szemeit egyre a fabábokon legeltetve — megszólalt a kis Reiter:

— Nem akarom az étvágyadat rontani caro amico, de, hogy egészen váratlanul ne érjen, hát megmondom: a földijeid mind az Arrest-ben ülnek.

— A fiúk? A magyarok? — kérdeztem meg hökkenne.

— Azok. Azazhogy csak hatan, mert a hetedik, a kis gróf, odahaza volt karácsonyra.

— Igen, együtt is érkeztünk az imént — tettem le a villát meg a kést. — De hát: mit csináltak a többiek?

— No, semmi különöset — dünnyögte Reiter, mialatt a csonkakeze gyűrűs- meg kisujjával nyakoncsípte a futóját s leütötte vele Meriglia bástyáját. — Ecco! És most: sakk... Szóval semmi világrengető gazságot nem követtek el. Se az Auersperg-fiút nem csúfolták a szeplőiért, se a Kolowrat-csemetét nem pokrócozták meg. Csak éppen énekeltek. Szilveszter éjszakáján, éjfél előtt kimentek az akadémia szilveszteri mulatságából az intézet keleti falához és ott, a Lajta felé fordulva elénekeltek valami dalt... Miért nem lépsz a királynéddal, mio cavallero? Á, úgy? A lovasoddal véded? E bon trovato!

Főállottam, melléjük léptem.

— És? És mi volt tovább őrnagy uram?

A bábokra meredve, szórakozottan folytatta:

— Tovább, mio caro amico longino? Sakk!
Most fölnézett rám.

— Szóval, másnap: Kompanie-Rapport, nyom-
ban utána: Bataillons-Rapport és General-Rapport.
S tüstént vitték is őket a fogdába.

— De hát miért? Miért, őrnagy uram? — kér-
deztem elhülve.

— Hja, azt csak a beavatottak tudják. Főként
azonban az akadémia áldása, a százszemű és százfülű
Argus. Il capitano: Jaromir von Jiranek.

— Értem, őrnagy úram. Szóval megint Jiranek
százados úr.

Meghajtottam magam.

— Hova sietsz? — kérdezte a kis őrnagy. —
Kár sietned. Előbb rádtalál Jaromir barátunk, mint-
sem gondolnád. Már tegnap célozgatott arra, hogy
a hófúvás alkalmasint kedvedre van, ámbár némi
igyekezettel kétségtelenül átvághattad volna magad a
torlaszokon. Példaként nyomban hozzátette, hogy két
éve ő is hófúváson vergődött át s éppen a szabadsága
utolsó percében toppant be. De hát egyeseknek, így
mondotta: egyeseknek, igen alkalmas időben jön a
hófúvás. Itt megállott s alázatos buzgósággal, helyeslő
pillantást várt a tábornok úrtól, de az a pecsenyéjé-
vel bajlódott. Ellenben Jörgl kapitány leintette. Az
bent járt aznap a postán s ott hallotta, hogy bizony
nemcsak a vonat, hanem a postajárat is elakadt! Erre
azután Jaromir barátunk halk köhhentéssel másra
fordította a szót.

— Meg kell tudnom a fiúktól, mi történt — mon-
dottam a mérgemet nyelve s elköszöntem.

A főkapú alatt csakugyan a kapitány karmai közé futottam.

JiraneK Jaromir azok közé az emberek közé tartozott, akikről minden ember az első szempillantásra megállapítja, hogy mennél ritkábban óhajt velük találkozni. Rövid, sörteszerű haját kínos gonddal szoktatta fölfelé, pofaszakállát rendszerint úgy hordta, ahogy mindenkori legmagasabbrangú parancsnoka — bajuszban csak azért nem utánozta őket, mert akkoriban az a fura szokás volt, hogy csak a törzstisztek viseltek bajuszt is — s páratlan tehetsége volt feljebbvalói szavajárásának elsajátítására. A folyosókon és az akadémia-kertben állandóan feltartott orral, összeráncolt homlokkal, kezében jegyzőkönyvecskével és ceruzával, ide-oda fürkészve járt. Mihelyt azután olyasvalamit látott, ami szerinte rendellenesség volt, nyomban följegyezte. Buzgóságának nem volt határa. Jörgl százados, ez a darabos, de melegszívű vadásztiszt, határozottan állította, hogy a kefehajú JiraneK, éjszaka is tábori övvel a derekán, alszik.

Most, hogy meglátott, nyomban felémbuzgott:

— Nem is tudtam, hogy megjöttél. — mondotta összeráncolt homlokkal s jellegzetes csehes kiejtéssel. Majd hirtelen átvágott a szolgálat hangnemébe. — A főhadnagy úr nem jelentkezett nálam. A főhadnagy úr félvállról veszi a reglamát. Így azután igazán nem csoda, ha Esterházy növendék is jelentkezés nélkül merészel a hálóterembe lépni. Természetesen kénytelen voltam a növendéket rapportra rendelni. Valóban sajnálom a tábornok urat, hogy nem kímélhetem

meg őt az ilyen rendetlenségekkel kapcsolatos felindulásaitól. Egyébként közlöm, hogy a tábornok úr parancsára, főhadnagy úrnak nem a tábornok úr kancelláriájában, hanem General-Rapporton kell jelenítenie bevonulását.

Az előbbi mérgem elpárolgott. Már csak valami mélységes undorodás émelygett bennem, ahogy lenéztem erre a kis varangyos békára. És egyszerre érthetetlennek tűnt, hogy ez a kis ágaskodó törpe, aki a szolgálatot összetévesztette a fáradhatatlan fontoskodással, a feljebbvaló hatalmát a nagyképű basászkodással, a buzgalmat a gyanúsítgató besúgással, a fegyelmet a szolgálalkúséggel, az erélyességet az üvöltéssel, a határozottságot pedig a pimaszsággal, mondom ez a kis bütyök, akit mindenki megvet és utál: ugyanazt a kabátot hordja, amit Reiter őrnagy, Jörgl százados, Mansdorf kapitány s a többi egyeneslelkű katona. Ugyanazt a kabátot, mint amit én. A császár kabátját, amelyről mindig azt tanultuk és azt tanítjuk, hogy az a becsület ruhája.

És sohasem éreztem még ennyire bilincsnak az alattosabb rangú katona alárendeltségét, mint most.

Álltam hát szótlanul és meredten, mialatt Jiranek szinte ágaskodott, hogy fölérhessen a mellemig. Tudtam régóta, hogy arra vár: mikor veszem el egyszer a nyugalmam s mondok vagy teszek olyasvalamit, amivel a nyakam szegheti. Mult nyár óta piszkálta minden dolgomat. Akkor kezdődött ez, amikor a másodévesek elnevezték „Pulykatojásnak“ az Auersperg-fiút s csillagot rugattak Kolowrat akadémikus-sal, álmában. Mindkét alkalommal én voltam inspekciós s Jiranek segédtsízt úr mindenáron azt akarta

bebizonyítani, hogy nekem is részem volt ezekben a csínytevésekben. Mintha valaha is lett volna példa arra, hogy jókedvű, pajkos kölykök beavatták a csószt a tilosbanjárásukba!

Az iskolaparancsnok persze nem ugrott be a kedvéért, de Jiranek úr módját ejtette annak, hogy az öreg Auersperg gróf meg Kolowrat-papa, a nagyhatalmú császári consiliárius, megjegyezhesse magának a nevemet.

Mondom: azóta tartott a hadiállapot köztem meg eközött a sörtehajú, kis cseh hörcsög között. Azazhogy rosszul mondom. Jiranek alattomos tűszúrásokkal állandóan támadott, én meg szó nélkül állottam. S lehet, hogy éppen ez az egykedvűségem tartotta szakadatlan izzásban ökelmét. Ámbár elegendő ok volt ehhez az is, hogy én magyar voltam, ő meg cseh, én hórihorgas voltam, ő meg másfél-rőfnyi, tehát akárhogy is ágaskodott: nem nézhetett rám — lefelé. Pedig olyan magassarkú cipőket hordott az istenadta, mint valami párisi módi szerint járó kisasszony.

Szóval, most is ott ágaskodott előttem, villogó szemmel, én meg úgy néztem el fölötte, mint a kut-ágas a kerge-kos fölött.

— Was? Wie? Sie haben überhaupt keine Antwort?

Eltalálta. Csakugyan nem volt számára válaszolni valóm.

— Also dann: abtreten! — kiáltotta biccentve.

Tisztelegtem s otthagytam.

Ő meg a torkát köszörülve ment tovább a kongó folyosón.

Átmentem a fogdába és megkerestem a profószt.

Megkérdeztem, melyik zárkában van Csabay akadémikus s beléptem hozzá.

S öt perc alatt tisztán láttam a dolgokat. — A hat magyar fiú, karácsony előtt csomagot kapott. Lovas Pál csomagjában találtak egy négy darabba tépett újságoldalt. A „Pesti Hirlap“ egyik tavalyi számának oldala volt ez s almát csomagolt be vele a fiú anyja. A jóétvágyú gyerekek hamar végeztek a hazaival s már csak a papirosok között turkáltak, amikor a szőke kis Dobó észrevette, hogy Lovas csomagjának papírhulladékain, hangjegyek vannak. Hirtelen összeillesztették az újságdarabokat, hát Vörösmarty „Szózat“-ának, nemrég szerzett dallama volt, a vers első szakaszával. Egyébként valami Egressy Béni nevű ismeretlen szerző műve.

Baranyai akadémikus nyomban előszedte a hegedűjét s a hat fiú addig dudolta az ismeretlen dalt, amíg meg nem tanulta. S mivel módfelett tetszett nekik, valósággal beleszerettek.

Nos, hát ez volt a bűnük. A szilveszteri multság hangulatában, erőt vett rajtuk a sóvárgás. Kimentek hát a havas éjszakába s a Lajta felé eső fal mentén, Magyarország felé fordulva, elénekelték a szívremegtető éneket.

Sejtelmük sem volt arról, hogy az éjfél pillanatában Jörgl kapitány felköszönti a császár öfelségét. Ezért éppen akkor tértek vissza, amikor véget ért a beszéd.

Jiranek persze nyomban észrevette őket és szimatolni kezdett. A fiúk, nem érezvén magukat semmi-ben bűnösnek, kertelés nélkül elmondották, hol jártak, mit tettek.

A többi: gyorsan ment. Különösen, amikor a fiúk, a segédtiszt érdeklődésére, készségesen lefordították a vers szövegét is.

Másnap már rapporton állott a hat fiú. Jíranek szerint háromszoros súlyos vétek terhelte őket. Egyik bűnük az volt, hogy az „arcátlanhangú“ Pesti Hírlap fozslányait rejtegették maguknál. Ez magában is főbenjáró deliktum volt, hiszen ezt a lapot éveken át az a Gossuth vagy Kossuth nevű Rebellen-Advocat szerkesztette, aki „egyszer már ült.“ Másik vétkük az a nyugtalanító s mindenképpen elítélendő dal volt, amely elég merész ahhoz, hogy külön magyar hazáról zengjen, s evvel megbontsa öfelsége népeinek egységes szellemét. Harmadik bűnük pedig az volt, hogy engedelem nélkül, pontosabban: öfelsége jubilálása előtt kisurrantak az intézet ünnepségéről, s ahelyett, hogy a császári imperátor nevének hódoltak volna, távollétükkel és a veszedelmes dal eléneklésével, nyilvánvalóan szándékosan demonstráltak, öfelsége V. Ferdinánd császár-király személye ellen.

Weyrich-Wrbna — mondották a fiúk — végighallgatta a felindulását visszafojtani is alig tudó, buzgó segédtiszt megtéveszthetetlen-logikájú érvelését s azután tíznapi „egyessel“ fenyítette meg a hat magyart.

Az ujság-kérdést és a tüntetőszándékról szóló sötét gyanút, különben egyszerűen fumigálta a tábornok. S a fiúkat pusztán azért csukatta le, mert a császár ünneplésének pillanatában, nem voltak társaik között. A fiúknak azt a jelentését, hogy mitsem tudtak a készülő felköszöntőről, meg sem hallgatta.

Sóhajtvá hagytam ott a becsukott fiúkat.

Átmentem a tiszti-épületbe s azon törtem a fejem, hogyan szerezhetnék ennek a hat gyereknek igazságot.

A szobámban ott várt Bauer Titusznak, a Maria-hilf-patika patikáriusának levele, amelyben meghívott névnapi vacsorájukra.

— Elengedtem volna! — dörmögtem magamban. De mert Bauer Tituszék igaz barátaim voltak s eddig még minden január negyedikét megünnepeltem köztük, elhatároztam, hogy mégis elmegyek hozzájuk.

... Hetet ütött a vártemplom órája, amikor kiléptem a tisztiépület kapuján.

Fönről, az emeletről, harmóniumszó hallatszott le a hó alatt álmódó kertbe. Jiranek kapitány játszotta Bach valamelyik fugáját. Ez volt az egyetlen szép vonása ennek az embernek. Ilyenkor, ha ott ült, lábbal-fújtatott hangszere előtt, szinte hihetetlennek tűnt, hogy ez ugyanaz a Jiranek, aki egész nap mások után szimatol s valóságos művészetté fejlesztette gyanakvását. Én legalább sohasem értettem meg, hogyan lehet muzsikaszerető ember olyan sivárlelkű fráter, mihelyt nem zenéről van szó.

Jaromir Jiranek hát játszotta a Bach-fugát, én meg áthaladtam az épületnek a vártemplom alatt áthúzódó kapuboltján.

A koránfekvő várost csak itt-ott világította meg egy-egy utcai lámpa.

Sietve kocogtam végig a Niederländer-Gasse öreg házai között, azután az Ungar-Gasse-ba fordulva, átvágtam a főtérré.

Hideg szél süvített végig az elnéptelenedett utcákon. A kapuk fölött lógó lámpák, nyikorogva imbo-

lyogtak a szélben. De a „Mariahilf-patika“ fölött világosak voltak az ablakok.

Mégis egész verset kellet kikopogtatnom a kapun, a lánconfüggő, buzogányformájú vaskopogtatóval, amíg beeresztett a patika öreg, sánta laboránsa.

Az emeleti előszoba fogasain egész sor bunda lógott. Volt köztük katonaköpeny is jócskán. Megismertem köztük Jörgl kapitány zöldhajtókás vadász-köpenyét, meg Meriglia főhadnagy dragonyos-bekecsét. A többi köpeny csaknem mind kékhajtókás volt. A Deutschmeister-ezred itt állomásozó tisztjeinek javarésze hivatalos lehetett a vidám Titusz-vacsorára. Mert a Deutschmeisterek egyik zászlóalja Bécsújhelyen feküdt.

Ahogy beléptem: felémgurult Bauer-papa, hasonló kereksgű életepárjával. És tessékeltek, szíveskedtek módfelett.

Csipkefőköttös női fejek, magas gallérba szorított kövér osztrák polgárbrázatok és bajusztalan, katonarcok forgatagába kerültem.

Még jószerencse, hogy nem kellett egyenként köszöntenem mindenkit, mert az eltartott volna félórát is.

Volt annak az időnek egy, fölötte főnöknek és előkelőnek tartott, köszönőmódja. Az ember megállott a társaság előtt s miközben igyekezett előkelő majompofát vágni, a jobblábára dült előre, azt könnyedén megroggyantotta térdben, a ballábának hegyével pedig hirtelen félkört írt le maga mögött a padlón. De mivel ugyanakkor a fejének és egész felső testének is követnie kellett ezt a mozdulatot jobbról balra, hogy a köszönés mindenkinek szóljon, az arcon pedig meg

kellett jelennie bizonyos báj-mosolynak, viszont e bók-szerű lendületben az egyensúly meglehetősen bizonytalanná vált, sőt a monoklisoknak még a monoklijuk helybenmaradására is ügyelniök kellett: rendszerint olyan kínosan-bárgyú képeket vágtak az így köszönő férfiak, hogy az embernek nyomban elment tőlük a kedve. Ezt a mesterkélt, piperkőc idétlenséget nevezték: „Kratzfusz“-nak. Nem tehettem róla, de nekem mindig azt az illetlen hasonlatot juttatta eszembe, hogy ilyesféle hátrakaparó mozdulatokat tesz a kutya is bizonyos esetekben.

Valamivel enyhítettebb formában, ugyanígy köszöntek a nők is. Avval a különbséggel, hogy a tündéri delnőnek ilyenkor a két kacsója hüvelyk- és mutatóujjával meg kellett emelnie egy csipetnyit, az abroncsos krinolinszoknyáját, mintha éppen leguggolui készült volna. És hát persze a szemeit le kellett sütnie, viszont a fejcskáját rezgetnie kellett, hogy a fejről két oldalt, hat-hat fürtben lelógó, bodorftott tincsek is rezegjenek. Voltak nevelőintézetek, amelyekben mindezekhez még azt is tanították, hogy a hölgyek, különösen a fiatalabbak, már jóval a kratzfusz megkezdése előtt, tartsák vissza a lélegzetüket, mert így a vér a fejükbe száll s az enyhe, szűzies pír: fölötte „à part“ és „comme il faut“. Kevés idétlenebb módít talált ki a tizenkilencedik század a hátrakaparásnál, de az a haszna megvolt, hogy az ember megúsza vele a sorba-köszönést.

Nekem minden alkalommal még az a nyugtalanító érzésem is támadt, hogy a hosszú lábammal menten lekaszálok a mögöttem állókat s ezért valóban boldogító öröm töltött el, ahányszor túlvoltam rajta.

Sietve keresztül estem hát az előkelő nyavalya-
törésen az első szobában, ahol vagy húsz idősebb
dáma itta a kávé és ette a kuglófot. Azután átmentem
a másik szobába, ahol az atyák és házasemberek kár-
tyáztak meg burnóztak. Újabb hátrakaparás. Végül
betoltak a nagyon tágas, harmadik terembe, ahol az
ifjúság szórakozott.

Vagy tíz kisasszony meg ugyanannyi fiatalember
csivogott benne.

Megálltam az ajtóban.

— Mesdemoiselles! Messieurs!

Fölfigyeltek, a nesz elhalkult.

Kratzfusz itt, kratzfusz ott. Hülye, merev mo-
soly itt, fej- és fürtrezgetés ott. Azazhogy: akik ültek,
azoknak csak a fej- és vállmozdulatokat kellett meg-
tenniök s azt kellett mondaniok:

— Enchanté! Enchanté!

Ez a francia szó körülbelül azt teszi magyarul,
hogy elragadtatva vagy elbájolva. Vagyis azt akarták
vele az újonnan érkezett, kratzfuszoló egyénnek tudtul
adni, hogy megjelenését elragadónak, elbűvölőnek
tartják.

Persze ez végeredményben semmit sem jelentett,
mert az elragadtatott társaság nyomban napirendre
tért az újonnan érkezett vendég felett s folytatta
szórakozását. Így volt ez most is.

Csak a házikisasszony kelt fel a körből s jött
elém, hogy az egyik sarokban álló tálalóasztalnál meg-
kínáljon kávéval, apró süteménnyel. S ott is maradt
velem, halk beszélgetésben, mialatt a többiek Rom-
sauer, a fiatal traiskircheni prókátor mulattatta
kártyamutatványaiával. Ezt a nyilván hosszabb ideje

tartó bűvészkedést ugyan minduntalan félbe akarta szakíttatni, egy dohányszínű frakkot és vajsárga nanking nadrágot viselő, bodorított hajú, monoklis úr, hogy elénekelhessen valamit, azonban a többiek, bár udvariasan, de könyörtelenül leültették. Ez az ének-mániában szenvedő fiatalember, Schröder Herbert volt, a Hoyos-uradalom pénztárosa. Az volt a betegsége, hogy amíg nem énekelhetett, szakadatlanul izgett-mozgott s a fél-szemüvegét igazgatta. Közben pedig a legcsalafintább beszédfordulatokkal igyekezett rávenni a társaságot arra, hogy muzsikáljon.

— Már attól tartottam, hogy el se jön — mondotta halkan, a hamvasszőke, kis Eliz.

— Köszönöm, hogy számontartott Eliz kisasszony!

— Ó! — legyintett könnyedén.

Majd elfordult s lehajtott fejjel pusmogta:

— Úgy tesz, mintha nem tudta volna, hogy számontartom.

— Csak nem tart annyira önteltnek! — dörögtem két korty kávé között.

— Többnek tartom — nevette el magát a lány. — Gőgösnek, nyakasnak, büszkének, hányavetinek.

— Engem? — csodálkoztam rá.

— Igen, magát! — S most elkomolyodva emelte rám tiszta tekintetét.

Hogy nem feleltem, továbbfűzte a szót:

— Persze, maga észre sem veszi ezeket. Nem is veheti. Öntudatlanul ilyen. Mint minden magyar.

— Úgy. Mondhatom, gyönyörűen jellemez bennünket! Még jó, hogy egyéb hibákat nem fedez fel rajtunk.

Eliz
laló asz
Azután

—
nem. A
ugyan
a nők
fiak is
nem tu

Év
tam is
feleség
kövér
reknek
Mikor
dős lel
éppen
a kislá
ezen. I
tottam
tizenöt
moisell
zell'-ne

S
nőtt da
értékű

Va
hát én

—
vagyun
Ra

Eliz felcsípett egy elgurult mazsolaszemet a tá-
láló asztal terítőjéről s rágcsálni kezdte apró fogaival.
Azután folytatta:

— Lehet, hogy másoknál hibák ezek. Maguknál
nem. A magyaroknak valahogy illenek. A mi férfaink
ugyan rendszerint megszólják magukat miattuk, de
a nőknek tetszenek. Néha az az érzésem, hogy a fér-
fiak is csak azért hánytorgatják hibaként, mert ők
nem tudnak ilyenek lenni.

Évek óta ismertem ezt a kis patikus-lányt. Jár-
tam is hozzájuk eleget. Bauer Titusz jó barátom volt, a
felesége kedves, gondos háziasszony s vidám mint egy
kövér kis fürj. De Elizkét alapjábanvéve mindig gye-
reknek néztem. Aminthogy hozzám képest az is volt.
Mikor Bécsújhelyre kerültem, olyan tizennégy eszten-
dős lehetett, én meg huszonöt körül jártam. S talán
éppen ezen a Titusz-napon vettem észre először, hogy
a kislányból nagylány lett. No, el is csodálkoztam
ezen. Igaz, már vagy öt-hat éve kisasszonynak szólí-
tottam, de ez nem jelentett akkoriban semmit, mert
tizenöt-tizenhatéves kislányokat is Fräuleinnekk, made-
moiselle-nek, vagy jó osztrákos francianyelven: „mam-
zell'-nek szólított az ember.

S most egyszerre itt volt előttem egy fitosorrú, fel-
nőtt dámácska, aki imhol: elég csípős nyelvvel, kétes-
értékű bókokat mond a szemembe.

Valahogy el kellett ütnöm a csodálkozásomat,
hát én is visszacsíptem:

— Szóval, mi magyarok, ilyen kiállhatatlanok
vagyunk. Akkor nyilván ilyen: Sótanyi akadémikus is.
Rámvillant a szeme:

— Gondoltam, hogy előhozakodik velem, főhad-

nagy úr. — És megvonta a vállát. — Azért, hogy láttak vele egyszer-kétszer az akadémia kertjében, vagy a jégen? Láthattak Lovas Pállal is, vagy akár Auersperg akadémikussal is. De ha már fölvetette Sótonyi nevét, hát igen: ő is ilyen. Lovas is. Dobó is. Baranyai is. Csabay is. Esterházy is. Mert magyarok. De leginkább maga.

Egyre jobban elámultam. Mi a csodát akar ez a kis szöszeke prücsök?

— Nem értem, Elizke — fűztem tovább a szót — hogy miért hozza föl ezt a mi állítólagos gőgösségünket éppen ma és éppen nekem?

Lehajtott arca mellett ott libegtek a szőke tincsek.

— Azért — mondotta halkan — mert mindennek van határa. A gőgnek is.

— Most már végképpen nem értem, mivel szolgáltam rá a bosszúságára Elizke. Meg kell tehát kérdezni: hol van ez a határ, amelyet tudtomon kívül átléphettem s mivel törtem át?

— Szemforgató! — rázta meg a fejét Elizke. — Vagy tán csakugyan nem tudja. Igen, nyilván nem is sejti. Hát tudja meg, ez a határtalan gőg ott kezdődik, hogy már észre se vesznek — valakit! Különben — fordult meg hirtelen — hagyjuk! Kár a szóért.

S a terem közepére lépve, hangos jókedvvel csatantotta össze a tenyereit:

— Tánc! Tánc! Tánc!

Schröder Herbert olyan képet vágott, mintha vacokorba harapott volna, mert így megint elesett az énekléstől, de a többiek örömmel zúdultak meg.

Bauer papa kitárta a negyedik szoba ajtaját s

onnét egyszerre kizendült az újhelyi Bierhalle közkedvelt zenekarának muzsikája. Aféle osztrák banda volt ez: egy hegedűs, egy flótás, egy gitáros meg egy kishögös.

Persze: polkára zendítettek.

Meriglia nyomban lejteni kezdett a kis Elizzel. Romsauer a traiskircheni prókátor, Apfel Antóniát, a városi főorvos lányát kérte fel, Korb Norbert, a Deutschmeisterek hadnagya a kis kövér Heim Celestint vitte táncba. És ott pörgött előttem a kikentkifent Richter Leopold, Bécsújhely legnyalkább tanítója, a szende Hübscher Barbarával, a pomádészagú, mélabús Klinger Fridolin patikussegéd, Zirkelbach Tinivel s a csuda tudná még felsorolni: ki — kivel.

Elég az hozzá: magam maradtam.

S a forgó-pörgő táncolók suhanásában, megint az Auerbach-lány jutott az eszembe. Most már bosszantott a dolog. Miféle bolondság játszik velem? Hát kicsodám nékem az a lány? Senkim. Soha ezelőtt eszembe se villant. Most meg egyre visszajár hozzá az emlékezetem. Persze: Hübscher Barbarának is olyan ívesen hajló, szép nyaka van, mint a néhai pápai Aranypolgár lányának. Ez juttatta eszembe. Majd meg a kis Eliz néz föl rám, Meriglia főhadnagy vállán át. És a tekintete ugyanolyan komoly és tünődő, mint azé a pápai lányé volt, amikor ott állott a somlai pinceajtóban s utánunk nézett. Ej, félre bolondság!

A kályhák és a sebesen dobogó táncosok melege, tűrhetlenné fűtötte a szobákat.

Bauer Titusz kitárta a táncolóknak a folyosóajtót is. A széles, üvegezett folyosóról beáramlott a hűvösebb levegő.

Lassan, csendesen kihúzódtam a folyosóra. Ott álmodoztak, egymás fölötti polcokon, Bauerné és Eliz kisasszony féltett kedvencei. Apró szobafenyők, aszparáguszok, fikuszok. És ott nyújtogatták illatos, fehér virágcsomójukat a frissen kihajtott jácintok is. Szokás volt, hogy Titusz-napjára jácintokkal kedveskedjenek az ünnepeltnek.

A jácintokról a tullni évek jutottak az eszembe. Az utász-iskola. Annak az üvegházában hajtatott mindig jácintokat Grimm őrmester, a veterán öreg harcos. Ez a vén, csonkakezü katona, akinek a bal kezefejét még Waterlónál tépte le egy francia ágyúgolyó, a tullni szerszámraktár őre volt s bolondja minden vitéznek. — Mi, vékonypénzű magyar növendékek, akik a költség miatt soha sem mehettünk haza szabadságra, a karácsonyi szünet javarésztét Grimm-apó meleg üvegházában töltöttük. Mert olyankor az intézetet se fűtötték s a hosszú folyosókon, rosszablakú hálótermekben, dermesztőre ridegedett az idő. Akkoriban volt az, hogy Szentpáli Lajossal, Papp Zoltánnal Ivánka Imrével és a Görgey-fiúval, tizenkét órán át tartó körmérvközést vívtunk a vívóteremben, csak hogy meg ne fagyjunk. És vívókeztyűben, vívómellényben aludtunk is. Szentpáli azóta meghalt, Papp Zoltán Csernovichban szolgál, Ivánka a palatinus-huszárok közt morzsolgatja napjait, Görgey meg Prágában analizálja a kókuszdió-olajat. Görgey akkor elsőéves volt, Ivánka másodéves, Szentpáli és Papp harmadéves, én meg negyedéves. De azért a toporci legényke alaposan elpáholt bennünket. Kemény, szigorú, komoly kis katona volt. Csak Grimm-apó jácintjai között lágyult gyerektekintetűvé a szeme. Lehetett

valami rokonvonás e télben nyíló virágok, meg a magunk árva, otthontalan élete között, mert ott az üveg-
házban nemcsak a testünk melegedett meg. A lel-
künk is.

Egykori árva sorsunkról, mostani magyar növen-
dékeinkre röpönt át a gondolatom. Istenem, hogyan
szerezhetnék nekik igazságot?

... Könnyű lépések suhantak mellém. Apró kéz
nehezedett a karomra. Elizke volt.

— Szökevény! — szólt rám. — Annyira ún ben-
nünket a főhadnagy úr, hogy megszökik közülünk?

— Dehogy, dehogy — szabadkoztam. — Csak
éppen táncosnő nem maradt számomra. Meg útban is
voltam odabent. Hát kijöttem ide.

— És idekint unatkozott!

— Nem. Én még sohasem unatkoztam életemben.

— Persze, a magyar gög — incselkedett Eliz. —
Csak nem vallhatja be, hogy unatkozott! A világért se!
Ilyesmi meg sem eshet magyar emberrel. Mert a ma-
gyar ember még akkor sem unatkozhat, ha maga van.

— Hm. De csípős kedvében van, kis mamzell!
Egyébként úgy vélem, az ember soha sincs magában.

— Ej, ez nagyon interessant! — nevetett Eliz. —
És ha szabad kérdezni, ki az, aki megosztja például
magával az ilyen magányos perceket?

— Senki. Tudom, most valami romantikát várt.
Pedig senki. Nem ember.

— Hát? — lesett rám figyelő szemmel Eliz. —
Tehát ki az a rejtelmes társalkodó, aki nem ember?

— Hm. Ne vegye bombasztanak a válaszat. A
gondolat. A gondolat az, amely mindig velem van.

Eliz kisasszony bólintott:

— Ez szép. Igazán jól és szépen kívágta magát. Kár, hogy nem lendítette magasba, kellő páthosszal, a karját. Mint a karbonári-köpenyes bécsi student-ifjúság. Az unokabátyám és barátai. Akik mind Fischhof doktort utánozzák. Mert Fischhof bizonyosan rajongva, romantikusan és szavaló hangon mondotta volna ezt a szót: gondolat!

— Fischhof... Fischhof... hol is hallottam ezt a nevet? — tűnődtem.

— Ó, a végén még kitűnik, hogy nem is tudja! Pedig a bécsi diákok csak róla áradoznak. Az unokabátyám is. Azoknak semmi: a császár. Nulla: Metternich. Azoknak minden avult és rossz. Csak az a jó és helyes, ami még nincs. És egy istenük van. Az: És. És Fischhof az ő prófétája.

Odabent felcsendült a klaveszin s nyomban utána Schröder Herbert tremolázó hangja.

*Le-hei-se fle-he-hen me-he-heine Lie-hi-der
Du-hurch di-hie Na-hacht zu di-hir...*

— Jaj, de borzasztó! — csapta össze a kezét tréfas rémülettel Elizke. — Nyomban közbe kell lépünk, mert különben félperc alatt megszökik minden vendégünk!

Csakugyan pocsékul énekelt a monoklis.

— Fájdalom, várunk kell, Eliz kisasszony — dörmögtem fejcsóválva. — Ebbe most csak karhatalommal lehetne belefojtani a szót. Amig végig nem mekegi, szegény Schubert „Ständchen“-ének minden szakaszát, addig fel kell hagynunk minden reménnyel.

— Hát, ha már ráncmérté ezt az Isten — sóhajtott kedves kétségbeeséssel a lány — viseljük el ke-

resztényi türelemmel. Addig legalább elmondhatja, mi volt az a „gondolat“, amely az eszében járt?

— Sejtheti, hogy nem volt benne semmi romantika. A fiúk jártak az eszemben. Sótonyi akadémikus és a pajtásai.

Eliz rámnevetett, majd lebiggyesztette a száját.

— Csak Sótonyi és a többiek? No, ez csakugyan nem érdekes! Csodálom, hogy még a tanítási időn túl is foglalkoztatják a gondolkozását.

Megütődtem.

De Eliz már nem törődött a dologgal. Karomba öltötte a kezét.

— Jöjjön, táncoljunk! Tudom, hogy ez kedve ellenére van s ha magán mulna: föl se kérne. De hát a vendégnek is vannak kötelességei.

A monoklis újabb nekilendülését, szűnni nem akaró tapsvihar fojtotta csirájába, valami jótét-lélek megszólaltatta a zenekart s táncolni kezdtünk.

Egyideig szótlanul keringtünk.

Azután fölvetette rám a tekintetét Bauer Eliz.

— Nagyon régen nem járt nálunk — mondotta halkán. — Pedig...

— Pedig? — kérdeztem meglepődve.

— Pedig — folytatta lehajtott fővel — olyan jó, ha itt van.

Valami különös melegség futott át a szívemen. Lámcsak, ez a szőke kisgyerek közelebb van hozzám, mint valaha is sejtettem. Eddig azt sem vettem észre, hogy az egykori gyereklány — felnőtt. S most egyszerre kész dáma, csupa finom, asszonyi rejtelem. Így, ahogy lehajtja a fejét, szelid megadással: Correggio valamelyik virágszerű nőalakja.

Nem tudom, mi történt velem. De egyszerre valami meleg, boldogító gondolat lobbant föl bennem. Elnéztem lehajtott, hamvasszőke fejét. Hogy is volna, ha ez a méléző, szelíd kis teremtes lenne a párom? Van benne valami, ami az olasz ég meleg fényét tükrözi rám. Érthetetlen ez az érzés, mert hiszen ez a lány, a Titusz régóta ismert lánya. A bécsújhelyi Mariahilf-patika tulajdonosának elkényeztetett, finom, gazdag lánya. Osztrák lány, tehát semmi köze a kék-égű, aranyugarú Itáliához. És mégis Itáliát juttatja most az eszembe minden mozdulatával. A melegsége, hozzám-simulása, szelídsége, a belőle sugárzó, nyugalmas és felhőtlen verőfény: Itália.

De hogy van az, hogy ezt eddig nem vettem észre?

És a gondolatom tovább játszott az ötlettel.

Igen, ez a lány Itáliát is nekem ajándékozhatná. Szíve is, módja is volna hozzá. Nekem adhatná Renit, Correggiot, Michel Angelot, Rafaelt. Meg Tintoretto színeit. És csak ki kellene érte nyújtanom a kezemet. Hiszen szeret. Minden pillantása, minden szava azt mondja ma, hogy szeret. Eddig valami érthetetlen vakság fogta be a szememet, hogy nem láttam rajta a felém való hajlását. Pedig nyilván eddig is sejtethette velem. Csak éppen alvajáróként élhettem mellette, hogy nem vettem észre. Még tegnap is megesküdtem volna rá, hogy Sótonyi Pálba szerelmes. Ahányszor bejöttek anyjával az akadémia-kertbe, vasárnapi térenére, mindig a Sótonyi-fiúval sétálgattak. Hogyan vélhettem volna hát mást? Hm.

Milyen vak tud lenni az ember! Hiszen ha most belenézek Elizke rejtelmes, meghatott panasszal rám-

tekintő szemeibe, egyszerre mindent másként látok. Hát persze, hogy a vártemplom miséje után, mindig bejöttek az intézet kertjébe. Eddig azt hittem: Sótornyival akart együtt lenni a lány. De most nyilvánvaló, hogy felém hajtotta valami. Ó, hogy szánom most szégyénykét! Hányszor ronthattam el a kedvét, hányszor búsíthattam el a kedvest, hogy nem kerestem a találkozást? Hiszen az is csak ritkán esett meg, hogy néhány szóra megállottam előttük. Mert mindig máson járt az eszem. Vak voltam és ostoba, az bizonyos. Látnom kellett volna, hogy Sótorny Pali csak: szükség-gavallér. Mivel én nem törődtem Elizzel, hát Sótornyival sétálgattak.

Eliz is hallgatva táncolt most. Csak nagysokára szólalt meg:

— Kedves magától, hogy ilyen türelemmel táncol ma velem. Máskor, ha nagyritkán megesett, hogy együtt táncoltunk, mindig úgy éreztem — únja.

Most meg legalább rám néz. És mosolyog. És a tekintetében nincs semmi idegen gondolat. Először látom így.

— Igen, Elizke — mondtam halkán. — Ha a vak ember hirtelen látni kezd, akkor ámuldozik és boldog.

— Nem értem — mondotta megrebbenve.

— Pedig egyszerű.

El akartam neki mondani mindazt, ami néhány perc óta kavargott bennem. De azután megállított valami váratlan kétség. Hátha csak káprázat az egész? Hátha csak ostoba képzelődés, hogy ez a lány... Ugyan mi bizonyosságom van arra, hogy csakugyan hajlik felém? S ha mégis megpendítem ezt a bennem

most ébredező érzést, amely e pillanatban még alig több, mint valami elsuhanó, hívogató kedves álom, s Eliz visszautasít, akkor ebből két hiba támad. Az egyik az, hogy kisül: milyen ostoba fráter vagyok. A másik meg az: hogy menthetetlenül hozományvadásznak tart. Pedig végeredményben egyik sem vagyok. Ostobának még soha senki sem nevezett s magam sem vettem észre, hogy kevesebb értelmem volna, mint más közönséges halandó embertársaimnak; az arany-nak, vagyonnak meg: legsívárabb napjaimban sem éreztem valami különös vonzását. De ha most eljárna a szám és kitűnnék, hogy Eliznek egészen máson jár az esze, akkor már az első szava, sőt már a pusztá meghökkenése is, olyan pofon volna számomra, amilyen még nem csattant el a képemen. Persze, persze. Tehát csak csönd, öreg-legény!

Nem is lett volna ennek a beszélgetésnek folytatása, ha Eliz nem kezdi újból.

Mire körülkeringtük a termet, megszólalt:

— Miért hallgatott el? Miért nem folytatja azt, amibe az imént belekezdett?

— Nem tudom, folytathatom-e? — dörmögtem.
— Azaz, azt sem tudom, van-e egyáltalán folytatása.

Két, nagy virágszeme rámnyílt, kitérta tisztaszínű kék szirmait. Kisvártatva megszólalt a lány:

— Mindennek van folytatása, ha ... akarjuk.

Elfordította a fejét.

Megint végigrohant rajtam az az előbbi meleg vérhullám s éreztem, hogy előnti a szívem és az arcom. De ahelyett, hogy erőre kaptam volna tőle, gyámoltalan lettem.

Eliz
nalra.
— A
hirtelen
— A
nyára ér
— K
riad.
— K
Ma, néha
szony. Ú
Először
Hogy csa
Mert val
ma foga
tam. Mo
nem tör
lát... a
Sáp
lábai já
valami
rohant
kápráza
nem sz
dulatát.
De
Hanem
dacos e
—
szájjal.
—
zavarod

Eliz terelte vissza a gondolatomat a régi fo-
nalra.

— Azt mondotta az imént, hogy ha a vak ember
hirtelen látni kezd, akkor...

— Akkor — folytattam most már a szót — bizo-
nyára érthetetlennek tartja egész addigi vakságát.

— És? — kérdezte a lány s éreztem, hogy meg-
riad.

— Eddig vak ember voltam Bauer Titusznéknál.
Ma, néhány perccel ezelőtt, látóvá lettem, Eliz kisasz-
szony. Úgy érzem, valami furcsa változás történt itt.
Először azt hittem, hogy csak magával történt...
Hogy csak a kis Elizből lett egyszerre Eliz kisasszony...
Mert valahogy, váratlanul megnőtt. És az a leányka, aki
ma fogadott itt, nem az a kisgyerek, akit utoljára lát-
tam. Most meg azt kell hinnem, hogy velem... ben-
nem történt valami... A vak ember — lát. És amit
lát... az egészen váratlan és valószínűtlen...

Sápadtan, ijedten meredt most reám a leány. A
lábai jártak, táncolt, de hirtelen úgy tűnt, mintha
valami bábú derekát tartottam volna. Az a gondolat
rohant át az agyamon, hogy mégis tévedek, pusztá
káprázat áldozata lettem az imént, hiszen ez a lány —
nem szeret. Félreértettem minden mai szavát, moz-
dulatát.

De most fölsóhajtott mélyen és lehajtotta a fejét.
Hanem nyomban fel is vetette újból. S most valami
dacos elszántság tükröződött a szemében.

— Folytassa kérem! — mondotta megvonagló
szájjal.

— Nincs folytatása, Elizke — válaszoltam meg-
zavarodottan. — Azt hiszem, nincs...

— De van! — mondotta elfulladás hangon, rámvillanó tekintettel. — Van. Akarom, hogy legyen!

És megszorította a kezem. És éreztem, hogy a bábú újra él és meleg, áramlóvérű nővé vált.

Most még szebb lett, mint az imént volt. Ámulva néztem. Lám csak: a bimbó kinyílt és követeli a napfényt!

Újra megszorította a kezem. Erősen, határozottan. S a hangja szinte győzelmesen csengett:

— Tudom a folytatását, ha nem is mondja tovább. Tudom és akarom. Érti?

Dehogy értettem! Hiszen ez a lány most megint egészen más volt, mint félperccel ezelőtt.

Most könny volt a szemében s ezen a könnyfátyolon át nézett rám, felindult és könnyörgő tekintettel.

— Szóljon, beszéljen! — suttogta forró indulattal. — Mondja ki azt, amit elhallgatott. Mondja azt, hogy... igen, igen, mondja, hogy: szeret. Hogy nagyon szeret. Mert én, én, ma este, amikor tízet üt az óra, menyasszony akarok lenni...

Forogni kezdett velem a világ. Úristen, mi történt velem? Mi van ma, hogy ilyen különös és valószínűtlen dolgok történnek itt? Lehetséges az, hogy ez a lány, a Titusz lánya, meg én... Hogy mi szeretjük egymást? És lehetséges az, hogy ez ilyen váratlanul lobogjon föl bennünk?

A torkom kiszáradt. Nem tudtam szólni. Eliz meg egyre görcsösebben szorította a kezemet.

Kitáncoltam vele a folyosóra.

Ott, a homályban magamhoz akartam ölelni. Mert akkorra már megvadultam.

Hanem a lány kipenderült a karomból. Csak a kezét nem tudta kitépni a markomból.

Egy szénhunyásig huzakodtunk ott. Ha meg nem bénított volna érthetetlen tiltakozásával, csak egy mozdulatomba került volna, hogy magamhoz rántsam, a karomba kényszerítsem.

— Nem ... nem ... ne ...! — könyörgött riadtan a lány.

Elengedtem a kezét.

Bentről kizengett a muzsika és suhant, pörgött, forgott, körülöttem a világ. Richter Leopold ... Hübscher Barbarával ... a monoklis, merevpofájú Schröder Herbert a Zirkelbach-lánnyal ... és a többiek ...

De ez mind úgy tűnt, mintha csak álom lett volna és csak én meg ez a lány, meg a folyosó jácint-illatú homálya lett volna valóság. Azazhogy — ez se valóság. Csak az a valóság, hogy valami szívbolondító, érthetetlen dolog történt s hogy én itt zihálok és velem szemben, az ajtó kihajtott szárnya mögött, a falnak támaszkodva, reszket a Titusz lánya.

— Mi ez? Elizke mi ez? — kérdeztem nagy-sokára.

— Ne ... ne ... Várjon! — legyintett a lány. — Még várjon, még ne szóljon. Majd. Majd akkor. Tíz órákor ...

Abban a pillanatban mély kongással verődött a folyosó üvegablakaihoz négy, majd még mélyebb búgással, egymásután tíz óraütés. A közeli Liebfrauen-Kirche toronyórája verte a tíz órát.

Az első ütésnél megremezt a lány. A többi kondulást dermedten hallgatta végig.

Azután lassan, a falhoz támaszkodva, tétova lépé-

sekkel, végigment a folyosón, kinyitotta annak a lépcsőháza nyíló ajtaját s inogva állott meg, a lépcsőház lámpájának gyér fényében.

Úgy néztem, mint aki álmodt.

Eliz meg mint a valóságos alvajáró, betette az ajtót s lehajtott fejjel, még lassabban, két lépést tett felém. A külső havas háztetőkről bederengett a fény s ebben a derengésben tisztán láttam, hogy tántorog.

Odasiettem hozzá.

A mellemnek dőlt és reszketett. Megfogtam a kezét. Hideg volt, mint a jég.

— Elizke! Mi van magával? — kérdeztem ijedten.

— Semmi — rebegte dideregve. — Csak egy kicsit... egy kicsit várjon még. Várjon. Azután, ha kellek magának, csókoljon meg és... és vezessen be majd a többiekhez és... és mondja, kiáltssa el hangosan... nagyon hangosan, hogy én a maga menyasszonya s maga az én... hogy mi ketten jegyesek vagyunk. Csak még egy kicsit... várjon. Amig, amig... összeszedem magam...

Most egyszerre kapucsikordulás s utána gyors rohanás dobogása hallatszott föl a lépcsőházból. És néhány zavaros kiáltás a kapubolt alól. És a döngve bevágódott kapu zuhanása.

A reszkető lány keze az ajtókilincs felé lendült. De nem volt ereje ahhoz, hogy kinyissa.

A rohanó lépések már fönt dübörögtek az emeleten. És a kiáltások már a közelben hallatszottak:

— Deserteur! Halt! Halt!

Félkarommal Elizt támogatva, berántottam az ajtót. A másik szárny is velerándult.

S a küszöbön ott állott zihálva, csákóban, köpenyben és karddal — Sótonyi akadémikus.

Akkor már ijedt lőtás-futástól volt hangos az egész ház.

A lépcsőházra nyíló másik ajtón kitódult a Titusz-vacsora minden vendége. A lépcső utolsó fokára pedig, nyomában egy Deutschmeister-patrullal, akkor lihegett föl Jiraneck kapitány.

Ami azután történt, másodpercek alatt történt.

Sótonyi a meglepetés és rémület zajában, ott állott a lány előtt és levegő után kapkodva dadogta:

— Eliz kisasszony... itt vagyok! Megígértem, hogy a mai Titusz-napon itt leszek... és... nem jöhettem előbb, de a szavamat...

Jiraneck kapitány a dadogó fiúra mutatott s rá kiáltott a Deutschmeister-bakákra:

— Vorwärts!

Akkor értettem meg a dolgot. Jiraneck letartóztatja Sótonyi Pál akadémikust.

Elszörnyedés moraja hullámozott végig a vendégseregen.

A Deutschmeister-káplár tétován lépett előre.

De ugyanakkor megperdült a fiú s egy kirántott kardpenge süvítése hallatszott.

— Wer mich anrührte — kiáltotta a megörült gyerek — der ist tot!

És látszott rajta, hogy csakugyan levág mindenkit, aki hozzányúl. Oda akartam ugrani, hanem a megdermedt Eliz úgy kapaszkodott belém, mint a vízbefuló.

— Le a kardot, szerencsétlen! — üvöltöttem hát a fiúra.

De ez akkor már se látott, se hallott.

Elkaptam a vállát. Hasztalan. Kirántotta azt a markomból s szikrázó szemmel fordult a kapitány és patrul felé.

JiraneK visszahőkölt, hátraugrott, de a következő pillanatban már rikácsolni kezdett:

— Rebellion! Patrouille vorwärts! Macht ihn nieder! Macht ihn nieder!

Bauer Titusz és a vendégek közbe akarták vetni magukat, de az altiszt és az öt gyalogos már előre lépett, szuronyos fegyverével.

— Fällt das Bajonett! — vezényelte rekedt hanggal JiraneK.

A nehéz fegyverek vízszintesbe zuhantak a bakák markában s öt bajonett szegeződött a fiúnak.

S akkor egyszerre, mint a rúgó, pattant előre Eliz.

Egyetlen szökéssel termett a fiú előtt, gyöngé karjait tiltakozva emelte a fegyverek elé s a párjaféltő asszony sikoltásával kiáltott a katonákra:

— Erst mich! Mich auch! Engem is! Előbb engem! Értik?

Dermedt csönd maradt utána.

A pillanat feszültsége megbénított mindenkit.

JiraneK hápogott, a nagybajuszos bakák bambán és tanácstalanul nézegettek körül, Bauer-mama nyögdecse, Titusz téován és tehetetlenül kapkodott a levegőbe s a vendégek rémülten meredtek a képre.

Előredobbantam.

De ugyanakkor lépett a szuronyok közt lihegő pár elé, még valaki.

Ez a valaki nyugodt és határozott hangon kimondott egy vezényszót:

—
Jön
A
csapód
—
bakák
—
Az
kilépett
előtt ut
—
A
a kőpal
jobb láb
És
Akl
Szöke f
A fiú b
gatta El
eresztett
Jör
Sót
talan ri
Ma
—
Szö
mesen a
Má
Jör
alatt Jir
mama s
—

— In die Balance!

Jörgl kapitány volt.

A szuronyos puskák ütemesen lendültek föl és csapódtak a katonák oldalához.

— Kehrt euch! — vezényelte tovább a tiroli. A bakák koppanó bakancsal fordultak el.

— Abmarschier!

Az öt Deutschmeister-legény ormóttan bakancsa kilépett s csak akkor állott meg, amikor a lépcsők előtt utolérte őket Jörgl kapitány szava.

— Halt! Kehrt euch! Bei Fuß! Ruht!

A katonák megperdültek, a fegyverek tusatalpa a kőpallóra koccant s mereven, gépiesen dobbant a jobblábuk, maguk elé.

És úgy maradtak.

Akkorra végére ért hősködő erejének a lány. Szőke feje kókadtan hanyatlott Sótonyi Pali vállára. A fiú barna arca sápadt volt, balkeze remegve simogatta Eliz karját, de a jobbkezeiben még ott volt a leeresztett kard.

Jörgl kapitány kinyújtotta a kezét a kardért.

Sótonyi tétován húzta hátra a fegyvert és tanács-talan riadtsággal nézett rám.

Magyarul szóltam hozzá:

— Add ide a kardot!

Szótlanul nyújtotta felém. S lecsatolta engedel-mesen a hüvelyt is.

Már nem volt szükség se szóra, se patrulra.

Jörgl hazaparancsolta a Deutschmeistereket s mi-alatt Jiranek izgatottan handabandázott, a síró Bauer-mama s a megrendült Titusz felé fordult:

— A fiú a fogdába megy, de a skandalumnak

útját kell vágni. A kis Eliz szereti ezt a fiút. Hadnagy ugyan már aligha lesz belőle, de abba még nem halt bele senki. Adjátok neki a kislányotokat, Titusz.

... Öt perc mulva én kísértem haza a vőlegénnyé lett, fogoly Sótynyit.

Elizke lejött velünk a kapuig. Ott még sirt egy sort a fiú nyakában. És dadogtak és hüppögtek egymásnak, érthetetlen szavakat. Végül mégis mennünk kellett. Hiszen ez a fiú fogoly volt — Isten tudja mi-féle sors előtt — s vissza kellett vinnem a fogdába.

Hosszú csókkal búcsúztak el egymástól.

Azután — ráocsúdott Eliz, hogy én is ott vagyok.

Két kis kezébe vette az én csúnya lapátkezemt:

— Megbocsát? Meg tud-e bocsátani? — nyöszörgötte. — Örült voltam. Alávaló komédiát kezdtem magával. Felejtse el, nagyon kérem, felejtse el... majd, majd egyszer megmagyarázom...

Megsímogattam a szőke fejét, mintha az én gyermekem lett volna.

— Nem kell megmagyaráznia semmit, kislányom. Abban a percben, amikor ez a meggondolatlan gyerek ott termett, mindent megértettem.

— Köszönöm — sepegte a lány. — Mindig tudtam, hogy maga jóbarátom. Maradjon mellettünk továbbra is!

— Tudhatja, hogy mindig ott leszek. Isten vele kis Eliz!

A kapu dőngve csapódott be mögöttük, én meg elindultam a didergő kadéttal a vártemplom felé.

— Sajnálalak Pali a meggondolatlanságod miatt — mondtam útközben — de gratulálok a menyasszonyodhoz. A tiszti pályát ugyan jól bevágtad ma-

gad mögött, de ha símán, vagyis egyszerű kicsapással megúszod a dolgot s új életet kezdhetsz, akkor igazán elmondhatod: érdemes volt vihart kavarnod.

— Nem volt más útam főhadnagy úr — motyogta a fiú. — Régóta szerettük egymást Elizkével. De mindig féltékenykedett. Kern Micitől féltett. Mert tavaly ott voltam Kernék házavatásán. A multkor meg a jégen várt szegényke hiába. Jiranek kapitány úr váratlanul szolgálatba osztott s nem mehettem. Azóta egyre azt hajtogatta, hogy nem bízik bennem. Mikor azután meghívott a Titusz-vacsorára, megígértem, hogy itt leszek. Hivatalos voltam ugyan Sommer akadémikus szüleihez is. Sommerék mindig jók voltak hozzám s Sommer Alfréd nagyon megkért, menjek el hozzájuk és vigyem el a citerámat is. Az édesanyja régóta beteg s egyetlen öröme a muzsika. Gyönyörűen citerázik s néha-néha én szoktam kíséni mély-citerán. Hát így lett volna most is. Nem volt hozzá szívem, hogy megtagadjam. De azt megígértem Elizkének, hogy legkésőbb tíz órára náluk leszek. Persze, akkor még nem tudtam, hogy a Sommerék zenedélutánjából sem lesz semmi, mert Szilveszter éjszakáján lecsuknak. S a fogdából már hírt se tudtam adni a kislánynak. Csak azt tudtam, ha most sem állhatok a szavamnak, soha többé rám nem néz Elizke. És hiába lesz utána minden magyarázat.

— Szóval, megugrottál az áristomból — folytattam a szót — hogy este tízre ott lehess.

— Igen, főhadnagy úr. De Jiranek kapitány úr meglátott valahogy a folyosón. Utánam rohant. A Bogner-Gassén éppen akkor jött a Deutschmeisterek patrulja s most már annak az élén sietett utánam.

— A többit már láttam.

Hallgatva fordultunk be a Niederländer-Gasse sarkán.

— S most mihez kezdesz? — kérdeztem később a fiútól. — Mert a legkevesebb, hogy kicsapnak.

— Még nem tudom, főhadnagy úr. Pedig gondolkoztam rajta eddig is.

— Eddig? Hát mi okod volt rá eddig?

— Mindig élt bennem a sejtelem, hogy nem lesz belőlem császári tiszt. Vaknak kellett volna lennem, hogy ne lássam, milyen lehetetlen próbálkozás. Lélektelen fakatonákká kellett volna száradnunk, főhadnagy úr. Magyaroknak megmaradni a császár kabátjában: képtelenség. Hiszen embernek megmaradni is alig lehet.

— Mit beszélsz, bolond? — mordultam a fiúra, mert arra döbrentem, hogy ez is a gárdisták indulatos szavait mondja és az én régi töprengéseimet sustorogja izzó szavakká.

— Nemcsak én gondoltam ezeket, főhadnagy uram. A magyaroknak, meg a lengyeleknek mind ez jár az eszében itt az akadémián. És... és ne tessék haragudni főhadnagy úr, ha megmondom, most már megmondhatom, hisz úgylis mindegy: a főhadnagy úrnak is vannak álmatlan éjszakái emiatt.

— Ugyan — vontam meg a vállam — képzelődtök!

De a tiltakozásom bágyadt volt és erőtelen.

— Láttuk mi sokszor a főhadnagy úron — folytatta Sótonyi — hogy mennyit kínlódik magában s mennyit kínlódik értünk: magyar fiúkért. Árvaságunk-

ban, elrúgottságunkban, főhadnagy úr volt a taná-
runk, bátyánk, apánk és...

— Ne érzelegj, kadét! — vágtam el a szót.

— Nem lágyság ez főhadnagy úr, ha most így
beszélek. S talán egyszer majd ad rá módot az Isten,
hogy valamelyikünk meghálálhassa. Mert ennek a hat
magyarnak itt...

— No, elég ebből, hagyjuk!

— Parancsára, főhadnagy úr. Csak még azt
mondhassam el: mi tisztán láttuk, hogy a főhadnagy
úr éppen olyan árva és magábanjáró ember, mint mi
voltunk. Láttuk, milyen konok akarattal próbál a szí-
nek és fények világába menekülni, ebből a, ebből a —
sötétségből és börtönből!

Átvágtunk a Burg-Platzon s már a vártemplom
alatt kongott a léptünk. A kapuőrség némán vágta ki
a tisztelgő fegyverfogásokat.

Azután végigdobogtunk a komor, hosszú folyo-
són, a fogda felé.

És most megint megérintett az a sejtelmes bor-
zongás, amely már délután végigfutott rajtam, holott
azelőtt sohasem bántott ennyire. Mintha láncok csörög-
tek volna a pislogó, füstös és laternákkal megvilágított,
homályos folyosón. Zrinyi, Frangepán és Nádasdy von-
szolta itt valamikor a láncait. És itt kísérgették cseh
dragonyosok a fogoly Rákóczit. És itt kísérem most
én ezt a fiút, Sótonyi Pált. De hiszen én nem vagyok
rabtartó! Mégis: milyen arepirító sors! Úristen, de
szűk is tud lenni a császár kabátja! Ezek a fiúk itt
ártatlanul szenvednek fogságot, Sótonyit a szíve és
szótartása kényszerítette szembe a feljebbvalójával s

most nekem, magyarnak kell őt végigkísérnem Zrinyi és Rákóczi börtönfolyosóján! És ez a szegény magyar gyerek még hálás, hogy én kísérem, mert különben szuronyok között kellene bandukolnia, mint valami gonosztevőnek. Szorít, szorít a császár köntöse... Tán nem is kabát ez, hanem maga is: börtön. S fullaszt, fullaszt a kékhajtókás gallér, a főhadnagyi kettős paszománnyal...

A profósz-örmester álmosan, szó nélkül vette át Sótonyi Pált.

— Egyszer majd mind kiszabadulunk innét — dörmögte magyarul a fiú, mialatt a profósz a magánzárka ajtajával bajlódott. — Mind kirepülünk, napfénybe, szabadságba. A főhadnagy úr is!

És tisztelegve állott meg egy pillanatra a vasajtóban.

Sietve húztam végig, vissza a komor folyosón s mentem a szobámba.

Azon az éjszakán furcsa álom gyötört meg.

Láncos rab voltam álmomban. Kettős börtön fogtatott. Az egyik a fecskefarkú, frakkszabású, fehér katonakabát volt. A másik a Rákóczi-torony, öles tömlőcfala. És keleten, túl a kertfalon s túl a fűzek között ballagó Lajtán, harsogó kürtök hívtak. És én ráztam, ráztam az ablak vasrácsát s ordítva kiáltoztam Lehmann kapitány nevét. De mindig csak Jiranek kapitány tömpeorrú képe jelent meg előttem.

Egyszer föl is horkantam éjszaka. Megtöröltem verejtékes homlokomat s a másik oldalra fordultam. Hanem az a gonosz álom átszökött e percnyi ébrenléten is és tovább gyötört, akár a lidérc. A lajtán-

túli kürt
pirossap
Franciáu
Liberté!
vett kör
trombitá
Min

túli kürtök egyre harsogóbban hívtak, azután meg egy pirossapkás leányalak kiáltott be a börtönablakon. Franciául kiáltott. Háromszor sikoltotta a fülembe: Liberté! Liberté! Liberté! — S a szavára füst és láng vett körül és fülsiketítő, szilaj zengésbe kezdtek a trombiták.

Mintha a Marseillaise-t harsonázták volna...

IV.

Sótonyi akadémikus ügye vagy egy hétig lázban tartotta az akadémiát.

A buzgó Jiranek, erőnek erejével azon volt, hogy a fiú haditörvényszék elé kerüljön, mert szerinte rebellis, hiszen fegyverrel támadott reá, az előljárójára.

S mindenre kiterjedő figyelmét bizonyítandó, már másnap hajnalban, mikor Weyrich-Wrbna tábornok még mit sem sejtett, auditort kért a bécsi haditörvényszéktől, hogy a tárgyalást nyomban előkészíthesse.

Ugyanakkor berohant a Paulaner-kaszárnyába is, hogy legénységet vezényeltessen a majd összeülő haditörvényszékbe.

Mikor Jörgl kapitány figyelmeztette, hogy alkalmasint túllő a célon, Jiranek türelmetlenül vágott vissza:

— Miért kérlek? Miért? A napnál is világosabb, hogy a dezertáláson kívül, a disciplina legsúlyosabb megsértése, fegyveres lázadás, sőt az előljáró felkoncolásának kísérlete történt!

És tajtékozva rohant tovább.

Félperc múlva már az akadémia fegyverterméből hallatszottak le, ellentmondást nem tűrő parancsai. Hat ordonánc csak asztalokat és székeket cipelt, a manipuláns őrmestert pedig elszalasztotta az intézet tábori papjához, asztali feszületért.

Csak nyolc óra tájban nyugodott meg, amikor megegyszer végigtekintett művén: a haditörvényszéki tárgyalóteremmé átalakított fegyvercsarnokon. Most már jöhet az auditor. Jaromir Jiranek tudja a dolgát. Ott fönt az emelvényen ül majd az elnök, jobbra az auditor, azután külön asztalnál két kapitány, a másik asztalnál a két hadnagy, ismét más asztalnál a két őrmester, azután odább a két káplár, végül a két infanterista.

Jörgl kapitány, aki látta ezt a komor készülődést, a harmadévesek tanulóterme előtt a fülembé dörögte:

— Te Vilmos, ez az ember megőrült. Szinte már hallani véli a vérfagyasztó Tatbestand-ot s utána az elnök szavait: Die Gemeinen urteilen... die Korporäle urteilen... És így tovább. S a közlegények, káplárok és őrmesterek, majd meg a tisztek verdiktje, mind ez a szó lesz: halál. No de várjuk meg a végét!

Reiter kapitány, aki történetesen bent volt a parancsnok szobájában, amikor Jiranek jelentette Sótónyi rebbellióját, azt mondotta, hogy Weyrich-Wrbna csak a bajuszát rángatta Jiranek jelentésére s erős töprengésbe esett. De mikor a szolgálatkész kapitány a már megtett intézkedéseket is ismertette, szerényen utalván buzgó serénykedésére, akkor meghökkent a tábornok:

— Haben Sie sich diesmal nicht übereilt, Herr Hauptmann?

A kefehajú kapitány, a mindentudó katona biztonságával hajolt meg:

— Bátorkodom hangsúlyozni tábornok úr, hogy elszármítottásgról szó sem lehet. Az auditor úr bizonyára csak helyeselheli majd intézkedéseimet. Hiszen a fegyveres rebellió, a feljebbvaló ellen történt kardrántás ...a... ó, kérem legalább öt legsúlyosabb katonai büntény esetéről van szó. És ha szabad előterjesztést tennem a védő személyére nézve, bátorkodom javasolni Ottokar Mrstik főhadnagy urat, a Deutschmeistertektől. Rendkívül képzett, kiváló...

— Várjunk! — morogta a generális és összeráncolt homlokkal sétált az ablakhoz.

A csonkaujjú kis tüzérnek, órája kezdődött a harmadéveseknél, hát kilépett a szobából s több szót nem hallott.

Délután megérkezett az auditor.

És estére vissza is utazott.

Arról, hogy mi történt attól kezdve, hogy belépett a parancsnoki szobába, soha sem tudunk meg semmit.

De Jiranek úgy jött ki, mint akit farba rúgtak. Sápadt volt s alig találta meg a kilincset, hogy betegye maga után az ajtót.

— Úgy kellett a kefehájúnak! — dörmögte este az étkezőben Jörgl kapitány. — Máskor majd féket vet dühös buzgalmára. Meg kell pukkadni a röhögéstől! Ebben a Sótunyi-ügyben csak egy dologról feledkezett meg. Igaz, hogy a legfontosabbról. Arról, hogy

az akad
vények

A k
egyszerű
a ráköve

Meriglia
dönten j

Kés
maga ta
szobában

Elm
csapják.

letre a j
hogy ha

A k
nap volt
templom

A k
kara. A
csákóval

És
Sótunyi

Csa
leg teno
kébe.

Mis
lomból
tömlöcla
tomba k
letes tis

az akadémikus nem esik még a katonai büntetőtörvények alá. Hiszen még nem felesküdt katona.

A komor haditörvényszéki tárgyalás helyett hát egyszerű tisztgyűlés összehívását rendelte a generális a rákövetkező hétfőre.

— Szóval: sima kicsapatás — állapította meg Meriglia. És mindenki kuncogott, a némán és sértődötten járkáló Jiranek háta mögött.

Késő este még átmentem a patikusékhoz. Titusz maga tartott éjjeli szolgálatot, a patikából nyíló kis szobában.

Elmondottam neki, hogy Sótonyi Pált csak kicsapják. Föllélekzett s nyomban fölcoszogott az emeletre a jó hírrel. Mert a városkában már azt beszélték, hogy halálos ítélet készül.

— — — — —

A közbeeső vasárnapon — tiszta, verőfényes téli nap volt — Bauer Tituszék szokásuk szerint a vártemplomba jöttek misére.

A kóruson zengve szólott az akadémikusok ének-kara. A többi növendék kesztyűsen, kézbentartott csákóval állott a padsorok között.

És a lányok, asszonyok, egyre forgatták a fejüket Sótonyi után.

Csakhogy a „rebellis“ fent volt a kóruson s meleg tenorja beleolvadt a kadétok háromszólamú énekébe.

Mise után az akadémikusok kivonultak a templomból a vidám téli reggelbe, Sótonyi meg a többi tömlöclakó magyart pedig a sekrestyén át, az árisztomba kísérte Lerchenfeld főhadnagy, az aznapi ügyeletes tiszt.

Esterházy akadémikus messziről követte a pajtá-
sait.

A templomlépcső alatt megállottak Bauerék.

Titusz álmos volt, Bauerné mosolygott, Elizke meg sápadtan de jókedvvel fogadta az ismerősök köszönését. Egy-egy öreg bácsi meg néni odalépett hozzájuk s nyilván szerencsét kívánt az eljegyzéshez, de a legtöbben nem tudták hogyan viselkedjenek Tituszékkal szemben. Elvégre: nem mindennap kerül az ember olyan helyzetbe, hogy szuronyok között létrejött eljegyzéshez kelljen gratulálnia.

De mikor Kern Mici ment el mellettük a kásztorkalapos, nyestprémes-bundájú bátyjával s odabiccentett Bauerék felé és csak ennyit mondott: — Gratulálok Elizke, ez jól sikerült! — hát a szeme azt mondotta, hogy bizony ő, a város leggazdagabb s legfinyasabb lánya se bánta volna, ha ő állhatott volna ennek az „unerhört“ kis botránynak középpontjában.

A lassan lesodródó tömegben, végre magam is le-
érttem a lépcső aljára.

Nyomban körülvettek felszabadult örvendezéssel.

— No, most ráakasztalak benneteket a mi kedves Toronyemberünkre — mondotta Titusz-papa — én meg hazasietek aludni.

És széles-lendületű kalaplengetéssel el is kacsázott.

Bauerné, kicsit röstelkedve kapott szóra:

— Nem is képzelem, milyen furcsa most a helyzetünk. Az emberek nem tudják, hogyan kezeljenek bennünket. Sajnálkozzanak-e vagy örvendezzenek. Szerencsének vagy katasztrófának tartásák-e ezt az egész izét...

— Attól függ, mit szól hozzá Elizke — mondtam vállat vonva.

— Én? — legyintett. — Meg se látom az embereket. A börtönbe is elmentem volna Paul után. Igaz — tette hozzá mosolyogva — így már nem szabad mondanom. Mindig azt kérte, hogy mondjam az otthoni nevét. Poli.

— Nem Poli, hanem Pali.

— Hiszen úgy mondom: Shotonji Poli. Nem jó?

— Hát még nem egészen jó — nevettem — de majd megtanulja Eliz kisasszony.

— Öszintén szólva azért vártuk itt meg — mondotta most Bauer-mama, — hogy legyen szíves vezessen el minket az Arrest-be, ahhoz a fiúhoz.

— Jaj madam, ehhez bizony nincs hatalmam. Tudhatja, mindig örülök, ha valamiképpen szolgálatukra lehetek, de hát ez, ez sajnos lehetetlen.

— Ügye mondtam, mama! — bólogatott a kis menyasszony. — De akkor legalább sétáljunk arrafelé. Ha nem is láthatom, jól esik majd, hogy a közeli tudom magam néhány percre.

Bementünk a templomalatti boltkapun. Azután át a főépület belső udvarán. Majd a hátsó épület boltja alatt, ki az akadémia-kertbe. A hóval borított pázsittáblák, fák és bokrok, szikráztak a fényben. Szokatlan volt ez a januáreleji napfényroham. Még az ereszek jégcsapjai is megcsurrantak.

Az utakon, a félrelapátolt hósancok között, vidámbegyesen sétálgattak a lányok, jobbjukon az anyjukkal, baljukon pedig egy-egy pirosarcú akadémikussal.

Kerülni kezdtük az épületet, hogy az áristom tájára érjünk.

Volt ennek a szomorú épületsaroknak egész sor vasrácsos ablaka, de a megfenyített legénykék nem igen mutatkoztak ilyenkor, vasárnap, amikor egész Bécsújhely fehérnépe ott páváskodott az akadémia-kertben.

Elsétáltunk négyszer, ötször a napsütötte fal mellett, azután elfordultunk a sarkon.

A Rákóczi-torony nagy, barna tömegét, magasan, befutotta a borostyán. Az most is zöld volt. Egész-séges erős levelei fénylettek a napban s a közöttük megült hócsomók kivillogtak közülük. Valami különös üdeség áradt ebből a képből. Talán az ellentétek varázsa. A máskor árnyékos és komor barna fal most meleg, vörösbarna tónust kapott a naptól s a rá felkúszó borostyán, fiatalos frissességgel ölelte körül a mélyöblű ablaknyílást. Karnyi vastag vasakból kovácsolt, művészi vasrács volt az ablak előtt s ennek a furcsa árnyéka meglepő érdekesen rajzolódott ki az ablakboltozat napsütötte, belső falára. S a meleg tónusú barna toronyfal körvonala, olyan élesen vált el a mélységesen kék téli égbolttól, hogy szinte megrázott a kép különös szépsége.

Még sohasem láttam vagy legalább is nem figyeltem meg a toronyrészletet erről a nézőpontról. Igaz, hogy ilyen kápráztató fényben sem láttam.

Olyan türelmetlen nyugtalanság fogott el, hogy alig tudtam kivárni Bauerék búcsúzását. Éreztem, hogy e türelmetlenség alapján véve komizásuk velük szemben, de nem bírtam vele. Olyan ostoba és szórazott feleleteket adtam kérdéseikre, hogy azt hiszem egyre jobban elcsodálkoztak rajtam. Mert szakadatlanul az a gondolat nyugtalanított, hogy ha sokáig

dangubá
kapom
vegőt s

Szer
indultak

Err
lépcsőke
fölütötte
Eszembe
egykori
lant ez a

Nem
nélkül d
az imén
magamr
hattam.

Láz
élessarku

És
szélesebb
legbarna
leteket,
helyeken
ez a vilá
Ezért ha
álomszer
a megv
nyékban
színnel
hideg sz
a fénybe
játéka.

dangubálunk itt: elfordul a nap és soha többé nem kapom meg ezt a világítást, ezt a tiszta, párátlan levegőt s ezt az egész képet.

Szerencsére, negyedóra múlva elbúcsúztak s haza indultak.

Erre azután: uccu neki! Ötösével ugrottam át a lépcsőket a hosszú lábaimmal s öt perc múlva már fölötöttem a festőállványomat a Rákóczi-torony előtt. Eszembe se jutott, hogy most a rodostói szentember egykori tömlőcét festem. Ezúttal valóban át sem villant ez az agyamon. Csak a kép ragadta meg a lelkem.

Nem éreztem még a hideget sem, pedig kesztyű nélkül dolgoztam. Csak éppen a kardomat hagytam az imént odafent s az öregebbik köpenyemet kaptam magamra. Annak jó széles gallérja volt, fülig felhajthattam.

Lázasan vetettem vászonra a körvonalakat, az élessarkú szénnel.

És azután: balkézre a palettát, jobbkezbe a legszélesebb ecsetet és — lássuk csak azt a különös melegbarna fal-színt. Nem festettem meg nagyobb felületeket, csak a tónusokat raktam fel a legfontosabb helyeken, mert attól kellett tartanom, hogy elmúlik ez a világítás. A perc fényét kellett üstökön ragadnom! Ezért hát csak: egy meleg faldarab... mellette az álomszerűen tiszta és hideg ég kékje... kis darabon a megvilágított áttetsző borostyánlevelek... az árnyékban levő levelek... most a napsütötte hó narancsszínnel melegített foltjai... az árnyékba eső hó lilahideg színe... az ablaküreg árnyékos fala, majd meg a fényben levő belső oldal s a vasrács rávetődő árnyékjátéka. Igen, — körülbelül így! És végül, no az már

nem is olyan sürgős, ezt bármikor megkaphatom: a vasrács. Csak a tónusát jelzem egyik helyen, fényben és árnyékban.

Déli étkezéshez szólt a kürt, mire készen lettem evvel a szín-jegyzettel.

Éppen összeraktam a holmimat, amikor arra csörtetett Jiranek kapitány.

Előbb úgy tett mintha nem érdekelné a dolog, majd hirtelen összeráncolta a homlokát és pislogni kezdett szaporán. Ismertem ezt az arcjátékát. Ilyenkor ébredtek benne azok a fejlett gyanakvóösztönök, amelyek arra készítették, hogy valami szabálytalanságot, vagy éppen gázságot szimatoljon.

Most azonban mintha elaltatta volna őket. Mert félpercnyi szemlélődés után megszólalt tünődve:

— Különös dolgokat pingálsz. Egészen különös dolgokat. De talán érdekesebb volna a Kinsky-szobrot festened. Vagy a Rosenhügel-t, ahol nagynevű alapító-császárnőnk, elsőízben látta meg későbbi fenséges férjét. Nem gondolod, hogy érdekesebb volna azokat festened, mint ezt a semmitmondó épületsarkot itt?

— Azok csak nyáron érdekes részletek, kapitány úr. Mikor lombok között vannak. De most nem talállok ott meleg színeket.

— Á, úgy, persze. De itt, gondolom, mindig találasz meleg színeket.

Avval a csákójához billentette a két újját és tovább csörtetett.

Utánanéztem. Mi akart ez lenni? Azután vállatvontam s elindultam az összezsapott háromlábbal, a színvázlattal és a festékládjával.

Az áristomablakok előtt siettem a belső kapú

felé, a
lakba
bámul
rácsot
fordító

O

H

képét,
Szőke
ifjabbá
az, am
fénybe

Üg

laha a
pét ser

M

gamban
hogy I
furcsa,
szerkez
vagy a
szürke
Rufius
náltato
mutoga
agyafu
alchimi
annyi k
kokat c
lemezre
kezeim
— vág

felé, amikor megállított egy másik kép. Az egyik ablakban Sótorny Pál fejét pillantottam meg. Keletnek bámult, a Lajtán túli hegyek felé. A két keze az ablakrácsot markolta s arcát a ferdén odatűző nap felé fordította.

Oldalt állottam tőle, nem vett észre.

Hullámos barna haja, puhán körítette olajbarna képét, amelyet sápadtá fakított az áristom levegője. Szőke bajuszkája, ütköző, pelyhes szakáll, lágyabbá, ifjabbá tette egyébként férfias, élesmetszésű arcát. De az, ami megállított, a fejtartása volt és a tekintete. A fénybenéző, sóvárgó tekintete.

Úgy éreztem, ha valaki meg akarná festeni valaha a vágyódást: ennél kifejezőbb, megragadóbb képet semmiféle fantáziával nem tudná eltalálni.

Moccanás nélkül figyeltem, hogy megőrizzem magamban a jelenet minden részletét. Eszembe jutott, hogy Bécsben, a Stock im Eisen mellett van egy furcsa, nagyhajú művész, aki valami újfajta, fránya szerkezettel, bádoglemezre tudja varázsolni, emberek vagy a természet képét. Igaz, nem színesen, csak szürke meg fehér foltokban, de mégis életszerűen. Rufius báró, a piperkőc dragonyos kapitány, már csináltatott is magáról ilyen képet s azóta hencegve mutogatja mindenkinek. Valami Daguerre nevű agyafúrt francia találta ki néhány esztendeje ezt az alchimista képvarázslást s ha színe nincs a képeinek, annyi bizonyos, hogy a vonalakat, fényeket és árnyékokat csodamódon rá tudják vele lopni a bádoglemezre. Hát ilyen szerkezet kellett volna most az én kezeimbe. Akkor, igen akkor meg tudnám festeni a — vágyódás képét.

Jó öt percreg bámultam Sótonyi Pált az áristomablakban. Azután megmozdult a fiú. Sőhajtott, nyújtzkodott egyet, majd elfordult s otthagya az ablakot.

A tisztiasztalnál, egész ebéd alatt a képen járt az eszem.

Féllélekkel hallgattam Reiter őrnagy vidám történeteit a tréfás Radetzkyről, az itáliai császári garnizónok humoráról. Mert az öreg Radetzky, szívesen eltréfált katonáival odalent Mailandban, Florenzen vagy Mantuában. Máskor órákhosszat is elhallgattam a háromújjú tűzérőrnagy anekdótáit, amelyeknek a pusztá emlegetése során is valósággal megfiatalodott. Az ausztriai garnizónok eseménytelen élete, beleszürkült a reglamákba. Ezekben bábszerűen mozgó fakatonákat neveltek a császár tisztjei. Az itáliai divíziók élete az más volt. Lüktető elevenesség, a villongó olasz forradalmi áramlatokkal vívott apró harcok sorozata, színes, változó, igazi katonaélet, amelynek csupán a híre ért el hozzánk, mint az élővíz egy-egy eltévedt, vékony erecskéje, a békalencsés, kákás posványba. A posvány nem lett attól elevenebb, de jól esett tudni, hogy messze délen, akárcsak a régi időkben a „végeken“ igazi katonák hordják a fecskefarkú, fehér, császári katonakabátot.

Mondom, máskor szívesen elhallgattam éjfélig is Reiter őrnagy történeteit, hiszen azok mind arról a verőfényes világról szóltak, amelyet a déli napsugáron kívül a művészet legkiválóbb remekei is szépítettek, de most valami láz borzongott bennem.

Mihelyt a tábornok úr asztalt bontott, fölszaladtam a szobámba. S ott, ahogy a színvázlatra esett a tekintetem, meghökkentő ötlet villant az agyamba. Mi

lenne, ha
teném a
Mennyive
telme tár
vargóbb
csak tar
előtt látt
kisüt az
hogy oda
örök nos
látlan sík

Egys

Agya

a munká

Vázla

el nem t
a rácsot
alaknak
zését. Eg

És m

a „Vágyó

Szürk

feledkezte
tornyot és
ó, ezekre
lyebb em
messzirev
ságot! Ma
látok köz
gába.

Mikor

lenne, ha a Sótonyi-fiú szomorú, sóvárgó alakját festeném a Rákóczi-torony ablakának vasrácsa mögé? Mennyivel mélyebb lenne egyszerre a kép! Lelke, értelmé támadna tőle. Igen, ebben a környezetben sóvárgóbb lenne a „Vágyódás“. Mert akkor már nemcsak tartalmát, értelmét, hanem a címét is magam előtt láttam a képnek. A hosszú téli éjszakák után kisüt az első nap. És a sápadt rab az ablakhoz lép, hogy odatartsa arcát a fénynek. Igen, igen: az ifjúság örök nosztalgiája ez, a cselekvés, az élet, szabad, korlátlan síkságai felé.

Egyszerre melegem lett. Áthevített a gondolat.

Agyarra kaptam a pipámat s lázas kézzel fogtam a munkához.

Vázlatot vázlat után vetettem kartonra, amíg csak el nem találtam a vágyódó ifjú fejtartását, vállait és a rácsot markoló ökleit. Azután megpróbáltam az alaknak a Rákóczi-torony ablaka mögé való helyezését. Egész sor változat után: sikerült.

És most még forróbb izgalommal fogtam hozzá a „Vágyódás“ megfestéséhez.

Szürkületig dolgoztam rajta s munka közben megfeledkeztem minden másról. Már nem a Rákóczi-tornyot és nem Sótonyi Pál akademikust festettem -- ő, ezekre már nem is gondoltam -- hanem a legmélyebb emberi érzést: az ifjúság örök, nyugtalan, messzirevágó ösztönét. Szimbólumot? Nem! Valóságot! Magát az eleven életet, amely kivágyódik a korlátok közül, a lendület, mozgás, bátor cselekvés világába.

Mikor már nem láttam a sűrűsödő szürkületben,

belehanyatlottam a kép előtt, az öreg kincstári karos-
székbe.

És ott ültem a sötétben sokáig, rég kialudt pipá-
val a számban, a kihült kályha mellett.

Csak akkor ocsúdtam fel, amikor az ordonánc
betopogott egy nyaláb tűzifával a karján.

Másnap, a reggeli rukkolásnál, Wolf alezredes
zászlóalj-gyakorlatot tartott. Ezt úgy nevezték: Exer-
cicien en Bataillon. Soha semmiben nem telt annyira
kedve az akkori császári törzstiszteknek, mint ebben.
Fejlődések, kanyarodások, oszlop- és menetoszlopala-
kítások kimeríthetetlen sorozata volt ez. Sokszor az
az érzésem támadt tőle, hogy ha Ausztria elveszti a
legközelebbi háborúját, hát ez a szerencsétlenség alig-
hanem azért éri, mert minden helyzet-, irány- és arc-
változtatást, a legbonyolultabb tömegmozdulatok előz-
nek meg.

Ó, ezek a játékok a merev fakatonákkal, ezek
léleküdtőek voltak! Ezekben érezte csak igazán az
ember, hogy nem lehet egyetlen önálló gondolata sem,
mert csak szám és báb a mérhetetlen ármádiában!
Tanultunk ugyan valami lazább, csatárlánc-szerű
harcalakzatot is, de szinte csak mutatóba. A generá-
lisok és törzstisztek általában úgy vélekedtek, hogy
az még teljesen kipróbálatlan valami, aféle feltaláló
hóbortja valamelyik ifjú haditudósnak s csak arra-
való, hogy ne maradjon minden úgy, ahogy az öre-
gek csinálták.

— Ein Schmarrn! — morogta egyszer az öreg
Welden altábornagy a bécsi Schmelzen, amikor még

az ezred
Bécsben
s a „Sch
Schmarrn
Azt hiszi
tani az e
het bízni
lári-fári!
len hatás

Ebbe
sen egyet
ezen nem
szári ser
Weldenék
legyintette
talokkal
diát, de m

No h
ménye se
magát a c

Az E
gatott vén
stadti“ ka
glédák zs
török, ha
koppan a
százszor j
vagy Zugs
vagy késő

Ó, ily
Az, amit i
ban az ido

az ezredemnél szolgáltam. A Schwarzenbergék akkor Bécsben feküdtek garnizonban. Brigád-gyakorlat volt s a „Schützen-Kette“-t kellett bemutatnunk. — Ein Schmarrn! Hogy képzelik el a fiatal urak a háborút? Azt hiszik, hogy ilyen laza vonalban együtt lehet tartani az embereket, igazi tűzben is? És hogy rájuk lehet bízni: ki mikor tüzeljen? Ez csak olyan modern lári-fári! Háborúzni csak zártrendben lehet s egyetlen hatásos tűz: a Salve!

Ebben a konok, makacs meggyőződésben, teljesen egyetértettek akkor az ármádia vezető öregei. S ezen nem változtathattak sem az olaszországi császári seregek tapasztalatai, sem Radetzky nézetei. Weldenék jobban tudták. Radetzky nevére pedig csak legyintettek: Ó, az az izgága lengyel, az mindig a fiatalokkal tartott. Jó katona, rendben tartja Lombardiát, de mindig különvéleménye van!

No hát, itt Bécsűjhelyen nem lehetett különvéleménye senkinek! Itt valóban kigyőnyörködhetne volna magát a császár minden, hűséges, öreg katonája.

Az Exercitien-t még a tizenkétévet szolgált, válogatott vén bakancsosok sem tudták úgy, mint a „neustadti“ kadétok. De hát hogyisne! Jaj lett volna, ha a glédák zsinóregyenessége csak egy helyen is megtörik, ha a puskatöltésnél egyetlen töltővessző előbb koppan a csőbe vagy egyetlen mozdulat is késik. S százszor jaj lett volna mindenkinek, ha a Kompanie-vagy Zugsalve eldördülésekor, egyetlen puska is előbb vagy később dörren mint a többié!

Ó, ilyesmi elő sem fordulhatott az akadémián! Az, amit itt ebben a vonatkozásban elértek, az valóban az idomítás csodája volt.

Ebbe, a zártrend körül élő, fetis-tiszteletbe ütköztem bele ezen a hétfő reggelen.

Nincs mentségem semmi. Katonának nem lehet mentsége az, hogy miközben félpercenként különböző vezényszavak hangzanak a fülébe, a lelke valami idegen bűvölet rabja. Eddig nem is volt velem soha semmiféle baj.

De ezen a napon, babonásan szerencsétlen voltam.

A baj akkor kezdődött, amikor Wolf alezredes a különböző mozdulatokat végző századok közé vágatott s magasra emelt karddal elkiáltotta magát:

— Kavallerie-Angriff! Quadrant!

Ez annyit jelentett, hogy a négy századnak gyorsan „négyszöget“ kellett formálnia. Mert az akkori harcmód szerint a gyalogság, négyszögalakban felállva, szuronyos puskáját előretartva, védekezett a lovastámadás ellen. Ez a minden oldal felé szuronysovénnyt alkotó, zárt négyszög, pedig úgy alakult meg, hogy a századok a vezénylő parancsnok felé haladva, futólépésben „Entwickelte Linie“-be vagyis fejlődött-vonalba mentek át s azután a tisztikar körül, hosszadalmas kanyarodásokkal, húzódásokkal s hátra-arcokkal illeszkedtek egymás szárnyához. Nekem mindig az volt a nézetem, hogy ezt a lehető legrövidebb úton — vagyis az alakulóhelyre rohanva s ott nyomban a tisztek által megjelölt arcvonalba sorakozva — kellene megcsinálni. De hát a reglama sokkal nagyobb úr volt nemcsak nálam, hanem valamennyi generálisnál is.

Én már a saját századunk fejlődésénél elvitettem a dolgot. A harmadik szakaszt vezettem s az első szá-

kasztó
jobb
az egé

Wolf
réten.

Ö

hányá

A

történt

tisztes

kellett

dik sz

E

hadna

W

lova a

folyton

pukka

V

H

az ale

nég s

elővett

—

Ez

az akl

A

a fegy

becsús

lyót, ló

húzta

kasztól balra kellett volna vele fejlődnom. Én meg jobboldalmenetet vezényeltem. Evvel összezavartam az egészset.

— Herstellt! Herstellt! — bömbölte piros arccal Wolf alezredes s nyomban felém vágatott a havas réten.

Öt percig zuhogtatta rám a szikrázó szemrehányásokat.

Azután újra kezdődött az egész. Akkor meg az történt, hogy a Jörgl-század első szakaszának szárnytisztese, a hórihorgas Lovas Pál — akinek az irányt kellett tartania — vagy két öllel eltévesztette a harmadik század szárnyszakaszának végét.

Emiatt leszídták Jörgl kapitányt, Bruckner főhadnagyt és a szerencsétlen Lovas akademikust.

Wolf föl s alá száguldozott a hóban, vágató lova a szemünkbe vágta hátsó patáival a havat s a folytonos ide-odaráncigálás miatt mindenki a megpukkadásig telt ingerültséggel.

Végre, nagynehezen sikerült a négyszög.

Hanem akkor már egészen belelovalta magát az alezredes a méregbe. Egymás mögé parancsolta a négy századot s azután századonként külön-külön elővette a leghirhedtebb gyakorlatot.

— Kompanie-Salve! Ladet!

Ez a gyakorlat volt a legbonyolultabb figurája, az akkori császári hadsereg szabályzatának.

A század — vagy tizenkét ütemre — megtöltötte a fegyvert; vagyis kinyitotta a tölténytáskáját, azután becsúsztotta a csőbe a — papírhüvelybe rejtett — golyót, löporadagot és fojtást egyesítő patront, majd kihúzta a karhosszúságú töltővesszőt a puskacső mel-

letti favályúból, a vesszőt a csőbe lökte s két erős taszítással a cső aljára nyomta a töltést. Nyomban utána visszarántotta és vályújába csuszlatta a vassvesszőt s most már a cső hátsó részébe illesztette a patrontáska másik rekeszéből előkotort Zünder-Kapsel-t, vagyis gyutacsot és biztosításként óvatosan ráeresztette a puská sárkányát. Most megint begombolta a patrontáskát, végül pedig vállára vette az immár töltött fegyvert s mozdulatlanul várta a további parancsot.

Gyakorlat közben persze csak „Exercitien-Patroné“-t és üres gyutacsot használtunk. Azaz a patron papírhüvelyében nem volt lőpor és a gyutacs kis fém-sapkája is üres volt.

És most jött a császári ármádia legszebb mutatóványa, amely ha hibátlanul sikerült, édesded boldogságot varázsolt a legzordabb generálisok arcára is.

— Erstes Glied nieder, zweites Glied kniet, drittes Glied Standschuß! Marsch!

...Ropp ... ropp ... ropp ... ropp — zuhagták a bakancsok a ledöngölt hóban és zsinóregyeniesen ment előre a század fejlődött vonalának, mindhárom sora.

A fiúk szeme kimeredt s a jobb fülük szinte ki-nyúlt a jobboldalt álló Wolf alezredes és Mayerhoffer kapitány felé, akitől az új vezényszót vártak.

Mert az erre következő, újabb tizenkét ütem pontos végrehajtásától, akárhányszor: tisztipályák szép jövője vagy derékbátörése függött.

E tizenkét ütem alatt ugyanis, a századnak le kellett vennie válláról a fegyvert, a második és harmadik sornak rövidebbre kellett fognia a lépését s az

utolsó ütem-
térden,
a tüzelés
céljából,
után, egy

Men-
gölt hav-
fer kapit-
delelőttbe

— I-
...
pantott a
pom...

A sz-
hoz eme-
vártuk,
elénk vá-
rohant h-

— S-
És H-
köves lát-
sem.

Az t-
egyik ma-
nél, amik-
fiú mögö-
sorra. Ez
madéves

Tíz
hoffer ka-
démikus
megállapí-

utolsó ütemre az első sornak fekvé, a második sornak térdén, a harmadik sornak állva, készen kellett lennie a tüzelésre. A bábszerű mozdulatok megkönnyítése céljából, a század-dobosok, a vezényszó elhangzása után, egy-egy dobütéssel jelezték az ütemet.

Ment, dobogott hát előre a századunk, a ledöngölt havú réten, majd jobbról fölcikázott Mayerhoffer kapitány kardja s a vezényszó belesüvített a téli délelőttbe:

— Kompanie-Salve! Fertig!

... Pom ... pom ... pom ... pom ... — kop-pantott a dob — pom ... pom ... pom ... pom ... pom ... pom ... pom ... pom ... pom ...

A század már feküdt, térdelt, illetve állott, pofához emelt fegyverrel s immár a befejező vezényszót vártuk, azt hogy: — Feuer!, amikor ránkrivallva elénekelt Wolf alezredes s tajtékzó haraggal rohant hozzánk Mayerhoffer kapitány is.

— Schweinerei! Scandal! Schäm't euch!

És hullott ránk a szitok, akár a tűzhányók kénköves lávája. Nem maradt rajtunk fikarcnyi becsület sem.

Az történt, hogy Meriglia főhadnagy szakaszának egyik második-sorbeli akademikusa az utolsó ütemnél, amikor már térdelnie kellett volna az előtte fekvő fiú mögött: valahogy megbotlott s rázuhant az első sorra. Ez a sorsüldözte fiatalember: Dobó Zoltán harmadéves volt.

Tíz percig viharzott Wolf alezredes és Mayerhoffer kapitány, a szerencsétlen Meriglia és Dobó akademikus feje felett. Ebben már sűrűn villámlott az a megállapítás is, hogy „persze a magyarok“! — Pedig

a magyar fiúk egyébként az akadémia legjobbjai közé tartoztak.

— Und Morgen zum Rapport! — mordult végül utolsót Mayerhoffer, a pirosarcú „bűnösre“. Mindenki tudta, hogy ez alkalmasint újabb egyheti Einzel-Arrest-et, azaz magánzárkát jelentett a boldogtalan magyar fiú számára. Se Meriglia, se Dobó nem szorult védelemre. Elvégre senkit sem lehet felelőssé tenni, szakasza egyik emberének elbotlása vagy megcsúsztatása miatt. Dobó is nyilván szívesen elengedte volna azt a kék zúzódást az orrán, amelyet bukásával, az előtte feküdt társának, rézveretű patrontáskáján szerzett.

De Mayerhoffer kapitány úgy akarta buzgó felháborodását bizonyítani, hogy túllícitálta még az alvezredest is.

Az az undor, amely Jiranek piszkálódásai nyomán néhányszor már fölgomolygott bennem, most megint émelyíteni kezdett.

A gyakorlatot még háromszor ismételtették meg a századdal. Mind a háromszor kifogástalanul sikerült.

Azután a másik három század került sorra.

Jörgl századának egyik akadémikusa, ugyanúgy járt, mint Dobó. De ebből nem lett menydörgés.

Sőt Wolf nyomban odaügetett s atyai aggodalommal érdeklődött, nem történt-e valami baja a fiúnak.

Igaz, hogy ezt az akadémikust, herceg Auerspergnek hívták és az apja, tagja volt Metternich kormányzótanácsának.

A Jörgl-századnak természetesen nem kellett megismételnie a gyakorlatot.

Pergő dobszóval vonultunk be.

...Mikor a tisztíétkező mosdójában kezet mos-tunk, feldörmögött mögöttem a derék tiroli vadász:

— És ezek után legyen tiszta fogalma az ifjú-ságnak az igazságról. Dobó marha, de Auersperg — sajnálnivaló áldozat! Az embernek lesül a bőr a pofá-járól! Inkább hordtak volna le bennünket is. Akkor legalább az igazságtalanságban volna egyenlőség!

Mire Jiranek lejött az étkezőbe, már mindent tudott. Ragyogott is a szeme s elégtétellel járatta raj-tam a tekintetét.

Evés közben, farizeus-képpel vigasztalta a szót-lan Meriglia főhadnagyot:

— Sajnálalak pajtás, de hát ki tehet róla? Ezekkel a magyarokkal mindig baj van.

Meriglia vállat vonva, dörmögte:

— Eddig nem vettem észre kapitány úr! Azaz-hogy éppen az ellenkezőjét tapasztalhattuk, mind-annyian. A kapitány úr is.

— Nanul! — tiltakozott visszavonulóban, a kis sörtehajú cseh. De azért nem folytatta tovább. Meg-lephette, hogy még Meriglia sem fogadta el, a szána-lom képébe rejtett igazságtalanságot.

...Kora délután „Pionier-Kunde“ volt. A mű-szaki tárgyakat én tanítottam valamennyi évfolya-mon. Ezt is.

Kimentem a harmadévesekkel az akadémia kert-jében levő gyakorló-tóra.

Akkoriban kapta meg az akadémia, a néhány év-

vel azelőtt feltalált, Birago-féle, hordozható szerkezetű hadihíd, első negyedhíd-készletét. Ötletes, ügyes újítás volt ez, amely a faanyag rongálásának elkerülése céljából, mindennemű szögezés nélkül, pusztán egymásbaillő csapolásokkal, csavarokkal és nagyszerűen kiagyalt vasalásokkal oldotta meg, az alkatrészek összeillesztésének kérdéseit. Bizonyos, hogy ennek az olasz származású osztrák utásztisztnek találmányával, utásműszaki szempontból, egyszerre Európa hadseregeinek élére került a császári ármádia.

Szerettem volna ugyan, a vele való hídverő-gyakorlatokat a tavaszi hónapokra halasztani — hiszen télvíz idején a befagyott pionír-tavon nem sok értelme volt az egésznek — de Weyrich-Wrbna tábornok úr, kíméletlen erélyességgel erőszakolta a dolgot.

— Az akadémiának elől kell járnia, minden modern újítás ismeretében és használatában! — mondogatta mindüntalan. — Ha a hídverés lehetetlen, vagy nincs értelme, akkor legalább a fogatok mozgásában, a ponton- és gerendakocsik gyors megrakásában s lerakásában gyakorolják magukat.

Weyrich-Wrbna, katona volt ízig-vérig. Minden érdekelte, ami összefüggött a mesterségünkkel. Érthető hát, ha a Birago-híd rendszerezése óta, ott volt minden, ezzel kapcsolatos elméleti és gyakorlati óránkon.

Most is ott sétált, fölhajtott köpenygallérral a gyakorló-tó partján. S persze ott baktatott mellette elmaradhatatlan buzgósággal, Jiranek kapitány is.

A hídverésnek nem volt értelme. Nem is kívánta a tábornok úr. De a „Fertig zum Bau“ állapotát el kellett érni. Vagyis a lerakodást s minden hozzákészülést éppen úgy el kellett végezni, mintha valóban

építésre került volna a sor. Csak a pontonok vízrebocsátása előtt hagytuk abba a gyakorlat menetét.

Idáig nem is volt semmi baj.

De aznap az ördög taszigált bennünket.

A fölrakásnál, az egyik gerenda-kocsihoz beosztott növendékcsoportban, Schulz akadémikus megcsúszott s magával rántotta társát is. A nehéz gerenda ráesett Schulz lábára s eltörte a sípcsontját.

Schulzot nyomban a kórházépületbe vitettük s a tábornok és Jiranek is odasietett.

Tíz perccel utóbb avval jöttek meg, a Schulzot elvivő akadémikusok, hogy: kutyabaj! Az ezredorvos megállapította, hogy síma belső törés történt, lécek közé polyálta a fiú lábát s kijelentette, hogy hat hét múlva újból masírozhat.

Akkor már vissza is szállítottuk a hídrészleget a jármű-szín alá s bevonultam az évfolyammal.

Jiranek nyomban a segédtszti irodára hivatott, Schulz, gerendázó társaival együtt. Természetesen tudtam, hogy protokollumot vesznek fel a balesetről. Maga a tény egyébként olyan egyszerű volt s olyan világosan láttuk valamennyien, hogy meg sem fordult a fejemben annak a kavarodásnak lehetősége, amely belőle lett.

Mert amire odaértünk, Jiranek már hadarva és komoran, kész jegyzőkönyvet olvasott fel s azt akarta, hogy nyomban írjuk alá.

Elhőköltünk.

A protokollum kész vádirat volt a három akadémikus ellen. Különösen Bartha Péter ellen. Stullerről és Hofferről, a két osztrák fiúról, lényegében csak azt állapította meg, hogy gondatlanok voltak, de Barthát

avval vádolta, hogy szándékosan ejtette rá a gerendavéget a már földrezuhant Schulzra.

Nem akartunk hinni hát a fülünknek, amikor a kapitány felszólított, hogy írjuk alá a jegyzőkönyvet.

— Ezt én nem írom alá kapitány úr! — mondtam első felháborodásomat lenyelve.

— Miért? — horkant fel izgatottan a kefehajú emberke.

Mielőtt még válaszolhattam volna, megszólalt Hoffer is:

— Kapitány úr alázatosan jelentem, ez... ez nem így volt...

— Valami tévedés van a dologban! — vágott közbe felindultan Stuller is.

Bartha Péter csak nézett egyikünkéről a másikunkra. Látszott rajta: azt hiszi, hogy álmodik. Valami képtelenül gonosz álmot álmodik.

Jiranek nyugtalanul lépett hátra, azután rárikácsolt Barthára:

— Mit hápog? Mit hápog kérem? Talán maga is... maga is tévesnek minősíti a protokollumot?

— Alázatosan jelentem, annak! Nem tudom, ki jelentette, vagy diktálta így a dolgot a kapitány úrnak, de akárki volt is, az vagy nem látta, vagy ha látta: hazudott.

— Ó!... Á!... Á!... Hát ez hallatlan! Ez imperinencia, ez, ez felháborító! — sápítozott Jiranek, tipródva. — Ezt, ezt én azonnal... de azonnal a generális úrnak...

És magából kikelten indult az ajtónak.

— Igen, kapitány úr — helyeseltem dühöngve — ezt valóban meg kell tudnia a generális úrnak!

Tudnia k
igazságo

Jiran

dült s lá

— U

is! Egyé

lok! Valo

Érezt

Már nen

Csak azt

tem a fal

— It

Itt az iga

fiú itt, le

bűnös ne

önnek, h

akadémik

Schulz lá

emelte?

Jiran

jebb eme

— M

itt a növe

— Ig

egy szót s

irattárba

A há

a másik

Jiran

sóra, de

— M

tan.

Tudnia kell, hogyan hamisítják meg az akadémián az igazságot!

Jiranek megrezzent. Majd hirtelen felém perdült s lábujjhegyre állva hörkent rám:

— Úgy! Persze, persze, hiszen a főhadnagy úr is! Egyébként most... most elárulta magát. Gratulálok! Valóban gyönyörű! Igazán jól összebeszéltek!

Éreztem, hogy vége minden önuralmamnak. Már nem láttam hogy feljebbvalóm, előljárom. Csak azt éreztem, hogy még egy szó: és odanyekken-tem a falhoz. De akkor már ordítottam:

— Itt nincs szó összebeszélésről, kapitány úr. Itt az igazságról és hazugságról van szó! Ez a három fiú itt, lehet tanú, ha éppen kell, de vádlott vagy bűnös nem lesz! Érti? Ki az az örült, aki elhiszi önnek, hogy akármelyikük, de különösen Bartha akadémikus, szándékosan ejthette a gerenda-véget Schulz lábára, holott Bartha a gerenda másik végét emelte?

Jiranek zöld lett a méregtől s félhanggal feljebb emelte a hangját:

— Miféle hang ez? Kikérem magamnak, hogy itt a növendékek előtt...

— Igaza van — fojtottam le a hangomat — s egy szót se addig! — És a fiúk felé intettem: — Be az irattárba!

A három fiú tágrameredt szemmel tántorgott át a másik szobába.

Jiranek ugyanakkor ki akart osonni a folyosóra, de én rátettem a kezem a kilincsre.

— Mi akar ez lenni? — rikácsolta dühös riadtan.

Megvártam, míg a fiúk magukra húzták a tulsó ajtót. Azután még egyszer úrrá lettem az indulatomon. Háborgott bennem minden vércsöpp, mégis lefojtottam a hangomat:

— Mi akar ez lenni? — kérdeztem. — Igazságtétel! Magyarnak és osztráknak egyaránt. Nyomban megyünk a generális úr elé! És ön ott a szeme látára tépi majd szét ezt a papírrongyot, kijelenti, hogy megtévedt, mert ártatlan embereket akart belekeverni hitvány intrikájába s ezért bocsánatot kér. Érti?

— Elfelejtí, hogy kivel beszél? — hebegett Jiraneck. — Azonnal eressze el azt a kilincset! Parancsolom!

— Fogja azt a papírt és gyerünk! Követelem, hogy a generális úr előtt tegye jóvá azt, amit el akart követni ellenünk!

— Azt teszem, amit akarok! — csattant föl megint a hangja. — Tüstént eressze el azt a kilincset!

— Utoljára mondom, fogja azt a protokollumot és gyerünk! Hadd lássa a parancsnok úr, mit akart ön előbb velünk s azután vele aláíratni!

— Lázadókkal, függelemsértőkkel nincs tárgyalni valóm! — válaszolta remegő hangon. — Nagyön téved, ha azt hiszi, hogy bármire is kényszeríthet!

— De igenis kényszerítem! Ezúttal nincs kibúvó! Gyerünk!

— Kényszerít? Engem? Phö! Imel!

S gyors mozdulattal a kályha nyitott ajtajába

vetette
kodott
—
majd a
majd
való üg
—
S érezt
—
mögé J
tékok
lehet az
—
ndulat.
Jir
Előtte
kardja.
—
gadjon
magánal
kadétok
—
hozzá!
—
gedem.
zendülés
—
—
több ké
—
—
akadémi

vetette a protokollumot. Majd az asztalhoz támaszkodott s gúnyos hangon szólalt meg:

— És most tárgyaljunk! De az igazi tárgyalást majd a hadbíróság tartja meg ön fölött s legfeljebb majd azután kerülhet sor a kettőnk egymásközt való ügyére.

— Miféle tárgyalást? — léptem hozzá közelebb. S éreztem, hogy a kezeim ökölbeshorolnak.

— Csak semmi izgalom! — hátrált az asztal mögé Jiranek. — Figyelmeztetem, hogy a bizonyítékok láncolata teljes! S még igen nagy szüksége lehet az én jóakaratomra!

— Miket beszél? — sustorgott föl belőlem az undulat. — Miféle bizonyítékok? És miféle jóakarát?

Jiranek egyszerre biztosabbnak érezte magát. Előtte az asztal, kezeügyében a székreakasztott kardja. Most már fölényeskedni kezdett:

— Az ám: miféle bizonyítékok? Nos, hogy lehiggadjon kissé s lássa, hogy az ordítózással csak árt magának, tehát gondolkozzék valamelyest! A magyar kadéto szilveszteri demonstrációja...

— Az nem demonstráció volt és semmi közöm hozzá!

— Az majd elvállik, főhadnagy úr! De megengedem. Hanem azután: Sótunyi akadémikus nyílt zendülése...

— Mi közöm hozzá? — üvöltöttem.

— Nyugalom! Nyugalom! Nyomban nem lesz több kérdése!

— Nem tűröm ezeket az aljas gyanúsításokat!

— Nem tűri? Ezek szerint mit szól Esterházy akadémikus „Pesti Hirlap“-jához, amelyet boríték-

ban járatott a kávéház címére s rendszeresen olvasott? Tudnia kellett róla, ön volt a magyarok mentora!

— Nem értem, miket fecseg itt, nem is érint, a jegyzőkönyvről beszéljen!

— A jegyzőkönyvről? — mosolygott metsző gúnnyal a kefehajú. — Ön még ott tart? C'est bien! Volt — nincs!

— De volt! S téved, ha azt hiszi, hogy letagadhatja!

— Úgy? Nekem pedig bizonyítékaim vannak olyan dolgokra, amelyeket viszont ön nem tagadhat le. Arra, hogy nemcsak a magyar növendékek revolúciós komplottjáról kellett tudomásának lennie, hanem ön is: lázadó!

— Hazudik! Örült!

— Ohohó! Örült? Az örültek logikája nem tökéletes! Márpedig én tökéletes egységbe tudtam fűzni a bizonyítékok logikáját, egészen az ön lázító festményéig. Szép kép! Gratulálok!

— A kép? Az én képem? Örült! Örült!

JiraneK nevetett:

— Büszke lehet alkotására! Magyarok számára valóban lázító téma! A rebellis Ragotzi, a neustadti börtönben! Remek! És hozzá az originális környezet, természetű keretében! Képnek is, bűnjelnek is elsőrendű s természetesen a birtokomban van már!

Abból, ami azután történt, már csak foszlányokra emlékezem.

JiraneK nyilván az íróasztal mögött védekezett, mert miközben azt félre akartam lökni, fölborítottam.

A
közben
Az
gyerek
ter kap
tépázot
A
Ne
—
Ké
Kil
Jón
nősített
írtam
elbocsá
így
bécsi p
maga a
kellett
magam
szüntes
Ev
lehetett
JiraneK
W
madnap
okmány
Mé
Mindke
hasított
rok fla
nyújtot

A zuhanásra ordítózni kezdett Jiranek is meg a közben talán rántkört három kadét is.

Az azonban bizonyos, hogy ez a három rémült gyerekek rohanhatott el Meriglia főhadnagyért és Reiter kapitányért, mert végül azok szedték ki a megtépázott Jiraneket a markomból.

A kardja kettétörve hevert a padlón.

Nem emlékezem rá, mikor törtem össze.

Két zaklatott nap telt el azután.

Kihallgatások... auditor... komor arcok.

Jónéven vették és szerencsés megoldásnak minősítették, hogy a rút jelenet után, nyomban megírtam a tiszti rangomról történt lemondásomat és elbocsátásomért folyamodtam.

Így Jiraneket is megmenthették, nagyhatalmú bécsi pártfogói. Jegyzőkönyvhamisításából — hiszen maga a bizonyíték már nem volt meg — így nem kellett nagy ügyet csinálni, annál inkább sem, mert magam is kértem, hogy azonnali elbocsátásom esetén, szüntessenek meg mindennemű vizsgálatot.

Evvel az egész ügyet két ember magánügyévé lehetett zsugorítani, amelyre azután egy párbajjal és Jiranek áthelyezésével pontot is lehetett tenni.

Weyrich-Wrbna maga járt el Bécsben s harmadnap reggelre meghozta elbocsáttatásom ideiglenes okmányát.

Még aznap délelőtt megvívtunk Jiranekkel. Mindketten kaptunk egy-egy laposvágást, én meg hasítottam a vállát, ő az én jobbkaromat. A doktorok flastromot nyomtak a sebekre s Jiranek a kezét nyújtotta.

— Nem óhajtok többé találkozni a kapitány úrral — mondtam félhangon, meghajoltam az urak felé s otthagytam a lovardát.

...Évekkel később, a második kápolnai csatában, sodort össze vele mégegyszer a sors.

Akkor ő nem akart velem találkozni. S kitűnő lova volt, a császár lipicai méneséből.

— — — — —
Az utolsó éjszakát már nem akartam az akadémián tölteni.

Korán kellett kelnem, hogy elérjem a hajnali bécsi vonatot.

A málhámat még délután kivettem a stációra. A képet, amelyből bűnjelet akart csinálni az a szerencsétlen cseh, Bauer Titusz gondjaira bízam, mert még nedves volt. Nem lehetett összegöngyöltetni. Akkoriban úgy véltem, visszakerül még hozzám valaha és befejezhetem. Hiszen Sótónyi úgyis hamarosan hazahozza majd Magyarországra Elizkét s akkor a menyecske bútoraival elhozhatják azt is.

Sötét volt már, amikor elbúcsúztam a parancsnokaimtól, bajtársaimtól és a fiúktól.

Weyrich-Wrbna a kezét nyújtotta s csak ennyit mondott:

— Sajnálom, hogy így történt. Éljen boldogan! Reiter, Jörgl, Lerchenfeld és Meriglia megindultan szorongatták a kezemet.

A derék tiroli még a vállamra tette a kezét:

— Leb' wohl Bruder! A magyar fiúk miatt meg ne legyen gondod! Gondom lesz rá, hogy többé ki ne szoruljanak az igazságból.

Elbúcsúztam az évfolyamoktól. S éreztem, hogy megbecsüléssel gondolnak majd rám.

A magyarok nem akartak elszakadni tőlem. Le-kísértek Sótunyihoz is a fogdába. S ott sorra meg-öleltem őket.

A kis Baranyay csaknem elsírta magát:

— Most már nem is lesz érdemes itt marad-nunk...

— Nono, föl a fejjel! — vigasztaltam. — Az-után meg, ha valaha elviselhetetlenné válna a sorso-tok, gondolatok arra, hogy itt túl, az akadémia fa-lán, túl a Lajta füzesein, van egy szegény ország. Az, ha még olyan parlag is: mindig kitárja a karjait a fiái elé.

Sótunyiak megígértem, hogy megvárom Bécs-ben. Megadtam neki az öcsém címét. Az én ügyem vizsgálata során, Jiranek annyi apró machinációjára vetődött némi világosság, hogy a Sótunyi-ügyet is egyszerre emberségesebben kezelték. Megmondották neki: jelentse be kilépését az akadémiából s akkor nem kerül sor a kicsapatásra. Meg is tette. Most várta rá a választ. Azt is tudta már, hogy még aznap este feloldják a fenyítést s két-három nap mulva jöhet utánam.

A fiúk elkísértek a kapuőrségig. Lehorgadt fej-jel lépkedtek körülöttem, a pislogó lámpákkal meg-világított, hosszú folyósokon és a kapubolt alatt.

Baranyay szipogott, a kis gróf a tarkóját va-kargatta.

Végül megszólalt Esterházy:

— Emlékezik a főhadnagy úr arra, amit az-ősszel a hegyi gyakorlaton mondtam?

— Nem én, de ne haragudj érte!

— Gondoltam, hogy nem tetszik majd megjegyezni. De most ugyanazt mondom. Mert most még nehezebb a szívem, mint akkor volt.

— No! Talán csak nem lógatod az orrodát miattam?

— De lógatom — bólogatott búsan. — Nagyon is lógatom. Verje meg az Isten ezt az egész cudar, feketesárga világot!

— Vigyázz, hé — dörmögtem rá — mert még megéred, hogy téged is kicsapnak!

— Bár már kicsaptak volna! — kesergett a kadét. — S azért is mondom most megint azt, amit a hegyi gyakorlat után mondtam.

— Mit te?

— Azt, hogyha én leszek a hitbizományunk majorescója, hát úgy itt hagyjuk ezt a cserepár világot, hogy még a hírét is elfelejtjük. A főhadnagy urat majd megkérem, jöjjön el hozzám director bonorum-nak s majd megmutatjuk, hogyan lehet életet teremteni a parlagon.

— Bolondos te! — nevettem el magam a fiú megindító búbanatán.

— A főhadnagy úr már szabad — folytatta a kadét. — Most hát rajtam a sor. S lesz idő, amikor beállítok majd evvel a főhadnagy úrhoz.

A tiszti épületből kiszűrődött Jiranek harmóniumának a szava. Az olműtzi ezredhez áthelyezett kapitány, megegyeszer megszólaltatta hangszerét Bécs-újhelyen.

Az őrség tisztelgett, újból kezét fogtam a fiúkkal s nekiindultam a városnak.

Mé
mögötte
Má
Tit
datlanu
két, gy
De
—
...
éjfélig
De
Pec
Ha
senki,
az utcá
...
ki velen
Béc
De
És
A
Az
sötétség

Még hallottam, amint a vaskapu becsapódott
mögöttem.

Már csak Bauer Tituszéktól kellett elbúcsúznom.

Titusz krárogott, a kövér Bauer-mama szaka-
datlanul sopánkodott, Elizke kipergetett a szeméből
két, gyöngyszínű könnycseppet.

De azért mosolygott, amikor azt mondotta:

— Mi még találkozunk!

... Az „Aranybárány“ fogadó vendégszobájába
éjfél felől hangzott a sramli-zene.

De azért úgy aludtam, mintha elringattak volna.

Pedig a holnap tele volt fekete kérdőjelekkel.

Harmincegyéves voltam és — nem voltam semmi,
senki. Csupán ágrólszakadt ember, aki egymaga áll
az utcán s el kell indulnia valamerre.

... Sötét hajnalon, pilingélő hóesésben dőcögött
ki velem a vonat.

Bécs irányába füstölgött dohogva.

De most Bécs is csak stáció volt.

És irány volt, de nem cél.

A célt — eltakarta a kormos téli hajnal.

Az ágrólszakadt ember vaktába indult neki a
sötétségnek...

V.

Délre járt az idő, mire az öcsém szállására értem.

A nyugtalan vénlegényt persze nem találtam ott-hon. A lakásadója azt mondotta, hogy estig nem is vetődik haza.

Megebédeltem hát egy közeli vendéglőben s elballagtam a gárdaházba.

Az ügyeletes szobájában, a tatárképű jászkún rágtta, a makrapipája csutoráját.

— Adj Isten, Toronypiktor! — rikkantott rám.
— Hallod, ugyan nem sok hasznodat vehetik Új-helyen, hogy ilyen sűrűn forogsz Bécsben. Alig, hogy hazamentél s máris itt vagy?

— Nem vagyok többé tagja az ármádiának — mondtam mosolyogva.

Boczonádi-Szabó szeme akkorára nyílt, mint a páros napraforgó?

— Mi a fene? De hiszen mundérban vagy még!

— Különös kegyelemből. Amíg a szabó ki nem méri a polgári gúnyámat.

Elmondottam neki a dolgot.

bárójá
virágsz

dolmán
palatin
egyszer
ben a
végett,
fesszor
féketve
a csik
Noch

hogy
Akkor
Görgy
kezdve
a topo

A
s úgy

szolgá
neve
Egyéb

képpe
istente

— Szóval te is összeakadtál a magad Vernier bárójával! — dünnyögte eltűnődve a Jászkún-kerület virágszála.

— Hogy-hogy? Ki az a Vernier báró?

— Hát aki miatt Görgey útálta meg a huszárdolmányt. Magyarfaló svadronyoskapitány volt a palatinus-huszároknál, mikor Görgey ott szolgált. S egyszer úgy vérigbosszantotta valami gyakorlat közben a szubalternusait, hogy amikor újabb lehordás végett, a front elé kiáltotta Görgeyt, hát a Professor úr nekivágatott. Az utolsó pillanatban ugyan féketvetett az indulatának, megtorpantotta a lovát, de a csikorgó foga közül mégis odazihálta Verniernek: Noch ein Wort, und ich haue sie vom Pferd!

— Sohse hallottam erről az esetéről.

— Pedig elsőízben akkor fordult meg a fejében, hogy kvietál s csakugyan elmegy professzornak. Akkor ugyan elsimította a dolgot Vécsey ezredes s Görgey továbbszolgált még egy darabig, de attól kezdve sohse jött meg többé a kedve a szolgálathoz a toporci vashuszárnak.

— Hát én is szinte így jártam.

A jászkún-gárdista megpiszkálta a kályha tüzeit s úgy morogta:

— Úgy látszik, minden császári regimentben szolgál egy-egy Vernier. Csakhogy mindenütt más neve van, hogy a fene ropogtatná őket darabokra. Egyébiránt, most mihez kezdesz Toronypiktor?

— Még nincs tervem. Körül kell néznem. Volta-képpen nem sokban válogathatok. Leggyámoltalanabb istenteremtése a földnek: a magamfajta, kvietált csá-

szári tiszt. Mi az ördöghöz kezdhet az ember a mi mesterségünkkel?

— Nono! Görgey is fészekre talált.

— Görgey? — sóhajtottam. — Az más. Hozzá ne hasonlíts se engem, se senkit! Abba annyiféle talentum, olyan mindent átfogó, univerzális értelem szorult, hogy bármihez fogna: csodát tenne benne.

— Igazad van — hagyta helyben a jászkún — éppen a napokban járt itt Ivánka Imre Prágából. Ismered, az a palatinus-huszárfőhadnagy.

— Hogyne ismerném, együtt voltunk Tullnban, az utásziskolában!

— No hát az mondotta, hogy Görgey Redtenbacher professzor mellett esztendőik studiumait szedte magába: hónapok alatt. Maholnap egyetemi katedrára pályázik. Legalábbis erre buzdítja a professzora. Két év múlva megürül a lemergi univerzitás kémiai katedrája. Addigra éppen végez Artúr is.

— Azért mondom. Artúr kivétel. De én?

— Te meg pingálni tudsz, Vilmos!

— Az ám, de ki ad azért pénzt?

A gárdista megvakarta a füle tövét s hallgatott. Akkor lépett be hozzánk Répásy Miska, Majthényi főhadnaggyal. Ez a Majthényi, a Sándorbakák gránátos-századával került Bécsbe s azóta naposvendég volt a virágszálaknál.

Nem akartak hinni a fülüknek, amikor meghallották, hogy otthagytam a hadsereget. Káromkodtak egy sort, azután föl hívtak a társalgóba, billiárdozni.

Persze, nem lett belőle semmi, mert ott meg

vagy húsz gárdista esett nekem, száz kérdéssel. És dühöngtek módfelett. Legjobban Somssich háborgott:

— Meg kell írni Kossuthnak! Hadd szerkesszék ki ennek a Jiraneknek a disznóságát a Pesti Hírlapban!

— Hogyne — szólt közbe a mindig messzire-néző Répásy — azt hiszed, hogy a cenzúra majd behúnyja a szemét? Egyetlen sor se jelenne meg belőle!

— Hát akkor a vármegyéknek kell megírni a dolgot! — tüzeskedett Andrásfy. — A legközelebbi diétára utasítsák a követeiket: tegyék szóvá az országgyűlésen! Azok beszélhetnek! Éppen ideje már, hogy szóbakerüljön ott is az a rendszeres üldözés, amelyben az ármádia magyarjainak része van.

A továbbiak során olyan heves háborgás keletkezett, hogy kész lázadás volt. Végül is abban állapodtak meg, hogy másnapról kezdve összegyűjtenek s feljegyeznek minden graváment, amely magyar embereket, a hadseregben ér.

Akkor már merő füst volt az egész terem, mert a virágszálak pokolian szivaroztak és pipáztak.

A vékony, kényesorrú Klapka, köhécselve fordult ki a folyosóra s egy óvatlan pillanatban magam is megszöktem a virágszálak közül.

Úgysem volt sok értelme ennek a dühös és tehetetlen kesergésnek.

Velem jött el Majthényi Bálint is. A Kärntnerstrasse sarkáig egybevágott az utunk.

Útközben elpanaszolta, hogy mióta a Sándor-gyalogság gránátosait egy-divízióba vonták össze a

Deutschmeisterek meg a Langenau-bakák gránátosaival, azóta náluk is kutyasora van a magyaroknak.

— Ha sokáig piszkálnak még bennünket — morogta — megdühödöm s hazamegyek Barsba prókátornak. De azt megkeserülük itt Bécsben. Mert olyan ellenzéki rebelliót még nem látott Metternich Kelemen, amilyent én rendezek neki, barsi bocskoros atyámfiaival!

Elváltunk.

Sötét este volt, mire az öcsém szállására értem.

Egy ideig vártam s már éppen azon voltam, hogy elmegyek valahova és megvacsorázom, amikor betoppant Jóska.

— Hát te? — nyitotta tágra a szemeit, amikor meglátott.

— Útban hazafelé, öcskös!

— Valami baj van odahaza?

— Nincs. Csak éppen én vetem le az angyalbórt.

— Nem értem! — pillogott rám a fiú.

— Úgy értsed, ahogy mondom. Mától kezdve nem vagyok többé katona. Egy hónapig hordhatom még a császár kabátját, azután gúnya dolgában is átvédlem.

— Végre! — rohant rám egyszerre az öcsém s átnyalábolt, rőfös karjaival. — Most legalább nyugodt lehetek afelől, hogy ha kitör a vihar, te is mellettünk leszel?

— Megvesztél? Mi jár az eszedben?

— No, semmi! Arra gondoltam, hogy maholnap elindul a Pirossapkás Kislány és talpra szökkeni Európát. De hát most ne erről beszéljünk!

Húsz mondatban elmondottam neki, mi történt.

Az izgága legény bele-beletúrt borzas sörényébe, izzott a szeme, mint a szén s azután a vállamra csapott:

— Van Isten! Van Isten! Csakhogy végre itt tartunk! Most azután mehetsz Itáliába!

— Hogyne! Majd a nyakatokon élek!

— Miért? Van ötezer forintom!

— Az a tiéd! Lesülne a bőr a pofámról, ha harmincegyéves koromban az öcsémnek és az édesanyámnak kellene eltartania!

Jóska erőszakoskodott még egy ideig, azután abbahagyta a vitát. Akkorra már belelendült a tervezésbe. Hiszen ez volt az eleme.

Előbb én vettem számba, mi mindenhez kezdhetnék.

Itt volna mindjárt az, hogy talán rajztanítónak jelentkezhetném valamelyik pápai iskolában. Azután elmehetnék a herendi porcellángyárba tervezőnek. Ha megkérném a pápai grófot, betenne oda.

— Szó se róla. De ez semmi. Egész életedben kratzfuszokat akarsz csinálni? — kérdezte hirtelen felindultan Jóska. — Igazgatók, főnökök füttyére akarsz táncolni? Hát élet az ilyen? Movere! Movere! Ez a kor a lendületek ideje, bátyám! A nagy, szép vállalkozásoké! A szabad embereké! Érted?

— Nem.

— Ej, hát térj észre! Annyi tennivaló van Magyarországon, hogy ha száz kezed volna, az is kevés volna. Gyárakat, műhelyeket kell megindítani! Vasutakat kell építeni! Utakat kell törni, hidakat kell verni! Ember! Ahol csak lehajolsz a földre, ott arany van!

— És az arany: embercél?

— Az nem! — heveskedett a haját túrva. — De az aranyat fel kell szedni, hogy szétszórhassa az ember tíz, száz, ezer embernek, munka formájában! Érted? Kenyér formájában! Érted? Élet formájában! Hiszen ilyen kor még sohasem volt! Világformáló hatalom van a kezünkben, amellyel meg lehet ölni a nyomort és a szolgaságot! A gőz! Érted? A gőz! Ó, ha száz kezem volna! Tudod, mit csinálsz?

— Mit?

— Gyárat! Részvételi egyesületet!

— Micsodát?

— Ej, hogy is mondjam? Ha egyszer nincs még magyar neve! Hogy is magyarázzam csak? Részvételi társulatot alapítasz. Így sem érted? Hát a fene egye meg: Société anonyme-ot, vagy Actiengesellschaft-ot. Látod, még szavunk sincs rá, még azt is meg kell csinálnunk, holott Nyugaton már milliónknak ad kenyeret ez a vállalati forma. Gyárat csinálsz, igenis gyárat! Selyemgyárat, Pápán! Érted?

— Nem.

— Ejnye, no! A Kemenesalja és a Bakonymellék tele van szederfával! Pedig csak a gyerek meg a baromfi eszi a szedret. Egyéb haszon nincs belőle. De ha ráveszed a szegény jobbágyot, meg a kurtanemest, hogy tartson selyemhernyót, te meg átveszed s legombolyítod és megszövyöd a gyárban a gubók selymét: aranyat szórhatsz ötezer magyarnak! S még magad is megtollasodhatsz belőle. Ha a bánsági svábok meg tudják ezt csinálni, mi is meg tudjuk tenni. S húsz év alatt te lehetsz az Aranypolgár, Pápán!

Erre a szóra nem Auerbach János arca suhant
elém, hanem a lányáé. De az is csak egy villanásig.

Akkor már föl s alá robogott a szobában az
öcsém. A szeme csillogott, a haja égnek állt és a kép-
zelete szinte rakétázott.

Nem állhattam meg, hogy félbe ne szakítsam:

— Hallod-e öcsém? Te százszor jobban értesz
ezekhez, mint én. Hát akkor mért nem hagyod itt
Bécset, mért nem kezdünk együtt valamihez?

— Én még nem mehetek! — hadarta, legyintve.

— No, persze: a Gretl meg a Friedl. Aztán hatá-
roztál-e már, melyiket veszed el?

Csodálkozva állott meg:

— Ej, hát azt hitted, ezek miatt maradok? A
csudát! Egyéb dolgom van.

És vállat vont.

— Virág — virág, lyány — lyány! Nem érek rá
házasodni. Nem is ígértem soha egynek se.

— Csak a kis Pongrácz Bözsinek, tizenkétéves
korodban, a kishéri libalegelőn.

Elnevette magát:

— Te még emlékszel erre? No, nyugodj meg, ha
valaha házasodom, Pongrácz Bözsit veszem el.

S folytatta rohanó tervezgetését.

Csak egyszer állott meg benne. Eszébejutott, hogy
még nem is vacsoráztunk. Nyomban elfuttatta a szál-
lásadója szolgálóját, a szomszéd vendéglőbe.

De még vacsora közben is egyre újabb s újabb
ötletei támadtak. Széchenyi utakat épített odahaza.
Ahhoz bazalt kell. Meg kellene venni a Somló vagy a
Ság leghasznavehetetlenebb részét s bazaltbányát kel-
lene feltárni. Vagy mi volna, ha len- és kendergyárat

alapítanék? Mert ki kell verni a rumburgi vásznat! Magyarországon félgarast se ér a gyapjú, pedig csak a Dunántúl is tele van birkával. Hej, de kellene néhány gyapjúfonó- és szövőgyár!

S mialatt szinte csak úgy villázta magába az ételt, félpercenként változtam képzeletében bányászból gyároossá, gyárosból borkereskedővé, borkereskedőből komáromi hajósgazdává — persze gőzhajókkal — s a csuda tudja még mivé.

Éjfélkor azonban megállítottam ezt az ötlet-vulkánt.

— Jól van Jóska. De előbb aludjunk egyet ezekre a dolgokra!

... S másnap reggel csakugyan tisztább szemmel néztük a világot.

— Legjobb lesz, ha elmegy Pestre! — mondotta Jóska is. — Kossuth Lajos Ipari Védegyletét. Ott tudják a legjobban, mire van legnagyobb szüksége Magyarországnak.

Két napig rostokoltam még Bécsben.

És búcsúztam addigi életemtől.

Tullni éveimet is számítva, csaknem kerek húsz esztendeig viseltem a császár kabátját. Most mindentől elszakadok, ami jó vagy rossz, érték vagy nyűg volt eddigi életemben.

Hanem akárhogy is lesz — gondoltam — az ecset, festék meg a vászon nem sodródhat tőlem messze. Nem engedem!

Negyednap megérkezett Sótonyi Pál.

S ötödnapi elindultam vele Pest felé.

Ha
a Dunán
Komárom
volna L
Pápáig.
De h
mint a s
Sóton
posan me
De neke
sereg tisz
gári ruhál
viselhetür
az elmult
Bunda ne
neki a tél
mal, min
csak ehhe
kulacs, de
Eltün
hogyan v
esztendeje
Akkoriban
utóbb zsu
méretei se
S eze
apám az
akit apjuk
kőműves-c
után, apán
építőmeste
nak csapo

Ha nem lett volna tél s járt volna a pesti gőzös a Dunán, bizony azzal füstöltünk volna el, legalább Komáromig. Onnét Sótornyinak csak egy ugrás lett volna Léva s én is hamar hazaszekereztem volna Pápáig.

De hát tél volt, január dereka, nem maradt más, mint a sáfrányszín zörgöláda: a posta-dilizsánsz.

Sótorny már civilgúnyában volt. Bauer Titusz alaposan megsürgette az újhelyi szabóját, s így készen lett. De nekem csak nyári gúnyáim voltak. A császári hadsereg tisztjei ugyan szolgálaton kívül, leginkább polgári ruhában jártak, parancs is volt rá, hogy mikor, hol viselhetünk mundért, de a bundámat úgy elnyűttem az elmúlt teleken, hogy a tavasszal elbúcsúztam tőle. Bunda nélkül, nyári ruhában meg nem vághattam neki a téli útnak. Majd szabatok Pápán, Reguly urammal, mindenfélét. A vén borkedvelő, az iváson kívül csak ehhez ért. Zsémbses, mérges, csúfszájú boroskulacs, de a keze remekel.

Eltűnődtem a hóban dőcögő batárban. Ugyan, hogyan verek majd megint gyökeret Pápán? Húsz esztendeje, hogy kiszakadtam a tapolcaparti pátriából. Akkoriban az a világ közepe volt számomra, csak utóbb zsugorodott apró városkává, amikor már Bécs méretei se szédítettek. Most azután hogyan lesz megint?

S ezer gyerekemlék rajzott föl bennem. Öregapám az oltárépítő, orgonaház-tervező ezermester, akit apjukként tiszteltek az asztalos-, esztergályos- és kőműves-céhek, pedig nem is volt mesterségbeli. Azután apám ölestermetű, szakállas alakja, aki orgonaeépítőmesternek készült, de vándorévei alatt katonának csapott fel s végigverekedvén a napoleoni hábo-

rúkat, végül is odaszelidült az egyik pápai kisiskola, ábécét silabizáltató katedrájához. Azután a bencés-páterok, akik bevezettek a latin deklináció rejtelseibe.

Milyen hatalmas és színes volt akkor Pápa!

Nyaranként, Kisbéren, Ferenc bácsiéknál haszon-
talankodtunk Jóskával. Ez a Ferenc bácsi, édes-
anyánk öccse s a kisbéri Batthyány-uradalom intézője
volt. Haj, mennyi városi csínyre tanítottuk meg a kis-
béri gatyás, pendelyes kis jobbagycesmeteket!

Olyan messze voltak már tőlem ezek az évek,
hogy elfáradt a gondolatom is, amíg megjárta őket.

Sótonyi Pál ugyancsak hallgatott. Lelke Új-
helyen járt, a patika fölött, a jácintos üvegfolysón.

Szerettünk volna még aznap Köpcsényig eljutni.
De délben még csak a swechati Aranygolyó-fogadó-
ban ebédeltünk s este örültünk, hogy legalább Hain-
burgig elvergődött velünk, a sáfrányszínű batár.

A Post-Hof fogadón pislogó vaslámpa, nyikorogva
ingott a szélben s rőt fényt vetett az ereszről alá-
csüngő jégcsapokra.

Ez a fogadó a komor bolthajtások, öles falak,
sötét folyosók és termek valóságos labirintusa volt. A
hainburgi régi várnak, az országútra leereszkedő
bástyarendszerébe vert fészket valamikor, a néhai
fogadós. Nyáron tele is volt hangulattal, romantiká-
val ez a repkény-benőtte, kosarasablakú bagolyvár,
de télen farkasordító hideg ütött benne tanyát.

A bécsi és pesti szalónokban akkoriban, az
óvilág Hét-csodája mintájára, Hét-borzalmat emleget-
tek. Ma már nem emlékezem az arslán-világ elmenc-
kedésének erre a sorozatára, de azt tudom, hogy az

Olmü
burgi

A

úgy i

a szo

érni e

le leh

hogy

Mih

nyoml

R

meleg

szeme

és tűn

ott, az

nyügé

tem: k

valam

furcsa

M

boldog

És

dongot

vagy f

hában.

az az

csupán

nem é

tően k

szén ol

Ut

báinkb

Olmützben főtt „gollasch“ és egy téli éjszaka a hainburgi Post-Hofban, köztük volt.

A fogadós ezen a legendássá vált téli rosszhírére, úgy igyekezett segíteni, hogy egész éjszaka fűtetett a szobákban. Kemencehőséget ugyan nem tudott elérni evvel sem, de annyira mégis vitte, hogy a bundát le lehetett vetni bennük s a lélekzet — éppen csak hogy látszott.

Mihelyt a málháinkat széthordták a dilizsánszról, nyomban a vendéglőterembe telepedtünk Palival.

Ruszi vörösbort ittunk a vacsorához, hát melegegettünk tőle. Sótynyinak csillogni kezdett a szeme és Elízkeről áradozott. Magam, szótlan voltam és tűnődő. Egész ifjúságom katonasorban telt el. S ha ott, azon a hainburgi estén visszanézve, csupán a nyögét, jármát láttam is ennek az életnek, úgy éreztem: holnaptól, holnaputántól kezdve hiányzik majd valami. Ha a ló megszokta a szügyét törő hámot — furesán érzi magát szabadon.

Mondom, tűnődve hallgattam, a kicsapott kadét boldog áradozását.

És közben egyre valami zümmögő, mélabús dal dongott a fülemben. Valamelyik szomszédos szobában vagy folyosón énekelhetett valaki. Vagy talán a konyhában. De az öles falak eltompították a hangot. Néha az az érzésem volt, hogy többen énekelnek. Máskor csupán egy hangnak véltem. A nóta verse, szavai, nem értek el a fülemben, de a melódiája meghökkenően kifejezte, a bennem kóválygó hangulatot. Egészen olyan volt, mintha magyarul dalolt volna valaki.

Utóbb, hogy elköszöntünk egymástól s a szobáinkba ballagtunk, két guggoló, nagybajuszos embert

láttunk a homályos folyosón, az odanyíló fűtőkemen-
cék szája előtt. Mert kívülről fűtötték volna a szobák
kályháit. A nyitott kemenceajtón kivillogott a láng s
megvilágította a két dűnnyögő, bakanadrágos, bocsko-
ros, kopott katonaköpenyeges ember, viharvert képét.

— Hát persze — dörmögtem — ezek nótáznak.

— Obsitosok! — állapította meg Sótónyi.

A konyhából a fogadós lépett elénk, hogy meg-
kérdezze, mit készítsen reggelire.

Pali előbb kivallatta, miye van. Engem nem érde-
kelt ez, hát a két ágrólszakadtat tartottam szemmel.
Lerítt a képükről, hogy magyarok. Időnként felénk
pislogattak s a dűnnyögésüket is halkabbra fogták,
de most mégis megértettem a búsongó, hervasztó dalt.

Új nóta volt, sohse hallottam azelőtt. De olyan
keserves búbánat volt benne, hogy nyomban a fülem-
ben maradt:

Szemerébe verbunkosok jártak,
Sej, de kérték ott a parolámat!
Ha én akkor fő nem csaptam vóna,
Mántovában nem hervadtam vóna.

Lám csak, hiszen ezek Lombardiából tartanak
hazafelé — gondoltam. — Az itáliai garnizónok vala-
melyikében obsitolhattak.

És dűnnyögött, búsongott az árva ének tovább:

Mántovai kaszárnya-kapuba,
Silbakol egy Sarconberg-katona,
Tizenhárom font a muskétája,
Bécsi mázsa, sej, a szíve tája...

A Sarconberg-szó egyszerre megütötte a fületem.
Hiszen a mi Győr- és Komárommegye területéről ver-
buvált bakancsosaink, nevezték ezredünket, a Schwar-
zenberg-regimentet: Sarconberg-ezrednek. S annak
feküdt egyidőben, egyik gránátos-százada Mantuában.

Vagy ahogy ezek az öreglegények mondták: Mán-
továban.

Ott is hagytam Palit meg a fogadóst nyomban s
odaléptem a két obsitoshoz.

A régi katonaszokás úgy pattantotta föl őket gug-
golásukból, mint a rúgó. Álltak előttem keményen,
régii „öregszencségekhez“ illően.

— Kendtek Schwarzenberg-bakák voltak? — kér-
deztem kezetnyújtva.

Röstellkedve dörgölték a tenyerüket megviselt
katonaköpenyükhöz s a fiatalabbik az öregebbre pis-
lított. Előbb hát ez válaszolt:

— Magam, azoktól obsitoltam, instálom aláza-
toosan, her óberlájdn, a koma meg a Radecki-huszá-
roktul. Én káplár vótam, emmeg patrol-firer. Meg-
követem a főhadnagy urat — tette most hozzá hal-
kabban — úgye szintén Sarconberg-tiszt úrnak teccik
lenni, merhogy a parolija azokéhoz formádzik.

— Eltalálta öreg, csakhogy én is éppen obsitban
vagyok.

— Azért Isten éltesse! — dörmögte jóakarattal a
kiszolgált káplár.

Elbeszélgettem velük.

A káplár — akinek olyan volt a bajusza vége,
mint a fűrő — tizenyolc esztendőt szolgált, azaz
kapitulációs katona volt. Kapitulációsna mondták
azt, aki a beálláskor vállalt tizenkétévi katonáskodás
után, újabb hat évre kötelezte magát. Vagyis engedett
a rábeszélésnek és: kapitulált. Ha ennek letelte után
megint újabb hat évet vállalt, akkor két-kapitulációs-
nak nevezték. Bizony elég gyakran találkozott az em-
ber a régi ármádiában három-, négy-kapitulációs or-

dasokkal is. Akadtak persze elvétve, öt-, vagy hat-kapitulációs, öreg altisztek is, akik egész életüket katonasorban töltötték. Ezek rendszerint, erőszakkal kényszerített, vagyis kötéllel-fogott, egykori, árva, jobbágy-sihederek voltak valaha. Annyira árvák s ágrólszakadtak, hogy semmi sem kötötte őket a hazai röghöz. Ezért azután akármilyen kemény és zord is volt a katonaelet: idővel a „regement“ lett az anyjuk, családjuk, otthonuk s elképzelhető életük egyedüli kerete, hát belekeményedtek a szolgálatba. Valósággal csonttá és szíjjas izmokká szikkadt a testük és szolgáltak, amíg csak erővel bírták. Jórészüik akkor folyamodhatott felvételért, valamelyik veterán-menházba, de a magyar legénység vajmi ritkán húzódott azokba. Valami szent konokság húzta őket megint haza, a nyomorult kis jobbágyfalvakba, inségre, nyomorra. Mert rejtelmes valami volt az, hogy a mi magyarjainkban, akárhogy elridegedtek is hazulról, akármily árvák voltak is s bármennyire nem tudtak maguknak más életet elképzelni már, mint a katonasort: valami olthatatlan, sóvárgó vágyakozás azért mindig élt. Bár életük javát távoli országokban töltötték s megfakultatott bennük a szülőfalu képe és tudhatták tudva, hogy senki, semmi sem várja őket Magyarországon: a lelkük örökké visszasírt, sóhajtasban, gondolatban, vágyódásban. Mihelyt összeverődtek a krajnai gostilnáknak, lombardiai albergókban, cseh vagy galíciai csapszékekben, egy-egy pohár bor mellett, vagy alkonyati órákban megültek sorjában mint a tűzokok, a majlándi, pádovai, mántovai, klágenfurti vagy akár bécsi kaszárnyák hátsó fala mentén: hát nyomban föl-búgott búbánatos énekük. Nem lehetett megindulás

nélkül
egykor
török t
császára

Só
közös s
nem is
életük
ment, v

A
gelynek
korában
haza.

A
jobbágy
csőjét
öregleg
tuában
városra

Ak
volt az
tona. V
volt a
rált, ro
vagy
végén.
útjuk
lehet, n
alá búj
tak.

Ez
Így kö

nélkül hallgatni ezt a búsongó epekedést. Rákóczi egykori bújdosói, nem sóvárogtak keservesebben a török tenger partján, mint Ferenc vagy Ferdinánd császár, idegenben szolgáló, magyar bakancsosai.

Sótonyi pihenőre tért, de engem ott tartott még a közös sorslátás érzése. Az obsitosok életsiratása. Akik nem is régi, nyugós multjukat szánták, hanem az életük annyi, ifjú termőesztendejének, hasztalanul elment, visszahozhatatlan sorát.

A Sarconberg-káplárt különben Vargánya Gergelynek hívták. Negyvennégy esztendő volt s húszéves korában került el Lombardiába. Azóta sem volt oda-haza.

A huszár, harmincöt körül járhatott és somogyi jobbagyvadék volt. Szöllősgyörkөн ringatták a bölcsőjét valaha. Feketeképű, kajlabajuszú, szórtlan öreglegény volt. — Októberben obsitoltak Mantuában s azóta jöttek hegyen át, völgyön át, városról, városra, rongyosodva, dúdolgatva.

Akkoriban, ősztől tavaszig, megszokott alakja volt az országutaknak, a hazafelé ballagó, obsitos katonára. Vásott táborisapka vagy kiszolgált horpadt csákó volt a fejükön, makrapipa a szájuk végén, kimustrált, rongyos köpönyeg a nyakukban s apró batyú vagy katonaláda, a vállukra vetett somfafütykös végén. Az első rajok — vagyis akiknek sietős volt az útjuk — csoportosan vándoroltak hazafelé, hogy ha lehet, még hóhullás előtt, karácsony előtt, hazai ereszt alá bújjanak. De a legárvábbak csak lassan bandukoltak.

Ezek kettesével, hármasával rótták az országutakat. Így könnyebben kaptak egy-két falatot, meg szállást

is néhány éjszakára s azt apró munkákkal, favágással, kukoricafosztással, hólapátolással hálálgatták meg. Volt úgy, hogy egy-egy helyre hetekre beszorította őket a tél s ház meg istálló körül való munkájukkal úgy bele-belemelegedtek egyik-másik családba, hogy szinte családtaggá lettek. De egyszerre azután nyugtalankodni kezdtek, mint a vándormadarak. Összeszedték a motyójukat s megint csak útnak eredtek.

Október elejétől, május végéig húztak, egyre húztak, akár a darvak. Csakhogy a darvak délnek vándorolnak ősszel, méléző krugással. Emezek meg északkelet felé bandukoltak, Toszkánától a magyar jobbágytanyáig. Az erdélyországiak akárhányszor csak nyárra vetődtek haza. Délnek húztak a darvak, északkeletnek a magyar obsitosok, más-más irányba igyekeztek hát ködbevesző rajaik, de a darukrugás meg az obsitosok hervadt nótázása között, mégis volt valami rokonvonás. Tán a bennük búgó őszi bánat, vagy a vándornépek örök búcsúzása? Isten tudja...

...Vargánya káplár meg komája, Újév óta melegedtek a hainburgi fogadó sikátoraiban. Maga a fogadós marasztotta őket. Ilyenkor, télen, úgyis fűtőlegényekre volt szüksége. S emberemlékezet óta mindig magyar obsitosok aprították a fát és fűjták a lángot, e dunaparti bagolyvárban. Még jeget is vágtak a Dunán s meghordták vele a vendéglős jégvermét. Szóval megszolgáltak azért a néhány kanál meleg ételért s az istállóban vagy valamelyik folyosózugban vetett vacokért, amit kaptak.

Éjfélig elbeszélgettem, a két kopott magyarral. Bort forraltunk a tüzüik mellett, azt kortyolgattuk.

Hane
a pip
E
Tiszte
legtől
rom-
nálun
szóró
diába
—
egysz
senki
R
N
—
felé.
micso
obsito
Förge
mind
hogy
A
S
öcsém
rossap
szakac
nak h
E
D
stiriai
féltő h

Hanem a szívart, amivel megkínáltam őket, inkább a pipájukba aprították.

Elkérdezgettem Vargányát, a regiment dolgáról. Tisztek, régi altisztek után tudakozódtam. Névről a legtöbbet ismertem, hiszen javarészt, győr-, komárom- meg veszprémmegyei családok fiai szolgáltak nálunk, de egykori, velembeli bajtársaim, bizony szét-szóródtak azóta. Új emberek epekedtek Lombardiában.

— Azután kendtek miért nem kapituláltak még-egyszer — kérdeztem — ha idehaza úgy sincs senkijük?

Rágták a pipacsutorát s nézték a villogó tüzet.

Nagysokára szólalt meg Vargánya:

— Valami muszáj birizgálja az embert hazafelé. Mer hogy valami lesz. Nem tuggya az ember, micsoda, de valami lesz. Soha annyi magyar nem obsitolt, mint most az őszön. Mer hogy valami lesz. Förfegteg-é vagy földindulás, Isten tuggya jobban, de mind így vótunk vele. Csak hajtja az embert valami, hogy haza, haza, mert most itthun köll lenni...

A huszár csak bólogatott, a tűzbe meredve.

S nekem akaratlanul, a fülemben csendült az öcsém hangja. A földgolyó magja morajlik... A Pirossapkás Kislány indulásra készülődik... És ezek a szakadt, rongyos, öregkatonák, sűrűbb rajokban húznak hazafelé, mert azt mondják: valami lesz...

Ej, hagyjuk! Úgysem láthatunk a holnapba.

Dúdolni kezdtem azt a keserves katonanótát, a stíriai Ajk faluban lelőtt Pálfi káplárról. Meg a szerelem-féltő bajtársáról, Gyöngye Sándorról, aki nem nézhette,

hogya a szeretőjét elszeressék s aki együtt porlad az-
óta Pálfi káplárral, a klágenfurti temetőben.

Mélázva dúdolták velem mind a ketten.

Azután a huszár kezdett új nótába:

Cifrusfa, cifrusfa, de magosra nőttél,
Mér, hogy nem, mér is nem agácafa löttél?
Mér, hogy nem agáca s nem is Pádovába,
Hanem csak minálunk, a györki határba,
Szegény édősanyám, partos udvarába?
Szegény édősanyám partos udvarába...

A bástyafogadó kéményeibe beledúdált a szél s
meglobogtak a kályhákban a tüzek. Fönt a tetőn
meg-megcsikordult a szélkakas és a bádoggégér. A
két obsitos meg csak fújta, brummogta a szívremeg-
tető nótát.

Téli szél, ha fúna: mégis — nálunk vónál,
Virágod, ha vóna: nekünk virágoznál,
Hajladozó ágod, viharba forogna
Tán még a férög is százszor mögkínozna
De ez mégis, mégis: odahaza vóna...
Hej, legalább mégis: odahaza vóna...

Akkor hallottam először ezt a nótát s nyomban
megfogott a keserve. S volt benne valami mélységes
szímbólum is, amelynek igazsága megdöbbenett. Az
az értelem, hogy minékünk, magyaroknak még az
örök tavaszban hajladozó ciprusfa sorsa is, kietlen.
Mert idegenben él. S még neki is akácfasorsot szán-
nánk, hogy Magyarországon lehessen. Ha sínylődésre
is, ha viharba is, férgességre is, de hazaküldené a kesergő
magyar lélek, mert úgy érzi: idehaza még sínylődve
is jobb, mint idegenben. Hiszen akárhogy is volna:
de legalább mégis — odahaza volna.

Éjfél kiáltott a fogadó öreg, barna kakukos-
órája, amikor fölállottam a melegedő veteránok
közül.

— No, jóéjszakát emberek!

Fölpattantak s álltak, meredten.

— Köszönjük a tiszteiséget! — dörmögték utánam, amikor elfordultam a szögbehajló, barna folyosón.

Másnap elhajtottunk Magyaróvárig.

Hófuvás volt, hát nem jutottunk tovább.

De megrekedt az előttünk járó dilizsánsz, meg jönéhány gyorskocsi is. A „Sas“-nak minden szobája foglalt volt.

Átvágtunk hát a Vár előtt, a régi Sóházba. Annak az egyik szárnyában volt egy ütött-kopott, városvégi csárda. A cégérén németül is, magyarul is, ott volt a neve:

Zum letzten Groschen — Az utolsó garashoz.

Abban csakugyan kaptunk szállást.

— Ha majd hazahozom Elizkét — rajongott Sótónyi, vacsora után — errefelé hozom. Szüret után, almaszagú ősön. Akkor majd tündérkastély lesz nekünk ez az öreg Sóház is!

Hogy nem feleltem, fürkésző szemmel nézett rám:

— Valami... valami baja van a főhadnagy úrnak?

— Nincs, pajtás! — sóhajtottam. — Csak éppen ez a cégér kólintott fejbe.

— A cégér?

— Az. Az utolsó garas. Az, hogy még a leg-tömöttebb bugyellárisnak is megvan az utolsó garasa.

— Nem értem, mit akar evvel mondani, a főhadnagy úr — pillogott rám a fiú.

— Ne is értsed soha! Kívánom, hogy soha el ne

érj az utolsó garasodhoz. No, de semmi! Szóval erre hozod a menyecskédet!

A szerelmes kölyök nyomban fölült megint az álmai üveghintójára, amelyben ott ül majd Elizke és Elizkénél nincs szebb, nincs angyalibb teremtés a földön, hiszen a szeme... meg az a gyönyörű szája...

Ha ránk nem zörgeti a kocsmaaajtót az éjjeli bakter: tán éjfélig áradozott volna a fiú.

De tíz óra volt s Óvárott tisztos burgerok laktak, akik között korhelyeknek számítottunk volna, ha tovább égettetjük a lámpát.

Sótonyi Pál visszafelé suhant hát álmában az új helyi úton, én meg riadozva meredtem a sötétbe.

Mert az én utam egészen sötétnek látszott. Csak a végén, nem is nagyon messze, villogott Ferdinánd császár ormótlan, de frissen vert, tehát csillogó: rézgarasa.

Az én utolsó garasom.

Harmadnap, nagy ügyel-bajjal, elvergődtünk Győrig.

Ott elvált tőlem Sótonyi-pajtás. Ment tovább Komáromon át, Léva felé.

Vagy egy hétig Győrbe rekesztett a másnapi hófúvás.

Az első napok még csak elteltek valahogy. Kijártam a laktanyába, az írásaimért s a tisztársaim rendszerint ott marasztottak ebédre. A hadseregből való kilépésemen egyébként nem csodálkoztak. Hiszen a lajtántúli garnizónokban szolgáló magyar tisztek között alig akadt olyan, akinek az agyában ott ne

motoszkál
fekvő Sch
akkor jár
sam, utób
majd ped
nagy, ugy

Ezek
közelebbi
óta kiszal
is alig ism

A leg
zászlóalj,
meg a ne
bardiában
ha ismert
szinte telj

Csak
Ez az öre
sodik kap

Most
csontos p
varjúsárm
vele a me
derék, a
ban. Hoss
zsinóros,

Mikor
ormótlan

— V
mi batalj
És h

motoszkált volna ugyanez a gondolat. S a Győrött fekvő Schwarzenberg-zászlóalj tisztjei között, éppen akkor járt az a hír, hogy egykori tullni növendéktársam, utóbb pedig egyideig ezredtársunk is, a testőrré, majd pedig Nádor-huszárrá lett Ivánka Imre főhadnagy, ugyancsak búcsúzik a gyöngyélettől.

Ezek a bajtársaim mind jóra való fiúk voltak, de közelebbi barátság egyikhez sem fűződött. Olyan régóta kiszakadtam az ezredből, hogy még csak névről is alig ismertem őket.

A legénység meg éppen idegen volt. Az első zászlóalj, amelyhez valaha tartoztam, a másodikkal meg a negyedikkel együtt, vagy hat esztendeje Lombardiában feküdt. Az itthoniakat nem ismertem. De ha ismertem is volna annakidején, nyolc év alatt, szinte teljesen kicserélődtek az emberek.

Csak egyik századnál akadtam régi ismerősre. Ez az öreg Török Gáspár szakaszvezető volt, aki második kapitulációját szolgálta.

Most is olyan volt, mint annakidején. Napszítta, csontos pofa a tornyos, magas csákó alatt s olyan varjúsárnybajusz, hogy fővetéskor pofon csaphatta vele a mellette álló legényt. Araszos váll, kemény derék, a kékhajtókás, fecskefarkú, fehér baka-frakkban. Hosszú, ínas, kicsit görbe lábak, a császárszín-zsinóros, kék nadrágban.

Mikor meglátott, örvendezve kattantotta össze ormótlan bakancsait:

— Vissza teccett gyünni, a főhadnagy úrnak? A mi bataljonunkhoz teccett gyünni?

És hűséges öreg arca elborult, amikor meghal-

lotta, hogy már csak búcsúzás végett lézengtek Győrben.

— Októberre én is obsitulok — tette hozzá utóbb, sóhajtván. — Hazamék.

És ígértette velem, de szentül, hogy ha arra visz az utam, meglátogatom, sokoróaljai pátriájában.

Dolgom nem volt, ismerősöm sem, hát cél nélkül lézengtem a hóbatemetett városban. Csendes és halkszavú volt akkor a különben sürgő-forgó Győr. A Duna, Rába és Rábca jég alatt futottak, a győri és komáromi hajósgazdák dereglyéi, öblökbe huzódva, jégbefagyva szomorkodtak. A lármás rakodólegények zajongása s a hajóvonó lovak prüsszögése sehol sem hallatszott. És hóba süppedve állott a Püspökvár is a folyómenti halmon.

Hiányzottak a környékbeli, piacoló jobbágyszeke-
rek is, de csöndes volt a „Hajó-fogadó“ kapualja is. Udvarán nem sürögtek a győrmegyei meg komárom-
vidéki nemes-urak hajdúi és kocsisai. S ha néha be-
vetődött egy-egy prüsszögő, csengős szán, az üléska-
ban bundákba, lábzsákba bújt tekintetes úrral, hát az
magában is megcsodálni való ujság volt.

Nyomott és szorongó töprengésben telt el az a
hét. Szakadatlanul az utolsó garas gondja járt az
eszemben. Sohse futottam a pénz után. Hiszen se a
katonaélet, se a képírás nem ígérhetett aranyzsákot.
Az egyiket már kipróbáltam. Igazsággal nevezték cifra
nyomorúságnak. Ha az ember a fukarságig takarékos-
kodott, akkor megélt a zsoldból. De jellemző, hogy
Görgeynek, mikor — az öccse taníttatására — havi öt
forintokat akart félretenni, éveken át komiszkenyeret
kellett ennie ebédre és vacsorára. Egyébre, de még

csak ko
dolgoz
dolat e
marosa
az utol
ségére

Üg

Sor

zolni s
De vajj
tudok n
franciá
lanságr
kel: a t

La

árvíz i
lom, an

Me

kora k
cipó.

Fő

nélkül,
szek jé
s az u
jövő, el

Eg

tam.

Gy

szánjár
ság, Pá

Ali

banduk

csak komiszkenyér-reggelire se telt. — Mondom, pénz-
dolgok sohasem fogták meg az elmémet. De az a gon-
dolat elviselhetetlen volt számomra, hogy — ha ha-
marosan nem találok valami keresetre s rámköszönt
az utolsó garas — hát az anyám vagy az öcsém segít-
ségére szoruljak.

Ügyefogyott voltam és reménytelen.

Sorra vettem: mit tudok? — Jó, hát tudok raj-
zolni s fölmásztam néhány fokot a piktura létráján.
De vajjon ki az a bolond, aki ezért szegődött? Azulán
tudok magyarul, latinul, németül, olaszul, még bizony
franciául is — hej ugyan miért ragadt rám haszonta-
lanságra ez a sok nyelv? Hiszen mit kezdek én ezek-
kel: a táblabírák Parlagországában?

Lassankint úgy éreztem magam, mint a kóbor eb,
árvíz idején. Amikor egyre kisebbre szűkül az a ha-
lom, amelyet börtönévé zsugorít a víz.

Mert nem tudok én semmi olyat, amivel csak ak-
kora kenyeret is lehet keresni, mint a legkisebb győri
cipő.

Föllélekzettem, amikor a hófuvást, szinte átmenet
nélkül, meleg szél és olvadás váltotta föl. Az ere-
szek jégsípjai csöpögni kezdtek, ki-kibújt a téli nap
s az utak hótorlaszain átvergődtek, a győri piacra
jövő, első jobbágyszánok.

Egy délnek igyekvő, gubás atyafival megállapod-
tam.

Gyarmatra tartott, hát fölkászolódtam a
szánjára. Onnét majd csak akad további alkalmatos-
ság, Pápáig.

Alig hagytuk el az utolsó házat a téthi úton, két
bandukoló embert értünk el. A szálasabbikon kopott

báránykucsma volt s rongyos bakaköpeny csattogott a lábszárai körül. A másik, szinte megbarnult huszársapkát viselt s a császári lovasság hosszú, barna köpönyege libegett rajta. De emennek legalább csizmája volt! A szálasabb csak kötéldarabokkal lábramadzagolt bocskorban, gázolta a havat. Ha nem lett volna akkora a hó, hogy minden lépésük alatt besüppedt s bottal kellett megtámasztaniok járásukat, nyilván a vállukra vetett fütykös végén lóbálódzott volna, szegényes kis batyujuk. De így a balkezükből cipelték a holmit.

Hanem azért a makra az agyarukon lehetett, mert füstöltek betyárosan. Ezt még hátulról is láthatta rajtuk az ember.

Ugyan megörültem, amikor közelebb érve, Vargánya Gergelyt, meg a komáját ismertem meg bennük.

Persze fölszedték őket a szánra.

— No, kendtek hamar odahagyták a hainburgi kvártélyt! — kezdtem a szót.

— Merhogy alkalmatosság akadt, instálom — mondotta vigan az egykori Sarconberg-káplár, becsavargatván lábait, a fuvarosunk jószívvel adott, zsákrongyaiba.

A cigányképű huszár utána dörögte:

— A kiséri gróf úr fehérnépei gyűttek hazafelé, Bécsből. Gondulom az egyik, a méltóságos grófné lehetett, a másik kettő a nénje, a negyedik meg talán a frajlájuk.

— Az, az. Olyanformán lehettek — bólogatott a pipaparaszát nyomogatva, a furóbajuszú káplár. — De nagyon szívesek vótak. A méltóságák üvegeshintőba hajtottak a frajlával, a szolgálójuk meg egy nevendék-

forma
sietős
szégy
a gróf
sem ig
nünket

alatt
még vé
cokat, l

kocsin,
persze l
az úrib
várná, u
rában,
Merhogy

vom, m
rek! Iga
A h

folytatta
patrolfir
nunk! N

a huszár

kivált m

forma inassuk pejg a bagázsi-kocsijukon. Oszt, hogy sietős lehetett az útjuk, mer azt vettük ki a beszeggyükből, úgye koma, hogy tán az ember, vagyis a gróf úr beteg, a hófuvásba meg segítség nélkül, mégsem igen mertek tovább indunyi, hát főfogadtak bennünket késérő-embernek.

— Értem.

— Úriszeren utaztunk a'biztos! Jó meleg irhák alatt — bólogatott a fekete huszár. — Hányburgba még vétetett a méltóságos asszony két jó lapátot, láncokat, köteleket, avval neki a hófuvásnak!

— Elül mink — vette a szót Vargánya — a furázs-kocsin, a szepegő szógálóval meg az inaskával. S persze hát kezünkügyibe a lapátokkal. Mögöttünk pejg az úribatár. Jó is vót ez a készüllet, mer előbb Oroszvárná, utóbb Moson alatt, tennap meg Öttevény határában, csakugyan meg köllött pöknyi a markunkat! Merhogy úgy köllött utat lapátunyi a hóbuckákon át.

— Mondogatta is a méltósága, hogy bravom, bravom, meg magyarul, hogy: jó emberek, derék emberek! Igaz-é koma?

A huszár csak bólintgatott.

— Igaz, hogy a kis szógáló egyre szepegett, — folytatta a fúróbajuszú — hogy jaj káplár bácsi, jaj patrolfirer bácsi, még maj farkasok is gyünnek utánunk! Nevetthtük is a komával.

— Ókor meg még sikongatott is — tette hozzá a huszár.

— Az ám — kacagta el magát a Sarconberg — kivált mikor kend szorongatta, a birkaguba alatt!

— Hát — mosolyodott el a kiszolgált Radetzky-

huszár — formás egy jószág vót. Oszta ha az embör katonának obsitos is mán, legénynek azér még legény löhet.

— Szóval — pöffentett egyet a pipaszár mellől a káplár — úriszeren utaztunk ammä biztos. Hozzá koszt, kovártély meg még két huszas is napjára, pusztá parádéér, igazán nem kutya! Hatvan krajcár három nap alatt, olyan semmiér, amit szívességbül is meg szokott tenni az ember, csakugyan rangos mód!

— Meg még egy-egy huszas borraivalónak! — csettintett rá a huszár.

Az első saroglyában pöfékelő atyafi, most hátra-szólt:

— Több, mint a legjobb napszám! Derék urak lehetnek a kisbéri grófok. Batthyányak. Bezzeg erre-felé van egy pár földesúr... — és csak legyintett só-hajtva.

A kócosörényű, görhes lovacsák, fújva húzták föl a szánt egy kaptatóra s az obsitosok most már földről, termésről, robotról, úrbérről beszélgettek a szegény pórral.

S minden kérdést és minden választ, sóhajtás kísért. A sokesztendő messzeségből visszatért szívek, most egyszerre rátaláltak a régi ritmusra, egybedob-bantak az itthon sinylődő, vékony-nyakú, görcsös-ádámsutkájú, szegény paraszt szívével.

S nekem ugyanakkor a gárdisták elborult, sötét arca jutott eszembe és a hosszú, téli délutánok sűrű pipafüstje, amelyben keserves, magyar gondjainkon rágódtunk.

A lovacsák akkor már a második kaptatóra kapaszkodtak föl velünk s egyszerre fölemelkedett a

hóból
val:
A
megit
körül
—
itt csa
huszo
Sarcon
változ
J
gondo
Az a
meg a
lámlan
itt nem
nemes
jobbág
diéta
őket a
nagy-p
is átérz
fürdő,
földi a
gyar.
gyatott
borság
ebben
a diéta
taláské
gyelors
ségekbe

hóból és elénkjött, napsütötte, havas, bogárhátú házai-
val: Győrszemere.

A kocsmá előtt kifújtattuk a lovakat s miután
megittam a magyarokkal egy-egy kupica pálinkát,
körüljártatta a szemeit öreg-káplár Vargánya a téren:

— Ehun e! Mikor világá mentem hazulról, hát
itt csaptam a tenyeribe a verbunkos strázsamesternek,
huszonkettő tavaszán. Oszt innejd vittek Győrré, a
Sarconbergekhő. De rég is vót! Oszt itt meg azuta se
változott semmi.

Jaj, hiszen éppen ez a baj! — főtt a fejemben a
gondolat, mialatt tovább poroszkáltunk Téthnek. —
Az a baj, hogy itt nem történik semmi. Hiába rázta
meg a táblabírák alatt a földet Széchenyi, hiába vil-
lámlanak fölöttünk Kossuth vakítófényű dörgedelmei:
itt nem történik semmi. Azt a néhány zalai meg tolnai
nemest, aki példaadásképpen maga szabadította föl a
jobbágyait, s maga vállalta el az adófizetést a tavalyi
diéta nyomán, nem követték mások. Sőt kikiáltották
őket a nemesség áruóinak. Vajjon fölébred-e valaha a
nagy-parlag minden földesura? Meg a bocskoros-nemes
is átérzi-e végre egész szívével, hogy az a verejtékben-
fürdő, Isten tudja hány millió jobbágy: éppen olyan
földi anyaszülte ember, mint ők? Lélek, ember és ma-
gyar. Aki semmiben sem más, mint ők, csak az elha-
gyatottsága, szánandó tudatlansága, ügyefogyott jám-
borsága és fojtogató nyomora nagyobb, mint bárkié,
ebben az országban. Az nem lehet argumentum, amit
a diéta hátrafelé-lépői hangoztatnak, hamis vigasz-
talásként: hogy ugyanígy van ez Pomerániában, Len-
gyelországban, Törökországban, az oláh fejedem-
ségekben, meg a muszka cár roppant impériumában.

Azokkal nincs közünk. De ezek itt? Úristen, hiszen ez fájl!

Ezüsthangú, déli harangszó ébresztett föl töprengésemből. S ahogy fölneszeltem belőle, hirtelen az az érzésem volt, mintha ezt az egész gondolatsort, az öcsém fejével, a Jóska lázas koponyájával gondoltam volna végig. Az ő nyughatatlan, dühös türelmetlensége áramlott át rajtam, ott a görhes lovacsákák mögött suhanó szán rongyai között, három rongyos magyar között, akik közül én voltam a legrongyosabb, mert se terv, se reménység, se cél nem húzott előre.

Hol jobbról, hol balról, fával rakott szánok meg nyikorgó szekerek vánszorogtak a dülőutakon, az úmenti erdők felől. Mert a robotnak nem volt pihenője. Nyolcszáz éve nyikorgott ez a robot szakadatlanul és úgy látszott, se úr, se paraszt, nem tudna már szembe szállani vele. Kinőtt Verbőczy Tripartitumából s nem betű volt már. Több volt, mint: törvény. Föléje terebélyesedett mindennek. Juss és obligáció úgy beléje nőtt, belekuszálódott a magyarság testébe, lelkébe, szokásaiba, természetrajzába, s olyan szövevénybe bonyolódott avval, mint a Bakony ezerkarú iszalagja a bozót-tal. Szinte önmagától, önmagáért élt. Pedig akkor már egyformán fojtogatta a nemest és jobbágyot. S miközben mindegyik a másikat okolta nyomorúságáért: egyik sem tudott szabadulni tőle, anélkül, hogy össze ne tépjék, véresre ne sebezzék egymást.

Az iszalag erősebbnek látszott a napfénynél s a baltánál. A fojtogató régi törvény — az embernél.

... Téthen alul az útelágazásnál, elbúcsúzott tőlünk Vargánya Gergely. Azt mondotta, átvág Marcaltőnek, a Kémenesalja felé.

Soká integetett még utánunk, lobogó-köpenyes alakja az útelágazástól. És szívemből szántam, kietlen sorsát, amelynek elébeballagott. Jókatonaként, becsülettel szolgált ki tizennyolc kemény esztendőket, őfelsége V. Ferdinánd császár király, Schwarzenberg herceg nevét viselő, 19. sorgyalopezredében, káplárpálcát és emlékmedáliát szerzett magának hűségével és most? — Mehetett haza, senkinek, semminek, nyomorra, inségre — kemenesaljai falujába.

A kóczyeplő meg-megrángatta a lovak pofáján a zablanélküli kóckantárt, a kócostor suhogott a szélben, a kócistráng megfeszült az akáchusángból baltával kinagyolt hámfákon; s ez a kócból való koldusfogát, tovább nyikorgott, tovább nyöszörgött velem, meg egy világárvája, kiszolgált huszárral, Pápa felé, az új élet felé...

Pedig akkor, ott a Concó, Marcal és Tapolca lapályai között, sem a nép, sem a parlag, nem mutatta igazi rongyait és gazos inségét.

A nép rongyait, penész-szagú, gubancos, téli birka-irhák takarták.

A parlagot pedig lágyan, vastagon borította, a gödröket és halmokat kiegyenlítő — hó.

Az éjszakát Gyarmaton töltöttem a papnál. A pap beteg volt szegény s csak a majorosával üzente ki, hogy azért szívesen ad vacsorát is, szállást is.

Reggelre fuvarost fogadtam s elindultam az utolsó stáció felé.

Sohse hittem volna, hogy valaha még egyszer utolsó, majd megint induló-stációm lesz a szülőváro-

som. Mert nem gondoltam arra, hogy kétszer is lehet az ember: senki. Gyerekkorában és férfikorában.

És másodszori senki-korában százszor nehezebb az újrakezdés.

Mikor föltűntek Pápa tornyai, harangszót hozott elém a szél.

És ebben a harangszóban édesanyám riadt szeme és aggódó, majd vigasztaló, kedves arca jött felém.

Mert az édesanyák, bármily töröttek s öregek is: mindig erősebbek, mint az összeroskadó fiaik...

VI.

Hadnagy-korom óta csaknem minden esztendőben hazalátogattam. Legutóbb meg éppen alig néhány hete jártam Pápán.

Da ahányszor eddig hazajöttem: bizony a nagyvilágban élő ember, nagyobb városokhoz, lüktető élet-hez szokott szemével néztem, tapolcaparti szülővárosomat. Szerettem, mert az apám és őseim porait ringatta és szerettem főként azért, mert az édesanyámat jelentette. Mégis, vagy másfél évtizede már, csak a kis mezővárost láttam meg benne. Kicsit szánakozva, s kicsit fölényesen jártam az ódon Belváros régi utcáskáit. Úgy éreztem mindig: nagyon kinőttem én már provinciális életstílusából, a nemesurak vármegyeházáig terjedő politikai látóköréből és a céhbeli polgárság mestereinek, hatalmi versengéseiből. — Szóval szánandó kisváros lett a szülővárosomból.

Most egyszerre megfordult minden. Úgy közeltem feléje, mint a gyámoltalan gyermek, aki az

édesanyja ölében tudja legbiztosabb oltalmát és végső menedékét. Én lettem megint gyönges a város lett az erős. Én lettem az ügyefogyott a szülőföldem a hatalmas.

Ha visszanézek, ma is látom, akkori hazatérésemet.

— — — — —
Az Öregtemplom sugár tornyai olyan lendülettel szöknek föl a kéklő égbe, mintha újjongásnak örömközlő, aranyos napfénytől. Arrább a bencések templomának tornya fűrészi sisakját, a Magos-Bakonyról leáramló, csípős, orcapirosító szélben.

És fölszikkad a fényben az Esterházy-vár havas teteje, sarkain a zömök tornyokkal. És alattuk, körülöttük a régi, régi házak, mintha valamennyit selymes, puha, fehér subával borította volna be a tél.

Már a töltésúton huppognak a hóban, a gyarmati fuvaros lovainak patái és ütemesen, ezüstösen csilingelnek, a párálló lónyakakon a csengők.

És azután föltűnik jobbkérről a Kálvária három keresztje s előttük a négy kőangyal hősapkás feje. Arra alább pedig a Kálvária-kápolna.

És a hó alatt álmódó — temető.

Sóhajjal köszöntöm apám és nagyszüleim, csöndes sírhantját. Aludj, álmódj, zsinórosruhájú, fehérszakállú apám! Már nem kell küzködnöd a Kalapos Király magyarfojtogató dekrétumaival s nem kell féltened a kicsiny fészket Napoleon hadaitól. De jó neked, hogy révben tudod a fiaidat! S ne is lássad most a nagyobbikat, aki úgy tér meg, mintha veszített csatából vonszolná haza, sebekkel vert testét...

És szalad, suhan a szán a tornyok felé, házak felé. Már átzökcent a Bakonyere hídján, elhúz a Várkert hosszú fala mentén, ráfut a befagyott Tapolca hídjára...

Elsuhan mellette a Tizesmalom mozdulalan, jégcsapos vízikereke.

Azután hajlik az út a Vár mellett, elővillan a hó alatt roskadozó Flórián-szobor s hirtelen ott terem előttünk, óriássá növe: az Öregtemplom. Odább a régi iskola, ahol az első betűkkel birkóztunk valaha, még-tovább a plébánia, meg a rejtelmes Lábasház...

Itt jobbra a Kenessey-kúria, azután ott a sarkon, ahol be kell fordulnunk a Bábsütő-utcába: a Zichy-kastély...

Botka Péter bácsi most botorkál át az úton, prémes süvegben, nagy bundában. Nyilván a városházára igyekszik.

A Griff-fogadó felől, hónuk alatt a hegedűvel, hátukon cimbalommal s nagybögővel, álmosan és didegve lépegetnek hazafelé, a ripacsos Gányó Ferke cigányai.

És hazafelé hajtát, nyalka, csörgös szánján, Bozzay Gyurka, a vármegye legmulatósabb, úri legénye is. Mérgesen ugató kutyák rohannak ki a kapuk alól és szegődnek a nyomába, de a jóvérű, lobogócsótárú szürkék, játékosan hagyják útban őket.

És most nyitják a boltokat, a sarki tímár, meg a kötélverő Rosta bácsi inasai.

Aki meglát: utánam inté és csodálkozva áll meg egy pillanatra. Lám csak! A Feliczián néni főhadnagy fia megint idehaza van? Hava sincs, hogy szabadságon volt! Hát ez hogy lehet?

Fordul a szán. Bábsütő-utca. A ferencesek előtt megint jobbra s íme: a Kígyó-utca...

Még húsz lépés és dobbanva állanak meg a lovak. Nyomban utána meglöbben a szélső ablak kárpítja.

Édesanyám csipkefőköttős, szelíd feje rebben meg mögötte. És riadt szemmel mered rám.

A fia pedig, a nagyobbik fia, fején még a Schwarzenbergekek tornyos csákójával, de a szívében egy eltemetett világgal, benyikkantja a régi kiskaput...

A férfi: hazajött — gyerekek.

— Édesfiam!

— Édesanyám!...

Már ott van a karjaim között, már lehúzta az arcához a fejem, már megvonaglott az arca és megrezzent ráncos kis keze a csókjaim alatt, azután odaültem kedves helyére, az ablakfülkébe, a kis dobogón álló karosszékebe, tűpárnákkal és kézimunkakosárcákkal tele asztalkája elé és — csönd.

Anyám szeme fürkészi az arcom.

Elfordulok, leveszem a csákót a fejemről s teszem az asztalra.

Anyám tekintete keresi a szemem. És egyre jobban elborul a fénye, mert lesütöm a fejem. Úgy teszek, mintha a kardszíjjammal bajlódnék.

Pedig már régen kicsatoltam az övet s most odafektetem a kardot, a csákó mellé, sóhajtván.

Anyám szeme — érzem, pedig nem is látom — már tágranyílik a rémülettől és a szája széle megremeg.

Levettem a köpönyeget s fektetem a pamlagra.

Anyám tekintete most megfogta az arcom, fordítja erővel maga felé és már nem tudom elfordítani tőle.

S lépek feléje, ügyefogyott gyerekként. Régi szokás hajtja a kezem, amikor lehajolok az asztalkája alá, előhúszom kopott, kis, párnás zsámolyát, leülök rá a lábai elé, hogy egymagasságban van a fejünk és — belenézek a szemébe.

És ez a két, megfakult, drága, öreg tükröske most megcsillan a könnytől, a könny kigördül mint a gyöngy, de otthagyja ezüstös, vigasztaló fényét, anyám szemében.

A keze kinyulik, ujjai a hajammal játszanak és végre — pedig még nem tudtam szólni egyetlen szót sem — fölremegő sóhajjal szólal meg az anyám:

— Nem baj kisfiam... akármi történt is, nem baj... Nem tudom, mi van, Józsival nincs baj, látom, veled történhetett valami... de az, az nem lehet baj... Nem lehet baj, hiszen itt vagy.

És most elfogom szelíden, a hajamban turkáló, kis kezét, arcomra simítom a tenyerét s úgy könnyökölök a térdemre, hogy a keze ott marad a tenyerem és az arcom között.

És halkán, csendesen, elmondok neki mindent.

Csak azt nem, hogy megbántottak s hogy pár-bajt vívtam.

— Nem volt már ott mit keresnem, anyám — mondom neki végezetül — hát: kiléptem.

— Ó, hát csak ennyi az egész? — mosolyodik el, fehér haját visszaigazítva a főkötője alá. — Majd... majd most máshoz kezdünk. Majd... majd kitalálunk valamit... Mert a festést azért nem szabad ám abba-hagynod!

Azután Jóskára tereli a szót.

Az én dolgomat már befejezte.

Öreg és törődött már az én anyám. Én pedig fél-kézzele emelek meg száz fontot s minden ajtón csak le-hajolva tudok belépni.

Mégis ő az erősebb.

Mert az édesanyáknál nincs erősebb lélek a föl-dön...

Délután elmegyek Reguly bácsihoz, a szabóhoz.

Ott van a műhelye, a Lábasház egyik bolt helyi-ségében.

Ez a Lábasház: nevezetessége Pápának. Ott van a plébániával szemben levő sarkon. Isten tudja, hogy csöppent a Dunántúl közepébe. Ha a Fő-térről nézem, azt kell hinnem, hogy valamelyik bajor városkából varázsolódott ide. Ha a plébánia felől látom: hosszú árkádsora, olasz piazzák emlékét idézi. A Lábasház árkádsora alatt boltok és műhelyek sorakoznak egy-más mellé.

Köszöngetnek is sűrűn a boltokból.

Itt a szélsőből mindjárt: Dávid János, az órás-mester. Még a fényes fejbubját fedő, kis fekete házi-sapkáját is meglengeti.

Lépek tovább a lábas tornác alatt. Hoffmann úr éppen egy vég posztót forgat sebesen, a boltiasztal előtt ülő asszonyoságnak. De azért a félszemével megpillant s megbólintja szakállas fejét.

Bezzeg Karakai, a villámkezű borbély, még az ajtóüveg mögött is hajlong, ahogy meglát. Csak éppen a keze jár, mint a motolla, a fenőszíj fölött a késsel.

Azután jön a Reguly-műhely.

No, ez meg a nevezetes Lábasház főnevezetessége. Mert nevezetes házat, a Lábasház mintájára még csak építhet egyik-másik idegen város is, de Reguly mesterből nem lehet kettő széles e világon, az már bizonyos.

Ott kezdődik a dolog, hogy Reguly merőben új utakon jár. Már a cégtábláján is ez van:

REGULY GÁSPÁR
KÖNTÖSMŰVÉSZ KÖNTÖSDÉJE

Az ajtó fölött pedig egy gyűrűkkel megrakott emberkéz képe mutat a műhely belsejébe, evvel a figyelmeztetéssel:

Belépde a szabdába.

Persze kirakata — vagy ahogy ő nevezi: kifektetőtára — is van Regulynak. Mesterien szabott, kék bársonyfrakk hivalkodik benne egy állványon, háttal az utca felé. Azért háttal, hogy mindenki megbámulhassa. Van is mit! Mert a frakk egyik szárnyán, tünémenyes aransujtásból kiverve, ott ékeskedik az emberarcú félhold, a másikon meg a csillag, vagyis nemes Pápa városának két címer-figurája.

Hanem ez még semmi! Mert a mellette lévő állványon meg: egy magyar-ruhához való zsinóros nadrag mutatja büszke díszét. Az egyik combján a K. L. betűk, a másikon pedig a H. I. betűk fonódnak össze, megbámulnivaló kacskaringókkal.

Erről bizony már magam sem tudom, mi akar lenni. No, de hiszen csak be kell lépni evégett!

Benyitom hát a köntösde-szabdába nyíló ajtót.

Az ajtó, kis csengőt pöccent meg, mire Reguly mester is megjelenik, a szabdát kétfelé osztó kárpit mögül.

— Üdv a jövődönnek! — mondja szertartásosan.

— Adjon Isten, Reguly bácsi!

És parolázunk.

Reguly bácsi alacsony, szikár ember, jó nagy bajusszal és szakállal és olyan bozontos hajjal, hogy valóságos oroszlánfeje van. De hiszen van is ebben az oroszlánfejben annyi ész, hogy vicispánnak is elmehetne.

Mielőtt még szólhatnék, körüljárja a termetemet s már konzultál is:

— Hm, hm. Igen. Látom.

— Azért jöttem Reguly bácsi, hogy megkérjem, szabna nekem egy szép...

— Kár a szóért főhadnagy uram! Minden tudva van. Új katonaköntösre van szükségünk. Megalkotom, megalkotom.

— Hű, de eltalálta Reguly bácsi! Az első szándékom csakugyan ez volt. De utóbb mégis úgy gondoltam, hogy most civilruha kéne...

— Azazhogy: köntös — igazítja helyre a szavamat a mester. — Értem. Nincs itt szükség sok szóra, könyörgöm. Reguly: néz, lát és tud. Szóval egy szép tubákszín frakk, galambszürke nadrággal...

— Ejnye, hogy kitalálta a titkos gondolatomat! De tudja, ezt is meggondoltam. S úgy vélem, hogy inkább talán...

— No persze — mosolyog a varázslók fölényével Reguly — látom is az elmeváltozását a főhadnagy

úrnak. Hehe. Persze, hogy ettől is elállott. Reguly szemből olvas! Tehát úgye, egy sötétkéék spencer, hozzávaló alköntössel... mondom, csak ránézek az óhajtó férfiúra s már tudok is mindent. Mert Reguly: pillant, fölfog és alkot. Két hét múlva kész a cselekmény.

S már hozza is a rőfreosztott mérőszalagot meg a számolyát.

Úgy teszek, mintha megdermedtem volna a bámulattól. Mert Regulyval csak így lehet beszélni. Ha az ember toronyiránt hajt a kívánságára, akkor Regulyban fölbred a félelmetes disputáló — mert vitatkozik ez még a herkópáterrel is — s a vége: összeveszés. Akkor pedig nem vállalja a munkát semmi pénzért. Ami azután nagy kár, mert egyébként remekel.

Hanem ha az ember a mindentudó talentumánál fogva közelíti meg őt, akkor: Reguly mester örvend, lépremegy és alkot. Persze vannak más módszerek is. Teszem azt, Bocsor Pista bácsi — aki különben fő disputáló társa a köntösművésznek — avval a fogással él, hogy egészen mást rendel, mint amit valójában szabatni szándékozik. Reguly persze nyomban vitába száll vele, belemelegszik, cáfol, érvel, rábeszél s a végén azt a posztót, vagy szabást disputálja rá a híres professzorra, amit az tulajdonképpen úgyis akart. Mert a fő, hogy Regulynak legyen igaza. Reguly ugyanis Magyarország — azaz mit mondok: Európa, ejnye, ez is semmi, nyugottan mondhatom, hogy a világ — legnagyobb ellentmondója. Született ellenzék, a legtüzesebb magyar fajtából.

Sz
azt mo
—
bácsi a
spencer
úgyse
—
vész. —
gyar k
gaszko
Reguly
spencer
helytele
további
Eg
gyobb l
Reg
méri a
dást ne
mesterle
Mia
relem a
H. I. b
Kossuth
Ner
a megt
foka a
Reg
olvasója
nélküli
Hírlapb
olvassa

Szóval, fifikával élek. Mosolygok rejtelmesen s azt mondom, kuncogva:

— Kíváncsi vagyok, vajjon kitalálta-e Reguly bácsi a harmadik, titkos szándékomat is. Mert a spencer után azt gondoltam, hogy — ej, de hát azt úgyse lehetne...

— Mit nem lehet? — lendül meg a köntösművész. — Igenis lehet. Jól tudom, hogy egy fekete, magyar köntösre gondolt a főhadnagy úr. De azért ragaszkodnék a spencerhez. Hohó, nem úgy van az! Reguly tudja az emberész minden reguláját. Sutba a spencerrel! Azért is Kazinczy-köntös lesz ez! Reguly helytelenít, érvel, győz és alkot! Kár is már minden további szóért!

Egy ideig húzódok még, ravaszkodom, hogy nagyobb lendületbe jöjjön s végül — megadom magam.

Reguly győz, diadalmasan lép föl a zsámolyra, méri a hátam, derekam, ujjhosszúságom és ellentmondást nem tűrő hangon üvölti, a kárpit mögött jegyző mesterlegényének, a számokat.

Mialatt mér, a kirakatában látható remekeire teremlem a szót. És megtudom, hogy a nadrágzsínórozás H. I. betűje azt jelenti: Honi Ipar, a K. L. pedig Kossuth Lajos nevének kezdőbetűit jelzi.

Nem tudom, vajjon Kossuth Lajos örülne-e ennek a megtiszteltetésnek, de hogy ez egészen rendkívüli foka a népszerűségnek, az bizonyos.

Reguly mester különben lelkes — bár lassú — olvasója minden hazai nyomtatványnak. Fenntartás nélküli csodálattal adózik Kossuth Lajosnak, a Pesti Hírlapban megjelenő cikkeiért, de ugyanilyen hévvel olvassa Petrichevich-Horváth „Honderű” című társal-

kodási közlönyét is. Míg a Pesti Hírlapból azonban csak Kossuth eszméi ragadják meg őt — bár sok tekintetben hézagoknak véli fejtegetéseit — addig a Honderű mesterkélt nyelvét, stílusát nemcsak átveszi, hanem még tovább is fejleszti.

Mértékvétel közben, például ilyeneket mond:

— Kossuth úr? Hát egen. Eszmeközleményei azonban inkább kebelhevületre ragadnak, semmint fontoló elmebölcselemre. Teszem azt, milyen elgondolmányokat ápol a jobbágyszabadításról? Mert hiszen gyönyörű eszme az, hogy ne legyen különbözőség a nemes úr és pór között. De hát a keresztülvezetés, mikép valósulandhat? Mikép szüldenének egynapról másira, nem pórfít, hanem, mert hiszen jobbágy nem leszen: nemesfit, honi pórhölgyeink? Na? Úgyebár? Avagy pedig, nemességünk is kiiktattatván és csupán polgárállomány létesíttetvén, hogyan szüldenének főúri és nemeshölgyeink, egyszerre polgárfiakat? Főhadnagy úr, én mondom, ezek valósíthatatlan elmeötlések. Legközelebb meg is írom ezen tévelyeit Kossuth úrnak és szabadelmű társainak. Nem elég csak ötléseket eszközölni! A dologlényeg a keresztülvezetés! Előbb a keresztülvezetés mikéntvalóságát kell életvalóságban megoldani s az eszmeközlésnek csak azután szabad pályát nyitni.

S így folytatná a köntösművész a végtelenségig, ha véget nem érne a mértékvétel. És bizony jó is, hogy végzett vele, mert váltig attól tartottam, hogy észreveszi, nehezen visszatartott kacagásomat.

Alkonyodik a kurta, téli nap, amikor kilépek a köntösszabdából s elindulok a Fő-tér felé.

A napnyugtával csipősre fordult az idő, a házak

menté
esik e
A
fiatal
nossal
komoly
merne
benne.
lem, jo
nánd k
Egész
fesszor
Mi
tötte, az
hó besz
útbaind
—
amice
esett m
gyakra
—
denben
Restaur
házat.
régí kép
puncto
hadnagy
nyár, va
bélbe. F
Fló
kal a B

mentén ledöngölt hó megint csikorog, de azért jól esik ez az esti séta.

A Bezerédy-ház előtt, Flóris atyával meg két fiatal új bencéstanárral Czina Gusztávval és Bády Jánossal találkozom. Flóris atyja velem egyidős, komolyarcú, tudós pap, Bakonybélből ismerem. Rómernek hívják, de a legtüzesebb magyar szív dobog benne. Szakadatlanul régiségek után kutat s úgy vélem, jobban ismeri a latinok Pannóniáját, mint Ferdinánd királyét. Pedig őfelsége ugyancsak becsüli őt. Egész fiatalon nevezte ki a pozsonyi akadémia professzorává.

Mint mondja, karácsony hetét Bakonybélben töltötte, az új apát, Sárkány Miklós, vendégeként. Ám a hó beszorította a Bakonyba. Csak ma reggel tudott útbaindulni s jó, hogy idáig is eljutott.

— Absentiába ponált a ti híres Bakonyotok, amice — dörmögi fejcsóválva. — Ilyesmi sem esett még meg velem. Nota bene, Miklós barátom, gyakran emlegetett.

— Engem?

— Igen, igen. Miklós igazi új-seprő. Sok mindenben új rendet statuál. Tele van plánumokkal is. Restauráltatni akarja a béli templomot meg a rendházat. No, ideje is. És a rendházban lévő néhány, régi képet is szeretné kitataroztatni. Ecce: éppen, puncto képre Restaurálás, emlegetett téged, mint a mi főhadnagy-piktorunkat. Csak azon panaszkodott, hogy nyár, vagyis vakáció előtt, aligha csalogathat Bakonybélbe. Hát csak írd meg neki, hogy idehaza vagy!

Flóris atya megfordul s visszafelé sétál az urakkal a Bencések-sora felé. Erősen tudakolja, milyen az

út Győr—Pozsony-felé, mert mint mondja, feltétlenül útbaindul holnap.

A bencés-rendház előtt elköszönök tőlük s tovább csatangolok a Major-utcaig.

Itt a Fő-utcán hullámszik még az élet.

A református főiskolások kíséretük haza a lányokat a jégről. Csörögnek a karjukon lógó korcsolyák és cseng a gondtalan kacagás. Most látom csak, milyen régen kinőttem a pápai talajból. Ennek a fiatal, lármás sarjú-hadnak, egyetlen hajtását sem ismerem.

Sóhajtvá térek be jobbkéz felé, a Major-utkába, majd onnét megint csak úgy dangubálva fordulok a Kapuszin felé. És gyermekkorom óta talán ezredszer, de megint megállít a Kapuszin tájának s a mögötte fölmagasodó Öregtemplom tornyainak páratlan szépsége. Pedig ez a Kapuszin: semmi. Kedves, ódon házacská, a Fő-téren, amelynek alját, bolthajtás töri át s az alatt vezet ki a Szél-utca a Fő-térre.

A bolt alatt csak akkora részecskéjét látni a mögötte álló templomnak, amennyit a bolthajtás enged, de fölötte, a Kapuszin emelete fölött, hatalmasan lendül föl az égre, a két torony. Ebben a megkapó kontrasztban, óriásoknak látszanak a tornyok. Finom, rózsaszínben dereng mögöttük a nyugati ég. Istenem, ha megtudnám festeni ezt a képet!

Erről megint Sárkány apát jut az eszembe s jól esik, hogy gondolt rám. Igaz, a bencések mindig becsültek. Tanítványuk is voltam négy évig itt az öreg, kis algimnáziumban. Azóta egyre érdeklődtek felőlem s jó egy-néhányszor voltam vendégük Bakonybélben is, meg a Szent Márton-hegyen is. Ahányszor idehaza

ért a
ségeik
D
tem vo
átszelle
maga s
volt, ö
festette
S
hatalm
csak be
is! —
rájú jó
Ne
álmot, n
A
professz
S e
lépegett
magyar
—
volna é
gének i
azért in
ilyen m
És
kesztyűs
—
bátyám!
vigyázat
—
—

ért a szarvasbögés, mindig meghívtak, bakonyi erdő-
ségekbe.

De hogy a piktúrámat is így becsüljék, nem hit-
tem volna. Igaz, egyszer festettem nekik hálából egy
átszellemült apostolfejet s azt a régi tihanyi apátúr a
maga szobájában tétette a falra. Érdekes, jó modellem
volt, öreg tihanyi halász, valóságos apostol-fej, arról
festettem.

S lám: most felém nyúlik a kezük. És ez a kéz:
hatalmas. Elér az egész világra. Mindenüvé elér, ahol
csak bencésrendházak állnak. S mennyi van Itáliában
is! — Úristen, hátha ezek a melegszívű, finomkultú-
rájú jóakaróim, hozzásegíthetnének ahhoz, hogy...

Nem merem továbbgondolni ezt a hirtelen támadt
álmot, mert, mert — álom.

A Kapuszínen túl, a Fő-téren, különben Bocsor
professzor úrba ütközöm.

S ez szószerint így van, mert olyan bámészkodva
lépegettem, hogy csaknem elgázoltam a szakállas,
magyarruhás, fürge emberkét.

— Nono! — fenyeget meg tréfásan — kár lett
volna értem, öcsém-uram! Derék dolog, hogy őfelsé-
gének ilyen szép szál főhadnagyai vannak, de azok
azért inkább csak az ellenséget tiporgassák, ne az
ilyen magamfajta, jámbor főtanítót.

És mosolyogva veregeti meg a karomat, bélelt-
kesztyűs kezével.

— Nem vagyok ám már őfelsége katonája, Pista
bátyám! — mondom, miután megkövettem, előbbi
vigyázatlanságomért.

— Micsodaaa? — hőköl el, megállva.

— Kiléptem a hadseregből.

— Úgy értsem ezt, hogy végképpen otthagytad?

— Úgy, Pista bátyám.

— De hát miért? Ember! Miért?

— Amiért a többi magyar. Már csak ez a ruha mutatja rajtam, hogy katona voltam. S ez is csak addig, amíg Reguly Gáspár uram megvarrja a civilgúnyámat.

— No, akkor várhatsz két hónapig, öcsém — dörmögi az öregúr. — Hanem mondjad csak, Vilmos, tovább! Azazhogy majd én kérdezek valamit.

S belémkapaszkodva, lépésre nőgat. Nagy csapat szembejövő diák köszönti kórusban az öreget, hát előbb azoknak köszön vissza. Azután halkabbra fogott szóval kezdi:

— Bizonyosan jártál mostanában Bécsben is.

— Három hét alatt kétszer is.

— Nyilván szólhattál Ferkóval is. A kisöcsémmel. Avval az izgága testörpalántával.

— Szóltam.

— Akkor hát: helyben vagyunk. Mondjad csak, nem vettél észre valami furcsát, azon a legényen?

— Furcsát?

— Azt. Úgy értem, valami olyanféle szándékot, mintha ő is ott akarná hagyni, a bécsi kapufélfát? Mert magam is, meg a hitesem is ezt sejtítjük a leveleiből.

Erre már nem hallgathatok. Elmondom neki a virágszálak töprengéseit. Boczonádi-Szabó különös egybevetéseit az olasz, német, svájci áruk meg az osztrák portékák áraitól. Amiből nyilvánvaló, hogy Magyarország kénytelen, osztrák, azaz főként cseh gyártmányokat vásárolni. Mert az osztrák vámok

úgy fölcsapják a többi külföldi áruk árát, hogy a méregdrága cseh üveg, posztó, vászon, vas, még mindig olcsóbb azoknál. A mi búzánk, jóságunk meg — ha egyáltalán ki lehet vinni, mert az útjaink csak száraz időben járhatók — olyan fene kiviteli illetékek alá esik mielőtt kilépne Ausztria nyugati meg déli sorompóin Nyugateurópa vagy Itália felé, hogy kénytelenek vagyunk Ausztriának eladni: kótyavetye áron. Mindezeknek a summája pedig az — amint ezt a hörcsögmérgű jászkún, egynéhányszor elmagyarázta — hogy Magyarország már régesrégén szerecsenyarmata Ausztriának. Hát ilyenfélekén töprengenek a gárdisták. Rettegve gondolnak arra, hogy ha ráadásul még a német államok vámúniójába is belesodródik Ausztria, akkor meg éppen ráköszönt Magyarországra a szerecsensors.

— De hiszen — hüledezik Pista bácsi — akkor... akkor ez a kölkök, nem is korhelykedik! S akkor hát: semmi baj sincs! Szép ezektől a fiúktól, hogy haszon-
talankodás helyett, ilyen férfiakhoz illő gondokban fő a fejük. A fene hitte volna. Hiszen ezek olyan dolgok, amelyek eszébe se jutnak az embernek, a Lajtán innen. Hű, barátom-öcsém, be fejbevágta velük engem is! Lám csak... Hát persze: Metternich vámjai! Te! Minél jobban gondolkozom, annál világosabban látok! Ezeknek a kölköknek igazuk van!

— Persze, hogy igazuk van — dörmögöm.

— És akkor még igazabbak Kossuth vámpolitikai cikkei, a Pesti Hírlapban. Pedig azokban ilyen távolbamenő következtetéseket nem is említ. Nyilván, a cenzura miatt... De így: belefájdul az ember feje, ezekbe a dolgokba.

Az Öregtemplom tornyában megkondulnak a harangok. Az esti Ave-t zengik.

Bocsor István úgy botorkál mellettem, mint az alvajáró.

Már elhúztunk a Vár előtt s a Flórián-szobor felé baktatunk.

Reguly lakóháza táján járhatunk, amikor föl-ocsodik töprengéséből Bocsor s megáll.

— Késő van, öcsém. Fordulnom köll. — És sóhajtvá teszi hozzá: — De legalább azt a jó hírt megvihetem az asszonyomnak, hogy a Ferkó nem korhelykedéssel sorvasztja magát. Tudom, megörül neki!

— Ámbár, az ember nem tudja, nem az volna-e a jobb? — dünnögöm sóhajtvá.

— Miért? — kérdezi Bocsor István.

— Azért, mert az efajta sorvadás veszedelmesebb. Evvel a börtönpenészt is megkaphatja az ember. Vagy ha mást nem, hát a: vedlést.

— Vedlést? Hogy értsem?

— Azt. Ez az a bizonyos kórság, amelyiktől a császár katonái, egyszer csak levedlik magukról, ezt a gúnyát, ni! Jó egynéhányan megkaptuk már ezt a kórságot. Legutóbb az a katona, aki a legkülönb volt köztünk. Görgey. Görgey Artúr főhadnagy.

— Görgey? Sohse hallottam még a nevét.

— Katonaként nem is hall róla ezután már Pista bátyám. De a tudósok névsorában bizonyosan szemébe ötlük még a neve!

— Hm. Hm. Furcsa világ. Cudar világ! — morogja az öreg. — És te, te úgy véled, édes fiam, hogy a Ferkó is bizonyosan megkapja ezt a kórságot?

— Erre ma még nem válaszolhat senki. Ha Met-

ternich, idejében átadja a birodalom kormánykerekét valami rugalmasabb, új státusférfinak, öfelsége meg elkergeti a kormányzótanács vak-trióját: Schwarzenberg herceget, Kolowrátot meg Latourt, akkor, akkor talán átvészeli Ferkó is, meg a többi magyar katona is ezt a nyavalyát. De ha nem, akkor csak egy kiáltás kell, a Pirossapkás Kislány szava: s ezek mind beleesnek a vedlésbe.

— Ejnye, de furcsán szólsz, öcsém! — topog az öregúr. — Pirossapkás Kislány... No, most nincs időm rá, hogy tovább hallgassalak. Hideg van, késő van. Majd máskor. Csak még azt akarom mondani, hogy köpd ki magadból, de végképpen, a ronda idegenszavakat. Státusférfi helyett mondjad: álladalom-férfi. A trió pedig magyarul: hármas. S most Isten áldjon. Tiszteltetem édesanyádat!

Tisztelgek s elválunk.

Bocsor bácsi visszafelé topog a Fő-tér szélén, a Kapuszín felé.

Tünődve nézek megrozkodó alakja után. A Várkert sarkával szemben, lámpa ég az egyik házban. S annak a fényében egy pillanatra, háromölesre nő Bocsor István árnyéka.

Olyan nagyra, amilyen a lelke. Mert nagy tudós, igaz magyar, ez az ember.

Ami a bencéseknek Rómer Flóris, az a pápai reformátusoknak Bocsor István. Amazzal, mi katolikusok büszkélkedünk, emezzel, a reformátusok kevélykednek.

Magyarország pedig mind a kettővel büszkélkedhet.

Vajjon mit tesznek majd ezek, mit tesznek a

tudósok, ha egyszer csakugyan erre suhan, lobogó fáklyával, a Pirossapkás Kislány?

A Flórián-szobor békésen áll a ráderengő ablakfényben.

Hósisak van a fején, hóprém a vállán, havat önt a csöbréből s hókucsma ül a lába előtt fölmosolygó, kis puttók, göndör fejcskéjén.

Lesz-e elég vize a Flóriánnak s akadnak-e majd Flóriánok, ha a Pirossapkás Kislány csóvjától, szikrát fog a parlag?

Ezen tűnődve, fordulok be a Flórián-utcába, hogy arrakerülve ballagjak haza.

Az Öregtemplom zengő harangéneke elhallgat s a Varga-utcából most fordul ki, az első körjáratára induló, alabárdos, lantornás éjjeli bakter, topogó alakja.

Odahaza a mellemre hajtja ezüstös fejét, az édesanyám...

VII.

Reggel még borongott az ég, de utóbb kisütött a téli nap.

Édesanyám fejére igazította feketecsiptés és fekete csillámpikkelyekkel díszített, öreges főköötőjét, Julis néni ráadta a fekete prémes budáját, béleltkesztyűs kezébe az imakönyvét és elindultunk.

A téglával kirakott tornácon, föltápaszkodott pokrócvackáról Bakter, az öreg kutyánk. Fölnézett hűséges szemeivel édesanyámra és megcsóválta bozontos farkát.

— Itthon maradsz, Bakter, itthon maradsz! —

intette kesztyűs ujjával anyám, a vén kutya-veteránt s végigtipegett a tornácon.

Bakter még kikísért bennünket, illendőség kedvéért, a kiskapuig s azután visszaballagott a tornácre.

Az Öregtemplomban még csak beharangoztak, hát nem kellett sietni. Mi ugyan szinte a Barátok-temploma tövében laktunk, anyám vasárnaponként mégis az Öregtemplomba járt, mert tíz órakor ott volt mise.

Lassan lépegettünk a Fő-tér felé.

Ünneplőbe öltözött emberek, asszonyok igyekeztek a misére, a zengő harangszóban.

A ruhája után meg lehetett ismerni mindenkiről, hogy kiféle.

A báránybőrsüveges, subás, csizmás atyafiak: jobbhagyok, meg a gazdaszerekről behallagó kurtanemesek voltak.

A zsinórosködmönű, kalapos, rátarti emberek: mesterségbeli rendből valók. Ezek majd csoportokba gyülekeznek a Fő-téren s a céhmesterük vezetése alatt, külön-külön bandákban mennek be a templomba.

A kásztorkalapos, barna- vagy kékbundás, fesszespantallójú és világoskesztyűs férfiak, akiknek a kikeményített, fehér gallérjuk kihajtott két sarka, szinte arasznaira van a pofacsontjuk előtt s persze a nyakuk köré csavart gypjúkendőből is kiáll: ezek a városi urak. Meg városbeli civisek. Doktorok, felcse-
rek, prókátorok, inzellérek, kalmárok. Szóval, a polgárság legelevenebb, izgága, sürgölődői. Javarészü-
nek már nincs türelme a pipához. Cigáróznak. Azaz Bocsor Pista bácsi szerint, szivonyt szívnak. Burnó-

tot szippantgatnak. Ezek a legfőbb ujságjáratók Pápán, a Széchenyi-Kossuth-féle disputában feltétlenül Kossuth mellett állanak, falják a francia forradalom történetét s már nem is vitatkoznak az öregekkel.

Megint mások: a megyebeliek. Ezek lengyel-szabású, zsinóros bundát, sarkantyús csizmát, meg fajd-tollas vagy vaddisznó-sörtés süveget viselnek. A kezükben: bársonytokos kard, vagy finomművű fokos. Igaz, ezt itt a Bakony táján, a makkoltató kanászok kis baltája után, baloskának is nevezik. S a zsebükből vagy éppen a szájukból bizony kiáll — a pipa.

Szinte ugyanígy öltöznek a kollegium profeszszorai — ezek persze a református istentiszteletre ballagnak — csak éppen a kalap helyett hordanak, ilyenkor télen, prémsüveget.

Azután hát: az ifjúság! No, ezeket negyedmértől földről is meg lehet ismerni. A teológusok meg a felsőbb kollégiumi klasszisok diákjai, Kazinczyt meg fesszes pantallót viselnek. A kisebb diákok pedig szürke magyar ruhát, csizmával. Ezeket különben a falkában-járásuk s örökös, vidám zsinatolásuk is elárulja.

Húsvétkor, Úrnapján elvetődnek Pápáig az erdei népek is: kanászok, szénégető- és favágó-jobbágyok. Nagykarimájú kalapjaikban, széles bőrvél derékba-szorított ingükben, bokáig érő gatyájukban, bocskorukban, subájukban járnak olyankor a piacot, de ilyenkor télen berekeszti őket bakonyi tanyáikba a hó. Persze ittjártukkor elszedik tőlük cifra baloskáikat a városvégekre kiállított hajduk s csak akkor adják vissza nekik ezt a félelmetes fegyverüket, ha dolguk végeztével, elhagyják a várost. Mert hamar-

lobban
náluk
..
felé, a
köszön
ték me
halk sz
Éd
csakne
alig is
ez: ez
S i
—
Na
kicsike
Má
értünk
A
vargák,
henkén
céhbeli
az inas
Bú
anyám
De
dugdost
van-e n
Am
mert al
tuk, ho
tervezte
sait. Így

lobbanó vérük miatt, gyakorta összeakaszkodnak s ha náluk van a baloska, az: emberhalál.

...Mentünk, mentünk a Bábsütő-utcán, a Fő-tér felé, az Öregtemplom felé, anyámmal. Sűrűn kellett köszönetnünk, mert hol jobbról, hol balról emelgettek meg a süvegüket az emberek, vagy bólintottak halk szóval az asszonyok.

Édesanyám szíves jósággal bólogatott vissza s csaknem mindenkit néven szólított. Magam bizony alig ismertem valakit. Anyám mondogatta meg, hogy ez: ez volt, amaz meg: az.

S itt-ott elhangzott mögöttünk egy-egy dörmögés:

— Ihol e! A Feliczián néni meg a nagyobbik fia.

Nagyon aprókat kellett lépnem, mert édesanyám kicsike teremtés volt hozzám képest.

Másodszor húzták meg a harangokat, amikor kiértünk a Fő-térre.

A mesterségbeliek: csapók, irhások, kékfestők, vargák, tímárok, szücsök már összegyülekeztek és céhenként vonultak be a templomba. Elöl mindenütt a céhbeli öregek, azután a mesterek, a legények, majd az inasok.

Búgott már az orgona is, amikor beléptünk édesanyámmal.

De a sekrestyeajtóban még csak a minisztránsok dugdosták ki a borzas fejüket, hogy megnézzék: itt van-e már a kegyuraság is, Esterházy Károly gróf.

Amíg apám élt, a Bencés-templomba jártunk, mert ahhoz laktunk közelebb. Meg azután úgy tudtuk, hogy annak az építéskor, ezermester-öregapám tervezte egész sor pad, meg az orgonakarzat faragásait. Így valami közünket is éreztük a bencések, haj-

dan: pálosok, templomához. Ott a káprázatos barokk-zsufoltság s a padmalyigtörő, flamboyant-lendület ragadott meg gyerekkoromtól kezdve, emitt az Öregtemplomban pedig a méretek s a belső tér, amely sokkal nagyobbnak mutatta a templomot, mint amekkora a valóságban. Jól ismertem a bécsi Stephansdom roppant méreteit, tudtam, hogy az sokkal, de sokkal nagyobb a mi pápai templomunknál s mégis mindig meglepett, a mienk hatalmas téreffektusa. Mindig, szinte nagyobbnak tűnt belülről, mint az óriás bécsi szent István-templom. Persze ez csak a komor, sötét gótika és a mi barokkból fölszabadult, világosságot-árasztó templomunk, szemlévesztő hatásának különbségéből eredt.

Az első minisztránsgyerek megrántotta a sekrestyeajtó mellett függő csengő húzóját, az orgona hatalmas szárnyalással preludált, édesanyám leült megszokott helyére, a Szent Anna-oltár felől lévő padsorában, én meg ott állottam meg a közelében.

Öreg plébánosunk betegeskedett, hát az egyik káplánja mondotta a misét.

Mögöttünk, fönt a kóruson megzendült a céhek férfikara. Bach valamelyik miséjét énekelték. Illett ez a zengő, barokk muzsika ehhez, a roppant teret ölelő, templomhoz.

Sóhajtottam és fölemeltem a lelkemet a Jóistenhez. És mert vele szállott a tekintetem is föl a magasba: szent István vértanú prédikációján állott meg a szemem. Maulbertschnek, a bécsi Tiepolónak, szinte kupolát is áttörő, ragyogószínű freskóján. És a másikkettőn: szent István diakonussá avatásán meg a vértanú meghurcoltatásán.

Ar
padba
édesany
mert ép
Az egy
hosszú
fekete
hátára.
ben vol
alatt cs
tyol ne
amelyn
lött, vé
nak mu
vonalny

Lár

Mé

színű r
hátraha
bundag
a maga
ecset al
volna a
ból szir
szetesne
hogy m
kozó le
aranyos

A l

—

A l

—

Amikor az evangéliumhoz értünk és fölállottak a padban ülők, két gyászruhás asszony emelkedett föl édesanyám előtt. Akkor fordult rájuk a figyelmem, mert éppen a betűző napsugár fénykévéjében állottak. Az egyik, akinek az arcát jobban láttam, őszülő, hosszúorrú, nagyon szomorú asszony volt. Csipkés, fekete főkötőjéről gyászfátyol hullott alá a nyakára, hátára. A másikat csak hátulról láttam. Ez is feketében volt. Fekete, elől felcsapottszélű kalapját, az álla alatt csokorra kötött sötét szalagok fogták le, de fátyol nem volt rajta. Fekete bársony bundácskája, amelynek krinolin formára szabott, harangalakja föllött, vékonyraszűkült a derék, csak annál karcsubb-
nak mutatta. Az arcának csupán a széléből látszott egy vonalnyi, de az fiatalos volt.

Lánynak, vagy nagyon fiatal asszonynak néztem.

Mélységes áhitatba merülten pergette gyöngyház-színű rózsafüzérjét s a fölemelt feje, nyakának szelíd hátrahajlása, olyan kedves vonalban emelkedett ki a bundagallér fekete prémjéből, hogy úgy ahogy volt, a magas templomablakból reáhulló fényben: festőecset alá kívánczozott. Imádkozó leány — ez lehetett volna a kép neve. Mert ebből az öntudatlan fejtartásból szinte csak úgy áradt az áhitat. Valahogy természetesnek tűnt az a reáhulló fény is, amely, most, hogy megint leültek, csak őreá hullott. Igen, az imádkozó leány, Istenhez fohászkodik s az ég reáküldi aranyos sugárkévéjét.

A káplán hangja fölzengett:

— Dominus vobiscum!

A kórus visszazúgott reá:

— Et cum spiritu tuo!

Megint az oltár előtt szállott föl a hang:

— Sursum corda!

— Habemus ad Dominum! — búgta rá az orgona és a kar.

— Gratias agamus, Domino Deo nostro!

— Dignum et justum est! — hullott alá a felelet a magasból.

S most zengeni kezdett a legfönségesebb ének, amelynél hódolóbb muzsika még nem született:

— Vere dignum et justum est, aequum et salutare...

Az imádkozó leány lehajtotta a fejét s erre a lehajtott fejre özönlött most le az egész fény.

Utóbb felhő suhanhatott a nap elé, mert elmúlt az a ragyogó sugár.

A kórus éneke és az orgonaszó hatalmasan kiszélesedett s már az vitte a lelkemet megint a miséhez, az oltárhoz, Krisztushoz.

Azután elmúltak az Úrfelmutatás halk, ünnepi percei s a pap, a Pater noster énekébe kezdett. Az a mi akkori nemzedékünk mélységesebben élte át a misét, mint a későbbiek. Mert az akkori iskolákat végzett emberek, szinte második édesnyelvükként fogadták a lelkükbe a latint s értették, érezték a közel kétezeréves s örökké változhatatlan Áldozat szertartásának minden részletét.

Mi valóban Miatyánkként imádkoztuk a Pater noster-t. De soha nem éreztem olyan könyörgőnek a mindennapi kenyérért esdeklő mondatát, mint ezen a pápai misén:

... panem nostrum quotidianum, da nobis hodie!

Mert sohasem tudunk úgy fohászzkodni, mint

amikor a magunk gondján, inségén, baján át érezzük az ember örök gyámoltalanságát.

... A mise végén, lassan tódult ki a nép a templomból.

Édesanyám még odatérdelt néhány percre a szent Anna-oltár elé. Az imádkozó lány, meg a másik gyászoló nő a helyükön maradtak. Nyilván a tömeg ritkulását várták. Én is ott akartam megvárni az anyámat, de annyira útban voltam, hogy mégis jobbnak véltem, ha magam is kisodródok a néppel s odakint várakozom.

Máskor ilyenkor megalakultak odakint a beszélgető csoportok. Megvolt ott a Fő-téren a céhek sarka, a kurtanemesek pipakaszinója, a jobbágyok „köpködője” és urak sarka.

Most azonban elborult az idő, csípős szél csapkodott észak felől s jeges hókristályokat vágott rézsztosan az ácsorgók közé. Hamarosan oszladozni kezdett hát a nép. Még Reguly Gáspár sem prelegált legújabb kül- és belhoni értesülvényeiről.

A templom kiürült s már csak egy-két szállingozó lépegetett ki a kapun.

S akkor egyszerre megjelent a küszöbön a két gyászruhás nő. Az imádkozó leány és a szomorúszemű asszony. És rajtukfelejtettem a szemem.

Mert az imádkozó leány: Auerbach Klára volt, a gyászfátyolos özvegy pedig nyilván az édesanyja.

Lassan, vigyázva lépegetett az egykori Aranypolgár özvegye, a leány meg óvatosan segítette őt a csúszós lépcsőfokokon.

A pillantásunk csak akkor találkozott, amikor leléptek a néhány lépcsőfok utolsójáról.

Tisztelegtem, az asszony megbiccentette a fejét, a leány pedig csodálkozva emelte rám a tekintetét. Csak azután bólintott.

Félmásodpercig tartott a szemünk találkozása.

De most nem volt benne az a megható árvaság, amely a somlói köszöntésünkör búsongott a szemében. Most meglepetten, kíváncsian, szinte gyermek-tekintettel csillant rám az Auerbach-lány szeme. Csaknem úgy, mint a pozsonyi polgár-bál táncoló forgatagában. S volt ebben a tekintetében valami kedvesség is. A jóismerős szíves mosolyának, szemhuntyásnyi villanása.

Hanem szép volt most ez a lány, tagadhatatlanul. Még láttam, ahogy az anyja kérdezett tőle valamit halkan s ahogy a lányka arra válaszolt.

Akkor tette a karomra kesztyűs kezét az édesanyám:

— Nézd csak! Még kibámulod a szemedet, fiam.

S belémkarolva, nyomban hozzátette, kicsit elborult hangon:

— S honnét ismered te Auerbachékat, hogy köszönésig vagy velük?

Elindultunk hazafelé s mialatt átvágtunk a Főtéren, a Zichy-ház felé, elmondottam neki, a pozsonyi bálon való megismerkedésünket.

Édesanyám tünődve lépegetett mellettem a hóhullásban, azután megszólalt:

— Csodálom, hogy szóbaállt veled az a lány. S méghozzá, hogy ő ismert meg!

— Miért? — kérdeztem meglepetten.

Anyám sóhajtott:

— Azért, mert apád, meg Auerbach János nem

ismerté
ismerté
fiatal
ból, al
jára m
belekez
talja, m
Auerbac
hogy az
épített
volt nál
ketten a
gyon m
után vel
zánk, eg
noszogat
hetnének
szegény
után me
édesapád
iskola ta
meg az
kezdve n
a vállalk
aranypol
tanítóékr
— F
csodálom
— F
nyi keser
lett, mily
Gondolon

ismerték egymást. Azazhoggy valamikor nagyon is ismerték. Testi-lelki jóbarátok voltak. Egészen fiatal korukban, éppen hoggy hazaértek Helvéciából, ahol valami orgonacsínálónál tanultak utoljára mesterséget, mert nyughatatlan, mindég másba belekezdő ember volt szegény apád is, Isten nyugosztalja, meg Auerbach is, mondom, mikor hazaértek, Auerbach János hamarosan hírét vette valahonnan, hoggy az egyik gráci templomban új orgonát akarnak építtetni. Szegény uram ügyesebbkezdű, jobb talentum volt nála, hát Auerbach egyre unszolta: vállalják el ketten az orgonát. Hanem édesapád akkor már nagyon megúnta az idegenben való hányódást, meg azután velem is megismerkedett s járni is kezdett hozzánk, egyre sűrűbben. Szóval, Auerbach szakadatlanul noszogatta, hoggy így, úgy, ötezer forintot is megkereshetnének félév alatt, a te bűnöd lesz, ha elszalasztjuk; szegény apád meg: nem és nem és nem. Akkor azután meghidegedtek egymás iránt s utóbb, amikor édesapád már jegyben járt velem és kandidált a kisiskola tanítóságára, hoggy elvehessen: Auerbach is, meg az apja is, szegény uram ellen voksolt. No, attól kezdve nem is ismerték egymást. Auerbach belefogott a vállalkozásaiba, egyik jobban bevált, mint a másik, aranypolgárrá lett, mi pedig megmaradtunk szegény tanítóéknak. Hát ennyi.

— Régi dolgok ezek, édesanyám — dörmögtem — csodálom, hoggy még visszaemlékezik rájuk.

— Hoggyne emlékezném! — felelte anyám, csipetnyi keserűséggel. — Hiszen napról-napra látnom kellett, milyen nagyra volt az az asszony, a módjával! Gondolom, meg is pirongatta a lányát, amiért szóba

állt veled Pozsonyban. Ha ugyan elmondotta odahaza a lány. Ha meg nem tudott róla Auerbachné, hát most dorgálta meg a gyereket, hogy fogadni merete a szalutálásodat.

— Hiszen ő maga is fogadta!

— Fogadta, fogadta. Nyilván nem tudta, ki vagy. Különben, szegény apád furcsán nézne rád, ha tudná, hogy akármilyen közöd is van az Auerbach-lánnyal.

— Közöm? Mi közöm volna vele? Az, hogy köszönök neki?

Kedvetlenülített az a mód, ahogyan édesanyám erről a dologról beszélt. Elvégre csakugyan semmi közösségem nem volt az Auerbach-lánnyal. Legföljebb az, hogy embermódon szántam.

De azért odahaza, amíg anyám a konyhában sürgölődött, én meg unalmamban előszedtem Hartmann, német költő „Kelch und Schwert“ című verseskötetét, amelyet még Jóska dugott az útimálhámba: valami jóleső érzés, egyre visszaterelte gondolatomat az imádkozó lányra. Emiatt hiába lapozgattam, a szabadság és emberszeretet, akkoriban leghíresebb német költőjének, nemesérzésű, de kicsit fellengős versei között. Mert mégis csak kedves volt a kis Auerbach-lánytól, hogy ott Pozsonyban megismert. Sőt még ő csipkelődött, hogy nekem kellett volna őt előbb megismernem. Vagyis hát: ő volt az, aki kettőnk közül közeledett. Pedig ő bizonyosan tudott a szüleink között való viszonyról. Arról, hogy nem akartak tudni egymásról. S vehette ugyanebből eredő elzárkózásnak is azt, hogy nem köszöntöttem őt ott a bálon nyomban: ismerősként, földiként. És mégis... megtette az első lépést... És milyen szép volt akkor is. Mosoly-

gósan,
van, ez
szeme,
szép. M
de hát
közöm
a köny
rfjúságá
evangel

— ..
Szeretni
ber vétl
nincs sz
mán sz
zsarnok
Ha maj
láncot s
csak em
ember s
életelixir
ség, a h
minden
Mert a
penészt.
viskóiba,
fényét m
mosolyg
ember, v
igen: em
Ezek var
Földet..
Mint

gósan, vidáman, táncból kipirultan. Mert akárhogy is van, ezt ma is láttam: igazán szemrevaló. Kivált a szeme, meg a friss, íves szája. Szép. Tagadhatatlanul szép. Most még szebb, mint Pozsonyban volt... Ej, de hát mit forgatom körülötte a gondolatomat? Mi közöm vele? Lássuk inkább, mit ír ez a poéta, akinek a könyvéről azt mondta Jóska, hogy ez az új Európa ifjúságának bibliája! A felvilágosodott, liberál-ifjúság evangéliuma.

— ... Hm. Igen, hát ... persze. Mindenki egyenlő ... Szeretni kell minden embert, mert ember ... Az ember vétkei nem belőle fakadnak, hanem abból, hogy nincs szabadsága. Holott az Isten mindenkit egyformán szabadnak teremtett. A korlátokat, láncokat, zsarnokságot csak a világ földi rendje kovácsolta ... Ha majd ledöntik a börtönfalakat, széttépnek minden láncot s nem lesz többé szolga-bölcső és úr-bölcső, csak ember-bölcső: akkor elszabad, kivész a bűn. Az ember szabadsága és a közszabadság olyan csodatévő életelixir, amelytől örökre elmúlik az önzés, az irigység, a harag, a bosszú. És magától meggyógyul tőle minden baj. Az inség, szegénység, szomorúság ... Mert a szabadság: Nap! S ennek sugarai megölik a penészt. Csak be kell engedni a fényét az elnyomottak viskóiba, rá kell ragyogtatni a szabadság vétek-ölő fényét mindenre a földön s egyszerre más, hibátlan, mosolygó, türelmes, szelid és jóságos lesz valamennyi ember, valamennyi nép, valamennyi nemzet. Igen, igen: emberszabadság, közszabadság, világszabadság! Ezek varázsolják át a boldogság örök világává — a Földet ...

Mintha Beranger verseit olvasnám.

Anyám szobája falán, fűrgén ugrált kalickájában a csíz. Örült a kályhából kiáramló melegnek. Jóska fogta egyszer, mikor néhány esztendő előtt idehaza volt pár napra. Mert a régi madarunk megszökött egy óvatlan pillanatban, a nyitvafelejtett kalickaajtó résén. Nem bírta szegény a rabságot, hívta a szabadság. Négy nappal utóbb meglették a harmadik szomszéd kertjében — holtan. Más, erősebb madarak tépték meg szegénykét. Akkor fogta Jóska ezt a mostanit.

No, de lássuk csak tovább ezt a rajongó költőt! Igen, hát: világszabadság. Nem lesz többé boldogtalan ember és önző, hódító nemzet. Hiszen a hódítást nem a népek akarják, hanem csak a császárok. A kamarillák. Ő, a népek, önmagukban jók! S ha a tirannusok trónját összezúzza s a kamarillákat pokolba kergeti a megváltó liberalizmus, akkor nem lesz többé türelmetlenség és ellentét az országok között sem. Örök béke mosolyog majd a földön!

... Milyen kedves annak az Auerbach-lánynak a mosolygása! S milyen egyszerűen vert hídat ott Ponzonyban, az apáink között támadt szakadékon...

Ejnye, már megint ráfordult a gondolatom? Bolondság! Mi közöm véle? Nézzük csak tovább, az új világ evangéliumát! A Jóska meg Fischhof meg a bécsi Liberale-Jugend — bibliáját!

Az ám: Jóska! Ő már tovább is lát, mint ez a Hartmann. A „Kelch und Schwert“ költője, akárcsak francia testvére: Beranger, csupán rajonganak. De Jóska már a liberalizmus eszközét is látja. A gép, a gép, a világboldogító! A gép dolgozik majd az emberkéz helyett. Az embert ésszel teremtette az Isten. Egyedül az embert teremtette gondolkodó lénynek.

Tehát szellem gépek! A gépek denki s ték, cs természet ségek! ember! Te hoz majd v poétain

Vaj szépek Jóskána órákhoz részik, n soha ki fittyethá musa. A állana h fehérnép Auerbac a bolond szegény

A m Össz előszedte

A „ kivált a Most, fri szottak.

Tehát nyilván az volt a terve, hogy az ember csak a szellemével dolgozzék. A fizikai munkát átveszik a gépek. S az ember csak kormányozza azok munkáját. A gépek teremnek majd aranyat és kenyeret, mindenki számára. Nincs többé robot, nincs többé veríték, csak föl kell szabadítani az ismeretlenségből a természet erőit! Jöjjenek a gépek! A korlátlan lehetőségek! Igen: ébredj világ! Szabadítsad meg magad ember! Siess újkor! Siess világszabadító liberalizmus! Te hozod a mindenki kenyerét, amelyre nem hullik majd veríték! — Evvel toldja meg Jóska, a szabadság poétáinak evangéliumát...

Vajjon ismeri-e Jóska az Auerbach-lányt? És szépnek látná-e ő is? — No, ezen nevetni kell! Hiszen Jóskának minden lány kedves. Mindegyikkel elévődik órákhosszat, a haszontalan. Mert Jóska mindig fütyörészik, mindig vidám, mindig derűs. Van benne valami soha ki nem alvó, belső fényesség. A minden gondra fittyethányó, magában bízó erő, verhetetlen optimizmus. A fölszabadult, erős lelkek sugarassága. Hogyne állana hát mindig füttyre a szája! — De ért is ám a fehérnép nyelvén! Gondolom, ha összeakadna a kis Auerbach-lánnyal, ugyancsak meg tudná nevetetni, a bolondos beszédével... Rá is férne az Aranypolgár szegény kis árvájára...

A mindenit, hát már megint rajta jár az eszem?

Összezsaptam a könyvet, fölállottam a pamlagról, előszedtem a régi vázlataimat s azokat böngésztem.

A „Tizesmalom“, a „Kőrishegyi öreg bükk“, de kivált a „Cuha-szurdok“, nem is volt egészen rossz. Most, friss szemmel nézve, egészen tűrhetőeknek látszottak.

Akkor lettem figyelmes arra, hogy valaki kopogtatja a kiskaput. Bakter már odanyargalt s az ajtóüvegén át láttam, hogy Julis néni is igyekszik kifelé.

Ferke volt, Julis néni árva keresztfia. Pici korában hétszámra nálunk totyogott. Apám kedvelte, eleven gondolkozásáért s az ő keze alatt tanulta meg a betűvetést is. Utóbb ez lett a fiú kenyerere. Mert mikor bekerült, először lóváltó gyerekeknek, később kocsisnak a postára s ott hébe-hóba helyettesítette a betegeskedő levélhordót, megismerték az ügyességét s végül, mult őszön, rámaradt az öreg Vendel, kopott, leveles tarsolya. Attól kezdve meg-megnézegették Ferkét a pápai cselédszer leányai. De még a bocskoros-nemesek eladó virágszájai is. Hanem azt a szokását azért megtartotta, hogy vasárnaponként továbbra is beállított hozzánk, ebédre. Julis nene egész héten át félretett neki egy-egy jobb falatot s Ferke ennek fejében el-elhozta az öreg, csöndes, kígyóutcai házba a világ híreit. Ez persze csak annyit tesz, hogy Pápa híreit. De hiszen édesanyámnak meg Julis néninek, csak Pápa volt a világ. Azazhogy anyámnak ezenkívül, a két messzejáró fia is hozzá tartozott ehhez a világhoz, de így meg éppen Ferke volt a világ üzenete, hiszen ő hozta a leveleinket is. Sőt olyankor kiváltképpen sugárzott a képe.

Most is már az ámbituson kiáltozni kezdett, miatt letopogta nagy csizmáiról a havat:

— Mit hozok? Mit hozok? Mit hozok a jó tekintetes asszonnak?

És lobogtatta, lobogtatta a kezében a levelet.

— Az este gyütt instállom! De mivelhogy vasárnap nincs hordás, elkértem mesteruramtul, hogy máma elhozhassam a tekintetes asszonnak. Ihol el

Vijenbül
Akkor h

—
tartsad,

A p
tam az
bajuszká
hol a lev

— C
nem a t
aszongya
úrnak, P
vagyon.
zébe adh

— M
nyilóba

— C
hogy bek

Kim

Ferk

— Iz
työgte, a

— E
zetét —
ezt. Nem
azt a lev

— T
hogy ide

Anyá

— J

Vijenbül gyün, appedig azt teszi, hogy Bécs, igaz-e?
Akkor hát a József tekintetes úrtul való.

— Jól van Ferke fiam, derék legény vagy. Csak tartsad, amíg megtörülöm a kezem.

A postáscsákójú, báránybörgubás legény, jól látam az ajtóüvegen át, megpödörte aprószögformájú bajuszkáját s tanácstalan képet vágott. Pillogva nézte hol a levelet, hol meg édesanyámat:

— Csak most hát, hogy lesz instálom? Merhogy nem a tekintetes asszonnak szól az átrece. Hanem-asszonya, hogy... tettes Feli... Feliczián Vilmos úrnak, Pápán. A főhadnagy úr pedig a bécsi Ujhelbe vagyon. Oszt a regula szerint csak az ü tulajdon kezébe adhatom a postát.

— No akkor csak fordulj be vele fiam a benyilóba — szólta ki a konyhaajtón, az édesanyám.

— Oda e? — pillogott Ferke, mint aki attól tart, hogy bebolondítják.

Kimentem a tornácra.

Ferke majd hanyattesett a csodálkozástól.

— Izé... a főhannagy úr... idehaza? — mötyögte, a kezem után kapkodva, hogy megcsókolja.

— Ereggy már Ferke — hárítottam el az igyekezetét — hagyd a kezemet! Tudod, hogy én nem állom ezt. Nem vagyok én se asszony, se pap. No csak ide azt a levelet!

— Tessen parancsónyi! Aj, de nem gondutam, hogy idehaza teccik lenni a főhannagy úrnak,

Anyám jött be a benyilóba.

— Jóskától?

— Attól, kedves.

Megtörtem a pecsétjét, széjjel hajtogattam az írást. És olvasni kezdtem:

Kedves bátyám!

Semmi lépést ne tégy, amíg újabb levelem nem veszed. A selyemgyártó dologban, nagy ujság híradásával leszek. Édes Jó Anyáknak kezét, orcáját csókolom sokszor, veled együtt, hű öcséd.

Bécs, 4 d. Febr. 1846.

Jóska.

Édesanyám azért persze elkérte az írást, meg-megnézegette az ókuláján át is és a melléhez lapítgatta.

— Betegségről nem ír, akkor hát nincs baja a lelkemnek.

Kimentem vele a konyhába, hogy eltréfálkozzam Ferkével.

Az aprószögbajuszú legény akkor már ott térdelt a tűzhely mögött s fát aprított. Mert nyomban munkát keresett magának, mihelyt beállított.

— No, Ferke — kezdtem — hát hogy vág a bajusz?

— Aj, a tekintetes főhannagy úr is evvel kezdi? — röstelkedett a fiú. — Ütközik, instállo, teccik látnyi! De mióta ütközik mán! Osz, tovább nincs. Csak ütközik. Pedig kenem ám! Mézzel is, viaksszal is, Osz mégis: csak ütközik.

— Hát szeretőd van-e már?

Nevetve vonogatta a vállát a legény.

— No, hát csak ki vele! — biztattam.

— Hát... izé... akanna, akanna. De még csak mustrálgatom őket.

— Lám csak a helvenkedő frátert! — csóválta meg a fejét anyám. — Tán bizony a Piros Márisnak is hátat fordítottál már.

— Nem való a' hozzám, könyörgöm — sunyta le a képét Ferke.

Anyám és Julis nene is, rábámultak:

— Nem-e? Ugyan mit vethetsz ki rajta?

— Ne is tessék rá hallgatni! — mérgelődött Julis néni. — Cudar e, mint a többi, mihent ütközni kezd a bajca.

— No, csak no! — csitítottam őket kuncogva. — Igaza van Ferkének. A házasságból nem lehet lutrit csinálni. Meg kell azt gondolni!

Édesanyám szeme felémvillant és sóhajtott:

— Te ugyan jól tudod, fiam! Nagyon is alaposan meggondolod. Vagy tíz esztendeje.

Megsimogattam a karját, mert tudtam róla, hogy régóta busítja a legénysorunk.

Azután megint Ferkéhez fordultam.

— Hát aztán, mi baj van a Mári körül?

— Nem hozzám való instálom.

— Örülj taknyos — hörkent rá Julis néni — hogy rád néz! Olyan tiszta, takaros a lelkem, mint az üveg pohár.

— Hát takaros, takaros — dörmögött a fiú.

— Hát akkor? — villant rá az asszonyok szeme.

— Jobbágyivadék — vonogatta a vállát a fiú.

No, erre kicsattant a két asszony:

— Ejnye, a kevély mindenedet!

— Hát te mi vótál? — pörölt Julis néni. — Te talán nem a' vótál? Mi szégyen van azon?

— Vótam, vótam — huzakodott Ferke. — De most nem a' vagyok. Postai vagyok. Hévatalom vagyok! Évpénzt kapok.

— Meg még tülem, egy jó pofont! — fenyegette meg a lisztes kezével a keresztanyja.

Édesanyám elfordult, hogy elrejtse a nevetését. Ferke szaporán aprította a fát. Én meg nevettem is a legényke fenhéjázásán s bosszankodtam is. Eszembe jutott Jóska meg a gárdisták lelkes rajongása. Félre a különbségekkel! Pusztuljon a rendiség minden körüljárta, hogy egyenlő legyen minden ember. S most itt van ez a hetyke legényke! Csak annyi történt vele, hogy a nyakába akasztottak egy levelestarsolyt s máris elnéz a jobbágysarj fölött.

Kifordultam a konyhából, bementem apám íróasztalához. Megmetszettem újból az elkopott lúdtollat s írtam Jóskának.

Éppen pontot tettem a címzésére is, amikor belépett édesanyám, nyomában a gözölgő levesestálat hozó, Julis nénivel.

Ketten álltunk az asztalnál és egyszerre vetettünk keresztet. Asztali imádságot mondtunk magunkban s nekem az a miatyánkbeli mondat akadt meg az eszemben: mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma...

Odakint a konyhán, füttyörészve és szaporán aprította a fát Ferke.

Könnyű neki — gondoltam, a kanalat a levesbe merítve. — Neki: hévatala van. Kenyere.

De mikor füttyörészhetem én?

Mas
nóba av
velem sz
Pip
meg olv
remben.
bizonyos
Egy
öltözött
a hátam
mint ak
rá, de há
magisztr
A m
Barcza,
Azután
néhány
Azt
kettéhas
és beszé
politika
azt is je
s Bocsor
sok. Eze
akik má
törölte a
a magya
Ami
földesúr
uramnak

VIII.

Másnap estére áthivatott Bocsor István a Kaszinóba avval, hogy nagyon fontos dologban kívánna velem szólni.

Pipázó, burnótot szippantgató urak kártyáztak, meg olvasgattak, a gyöngén világított, társalkodó-teremben. Ma már nem emlékezem, kik voltak ott, de bizonyos, hogy szívesen fogadtak.

Egy kopaszfejű, nagygallérú, bécsi-módi szerint öltözött öregúr, különösen kitüntetett figyelmével. Még a hátamat is megveregette s úgy emlegette apámat, mint akivel nagy barátságban élt. Nem emlékeztem rá, de hát — lehetséges volt. Ahogy kivettem: a városi magisztrátus valamelyik oszlopa lehetett.

A megyei urakból volt ott jónéhány Nőszlopy, Barcza, Tallián, Sándor, Botka, Torkos meg Sárközi. Azután hát az iparosok céh-mesterei, a tanítók meg néhány fiskális és jurátus.

Azt az első pillantás is megmutatta, hogy egy kettéhasadó világ emberei járnak-kelnek, kártyáznak és beszélgetnek itt. Korszerint: az öregek és fiatalok, politika szerint: konzervatívok és ellenzékiek — ami azt is jelentette, hogy nem-adozó és adózó-pártiak — s Bocsor-féle magyarosítók és engesztelhetetlen deákosok. Ezek a legutóbbiak, javarészt öreg urak voltak, akik már azt is sokallták, hogy a legutóbbi diéta eltörölte a latin nyelv hivatalos használatát s helyette a magyar nyelvet rendszeresítette.

Amikor beléptem, éppen az egyik fehérszakállas földesúr — gondolom Csóthynak hívták s konziliárius uramnak szólították — vitatkozott Bocsorral. A be-

szédükből már csak ennek az öregnek keserű, zárószavait hallottam:

— Bene, bene, spectabilis Bocsor, majd meglátjuk, kinek lesz igaza. Én azt mondom: avval a nyelvtörvénnyel megbontották Verbőczyt. Kiszedtek egy sarokkövet az ősi magyar constitutióból. Spectabilisék azt hiszik, hogy csak a szót, az idiómát változtatták meg és hogy ennek csak áldása mutatkozhat. Én meg azt mondom, figyeljen rá, domine Bocsor még meg is éri: hogy pusztán ebből a nyelvtörvényből is, még sok-sok fejfájdító consequentia származand. A többről, ami a Verbőczy megbontásából ered, nem is beszélek. Mert az a bontás, amihez a liberálpárt hozzákezdett, nem állhat meg a sarokkőnél. Rendre szétszedik majd Verbőczy egész Hármaskönyvét, mert aki egyetlen téglát kivet a fundamentumból, az nem állhat meg ennél. Az halálos verdiktet enunciált. Bár ne lenne igazam domine spectabilis, de gondoljon majd rám, amikor keserűen megsíratja, a széjjelcsárányozott Tripartitum után: Magyarországot! Tegyük punctumot a polémiára, soha többé nem disputálok róla. De kegyelmed megéri még, mivé lesz a liberális principium a valóságban.

És a kezét nyújtotta Bocsornak.

Pista bátyám pedig nyomban félrevonult velem a kisterembe, beszélítette a fiatalabbik Barczát s ketten elmondották, miért hivattak.

A Védegyelet pápai fiókjának ügye kátyuba jutott. Pedig egyszer már megalakult. Hanem mivel a szekretáriusa, azaz, hogy Bocsor szerint: titoknoka, a tüzes liberál-ellenzéki Kiss Balázs ügyvéd lett, azt pedig minden konzervatív vasvilla-szemmel nézte, bizony

maga a
pártolása
nemes P
deni a d
dium ké
állott, a
tással v
nökké. C
Pápán, a
fiatalok
az örege
adózzun
vagy job
a melléj
nézték C
ugyan le
nem tud
jes bizal

Ilyen

Barcza I
pára. Jó
arra köv
követő v
miatt, a
nem pol
hát bizon
szerződte
dalmi pr
tani a V
Látt
meg Jósk
zott a h

maga a mozgalom is megfeneklett. A honi ipar megpártolásában pedig mégsem maradhatott utolsónak, nemes Pápa városa. Tehát sürgősen újra kellett kezdeni a dolgot. De éppen itt volt a bökkenő. A praesidium kérdése nem volt vitás. Mindenki Bocsor mellett állott, akit már az első megalakuláskor is közfelkiáltással választottak meg, saját szava szerint: előlül-nőkké. Olyan fiatalember azonban nem találkozott Pápán, aki egyleti titoknoknak alkalmas lett volna. A fiatalok ugyanis akkor már annyira hajbakaptak volt az öregekkel a konzervatív- és liberális téziseken, az adózzunk vagy ne-adózzunk kérdésén, meg az úrbér vagy jobbágyfelszabadítás dolgán, hogy az öregek meg a melléjük-korteskedett kisnemesek, őszinte utálattal nézték őket. Olyan emberre volt tehát szükség, aki ugyan lelkes „szabadelmű” egyén, de az öregek még nem tudják ezt róla s így nem találkozik eleve — teljes bizalmatlansággal.

Ilyen szempontból — hangoztatta Bocsor és Barcza Dániel — én szinte az égből pottyantam Pápara. Jóska elveiből meg a kvietálásomból ugyanis arra következtettek, hogy magam is lelkes Kossuthkövető vagyok, viszont az öregek, katonai neveltségem miatt, alkalmasint legalábbis tartózkodó, komoly s nem politizáló embernek vélnek. Megválasztásom tehát bizonyos. S mivel Kiss Balázst éppen a napokban szerződtették Somogyba, valamelyik Széchenyi uradalmi prókátorának, hát itt az idő: föl kell támasztani a Védegyletet!

Láttam, hogy nyakig löknek bele a politikába, meg Jóska levele is eszembe jutott, ennélfogva borsódzott a hátam a dologtól. Nem is csaptam föl, akár-

hogy szónokoltak Pista bácsiék. Csupán odáig mentem el, hogy megígértem nekik: gondolkozom a dolgon. Előbb egy hét időt kértem a fontolgatásra, de mivel ők a gyűlést már összehívták volt, másnap estére kellett megígérnem a választ.

Hamar el is iszkoltam közülük.

Az utcák elnéptelenedtek s puha, mély csönd hullott a városra, a szelid hóeséssel. Itt-ott egy-egy kapulámpa sárga fénye imbolygott az estében s a házak ablakai meleg szemekkel pislogtak ki a téli sötétbe.

Béke... béke... béke! Ezt csengetyűzték hangtalanul a pilingélő hópelyhek.

Kalézoltam, irány és cél nélkül. S eltűnődtem azon, hogy Uramisten, mennyi mindent belep, eltakar ez a puha hó, a maga fehér és lágy békességével! Mennyi civódás, disputa és haragos indulat kavarg ezek mögött a tompa- s melegfényű ablakok mögött. Csak Istennek van békéje. Embernek nincs. Az imént csak pillanatig néztem bele a pápaiak életének keresztmetszetébe — amely valójában az egész nemzet vergődésének keresztmetszete is — s nyomban a legérdekesebb surlódásokat láttam.

Vajjon van-e olyan ablak is, amely mögött igazi harmónia muzsikál?

Erről, Isten tudja hogyan és miért: megint az Auerbach-lány jutott az eszembe. Ugyan hol lakhatnak most? Mert azt már hallottam valakitől, hogy egykori, főutcai, rangos házukat el kellett adniok s máshol húzták meg magukat. A tegnapi mise után, a Kapuszin irányába mentek. Lehet hát, hogy a Szél-utcában laknak. De a Szél-utcaból is többfelé kanyarodhat el az ember. Az egész Alsóváros felé. Ebből tehát

semmit
Messzir
akkor
kor köz
templon

Per
utcának
tam vol
lás közb

A S
ház abla
Ost

ringattat
zengeti
lehetett
István r
nulták a
meg cite
tát. Az A
sáknál t
vés való
ban a Sz
nétet bil
negyed e
pusztán e
valaki a
Meg elvé
kodtató
dással.

Szów
mat, hog
gondolat.

semmit sem lehet következtetni. Azaz, hogy mégis. Messzire alig lakhatnak a Szél-utca környékétől, mert akkor nem az Öregtemplomba járnának. Hiszen akkor közelebb esnék nekik az Anna-tér. A Szent Anna-templom.

Persze azért most nem avégett kerültem a Szél-utcának, mintha az Auerbach-leány kedvéért akartam volna arra menni. Csak éppen véletlenül. Kalézosítás közben.

A Szél-utcában, spinét-hang szűrődött ki az egyik ház ablakából. A Lavotta-kesergő.

Ostobaság volt tőlem, mégis abba a gondolatba ringattam magamat bele, hogy az Aranypolgár lánya zengeti a spinét vékony, ezüstöshangú hurjait. Pedig lehetett száz más lány is. Mióta a százkezü Bocsor István megalapította a városi Zenedét, buzgón tanulták a pápai lányok a spinét-muzsikát, a hárfát meg citerát, az arszlánok pedig a hegedűt meg a flótát. Az Auerbach-lány nyilván már a pozsonyi Clarissáknál tanult valami zenét. Most ugyan nagyon kevés valószínűsége volt annak, hogy — még ha valóban a Szél-utcában is laknak — éppen ő legyen a spinétet billegető leány, hiszen gyászban voltak. Három-negyed esztendeje, hogy az Aranypolgár meghalt. Igaz: pusztán egyéni felfogás dolga, vajjon hogyan értelmezi valaki a gyászt, az otthoni muzsikálás tekintetében. Meg elvégre: a Lavotta-kesergő nem éppen bokacsapkodtató zene. Inkább tele van busongással, epekedéssel.

Szóval, avval a gondolattal bolondígtattam magamat, hogy mégis ez a lány játszik. Mert jólesett ez a gondolat. Jólesett odaképzelní könnyű alakját, a

hosszú, háromlábú hangszer billentyűsora elé. Jólesett az az ámtás, hogy ezeket a hangokat, amelyek most kiszűrődnek, két, világos ablak csipkekárpítja mögül: az ő vékony ujjai indítják el s küldik ki, ebbe a szelíd, esti hóhullásba.

Azon kaptam magamat rajta, hogy már harmadszor mérem végig a Szél-utcát, a Kapusztától a másik végéig.

No, akkor megbosszankodtam!

Hát mi vagyok? Szerelmes diák-gyerek? És mi közöm nekem az Aranypolgár lányával? Egyáltalában: miféle butaság, hogy itt rovom ezt az utcát, amikor alig látni valakit idekint!

Harminckettedik évemben jártam akkor.

És elrösteltem magam, önmagam előtt.

Gyors léptekkel mentem át a Kapusztín alatt, fölűgettem a Fő-téren, a Zichy-házig, befordultam a Bábsütő-utcába, abból meg a Kígyó-utcába.

A Barátok-templomának tornya elveszett, a sötét égből aláhulló hópelyhek sűrű függönyében.

... Vacsora után, amikor édesanyám a passziánszkártyáit vetegette elgondolkozva, váratlanul szóba hozta megint az Aranypolgár árváját.

— Igaz, fiam, elfelejtettem tegnap megemlíteni, hogy az Auerbach-lány különben: menyasszony. Úgy hírlík, hogy menyasszony. Valami gazdag, győri kalmár fiával járna jegyben.

— Miért mondja ezt nekem édesanyám? — kérdeztem hirtelen, árnyalatnyi érdességgel a hangomban.

Anyám rámpillantott az ókulája fölött.

— Nono! Tudom, nem érdekel fiam, csak azért mondtam, mert hogy tegnap éppen szó volt róluk.

Elfordítottam az arcom.

Édesanyám összezsapta a kártyáit, visszarakta azokat a tokjukba és fölállott.

— Jóéjszakát kisfiam!

Megcsókoltam a homlokát meg a kezét, elkísértem az ágyáig, lehúztam a bélelt, otthoni topánkáját s halk köszönéssel mentem át a harmadik szobába.

Most már igazán végképp kivettem a fejemből az Auerbach-lányt.

Ha menyasszony — hát menyasszony. Punctum. Szép felesége lesz annak, aki elveszi. De gazember lesz az a férfi, ha nem hordozza a tenyerén!

A kályhaajtóból kivillogott a fény.

Ropogva lobogott benne, a bakonyi bükkfatuskó...

Hajnaltól kezdve nem tudtam aludni. Sötét volt még odakint, mégis elszállott a szememből az álom. Serdülő kölyökkorom óta nem a világosság ébresztett, hanem a reggeli trombitaszó. A Réveille. Vagyis az Ébresztő.

Nem akartam édesanyámat is fölébreszteni a mocorgással, hát tovább hevertem a kurta ágyban. A kurta ágyak különben egész életünkön végig kísérték. Jóska is, én is, váltig azért szídtuk, a gólyalábú fajtánkat. Pedig Pápán még a legkevesebb okunk volt erre a panaszra, mert édesapánk is magastermetű ember volt, hát hosszabbra szabatta az ágyakat. Csakhogy mi még hórihorgasabbra nyultunk, mint amilyen ő volt.

Szóval nyüglődtem, forgolódtam a kurta ágyban.

És tünődtem. Fontolgattam, forgattam a Bocsor István kívánságát.

Odakint a sötétben, egyre harsányabban kukorékkoltak a kakasok, amíg lassan-lassan szürkülni kezdett.

S addigra el is jutottam odáig, hogy bizony: nem vállalom én a védegyleti titoknokságot.

Evvel is keltem. Bocsorék nyilván neheztelnek majd egy darabig, de utóbb megbékülnek. Elvégre nem kívánhatják tőlem, hogy tönkregyem magam. A maradiak, konzervatívizmusnak nevezett, csökönyös tétlensége kétségbeejtett, a liberális fiatalság, Kossuthon is túlvágtató, kritikátlan radikalizmusához pedig nem voltam se elég optimista, se elég tapasztalatlan, se elég forradalmár. Az egy percre sem fordult meg a fejemben, hogy az én személyemnek valami különös fontossága vagy éppen szerepe lehetne a politikában. A művészetrajongók más iránt való közömbösségével néztem mindent, ami a művészetben kívülesett. Se hajlamom se érzékem nem volt a politikának semmiféle formájához s akkoriban még abban a hitben ringattam magam, hogy lehet élni Magyarországon a politikába való belesodródás nélkül is. Anélkül, hogy bármiféle párthoz is tartozzék az ember. Hogyan képzeltek hát rólam Bocsorék, hogy ki tudnám egyenlíteni, a Védegylet körül folyó harcot, éppen én, aki annyit se konyítok a politikai taktikához, mint ló a fáramászáshoz. Ügyefogyottságot tehát csakhamar a közepszeren való tartózkodásnak, vagy akkori divatos, francia szólásmóddal: juste milieu-álláspontnak vélnék, ezt pedig mindkét oldal gyáva árulásnak minősítené.

tam
ház
rint,
meg
prób

terin

tam
a cé
kek
való
tete
az if
pasz
rég
gató
tézi
Flór
men

mad
a va
nép
míg
tébe
akke
sítot
tapo
eset

Szóval: nem!

A döntésén túl lévén, egész megvidámodva indul-
tam el délelőtt Reguly mester köntösdéjébe, a Lásbas-
házba. Mert a nagy világrendező, akinek, ígérete sze-
rint, már hozzá kellett fognia a ruhám és bundám
megalkotásához, még mindig nem üzent értem, hogy
próbára menjek hozzá.

A Barátok-temploma előtt, két, zöldkötényű mes-
terinas agyabugyálta egymást.

Kora ifjúságottól kezdve, nagy kedvteléssel tud-
tam nézni, a céhek e reménységeinek párviadalait. S
a céhek, bár rendtartásaik paragrafusa „az nevendé-
kek erkölcsös, jámbor és béketűrő magoktartására
való nevededést“ tartotta „tükröl az inasok tekén-
tete elé“, vajmi ritkán minősítették főbenjáró bűnnek,
az ifjúság buzgó harcikedvét. Sőt határozottan azt ta-
pasztalhattuk, hogy mester uramék többsége, nyilván
rég diadalok szívhevítő emlékének hatása alatt, hall-
gatólagosan, de jónéven vette, a zöldhasú fickók, vi-
tézi „erköltséit“. Az Irhás-, Varga-, Viasz-, Vásár- és
Flórián-utcák táján, minduntalan felhangzott az ölre-
menő, borzas nebulók, harsány kiáltása.

A negyvenes években különösen a varga- és csiz-
madia-inasok harcikedve lobogott magas lánggal. Mert
a vargák javarésze csak cipőt, bakancsot, meg fehér-
népnek való, finom topánt, esetleg bocskort készített,
míg a csizmadiák inkább a csizmakészítés művésze-
tében merültek el. Ez a két csirizes testvérszakma
akkor még külön-külön is virágzó megélhetést bizto-
sított, minélfogva harckedvelő „nevendékeik“, csak a
tapolcparti molnárinasokkal, vagy szűrszabó-, csapó-,
esetleg kötélverőinasokkal vívott harcaikban egyesí-

tették erőiket. Egyébként azonban egymásközt zajlottak le, legjobbízú verekedéseik. A vargainasok „kefeköpőnek“ csufolták a csizmadiainasokat, emezek pedig „madzagnyaló“ névvel fejezték ki, cipőlóbáló kollégáikkal szemben érzett fölényüket.

Bizonyos lehetett az ember afelől, hogy mihelyt az utca egyik soráról elhangzott a kihívást jelző: — Fére az utambul, koszos kefeköpő! — nyomban felrivalt a tulsó sorról a másik csatakiáltás: — Hű, mocskos madzagnyalója, ezt megkeserülöd!

S ilyenkor a következő szemhunyasban már hupantak a háta s kopogtak a borzas fejek. A kefeköpők, akiknek napjaik javarésze a csizmaszárazak fényesítésében telt el, igaz hadakozó-művészettel tudták forgatni, a kisámfázott csizmákat. Csákányszerűen sujtottak a majsztram legújabb remekeivel. Ám a madzagnyalók — akik bizonyára a nyállal pödörgetett cipőfüző-végekről kapták jellemző nevüket — nem kevesebb ügyességgel használták a hosszúszárra eresztett s félelmetes fegyvernek bizonyult, lábbeli-párokat. Ezek a fegyveres rohamok különben csak bevezető mozzanatai voltak a harenak, amelynek döntőpercei, a leghevesebb közelharcban, a pusztá kéz ökölviadalában — haj- és fültépő-küzdelmében értek tetőpontra. Mindig sajnáltuk Jóskával, hogy éppen ezek a legforróbb pillanatok voltak legkevésbé megfigyelhetők, mert ilyenkor már sűrű por-, vagy hófelhőben, esetleg sárzuhatagban motólláztak a felek, akár két megvadult, összegabalyodott cigánykerekező.

Jóska ilyenkor, mély, lélektani ismeretekre valló megjegyzésekkel meg buzdításokkal tudta, ember-

feletti teljesítményekre sarkalni a küzdőket s ezért rendkívüli népszerűségre tett szert közöttük. Vitatható kimenetelű esetekben, feltétlenül meghajoltak „József tekintetes úr“ döntőbírói ítélete előtt, mert elismerték széleskörű szaktudását, amelyet viharos kamaszévei alatt, a saját párviadalai során szerzett.

Magam, sohasem jutottam el, Jóska hozzáértésének színvonaláig, de nem tagadhatom, hogy a zöldhasúak vitézi vetélkedései mindenkor magukra tudták vonni, egész figyelmemet. Töredelmesen beismerem, hogy evvel az érdeklődésemmel, elég elítélendő állásponton állottam, mert a városi magistratus előtt számtalanszor szóvá tették egyes urak, a gyakori, a Barátok-temploma előtt pedig minden reggel lezajló, „fertelmes, inasi civódásokat“. Ezek különben érthető okokból, kiirthatatlanok voltak. Az istenfélő varga- és csizmadiamesterek ugyanis éppen az ifjúság, „jámbor és erkölcsös nevedezésének pallérozása“ végett, ősidők óta, saját szakmai kebelükből vezényelték ki a ministránsokat, a barátok miséihez. Azaz minden reggel, más-más lábtyűkészítő inasoknak kellett ministrálniuk. A jószívű ferences-atyák viszont mise után, ministráns páronként egy-egy fehércipóval jutalmazták, ezt a jámborságra-nevelő szolgálatot.

Ennek a hagyományos szokásnak lefolyása, ennélfogva mindennap ez volt:

A sekrestyeajtóból kilépett a két aznapi, jeles ifjú. Mögöttük megjelent a sekrestyés fráter. A fráter kinyújtotta valamelyiküknek a cipót, ezekkel a szavakkal:

— Ez kettőtöké. Osztozatok meg rajta igazán és felebaráti szeretetettel!

— Köszönjük alássan. Laudetur... — felelték a zöldkötenyes süvölvények.

Az ajtó bezárult. A cipó most villámgyors mozdulatokat végzett, egyik felebarát kezéből a másikéba, majd közös akarattal a lépcső sarkára került. A következő szemhunyasban már, tavasszal s ősszel: sárgejzir, nyáron: por-, télen pedig: hófelhő kavargott, a Barát- meg Kígyó-utca sarkán. Ennek a közepében gomolygott a két acsarkodó kamasz.

A végső jelenet mégis mindig az volt, hogy a győztes a cipót kettétörte, a nagyobbik darabot, jogos győzelmi díjként, természetesen magának tartván meg, egy néma nyelvtétellel vagy számárfül-mutatással elváltak.

Évekig megfoghatatlan volt előttem, miért adják ki a fráterok egydarabban a cipót s miért nem vágják már maguk, két egyforma darabra? Véges ésszel ugyanis azt hittem, hogy ez a módszer elejét vehette volna az ilyen felebaráti osztozkodásoknak. Egyszer aztán Antal atya, a legidősebb barát, megmagyarázta, hogy rendbeli elődeik, csakugyan ezt a szokást követték hajdanán. Sajna: az eredmény feltétlenül verekedés volt. Mert a nagyétkű nebulók — akik hajdan is módfolótt kedvelték a kézitusát — feltétlenül, a másik inas kezében lévő félcipót minősítették nagyobbbnak. Amellett pedig még rút kétségek is támadtak bennük, az akkori sekrestyésfráterek, osztó igazságérzetében. A hajdani barátok tehát, éppen a be nem vált, két-darabos módszer korrektívumaként tértek át az egydarabban való cipóátadásra, abban a jámbor feltevésben, hogy mihelyt a jutalmazott felek maguk osztozhatnak meg a cipón: hát nem irigykedhetik egyik a

másik
eredm
tem, l
eszmé
rok és
leltve
ugyan
küzdél

...
János
uram
fogú
ügettel

É
vajjon
Kossu
rális
ki, h
lesz a
másba
elmuli
rends
életre
az en
kurta
formá
módo
a ma
puszt
zér, v
ber n
fösvé

másikéra s békességgel bonyolódik le minden. Az eredmény ugyanaz volt. Ebből magam is megértettem, hogy milyen csacska feltevés volt ez a reform-eszmém, avval az ősi igazsággal szemben, hogy a korok és módszerek változhatnak: de a csizmadia-, illetve suszterinas, akarom mondani az ember, mindig ugyanaz marad. Mert az élet örök mozgásformája a küzdelem, vulgo: marakodás.

...A mai napra rendelt két ifjú: Felső Kováts János uram Misi nevű nevendéke, meg Turi Mátyás uram Tóni nevezetű inaskája — másnevükön, a Lapátfogú és a Lófülű — befejezték párbajukat s elügettek.

Én meg a Lábasház felé menet, azon tündöttem, vajjon könnyebb lesz-e a magyar élet Széchenyi vagy Kossuth, avagy esetleg mindkettőjük egyesített, liberális reformjai nyomán? S nagyjából oda lukadtam ki, hogy legalább egyideig, nyilván igazságosabb lesz a kenyérelosztás. Decsak addig, amíg bíznak egymásban az emberek. Mihelyt azonban ez a bizalom elmulik: kitör a marakodás és megint mindenért a rendszert és módszert okolják majd. Mert minden életrend és minden módszer csak addig tűrhető, amíg az emberek hisznek, életjobbító hatásában. Ez pedig kurtahatású orvosság. — A hiba ott van, hogy a reformátorok mindig csak az élet kereteit igyekeznek módosítani s nem magát az embert. Az östörvényen, a marakodáson, azonban nem változtathat a gunyák pusztá kicserélése, a zászlókra írt új jelszó, az új vezér, vagyis: a politikai divatok változása. Szegény ember meg gazdag ember, gőg és megalázás, telhetetlen fősვნყსég és a más jószágának elkívánása, mindaddig

megmarad, amíg az ember csak a köpönyegét válto-
gatja. A marakodást legfeljebb csak szelidíteni lehet. Eh-
hez azonban az kell, hogy az emberiség eljusson ah-
hoz a belülrőljövő emberséghez, amely magától érzi,
hogy nem az ököl és nem az erőszak tesz igazságot.
Hanem a magunktól hozott áldozat. Egy sóhajvásnyi
lemondás, amelyet minden ember magától hozna meg
a többiek javára, többet használna az emberiségnek,
mint az összes filozófusok évezredes fejtevése, a re-
formerek minden küzdelme s a világhistoria összes
forradalmi, amelyek mind: csak a suba- meg a
gubacserelésig jutottak. — Az ember-változtatáson
eddig csak egy ember fáradozott és fáradozik
ma is. Ő mondotta ki először az egyetlen igazságot.
Azt a szót, hogy: áldozat. Igaz, hogy ez sem halandó
ember volt, hanem: Istenember. Krisztus.

Lám csak — gondoltam — hova jut el az ember
két mesterinas verekedésétől!

... A Zichy-ház sarkán Szladik János uram topant
elém nagy örvendezéssel.

Szladik János volt a leglelkesebb ember, akit va-
laha ismertem. Fáradhatatlan szorgalmú, takarékos,
mindenből pénztcsináló polgár, aki azonban a magáét
nemcsak a magáénak tekintette. Ha valaki, hát Szla-
dik tudta és cselekedte, az áldozat tanítását. A Jóisten
tudja, honnét vette az időt ahhoz, hogy a maga sok
dolga mellett, minden jószándék szolgálatára volt ér-
kezése. Körülbelül az öcsémmel lehetett egyidős. Har-
mincéves korára már becsületes vagyont takarított
össze, de azért hintón se járt, ezüstpitykét se hordott.
Ellenben lótott-futott reggeltől estig. Egyszer az árva-
gyerekek ügyében fáradozott, máskor az aggok mene-

dékhá
lítottja
az m
szeri,
gyerek
gített
Alsóvá
S
gás r
Csoda
hagyt
volt a
kesség
akkor
tüzes
lan, de
János
M
el kell
doltan
jem ez
erre o
órakor
Végül
volna
vadjo
S
bizako
szönt
A
nunk
félkan

dékházára gyűjtögetett. Voltak persze másféle gyámolítottjai is. Ahány szegény családban gyerek született, az mind Szladikot kérte meg keresztapának. De se szeri, se száma nem volt azoknak a szegényembergyerekeiből lett házásoknak sem, akiket Szladik segített hozzá a fészekrakáshoz. Nem csoda, ha az Alsóvárosban úgy nevezték: Mindenki-tutora.

Szladik Jánost sohse látta senki, robogás és lobogás nélkül. Állandóan sietett s állandóan hevült. Csoda lett volna, ha például a Védegylet ügye hidegen hagyta volna. Dehogya is hagyta hidegen! Inkább ő volt az, aki még Bocsor Istvánt is túlszárnyalta a lelkességben. Pedig ez nagy szó! Mert ahogy a legtöbb akkori mozgalom inspirátora, mozgatója, elnöke, a tüzes professzor volt, ugyanazoknak szinte láthatatlan, de mindenütt ható, reális cselekvőlelke: Szladik János volt.

Most is nyomban avval rohant rám, hogy igenis el kell vállálnom a védegyleti titoknokságot. No, gondoltam, itt az ideje, hogy szépen-csendesen kibeszéljem ezt a gondolatot a fejükből. A Mindenki-tutora erre olyan rétori rábeszélésbe kezdett, hogy tizenegy órakor még mindig ott vitatkoztunk a Fő-tér sarkán. Végül is elhallgattam. Nem azért, mintha sikerült volna rábeszélnie a dologra, hanem azért, hogy elsortadjon az alkudozásunk.

Szladik János mindenestre, egy árnyalatnyival bizakodóbban, de azért el nem altatott gyanuval köszönt el tőlem.

A köntösde alkotóművészt, öltögetés helyett, honunk sajtójába merülve találtam, vasalódeszkáján félkancsó pápai serrel.

— Adjon Isten, Reguly uram — köszöntöttem rája — fogadjunk, hogy nem találja ki, miért jöttem! A mester rejtelmesen mosolygott.

— Azt csak véli a főhadnagy úr. Elmeképzemé-nyemnek elég egy pillantat, hogy látván, felfogjon, megragadjon, latoljon s kimondja nyilatkozványát. Vagyis a főhadnagy úr azért vette irányzatba, sze-rény, de becses műköntösdémet, hogy meghallja, mi-ként vélekedem, a varrási munka-gépely, honunkbani jövőjéről.

Megdermedtem. Sejtelmem sem volt róla, mi az a varrási munka-gépely, de ezt természetesen nem árulhattam el, Reguly barátom előtt. Inkább ámuló képet vágtam s összezsaptam a tenyereimet:

— Reguly bácsi! Magának ördöge van! Ördöge. ha mondom! Mert más emberfia ki nem találta volna, hogy napok óta, a varrási munka-gépely miatt nincs álmodom.

— Vagyis pontosan vasárnap óta — állapította meg kinyilatkoztatásszerűen a köntösművész. — Mi-óta ezen újdonságközlöny meghozta a hírért, hogy kül-honi országban, feltalálták a varrási munka-gépelyt.

— Bámulatos!

Reguly csak legyintett szerényen s jókora korty-tal jutalmazta meg önmagát.

— Semmi az! Csak az a sajnálatos, hogy Bocsor tekintetes úr ebbe is beleakadt. Már mint a gépely szóba. Az imént tartózkodván szerény, de becses köntösdémben, indulatos hevéllyel kárhóztatta a gé-pely szót, könyörgöm. Csinálványos marhaságnak mondván ezen szóképzeményt. Örökre minősítvén közlönöm fenkölt szerkesztőjét. Holott a szerkesztő

ezen szó körül már régebben támadt eszmeviadal rendjén, nem kisebb nyelvpallérra mutatott rá, mint nagyemlékű Kazinczy Ferencünkre. Ha tehát, vélekedvén én, Kazinczynknak jó volt a gépely, mely indoklat sújthatja ezen közlöny szépreményű szerkesztőjét? Mire Bocsor tekintetes úr pusztán ezen két, póri szót dörgé indoklatul: Mert marha!

Itt sóhajtott egyet a köntösművész, ismét ivott egyet, majd hozzátette:

— Bocsor tekintetes úr, mindig vitázván, szerény, de hőkeblű személyzetemmel. Pedig hát ki mutathat akár itt Pápán, akár virányos honunk más városaiban még egy Regulyt, könyörgöm? Olyan tudós hajlamossággal párosult, kézművészeti személyzetet, amilyen én vagyok? Akit se öndics, se semmiféle alantas lelkijelény nem minősít, csupán a szerény elülhaladás mikéntje.

Észbontó volt ez a kinyilatkoztatás. A zsebkendőmet rágtam, a nevetéstől.

Reguly pedig legyintett s följebb lendült:

— Látom, a főhadnagy úr távolabbi gondolatcsírázmányát is. Még nem is sejti, hogy később megkérdezné tőlem: mi van a rendelt köntösövel és felöltönyével.

— Lehetetlen — tiltakoztam. — Ez... ez eszembe se juthatott volna, Reguly bátyám!

— Mondom, pedig így van. Igenis ezen eszmeképzeménye támadt volna főhadnagy uramnak. Nos: a szabványremek kész. Csak az alantas varrománymunka van hátra. Az, ami már nem művészet. S úgy vélem, ez mellékes is, ha Reguly-féle alkotásról van szó. Hiszen az alkotás, lényegében már kész. Alkotó-

ollóm ime már pihen. A többi: ripityom, hogy pórias szót használjak. Rábízom a varrási gépelyre. Mert igenis állítom, hogy ezután csak gépellyel varrandom, az öltögetvényes munkát. Amihez már nincs szükség értelmi szellemre, azt végezze a gépely.

Elhőköltem. Teremtőm, ez a fenköltszellemű szabó, be akarja várni az első varrógép Magyarországra való behozatalát! Hisz addig leszakad rólam a katonaköntös, de még az alköntös is!

— Reguly bácsi! — kiáltottam rémulten.

Ám ő csak legyintett, bámulatnak vélve, megrendülésemet.

— Igen — mondotta, látnoki ihlettel — nem kell többé dolgoznunk! A gépely, az emberiség üdve! Vége a görnyesztő robotnak. Az emberből csupán a szellemiség alkot. S mihelyt ihlett alkotása kész, megpihenhet. A robotmunkát a gépely végzi. És elvégzi fertyálóra alatt azt, amin kézivarrással két legénynek, négy napig kellene elpiszmognia. Az ember csak bedugja a tűt a gépelybe, befűzi a cérnát, odailleszti a fércelt köntöst a gépely szájához s valamelyik legény elkezd forgatni a kézikereket. Félóra alatt: kész. Uram! Föléri főhadnagy uram, ezen kitalálmány, jövőbeli mikéntjét? Tudja főhadnagy uram, mi ez? A szellemi ész diadala! Az emberiség megmentője, a munka leigázása: a csodálatos gépely!

Hirtelen lenyelt két kortyot s a hajába turva, még lelkesültebben folytatta:

— Látom, látom már, boldogulásunk korányát! Ezután nem kell látástól-vakulásig dolgoznunk! Dolgozik helyettünk a gépely! Nekünk csak a műalkotás tervezése maradand. Ez pedig napi egy óra! De mit

beszélek? Félora! A huszonnégyből csak félóra szel-
lemi szabászat! Uram! Naponta huszonhárom és fél-
órát töltendünk pihenéssel és honunk felvirágoztatá-
sárróli elmeforgatással! Mert ez a fő! Mennél kevesebb
munka, hogy egész szellemerőnket hazánk további
üdvére fordíthassuk. Ne legyen Reguly a nevem, ha
munkába lépve a gépely, naggyá nem leszen a hon!

Fojtogatott a kacagás, de láttam, hogy baj van.
S éreztem, hogy gyorsan közbe kell lépnem, különben
félév múlva sem lesz ruhám. Tehát rohamra!

Tátogni kezdtem, mint aki nem jut szóhoz, a
káprázattól. Azután megszólaltam:

— Szédülök... Reguly bácsi elmepillantása egy-
szerre kitágította a jövőndőt. Köszönöm barátom! Kö-
szönöm a világosságot!

És forrón megráztam, a rajongó köntösművész
kezét.

Reguly olvadozott.

— Hanem tudja, mi lesz a csodadolog, Reguly
uram? — kérdeztem váratlanul.

— Micsoda, könyörgöm?

— Az — zengtem komoran — ha majd a gépely,
egyre tökéletesedvén, lepipálja az eddigi öltögetés olyan
művészeit is, mint...

— Mint? — húzta össze a homlokát, a nagy
látnok.

— Mint például... ízé... Reguly bátyámat.

— Ohó... hohohó! — tiltakozott a köntösmű-
vész. — Azt már nem! Olyan gépelyt nem szüendő
emberi elme!

— Nono, én tartok tőle! A gépelytől minden ki-
telik! Gondolja csak el, hogy a gőzösdereglye is gyors-

sabban halad már, mint a lóvontatta hajó! És a vasparipa is lepipálta a grófok arabus telivérjeit. Igaz-e?

Reguly megzavarodott.

— S ha a vasparipa többet ér és különb — folytattam — mint a telivér-paripa, akkor a gépely is legyőzheti még az olyan csodakezű embereket is, mint Reguly bácsi.

Pillogva, töprengve meredt maga elé a munka ádáz ellenfele s hosszan vakargatta a fületövét.

Láttam, hogy már csak egy lökés kell és — mégis lesz ruhám.

— És a legszomorúbb a dologban az, hogy idővel elvásik s elenyészik minden olyan gúnya, amelyet teljes egészében Reguly Gáspár varrt. S még majd azt mondják: A gépely sokkal szebben öltöget, mint Reguly öltögetett valaha.

— Azt nem mondhatják! — berzenkedett a mester.

— Nem? Hát nem sajátmaga állapítja meg minduntalan, hogy milyen cudarok az emberek? Ha nem akad még mutatóba sem, Reguly-varrta köntös, amivel még hosszú ideig össze lehet hasonlítani a gépely munkáját, hát maholnap akad majd olyan rongyember, aki csak legyint a Reguly nevére. Hiszen már ma is alig találkozik olyan köntösdarab, ami a kend sajátkezű varrásával ékeskedhetne.

— Igaz, hű ez igaz — borzolgatta a szakállát Reguly. — Mivelhogy jómagam, esztendőnk óta csak szabván és fércelvén, de nem varrván. A varrást ugyanis legényeim végezvén.

— No látja — bólogattam szomorúan. — Reguly kezemunkája eltűnik majd az idők homályában s

látható
majd
a szab
képest

Gá
füle is
nyektö

Vé

kotnom

S

varrom

öltésig

adni! A

dani, H

kes-lád

ritkasá

volna,

tésébe

Ott mé

hát p

amelyr

guly G

vezetés

bizonyí

gépely

Re

tette:

látható bizonyíték nélkül, minden kőfic azt állíthatja majd: Jó, jó, az igaz, hogy Reguly utólérhetetlen volt a szabásban, de a varrásban kontár volt a gépelyhez képest!

Gáspár mester megdöbbenően hallgatott. S még a füle is vörös lett, az agyában zajgó elmeképzeményektől.

Végre megszólalt:

— Valami, valami örökbecsű művet kellene alkotnom.

S most felcsillant a szeme:

— Megvan! Főhadnagy úr, megvan! Én megvarrom a főhadnagy úr köntösét úgy, hogy az utolsó öltésig az én munkám leend. De egyet tessék írásban adni! Azt, hogy ha vásni kezd, nem tetszik tovább hordani, hanem leteszi emlény-műnek a szabócéh remekes-ládájába!

— Itt a kezem!

— Azaz, mit céh-remek közél! A kollégyom ritkasággyűjteményeibe, üveg alá! Vagy tán még jobb volna, ha a tudós Rómer főtisztelendő úr, győri gyűjtésébe tennénk!

— Úgy van! Úgy van! — helyesltem lelkesen. — Ott még többen megbámulhatnák, mint itt, Pápan! És hát persze kell majd rajta lenni egy cédulának, amelyre ráírják: Ez a köntös, a hírneves, pápai Reguly Gáspár szabómester utolsó műve, a gépely bevezetése előtt. Minden idők számára készítette, örök bizonyítékaul annak, hogy híres gyöngyöltését, a gépely sem tudta útólérni.

Reguly kevély mosollyal bólogatott. Majd hozzátette:

— Talán csak annyit változtassunk a magyarázó íráson, hogy a szabómester helyett, köntösművészt tessék iratni.

— Helyes! Boldog vagyok, hogy szerény részese lehetek ennek a megörökítésnek. Akkor hát itt a kezem!

— Parolát! — kiáltotta diadalmasan Reguly. — Majd megmutatom én most annak a fránya gépelynek! Meg én! Hé András! Hozzátok ide a tekintetes főhadnagy úr kiszabott köntösdarabjait! Estére magam viszem első próbára! S két hét múlva kész! Ne legyen Reguly Gáspár a nevem, ha nem így lesz! Majd megmutatom én annak a koszos gépelynek!

Sietve búcsúztam s elkotródtam, mert féltem, hogyha még elbeszélgethet, elmúlik benne a fölszított tettvágy és megint legendás restsége lesz rajta úrrá.

Kora délután kimentem a temetőbe, édesapám sírjához.

Hó alatt álmodtak ott a pápai öregek. Puha, fehér takaróval takarta be őket a Jóisten s lágyan ringatta szunnyadásukat örök anyánk: a föld.

Világos volt még, amikor elhúzva a jégcsapokkal ellepett Tízesmalom mozdulatlan kereke, meg a Vár hosszú kertfala mentén, beértem a Fő-térre.

Már éppen be akartam fordulni a Bábsütő-utcába, amikor eszembe jutott, hogy anyám meghagyta, hoznám haza az öcsém hegedűjét, a Zeneiskolából. Még az ősszel elkérték volt, valami zeneestre, amelyen a győri zenélő urak koncerteztek s amelyre az egyik győri hegedűs, törött hangszerrel érkezett meg. Anyám ak-

kor kö
vissza.
dott a

A Z
különsz
nem ak
ban leg
katoliku
telepede
meg tán

Ber
Ép
a kottá
meg, hi
olyan f
zülük.

Ant
Zeneisk
felé igr

A k
egy úja
körül n
És

Me
visszag
nagyon
rocskár
és tiszte
jobbágy

Ma
hoz, mi
letett o

kor kölcsönadta Jóska hangszerét s azóta se került vissza. Megfeledkeztek róla s bizonyosan ott porosodott a tokjában, valamelyik kottaszekrény tetején.

A Zeneiskola ott volt annakidején a Griff-fogadó különszálaiban, mert bár Bocsor István alapította, nem akarták azt, hogy a református kollégiumban legyen a tanyája. Attól tartottak, akkor talán a katolikusok kerülnek. Ugyanennél az oknál fogva nem telepedett le a Bencés-gimnáziumban sem, mert onnét meg tán a reformátusok húzódoztak volna.

Bementem hát a Griffbe.

Éppen akkor zsibongtak ki a lányok, kezükben a kottás tarsollyal. Kíváncsi lányszemmel nézegettek meg, hiszen ritka volt akkor Pápán a katona. Mind olyan fruskák voltak, hogy egyet sem ismertem közülük.

Antal bácsi, a Griff öreg szolgálja, aki egyben a Zeneiskola takarítója is volt, átadta a hangszeret s kifelé igyekeztem.

A kapubolt alatt azonban eltorlaszolta az utamat egy újabb leányraj. Csivogva, hízkelkedve rajzolták körül mademoiselle Paulettet.

És itt meg kell állanom egy percre.

Mert mademoiselle Paulettere ma is úgy kell visszagondolnom, mint valami régi, nagyon kedves, nagyon törekeny, nagyon finom, kis porcellánszoborcskára. Mademoiselle Paulettet ismerte egész Pápa és tisztelték, szerették még az Alsóváros legszegényebb jobbágysai is.

Mademoiselle Paulette úgy hozzátartozott Pápához, mintha ott született volna. Pedig dehogy is született ott! Messze, Franciaországban, Nancy-ban mo-

solygott föl először az égre. És mégis nálunk élt, a mi földünket érezte anyjának s el se lehettünk volna már nélküle. A pápaiak általában dölyfösen mondogatták már akkor is, hogy a mi városunk az iskolák városa.

— Több iskola mán nem is lehetne! — állapították meg, még az Alsószer mándlis, gazda-civisei is.

Mademoiselle Paulette mégis egész sor iskolát tett ki egymagában. Lányiskolák akkoriban még nem igen voltak, a zárdákon kívül. Nem voltak tánciskolák sem. Zeneiskolát ugyan teremtet Pápának, a Bocsor professzor lelkessége, de az is mindjárt bajba jutott volna a spinét-, klaveszin- meg hárfa-tanítás dolgában, ha nincs ott „mamzell“ Paulett.

Mamzell Paulett mindenhez értett s mindent a legjobban tudott, ami akkor az úgynevezett nobelmanirhoz tartozott. Ő tanította a kislányokat s nemes-meg polgár-fiúkat francia nyelvre, táncra, finom viselkedésre, no meg a Zeneiskolában: énekre, spinét- meg hárfajátékra.

Paulett kisasszony volt hát a kedvesség, széplelkűség és a magaskultúra eleven megtestesülése, a tapolcparti magyarok között.

Ha valaki könnyen, harmonikusan, biztos mozdulattal csinálta meg a kratzfuszt, nyomban rámondhatták:

— Meglátszik, hogy mamzell Paulett keze alá járt!

S ha egy-egy leányka hangulatosan játszott az ezüsthangú spinéten, vagy ábrándos fejtartással énekelt a hárfaja mellett, bizony megismerte rajta mindenki, a Paulette kisasszony híres „szép-manérját!“

I
ifjúsá
C
cia ha
vőleg
nevű
pott v
franci
is vol
— s e
nak, v
—
mesél
kisass
halt m
M
hadser
szurre
kardja
ben és
a páp
sírja,
Simon
erőseb
lett ki
virágo
nek a
sos, g
A
hát a
hol N
tották

De mindezekén túl, Paulett kisasszony volt az ifjúság örök bálványa: a romantika.

Ő maga azt mondotta, úgy került Pápára, a francia háború után, hogy a győri csatában megsebesült vőlegényét kereste. Ez valami vicomte de Saint-Simon nevű francia kapitány lett volna és súlyos sebet kapott volna Ménfő mellett, a győri csatában. Onnét a francia sebesültek javarészét Pápára hozták — tele is volt velük az ispita, meg ahány iskola volt, az mind — s ezek között kellett odakerülnie mon chère fiancé-nak, vagyis Paulett kisasszony szíve-kapitányának is.

— C'est qu'il a mourut à Papa — szokta volt mesélgetni, könnyeboruló, kedves szemmel Paulett kisasszony. — Vagyis, hogy az egykori vőlegény itt halt meg Pápán.

Mire ő ideért Beauharnais Eugen olasz alkirály hadseregének nyomain, vége volt a háborúnak. Az inszurrekció levitézlett s végkép szögreakasztotta nemesi kardját. A korzikai tigris kemény békét diktált Bécsben és a francia hadak régen másutt jártak már. Csak a pápai temetőben tornyosodott a franciák közös sírja, meg néhány tiszti sír. Azok között volt Saint-Simon kapitány hantja is. És az a hant, a halálnál is erősebb szerelem virágos szimbóluma lett, amíg Paulett kisasszony élt. Azazhogy nemcsak ő hordta rá a virágot, hanem az a sok-sok pápai kislányka is, akinek a mamzell elmondotta valaha ezt a galambbúgásos, gyászfátyolos szerelmet.

Apám, az öreg Csóthy és az Aranypolgár, meg hát a kortársaik, akik maguk is verekedtek valaha hol Napoleonnal, hol Napoleon ellen, ugyan azt állították hajdanán, hogy mamzell Paulette sohse volt

menyasszonya Saint-Simon kapitánynak. Vagyis: az egész história csak romantikus kitalálás. Mamzell Paulett egyszerű nevelőnőként került Bécsbe, onnét Győrbe, majd pedig Pápára. Saint-Simon-t sohse ismerte, nem is lehetett a jegyese, mert ez a szegény francia katona olyan idős volt, hogy az apja is lehetett volna a mamzellnek, amikor súlyos fejsebével meghalt a Bencés-gimnázium folyosóján. De hát: a romantika varázskulcs, amely lelkesedést, szánalmat és jószágot fakasztva, megnyit minden ajtót, tehát Paulett kisasszony kitalálta ezt a szívfolvasztó mesét. Nem vétek, nem ártott vele senkinek, csak a maga kis emberéletét könnyítette meg vele, de utóbb maga is elhitte. Elhitte és időnként őszinte könnyeket sírt Saint-Simon kapitány hamvai fölött.

Így, az öregek. Viszont az sem bizonyos, hogy valóban így lett volna. Mert az öregeink kutyálkodó legények voltak azidőtájt. Paulett kisasszony meg nagyon is szemrevaló teremtés. S mivel ez a szemrevaló teremtés rettenetesen szeretett volna férjhezmenni az egyik Kenesseyhez, hát elhessegette a körülötte dongó férfidarazsakat. A daliás Kenessey utóbb vadászszerencsétlenség áldozata lett s Paulett kisasszony — a Saint-Simon kapitány halott, de romantikus karjaiba menekült. Amit hát az öregeink meséltek, lehetett bizony sértett férfiúiságból eredő — savanyúszőlő is.

De akárhogy is volt, régen volt. A romantika győzött. Kislánynemzedékek egész sora könnyezte végig Paulett kisasszony és capitaine Saint-Simon megindító, halhatatlan szerelmét s a kislányok és asszonyok végül is annyira lehurrogták meg letorkolták apáinkat, hogy azok is elhallgattak. Nem akartak hol-

tukig, az irigység és rosszmájúság példaképei lenni, noha az, amit mondtak, talán maga a színigazság volt. Csakhogy ez az igazság egy másik igazságba ütközött. Abba az igazságba, hogy az ember — s főként a fehérnép — szívesebben elhiszi a szépet, mint a valóságot. Kivált, ha az a szép, százszor szebb a valóságnál.

Az én kamaszkoromban, amikor édesanyánk szépmanér tanulása végett járatott bennünket Jóskával Paulett kisasszony Jardin de fleurs-jébe, vagyis Virágos kertjébe, olyan harmincöt-negyvenéves lehetett a mamzell, de alig mutatott huszonötöt.

S most, hogy a Griff öreg kapuboltja alatt csitíttatta csillogó szemmel a kislányokat, közel járhatott a hatvanhoz. De még most is olyan volt, mint valami prémbe-bársonyba öltözött, kis porcellánfigura.

— Mai, silence, silence mes petites! — emelte fel apró, keztyűs ujjacskáját a mamzell. — Kell lenni finomnak, modest-nek, kislányoknak! Lármás, az van nagyon csúnya... jaj, csúnya...

Állottam a sürgő forgatag mögött s vártam, hogy kiáradjon az utcára.

Hanem Paulett kisasszony észrevett s ugyanakkor egyszerre vagy tizenöt kislány szeme meredt rám.

— Ah, mon chère ami, c'est que vous voici? — tolta félre a megnémult kis hadat, felém tipegve a mamzell. — Igazán maga van megint, Pápa? Nagyon kedves... comme c'est merveilleux!

És belémkarolva, hessegette a lányokat:

— Au revoir, au revoir, mes anges! Angyalkáimnak kell menni haza, mert lesz sötét... huh, sötét... Mademoiselle Paulette most találkozta, régi kis fiú

barátjával, az majd kíséri hazáig. Eh bien.... au revoir mes fleurettes! Jóéjt virágocskáim!

— Au revoir, au revoir, mademoiselle Paulette! Bon soir! Bon nuit ma chère! Kezét csókolom drága, aranyos, egyetlen mamzell! — zsibongták vissza, a sorra bókoló fruskák.

Mi meg lépegettünk utánuk. Azazhoggy tipegtünk. Mert Paulett kisasszony még anyámnál is apróbbakat lépett. Olyan volt, mintha valami kisgyerek kapaszkodott volna a karomba.

De ez a kisgyerek tele volt kedvességgel, eleven örömmel és harmóniával. S annyi kérdést adott fel egyszerre, hogy egyikre sem tudtam igazában válaszolni. És száz kérdését is minduntalan megszakitotta örvendezésével:

— Comme c'est gentil, que vous êtes ici, an, comme c'est gentil!

Olyan furcsa pár lehettünk, hogy azt hiszem, a pápaiakon kívül, mindenki nevetett volna rajtunk. De ott mindenki már messziről köszönt Paulett kisasszonynak, mert az a kedves-hálás pillantás és főhajtás, amellyel a kis mamzell visszabólintott, tele volt bűbájjal, még öregecske korában is.

— Nem kell ám messzibe kísérgetni, mon chère ami, — nevetett Paulett kisasszony. — Én lakik itt cukrosz... cukrász... ej, comment dit on confiserie... ah, tudok már: cukraszda... alors: lakik én cukraszda mellett...

No, a cukraszda csakugyan ott volt néhány lépésnyire.

— Picike café iszik én mindig délután itt cukrászda... tudod mon chère lieutenant... és maga volna még inkább gentil, oh très gentil, ha jönne most velem, prendre un petit café... és tudnénk picit társalog. Nem?

Lehetetlen volt ellentmondani. Meghajtottam hát magam:

— Avec plaisir, mademoiselle.

Karcsú, feketeruhás árnyék suhant el mellettünk. Csak a halk köszöntését hallottuk:

— Bon soir, chère mademoiselle!

A kis mamzell fürgén perdült utána:

— Ah... petite Clairette! Bon soir! Miért sietel úgy? Je veux t'embrasser ma chérie!

A sötétruhas lányka megfordult. S a szívem akkorát rúgott, hogy megzökkent a lélekzetem.

Az Auerbach-lány volt.

Paulett kisasszony nyomban őt cirógatta körül, egész gyöngédségével. Megcsókolta a lány piros arcát, lesimította vállán a bársonyt és közben beszélt, beszélt, beszélt. És minden második mondata ez volt:

— Tu es charmante Clairette! Tu es charmante, parfaite!

Hát ez igaz volt: szép volt, szívdobogtatóan szép volt az Aranypolgár szegény kis lánya.

És hívogatta őt is a cukrászdába, Paulett kisasszony. Csak egy csésze kávéra. Csak egy piskótára.

S elborult a kedvem, amikor az szabadkozott, hogy most nem teheti, mert sietnie kell. Holnap elutazik valami Mari néniéhez. Beteg szegény és ma-

gában van. Éppen annak vett az imént, erősítő vasbort a patikában, meg piskótát a cukrászdában. Szóval: sietős az útja.

Paulett kisasszony nyomban átalakult a részvét és jótanácsok angyalává. Hogy Mari néni feltétlenül öblögessen kamillával s a lába alól el ne felejtse a meleg téglát.

S miután így a távolból meggyógyította Mari nénit, akinek még lelkes üdvözeteket is küldött, útjára bocsátotta volna a leányt. Akkor vette észre, hogy közben teljesen megfelejtkezett rólam.

— Ah mon Dieu! Pardon, mille fois! Gondolom, ti nem is ismersztek egymást, Clairette!

S már lendült is felém a kis keze:

— Monsieur lieutenant Feliczián...

Bár persze ismertük s az imént köszöntöttük is egymást, most mégis összekoppantottam a sarkaimat s tisztelegtem, Klára pedig mosolyogva hajtotta meg a fejét. És ugyanolyan önkéntelenül mormoltuk a szokásos szavakat is:

— Mademoiselle!

— Monsieur!

— Enchanté!

— Enchanté!

Paulett kisasszony gyönyörködve nézte, kifogástalan szépmanérunkat. Hiszen ez az ő műve volt bennünk.

— Ez szép volt, gyerekek! — bólogatott őszinte meglelégedéssel.

Abban a pillantban elneveltük magunkat. A

pozsonyi bál óta először hallottam kacagni az Auerbach-lányt.

Paulette kisasszony nyomban belelendült s velünk nevetett. Csak azután kérdezte meg tőlünk:

— Mit nevettek Clairette?

— Majd... majd egyszer megmondom — felelte a lány még egyre kacagva.

— És maga, mon ami? — fordult felém a kis mamzell.

— Majd én is... egyszer majd én is elmondom — válaszoltam ugyancsak mosolyogva.

Klára elbúcsúzott s tovasietett, én meg betopogtam Paulett kisasszony után a cukrászdába. Hazudnék, ha azt mondanám, hogy nem örültem mindannyiszor, ha evvel az okos s őszfejjel is elragadóan eleven kis mamzellel lehettem, de most százszor szívesebben kísértem volna el az Auerbach-lányt. Vagy legalább csak nyomon követhettem volna hazáig! Mert ezen a téli alkonyaton is, a tavaszt éreztem suhogni körülötte. Hogy elment: csak a téli est maradt utána, meg Paulett kisasszony parfümjének illata. És a cukrászda édes, meleg szaga. Ez is jó volt — de a tavasz lehellete más volt. Vértűtató, arcpirosító, sejtelmes...

Annyit mindenesetre megtudtam a mamzelltől, hogy Auerbachék most a Bábsütő-utcában laknak. — No az közel van hozzánk — gondoltam.

Hanem az megint fejbekólintott, hogy csakugyan menyasszony hírében áll a lány.

...Kedvetlenül bandukoltam haza. S bosszantott, hogy annyit gondolok rá.

Odahaza avval fogadott az anyám, hogy a bakonybéli apátság szánja bejött Pápára s a kocsis levelet hozott számomra.

Felbontottam.

Sárkány Miklós — Bélbe hívott. Rómer Flóris tudatta vele, hogy itthon vagyok. Tehát mennem kell Festőszerrel. Kifogás nincs. A szán holnapután indul vissza. Elvárnak. Szeretettel és türelmetlenül hívnak.

Egyszerre felzúdult bennem minden.

Igen, megyek Bakonybélbe! És festhetek megint! És van célja — ha csak egy hétre vagy két hétre is — az életemnek! És hátha, hátha, onnét a béli kolostorból indul el az én utam a világ felé, Itália felé!

Még az este megírtam s elküldöttem a választomat Bocsor Istvánnak, hogy egészen más terveim vannak, talán nem is maradok Pápán. Hát ne haragudjék rám: nem vállalhatom a titoknokságot.

MeGYEK! Jobb is, hogy így fordult. Egészen bele-gabalyodtam volna abba a lányba. Pedig anyámnak se lett volna kedvére.

Meg hát: menyasszony is. Hogy nem kapott tengelytörést az a mafla kérője, amikor először jött láztűznézőbe, Pápára! S különben is, mit császkálnak győri legények, pápai lányok után? — Meg is eszi a fene ezt az egész világot.

De ha megeszi: úgy kell neki!

Holnapután itthagynom.

Belefúrom magam a Bakony havába, erdejébe.

Mindig szerettem erős, búgó rengetegét. S íme most ő jön el értem, hatalmasan és rejtelmes zúgással.

Magához öleli megroskadt fiát...

IX.

Másnap füttyszóval fogtam a borotválkozáshoz. Hogyisne! Új élet kezdődik. Vagy legalább is más, mint az eddigi. Vajjon az a Bakonyba vezető út, elhajlik-e valaha Itália felé?

Új élet! Az ám. S mihelyt elkészül a gunyám, levedlem a régi külsőmet is.

A borotva harsogva vágta az állam borostáját. S hirtelen eszembe jutott, hogy előbb-utóbb a képemen is változtatnom kell. Katonasorban csak barkót hordottunk. Bajuszunk, szakállunk nem volt. Így járt az ármádia egész tisztikara, kapitányig. Azon túl, a törzstisztek és tábornokok, bajuszt, szakállt is eresztettek. Azazhogy a huszártisztek bajuszosak voltak mind. De a többiek csupasz képpel, legföljebb barkóval, hordták a császár csákóját.

Mialatt ezen a különbségen tűnődtem, egyszer csak eszembe ötlött, hogy ez az alapjában jelentéktelen külsőség, maga is lassan elválasztó értelemmel telik meg. Milyen furcsa! A legöregebb nemzedék, Csóthy és kortársai, egészen csupaszok. Még barkójuk sincs. Ha kopaszok, akkor parókát viselnek. S talán még rizsporozzák is. Ha van hajuk, hullámosan omlik le s utolsó csigája szinte a vállukat veri. Az előttünkjáró nemzedék, akiket általában konzervatívoknak vélnek, nyírja már a haját, de az arca még csupasz. A velem egykorúak és fiatalabbak meg szinte torzonborz fejekkel szaladgálnak. Javarészüik bajuszt meg szakállat ereszt. Azt, aki közülük mégis síma arccal — vagyis német-módi szerint — jár, mindegyre nem tartják elég haladónak, azaz liberális-

nak. Mintha az ember ilyen vagy olyan gondolkozásának, bármiféle köze is volna a bajusszal, szakállal!

No, bolond a világ, az bizonyos!

Éppen a festékesládámat vizitáltam, amikor az öreg Bakter ugatása s kirohanása, idegent jelzett a portán.

Elhőköltem.

Grófi inas volt. A Várból. Levelet hozott.

Arra kért benne Károly gróf, látogatnám meg este hat óra tájban, mert fontos ügyben kívánna velem beszélni.

Velem? Velem? — töprengtem vagy félóra-hosszat. — Hiszen azt még megértem, hogy tud rólam. Tudja, hogy a világon vagyok. De azt már nem értem, honnét tudja, hogy idehaza vagyok? S mi lehet az a fontos dolog, amiről velem, énvelem beszélhet? Egy átsuhanó gondolat azt sejtette, hogy talán Esterházy akadémikus, bécsújhelyi növendékem írhatott valamit rólam a mi grófunknak. Elvégre atyafiságban vannak. Igaz, hogy a kadét a másik Esterházy-ágból való. De azért csak rokonok. — Persze, hogy a kadét keze lesz a dologban! Más kombináció el se képzelhető, ha arra gondolok: mi beszélgetnivalója lehet a pápai Vár urának, az egyszerű, kvietált főhadnaggyal.

Délelőtt még beszaladtam a Fő-utcára, hogy kiegészítsem ecset-készletemet. A főutcai könyvtár, tartott rajzhoz, festéshez való portékát is.

A boltjában Bocsor uramba ütköztem. A história híres professzora sok időt elmulatott ebben a boltban. Minden postanap után beszaladt, hogy átnézzé az új könyveket.

Szó
tem seg

—
legyinte
könyvet
ezt a ve

És
szavalt:

Le
ne
köz
csa
Szé
győ
Sze
neh

Me
lan han
zsenyi k
letéből v
ségéből.
mélység

És
szép fér

Me
megbal
Hölgyf

Szóban is elnézést kértem tőle, amiért nem lehettem segítségükre a védegyleti tervükben.

— Hát hiszen azért arról még majd lesz szó! — legyintett Pista bátyám s nyomban a kezében tartott könyvet mutogatta. — Idesüss, öcsém! Hallgasd meg ezt a verset!

És egyre lelkesebben, mindinkább beletüzesedve szavalt:

Lement a nap. De csillagok
nem jöttek. Sötét az ég,
közel s távolban semmi fény nincs,
csak mécsvilágom s honszerelmem ég.
Szép csillag a honszeretet,
gyönyörűségesen ragyog.
Szegény hazám, szegény hazám te,
neked kevés van ilyen csillagod.

Megütötte a fületem ez az egyszerű, cikornyátlan hang. Nem volt ebben egy szemernyi sem, Berzsenyi komor fenségéből, Vörösmarty klasszikus hevületéből vagy éppen Bajza pontos, de hideg verselőkésztségéből. És ebben az egyszerű hangban, mégis milyen mélységes, meleg érzés lüktetett!

És zengett, zengett a vers tovább, Bocsor István szép férfihangján:

Hazám dicső, nagy ősei,
ti földetrázó viharok!
Ti egykoron a porbaomlott
Európa homlokán tomboltatok.
Oh nagy volt hajdan a magyar,
nagy volt hatalma, birtoka,
magyar tenger vizében húnyt el
éjszak, kelet s dél hullócsillagal

Megállottam az ecsetválogatásban. Ez a hang — megbabonázott. Hiszen ez egészen más volt, mint a Hölgyfutár, Életképek és a Pesti Divatlap költőinek,

mesterkélten finomkodó s émelyítően nyafogó versei!
Úristen, hát így is lehet írni magyarul?

A könyv felé kaptam, de Pista bácsi elfordult
vele s tovább olvasta:

Csak hogy rég volt, midőn magyar
fejekre temett a babér;
a képzelet sebesszárnyú sas,
elfárad mégis, mire odaér. —
Oly rég elhervadt a babér
a magyaroknak homlokán
hazám, oly rég voltál te nagy, hogy
nagyságod híre csak mese talán.
Már rég nem sírtam s íme most
pillámon egy könny rengedez.
Magyar nép, vajjon hajnalodnak
vagy alkonyodnak harmatesseppje ez?
Magyar dicsőség, mi valál?
Hulló csillag? Mely tündökölt,
aztán lehullott a magasból
és mindörökre elnyelé a föld?
Vagy üstökös vagy, oh magyar
dicsőség? Mely jött s távozték,
hogy századok multával újra
lássák fényét a népek s rettegjék?

— Ki ez? Ki tud így írni? — meredtem rá,
Bocsorra.

— Várj csak! — lelkesedett az öreg. — Ezt hall-
gasd meg!

És újra belefelejtkezett a könyvbé:

Éj van, csend és nyugalomnak éje,
A magas menny holdas, csillagos,
Szöke gyermek, kékszemű kökényfa,
Drágagyöngyöm! mit csinálsz te most?
Engem édes álmok környékeznek,
De nem alszom, ébren álmodom.
Minden álmom egy fényes királyság
S koronája te vagy angyalom!
Beh szeretném most, ha lopni tudnék,
A lopás bármily rút lelki folt!
Meglopnám az álmok kincstárát, hogy
Gazdagítsam, a szegény valót.

versei!

ordult

Elámulva állottam ott, mint aki hegytetőre ért s új világ tárul eléje. Ez a költő Csokonainál is egyszerűbb nyelven írt. A nép hangja zendült meg benne, nem a csinált irodalomé. Mintha csak valamelyik egykori bakám, vagy valamelyik pápakörnyéki jobbágylegény jóízű beszéde lett volna. S milyen könnyen, dallamosan áradt belőle a magyar nyelv muzsikája!

— És tudod — kiáltott föl diadalmasan Bocsor — hogy az a legény, aki ezeket írta, itt járt Pápan?

— Pápai? — kérdeztem elámulva.

— Nem. De itt volt a kezem alatt, a kollégiumban. Igaz, vándormadár volt, ágrólszakadt obsitos katoná, olyan rongyos, mint a búzamező madár-ijesztője s marasztalással se lehetett volna itt tartani. Írt már akkor is néhány verset, azoknak egy-két sorára mindjárt felfigyeltünk. Hanem, hogy ez lesz belőle, azt egyikünk sem sejtette!

m rá,

zt hall-

— De hát ki ez? Lám csak a könyvet!.. Petőfi? ... Sohse hallottam.

— No mi se ezen a néven ismertük — dörmögte Bocsor. — Petrovits Sándor volt a neve. Kiskúnsági fi. A komáromi Jókay-fiúval, Kozma Ferkó öcsém-mel, meg avval a piktorkodó Petrich Somával tartott cimboraságot. Sajnáltuk, mert nagyon árva volt az istenadta. S alkalmasint beteg is. Ha jól emlékezem, betegség miatt bocsátották el a katonaságtól is. Varasdról-e vagy Zágrápból, már nem is tudom. De a vékony, csontos kis alakja ma is előttem áll. Bozontos fejével, görcsös-ádámcsutkájú, vékony nyakával. Nem mutatta azon semmi, hogy mi van benne, az egy szemén kívül. Abban csakugyan olyan tűz lobogott, hogy

néha meghökkent tőle az ember! No, elviszem ezt a könyvet a hiteseimnek.

— Én meg a párját. Hadd fogyjon!

Pista bátyám elkocogott, én meg kiválogattam néhány ecsetet, festékport, két üveg olajat, miegymást s a zsebemben evvel a portékával és hónom alatt a verseskönyvvvel hazabaktattam.

A cukrászda előtt megint eszembejutott az a lány.

Milyen más volt itt a cukrászda előtt, mint a templomban! S egészen más volt Pozsonyban is. Ugyan hányféle változása van?

Ej, bolondság! Mit töröm megint a fejem rajta? Elég! Most már kivetem a fejemből.

Befordultam a Bábsütő-utcába. Abba torkollik a Ferencesek-temploma előtt, a Kígyó-utca.

Igaz, itt a Bábsütő-utcában lakik az a mákszem kisasszony is — villant megint az eszembe a lány. — Vajjon melyik házban bérelhettek szállást? Valamirevaló épület itt csak a Bischitzky-ház, azután a Mátyás király vadásháza meg a bábsütők céhháza. A többi mind: apró, roskadt-tetejű viskó. Festőszemnek szépek ezek, mert régi, sejtelmes romantika ömlik el mohos tetőiken, eredeti kapuikon, kosaras ablakaikon, zeg-zugos falaikon és kerítéseiken, de az Aranypolgár nagymódhoz szokott özvegyének és lányának, bizony keserves dolog lehetett az idetelepedés.

No, majd kirakja nekik ezüstforintokkal az innét kivezető utat, a győri fiatalember! Alapjábanvéve nem is értem, hogyan adhatta rá magát ez a változgatós lány arra, hogy férjhezmenjen egy pusztá pénz-

zeszsák
az ő d

Na
vább m
senki,
arral
fejemb
zette a
felé hű
pen a
szurtos

V
Cincái
a Cinc
D

K
miért

M
C

rakásá

„Kőr

Viszer

időm

A

É

Á

ből, e

gását,

gását.

baj és

tiszta

zészsákhoz? Igazán többre tartottam. De elvégre ez az ő dolga. Mit törődöm vele én!

Nem fordultam be a Kígyó-utcába, hanem tovább mentem a Bábsütő-utcán. Persze ne gondolja senki, hogy az Auerbach-lány miatt csavarogtam arra! Ugyan! Nevetséges. Hiszen már kivettem a fejből. Pusztán az a hangulatkereső vonzódás vezette a lépteimet, amely ösztönösen, a festői részletek felé húzza, az ilyen kalézőlő piktorfélét. Tulajdonképpen a Cinca-árok környéke húzott, a maga regényes, szurtos romantikájával.

Végigmentem hát a Bábsütő-utcán, egészen a Cincáig. Onnét vissza, a Zichy-házig. Azután megint a Cincáig.

De igazán csak az utcarészletek miatt.

Különben, kinek mi köze hozzá, hogy merre s miért jár az ember!

Mérgesen talpaltam haza.

Ott nagy lázzal estem neki, a holmijaim összerakásának. A vázlataim közül a „Cuha-szurdokot“ és a „Kőrishegy-i öreg fát“ ugyancsak összegöngyölítettem. Viszem őket magammal. Talán akad majd arravaló időm is, hogy befejezzem mind a kettőt.

Azután elővettem a Petőfi-könyvet.

És akkor megfelejtkeztem a világról.

Ámulva éreztem ki ezekből a melegfényű versekből, egy zaklatott életű, páratlan poétalélek nyomor-gását, vergődését és szeretet után való sóvárgását. Ámultam, mert látnom kellett, hogy annyi kín, baj és megaláztatás után is, milyen rugalmas, eleven, tiszta és meleg maradt ennek a néhány év előtti, pá-

pai diáknak érzésvilága. És meghökkentettek friss színei, biztos vonásai, tökéletes hangulatfestései, amelyekkel élémszökkentette a magyar táj és magyar élet, megannyi sajátos, találó képét.

A „Távolból“ című költeményét, mintha csak az én lelkem érzéseivel írta volna. Az évekig idegenben élt fiú honvágya, szörnyű megcsalatkozása, Tulln-t, Linzet és Bécsújhelyet juttatta az eszembe, magányosságom riasztóan éles képeivel.

És hangosan fel kellett nevetnem, a „Szeget szeggel“, egészséges, furcsa komikumán.

Azután hát az a tizenkét remek kurta sor: a „Befordultam a konyhára...“ — Mintha csak valamelyik jókedvű, mókás parasztlegény mondaná el. Háromszor is elolvastam!

Attól kezdve már, hangosan mondogattam a verseket. És a lelkem megtelt — muzsikával. Igen, ezek a mi árva magyar nyelvünk szavai és hangjai voltak. Nem a Kazinczy és Kölcsey hősiesen küzködő mester-séges nyelve, nem a Hölgyfutár, Pesti Divatlap és a Honderű pipeskedő, kultúrát-fitogtató, idegenszemű nyelve, hanem az, amelyről annyiszor hallottuk, hogy szegényes, durva, parlagi s nincs se fénye, se színe, se hajlékonysága, tehát „magas litteratúrára alkalmatlan“. Ó, a bolondok! Hiszen ez a Petőfi, tíz sorával agyonveri, ezt az egész tudálékos, ostoba és hazug elméletet! Ez a sárba- és hóbafulladt jobbágyfalvak nyelvén szól, nincs egyetlen keresett, csinált szava s a képeit szinte megfoghatod, olyan plasztikusak és sorai a legtökéletesebb muzsikát szölköztetik meg. Egyszerre úgy érzi az ember, hogy eddig minden csak nyikorgás volt, mert nem tudtak ehhez a muzsikához!

Sze
künk v
között
éppen
Am
lehet .
el az u
lelkede
S
versbel
Annak
örömr
Ki
is elolv
Ha
At
föltúrt
fűz ág
dal . .
Az
gultú
méláz
gása s
Ju
gette
É
el kell
tam, n
gét? A
lélekt
lan ra

Szerettem volna felujjongani. Hiszen ime, nekünk van a legtökéletesebb nyelvünk, minden népek között! Hol van ettől Shelley vagy Béranger vagy éppen Hartmann nyelve?

Amikor elolvastam „A virágnak megtiltani nem lehet...” című, muzsikáló dalt, kétszer mondtam el az utolsó sorát: „...hogyz az Isten áldja meg a lelket!”

S amikor másodszor mondtam el, már nem a versbeli értelmére gondoltam. A poétára gondoltam. Annak a lelkére kívántam az Isten áldását. Hálából, örömben, csodálatomban.

Kirontottam édesanyámhoz a konyhába s neki is elolvastam ezt a rozmaringillatú verset.

Hallgatta, egyre mosolygóbbá váló arccal.

Attól kezdve, ott hadartam a többi, lelkesen és föltúrt hajjal a konyhában. „Kis furulyám, szomorúfűz ága...” „Temetésre szól a ének...” „Honfidal...”

Azután megint egy, meghökkentően magyarhangulatú kép: „Füldik a holdvilág, az ég tengerében... méltáz a haramja, erdő közepében...” A Bakony zúgása suhog ebben a néhány strófában.

Julis nene szipogott s a köténye csücskével törölgette az orrát, mire ennek a végére értem.

És hát a: „Megy a juhász számaron...” Ötször el kellett olvasnom, hogy beteljek vele. S nem tudtam, mit csodáljak meg benne jobban? Egyszerűségét? A kép szinte tapintható plasztikáját? Tökéletes lélektani ábrázolását? A magyar ember utánoszthatatlan rajzát? A kurtaságában is teljes befejezettséget?

Vagy a dal műfaji hibátlanságát? Tizenhat kurta sor és — remekmű!

Azután jött a: „Vándorélet“. A cigányesalád mesteri rajza, elválaszthatatlanul beleolvadva a magyar tájba.

A „Füstbe ment terv“ utolsó sora után, könny csillant meg az édesanyám szemében.

Annyira belebolondultam abba a könyvbe, hogy végül is bezavartak az asszonyok a szobába. Azt mondták, így holnapig sem lesz ebéd, mert mind-úntalan abba kell hagyniok a főzést, annyira elcsalják figyelmüket a fazekakról a versek.

Úgy fölzaklatott ennek az új költőnek a világa, hogy alig vártam az ebéd végét. Egész délután vele voltam. S örültem, mintha kincset találtam volna.

Mire végére értem a könyvnek, egyszerre úgy néztem le a testőrök, meg Jóska, meg az egész lécsi ifjúság szabadság-bibliájára: Hartmann híres „Kelch und Schwert“-jére, mint ahogy a sas úttjáról visszatért lélek tekinthet le, a vánszorgó csigabírára.

Ha édesanyám nem szól, megfeledkeztem volna még arról is, hogy a Várba kell mennem.

Szedtem is a lábam szaporán s hat órákor csakugyan beléptem az Esterházy-kastély vaskapuján.

A belső hajdú elvette tőlem a csákóm, köpönyegem és kardom, majd vezetni kezdett.

Átmentünk a földszinten lévő, néhány karosgyertyával világított s a lovagvárak hangulatát lehellő fegyvertermen, a faragott tölgyfabútorzatú hatalmas ebédlőn s nyomban ezután a gróf írószobájába tessékelt be a hajdú.

Meleg, homályos terembe léptem be, amelynek minden falát s egész padlóját vadbőrök, himzett faliképek és süppedő szőnyegek borították.

A roppant barokk-kályha szájából kivillogott a fény s meg-megvilágította az íróasztal, a székek, pamlagok és könyvespolcok körvonalait. Az egyik kisasztalon teaőző zúgott a borszeszláng fölött, s a meleg levegőben finom cigárók füstje illatozott.

Csibukos, hálóköpenyes férfi sietett felém.

A félhomályban is nyomban kivettem, hogy Károly gróf, a pápai földesúr.

— Pardont kell kérnem — mondotta kezét nyújtva — hogy idekérettem főhadnagy urat s ilyen deranzsirt körülmények között fogadom, de az ügy presszáns. Meleg meg csak itt van, mert a kastély többi részével nem bírnak a kályhák. Idehozattam a spinétet is, amelyen a vendégem komponál. Egyébként úgy-e megengedi, hogy németre fordítsam a szót. Vendégem van.

Akkor lépett ki a homályból az a nagybajuszú, bozontoshajú férfi, akinek ottlétét, addig csak az időnként felizzó cigárója parazsából sejtettem.

A vonásait később sem tudtam kivenni, csupán bozontos fejének árnyképe rajzolódott ki a kályhafény előtt.

Nicolai Ottó volt, a híres német muzsikus és zeneszerző.

Károly gróf füstölnivalóval meg burnóttal kínált s nyomban rátért mondanivalójára. Németül beszélt, hogy meg ne bántsa vendégét.

Már az első szavaiból láttam, hogy Bocsor, meg talán Szladik keze van a dologban. A védegyleti

titoknokságról volt szó. Azért hivatott a gróf, hogy ő is rábeszéljen az officium elvállalására. Nem említette, de az egész helyzetből tisztán láttam, hogy Bocsor és Szladik, a gróf autoritását vonultatták föl terük sikere érdekében. Tudott már arról, hogy elhárítottam magamtól a megtiszteltetést s éppen ezért vette kezébe a dolgot. De mert úr volt, nobilis gavallér, nem akarta, hogy tüstént megváltoztassam elhatározásomat. Csak a dolog újabb megfontolására kért. Utalt arra, hogy Bocsorék ma délben éppen az én személyemre való tekintettel, elhalasztották a Végeylet közgyűlésének megtartását március elejére. Addig gondolkozhatom tehát. S reméli, hogy újabb megfontolás után, meghozom ezt az áldozatot, a magyar nemzet e nagyszerű erőfeszítésének.

Olyan gavalléros volt az a mód, amellyel ezt az ügyet kezelte, hogy — bár semmi kedvem és szándékom nem volt elhatározásom megmásítására — nem utasíthattam vissza sértés nélkül, a dolog új átgondolására irányuló kérését. Ennyit egyébként minden kötelezettség nélkül is megígérhettem.

Evvel be is fejeztük a dolgot. Politikáról nem esett több szó.

Egyébiránt úgyláttam az eddigiekből, hogy Károly gróf, felfogásra alkalmasint ahhoz az önzetlen s nemes-szándékú csoporthoz tartozik, amely a Batthyány Lajos gróf és Deák Ferenc körül tömörülő, főnemesi és köznemesi elemekből áll. Meggyőződéses haladók voltak ezek, akik már a két év előtti pozsonyi diétán is az ifjú köznemesek reformsürgető, ellenzéki táborának nyújtottak kezet, a megkövesedett konzervatívokkal szemben. Alapjában véve úgy gon-

dolkoz
Kossu
nem v
ahhoz,
dübörg
népe",
írója.
gyötrő
de tud
Kossut

Ba
megszü
nem os
ját, ho
hívei
egésze
ródnia
Széche
suthék
erejéb
voltage
a nagy
monda
lis tize
Schwa
keze,
csaku
D
báján
gásáb
tunk

dolgoztak, mint Széchenyi, de Széchenyi egyre izzóbb Kossuth-gyűlölete nélkül. Sem a politikai tanultságuk nem volt elég mély, sem az idegzetük elég zaklatott ahhoz, hogy úgy rettegjenek a Kossuth mögött fel-dübörgő tömegek radikalizmusától, mint a „Kelet népe“, majd utóbb a „Politikai programtöredékek“ írója. Jómagam nem olvastam eddig a cenki gróf gyötrődő, Cassandra-hangú, írását: a „Kelet népét“, de tudtam, hogy az kétségbeesett harangkongatás Kossuthék radikalizmusa ellen.

Batthyányék hittek abban, hogy még idejében megszületnek a reformok, kiegyenlítődik minden s nem osztották Széchenyinek azt a rettegésszülte vízió-ját, hogy Kossuthnak, a dolgok logikájánál fogva és hívei ellenállhatatlan nyomása miatt, előbb-utóbb egészen a forradalmi radikalizmus terére kell sod-ródnia. Az ókonzervatív aulikusok önző vaksága, Széchenyi önzetlen, nemzetféltő rémlátása és Kos-suthéknak a forradalmi liberalizmus világmegváltó erejébe vetett, harcos hevülete között, Batthyányék voltak a nyugodt haladás, tisztafejű optimistái. S ma, a nagy magyar katasztrófa után visszanézve, azt kell mondanom, hogy ha ezernyolcszáznegyvennyolc ápri-lis tizenegyedike után nem nyúl bele a történelembe Schwartzenberg Félix herceg sápadt és kegyetlen keze, és ez meg nem írja az októberi diplomát: akkor csakugyan Batthyányéknak adott volna igazat az idő.

De persze akkor, ott, a pápai várkastély írószo-bájának meleg félhomályában, a dohányfüst kavar-gásában és a teaőző zümmögésében olyan távol vol-tunk még mindezekről, hogy eszünkbe se juthatott,

milyen véres és sötét esztendők húznak felénk, valahol túl a látóhatáron.

Ott nyomban a művészetre fordult a szó. Ebben mind a hárman otthonosan éreztük magunkat. Nicolai akkor már híres orgonajátékos, karnagy és zeneszerző volt. Viharos ifjúsága, olaszországi vergődése után már révbe jutott. Sok koplalása régen végetért s gondtalan életet élhetett Bécsben. Igaz, ott a pápai Várban, ahol a gróf vendégeként pihent néhány hetet, már említette, hogy alkalmasint Berlinbe költözik, mert a berlini operához hívogatják igazgatónak.

Pápai pihenője csendjében „A windsori víg nők” című operájának utolsó felvonásán dolgozott.

— Ez lesz életem legnagyobb munkája — mondotta. — Vagy tizenöt év óta kóvályognak bennem a motívumai. A jókedv és kacagás muzsikája. Annyi keserűséget és szenvedést kellett végigélnem ifjúságomban, hogy mindig ösztönösen a derűt kerestem. És magamba szívtam minden vidám zenei fordulatot, mint a sarkvidéki fák: a rövid nyár napsugarait.

— Igen — nevette el magát felémfordulva a gróf — Nicolai barátom tréfásan arról panaszkodik, hogy egyes kritikusai még egyházzenei kompozícióit is túlderűseknek minősítik. Azt mondják: profánok, mert nem elég sötétek. Mintha a hit és az ég muzsikája csak súlyos és borongós lehetne. Pedig ha van muzsika Isten trónusa körül, márpedig kell lennie, mert különben nem említenének a szent hagyományok éneklő kerubokat és zenélő szeráfi seregetket, akkor az a muzsika csak derűs és boldog zene lehet.

— Úgy van — bólogattam magam is. — A hit-tanban úgy tanultuk, hogy az üdvözültek boldogsága

pusztán az Isten közelségének érzéséből fakad. Abból, hogy színről-színre láthatják és magasztalhatják a mindenség Urát. A boldogság éneke pedig nem lehet más, mint a legtisztább derű, legnap sugarasabb boldogság.

Nicolai nagy, sötét szemei figyelmesen csillogtak a villódzó kályhafényben. És csendes mosolygással jegyezte meg:

— No lám! Ide kellett jönnöm Magyarországra, hogy meghalljam a legvilágosabb, legötletesebb s egyben a legigazabb ellenargumentumokat, kritikusaim vélekedésével szemben. Ez az érvelés odakint senkinek sem jutott eszébe. Sem Itáliában, sem Ausztriában. És sem a barátaimnak, sem nekem.

— Hát látod — felelte a gróf — ezért is érdemes volt Magyarországra jönnöd.

— Pedig ugyancsak igyekeztek lebeszélni róla! — kacagta el magát, meleg, dallamos nevetéssel Nicolai. — Jónéhány bécsi úr hangoztatta, hogy Magyarország a barbárok hazája, ahol minden második ember: lovasított rabló. Kivált ilyenkor télen!

— Kuriózus dolog — dörmögte a gróf — hogy csak azok vélekednek rólunk így, akik sohasem jártak Magyarországon. Bizonyos, hogy elmaradt, elhanyagolt ország ez a mi szegény hazánk. Hiszen mi alatt Európa békésen dolgozott, fejlődött és álmodott, az alatt a magyarság szakadatlan harcban állott. s romok és üszkök között pusztultak legjobb nemzedékei. Hát megérthető, hogy száz évvel ballagunk a Nyugat mögött. De azért rablókká igazán nem aljasodtunk.

— Ellenkezően! — vágott közbe Nicolai. — Meg kell vallanom, hogy sehol nem találkoztam olyan eredeti s nagytudású emberekkel, mint itt. A bencések, akik a napokban voltak itt vacsorán, egytől-egyig magasműveltségű urak. A tudós Rómert, vagy a ma délelőtt itt járt Bocsort meg éppenséggel sohasem felejttem el. S ami a legkülönösebb: minden magyar külön individuum.

A teafőzőben zúgva forrt a víz, a gróf becsöngette kis ezüst kézicsengetyűjével az inasát s az kitöltötte a csészékbe a teát.

Mialatt azt kavargattuk, tünődve szólalt meg a muzsikusz:

— Csak két ember bízott Bécében, hogy utazom nyugodtan Magyarországra. S ezek valóban nagyon szeretettel szólottak a magyarokról. Mind a kettő katonatiszt s itt szolgált valaha Magyarországon. Az egyik: valami gróf Leiningen főhadnagy, azt hiszem, itt is nősült. A másik: Bergman alezredes. Ez tizenöt évig szolgált itteni garnizónokban. Ezalatt, mint mondtam, annyira megszerette a magyarokat, hogy Itáliában is magyar ezredhez helyeztette át magát. Úgy látom hát, hogy a magyarság egyedüli német barátai: azok a katonatisztek, akik itt szolgáltak valaha. S ha egyszer vita támadna Ausztria és Magyarország között s valaki szót emelne a Lajtán túl is a magyarok védelmében, alkalmasint csak ezek volnának.

Azután másfelé kanyarodott el a beszélgetésünk.

Nicolai derűs kedvvel, lelkesen szólott olaszországi életéről. Akkori nehéz sorsát is feledtette vele, a művészetek e klasszikus hazája.

Üg
kölyökl
Ut
gebbi o
vonásá
...
a Várh
rogni é
Hiszen
didergé
értés h
út, bár
Fő
mat. —
Onnét
a hírné
ber! T
mint v
És
Itália
Al
dásba,
len en
M
majd
É
— —
Z
É
fűszer
a ked

Úgy hallgattam, mint a gyermek a mesét. Hiszen
kölyökkorom óta sóvárogtam Itália felé.

Utóbb eljátszott néhány részletet a spinéten, ré-
gebbi operáiból és „A windsori víg nők” utolsó fel-
vonásából.

...Gazdag, szép órák emlékével ballagtam haza
a Várból. És avval a hittel, hogy érdemes nyomo-
rogni és küzködni is, a bennünk élő művészi ideálért.
Hiszen itt van ez a Nicolai is! Évtizedek koplalása s
didergése árán ugyan, de végül mégis eljutott a meg-
értés hegyfokára, ahonnét már sokkal könnyebb az
út, bármily magasra kapaszkodják is.

Föl a fejjel hát, öreg obsitos! — bízattam maga-
mat. — Olaszország, minden művészet érlelő hazája.
Onnét csak kibontakozva, széttágult képességekkel s
a hírnév és siker marsallbotjával térhet vissza az em-
ber! Tehát, ha törik-szakad is, irány: Itália! Inkább,
mint valaha!

És szinte már láttam, hogy a bakonybéli út —
Itália felé kanyarodik.

Akkor még nem tudtam, hogy ebbe a vágyó-
dásba, tervbe és akaratba, beleszól a kifürkészhetet-
len embersors.

Meg az az árva föld, amely nyöszörögve szólítja
majd minden becsületes fiát.

És amelyet úgy nevezünk: Magyarország...

Zimankóval köszöntött ránk a reggel.

Édesanyám gyöngé bort forraltatott, de jól meg-
fűszerezte, hogy melegítsen. És kínált, egyre unszolt
a kedves.

— No még egy kis kolbászt! Még egy falatka szalonnát! Messze van ám Bakonyból nagyon! Lehet az hétmérföldnyire is. Öreg este lesz, mire odaérsz.

— Hát hét mérföld nincs anyókám, csak három és fél. S ha jó útja van a szánnak, déli harangszóra odaérhetünk. Ámbár nem siettetem. Elég, ha sötétedésre ott leszünk.

— És hát van-e valami fegyver nálad? — kérdezte anyókám, aggodalmasan tipródva. — Tudod, ilyenkor farkassal is találkozhat az ember.

— Ejnye, hova gondol, lelkem? Nappal: farkas? Estére meg úgyis odaérünk. Egyébként velem lesz a vadászflintám. Hiszen az apátúr vadászattal is csábít, hívólevelében.

A Barátok-temploma felől, erősödő szánkócsengek, ezüstös hangja közeledett. Kevéssel utóbb, kocsilámpák fénye állott meg az ablakaink előtt.

Fölállottam.

Julis nene kihordotta a málhámat, én meg lehajoltam édesanyám arcához.

— Vigyázz magadra kisfiam! — suttozta, a csókom alatt.

Belebujtam a katonaköpenyembe, meg édesapám öreg bundájába, fejembe nyomtam a csákóm, hónom alá a kardom s kitopogtam a sötét reggelbe. Még eszembe ötlött, milyen képtelen dolog az, hogy katonaruhában kell járnom, mikor már nem vagyok katona és hogy csáköban megyek képeket javítani, dehát: Reguly mester lelke rajta!

Nagybajuszú, öreg bakonyi magyar ült az apátság szánjának bakján. Annyi bundát, takaróírhát rakott rám, hogy alig tudtam megmozdulni alattuk.

— Csak a flintát tessék a kezeügyébe igazéttanyi — dörmögte — mer hogy farkassal azér lehet találkozása az embernek, illenkó. Magam is kapásba kézítem a pistólyt.

Fölkapaszkodott a szánra, fölhajtotta a bundája gallérját, kesztyűs markaiba szedte a szárazakat.

— No, Isten-Urunk, ügyelj ránk! — dörmögte sóhajtvá, elindította lovait, a csengők megzendültek s kihajtottunk a kormos hajnalban, a Fő-térre. Csak a két kocsilámpa vetett, sárga fényt a hóra.

Végigcsönögtünk a Fő-utcán, azután a Veszprémi-úton, majd arról ráfordultunk a Gyimóti-útra. Itt is, ott is disznóvisítás hallatszott, meg szalmatüzek lobogtak az ég felé. Benne voltunk még a disznóölések évszakában.

Akkor kezdett szürkülni Gyimót felől az ég.

Az öreg Hodoska-fogadó istállóiból nyerítés köszöntötte a csengetyűk hangját s a vendéglő kéményeiből kövér füst gomolygott elő. Sokan éjszakázhattak a híres fogadóban.

Azután elhagytuk a Hodoska-malom hóbanálló épületét, jégbefagyott kerekét, átdobogtunk a Bakony-ere hídján s a kisbéri országúton ügetésre serkentette a parádés lovakat a vén kocsis.

Nagyon lassan, nagyon bágyadtan pirult elől a keleti ég alja, de jobbról az Öreghegy felől, fűrgelábú kis szél iramodott alá és kezdte söprögetni a báróci dombok között a ködöt.

Mire Gyimótra értünk, fönt volt már a kelő nap vörös féltallérja, Béb fölött. És egyre tisztább, egyre kékebb arccal nézett le ránk az égbolt.

De jobbkézfelől a Bakony hatalmas tömegét még elfödte a köd.

Nagyszemű, bocskoros, ronggyal körülcsavart láb-szárú, subás, avéttkucsmás kis jobbágy-gyerekek igyekeztek az iskolába Gyimóton. A hóna alatt mindegyiknek néhány apróhasábfa volt. Mert hidegek voltak ám akkoriban az iskolák! A gyerekek hordták hazulról a fát, reggelenként. Hordtuk valamikor magunk is, Pápán, az öcsémmel.

A vanyolai útelágazásnál Bébnak fordult a szán és sebes ügetéssel siklottunk tovább.

— Meghajtom üket picint — fordult hátra a kocsis — mer Franciavágástul úgyis kaptatón hajtunk hazáig!

Csaknem vágtaiban rohantunk Bébig. Ott megint lépésbe csendesítette őket az öreg. Túl a hóbasüppedt falucskán azonban újból nekieredtek.

Prüsszögve szaladtak a jóvérű lovak a hóban az útforduló feszületéig, azután balkézzről elhagytuk Franciavágás-pusztát és délkeletnek tértünk.

Szembefordultunk a Bakonnyal.

Ez a szembefordulás volt életem egyik leg hatalmasabb találkozója: a Dunántúl orgonájával.

Előtte, a hegység alján, egybeolvadt a hó a köddel és e hó- és ködtenger fölött, fenséges nyugalommal emelkedett a kék égbe, a Bakony legbozontosabb orma: a Kőrishegy. Most nem az orgonazúgású, kőris-, bükk-, gyertyán- és juhar-lombos, tavaszi rengeteg s nem is az őszi, morajló oroszlánfej volt ez, hanem a hótól és jégtől csillogó, zuzmorás apó. Balra tőle az öccse: a Kékhegy, jobbra a Gerence-patak mély szakadékán túl a: Somberek s még arrább: a Durrogóstető.

Csaknem két évtizedet töltöttem addig, idegenben, a Lajtán túl. Azóta két- vagy háromízben is megjártam az őszi Bakonyt, hol a zirci, hol meg a bakonybéli papok vadászvendégeként. S vadásztam Zámory Kálmán erdeiben is. De soha így, ilyen szilajon feltörő örömmel nem éreztem, hogy hiába minden, semmiféle más tája a világnak nem lehet az én hazám, csak ez a föld, amelyen őseim örök orgonája zúg! Ez, bizonyosan ez inspirálta, morajló, hatalmas zúgásával, apámat is az orgonaépítésre. Ez vonta vissza őt, mint szülő a gyermekét.

Most, hogy újra láttam a ködtenger fölött, egész kitérülő nagyságában, előbb összeszorult a szívem. Megsajdult bennem valami gyermekbánat, hogy ezt hagytam el valaha? Ettől tudtam elszakadni tizen-nyolc esztendőre? S ezt akartam idehagyni végképpen?

A másik érzés, amely szilaj erővel kerített a hatalmába, feltörő, forró és lelkes öröm volt. Nem éreztem ilyet addig soha. Megjártam én a Schneeberg, a Hohe Wand táját, hányszor, de hányszor? Magasabbak is, sziklásabbak, tehát festőibbek is, mint ez a bükkös, gyertyános, juharos, tölgyes Bakony, mégis ez lüktetett meg gyorsabban a szívemet, ennek a lélekzetét szívom magamba mélyebben, efelé tárom ki akaratlanul is a két karom. Mert ez itt van, ez a mienk, ez — magyar!

Akkor már szél zúgott alá az Öregbakony gerincéről, megcsípte az arcom, fujta, cibálta a barkóm és friss, éles, téli levegőjében megéreztem a vadon üzenetét.

Mínta azt mondotta volna: Gyere csak, gyere,

elveszett fiú! Elvihettek innét az álmok, el is felejt-
hettél, de én visszavártalak! Tudtam, hogy vissza-
térsz, hogy meg kell jönnöd, mert visszahúzza gyer-
mekét az otthoni rög hatalma, ha koldusnak is, ron-
gyosnak is, akár Vargánya Gergelynek hívják, akár
Esterházy Károly grófnak! És megenyhítem sebei-
det, fölemelem a fejedet és megtelítelek reménység-
gel, akarattal, erővel!

Igy zúgott felém a Bakonyerdő.

S én visszaziháltam feléje, hangtalan szavakkal:
Köszöntelek apám, orgonahangú vadon! Alázattal siet,
fehér subád alá a fiad! Köszönöm, hogy befogadsz,
köszönöm, hogy fölemelsz! S bármerre forduljon
utóbb ez az út, én mindig újra visszatérek hozzád!

...Évekkel utóbb, amikor Szepesvéghely fölött,
az Alacsony-Tátra gerincén, Görgey Arturt értem
rajta, amint ugyanilyen megrendült ígézetben állott a
Magas-Tátra felé fordulva: láttam még egyszer a ha-
zai táj képeinek ezt a mindennél erősebb hatalmát.
Pedig Görgeyt nem lehetett a mi mértékünkkel mérni.
Acélember volt, akin nem fogott se fagy, se hévség,
se fáradtság, se szomjúság, se éhség, akiben nem volt
embergyöngeség, se halálfélelem. S még ezt a legkü-
lönb férfit is megrendült gyermekké tudta tenni egy
percre, a szülőföldje roppant körképe.

Mentünk, síklottunk hát, a Kőrishegy nagy kris-
tálytömbje felé. Az út emelkedni kezdett, hogy föl-
kapaszkodjék az Öregbakony lépcsőjére, a koppányi
partra. S már látszott is az erdők alja.

Fújva, prüszkölve értek föl a lovak Bakonykop-
pányba. Ott egyenest a vendéglőbe hajtott az én
nagybajuszú magyarom.

Ra
ból pe
Ki
mialatt
kat vel
pej fej
A
csis tá
bancos
rosoma
A
—
időznek
—
meg a
Bándru
De
lémütk
vendég.
de Szá
velem e
körül j
hetett,
is a ké
—
te vagy
—
magam
—
ügye r
Me
az aszt

Rangos, uri szán állott a színje alatt. Az istálló-ból pedig vidám lónyerítés nyihogott felénk.

Kihámoztam magam a bőrök alól, bundákból s mialatt az apátság lovainak öreg gondo-zója pokróco-kat vetett a lovakra és zabostarisznyát akasztott a két pej fejére, betopogtam a tornádra.

A konyhaajtó félfáját, szalonnázó, libériás ko-csis támogatta. Azazhogy a libériáját éppenúgy gu-bancos suba takarta most rajta, akárcsak az én fuva-rosomat.

A legény megbillentette a tollas kocsissüveg alját.

— Adjon Isten! — dörmögtem vissza. — Kik időznek itt?

— A nagyságos nemes gyulafi Gyulaffy András meg a nagyságos nemes Száraz Imre táblabíró urak, Bándrul.

De akkor már nyílt is az ivószoba ajtaja s be-léműtközött a két, vadászbundás, hódbőrku-csmás vendég. Gyulaffy ismertem valami régi vadászatról, de Szárazzal még nem volt találkozásom. Gyulaffy velem egyidős ember lehetett, Száraz, olyan negyven körül járhatott. De a bajuszára különös gondot visel-hetett, mert hatalmas bajuszkötő lapította meg most is a képét.

— Ihol-e — hőkölt meg Gyulaffy — csak nem te vagy Vilmos?

— De alkalmasint én volnék! — nevettem el magam.

— No, akkor még elmaradunk egy fertályórát, úgyse nagyon akarózik az indulás!

Megismertetett Száraz Imrével s visszaültünk az asztalhoz. Szalonnát, kolbászfélét meg pálinkát

rendeltem az öreg kocsisnak meg magamnak is s persze nyomban arrafordult a szó, hogy mi járatban vagyok. Elmondottam. Erről azután ki kellett térni arra is, hogy kiléptem a hadseregből.

— Há ti, hova? — kérdeztem.

A két magyar megvakarta a fületövét.

— No?

— Pocsék ügyben — morogta végre Gyulaffy.

— Uriszékbe! — köpött egyet Száraz is. — Az embernek lesül a bőr a képiről, hogy ez még mindig megvan!

— Ahelyett — tette hozzá Gyulaffy — hogy minden ember, akár jobbágy, akár nemes, ugyanaz elé a törvényszék elé kerülne. Hogy nem tudják ezeket a szégyelnivaló gazságokat megszüntetni. Aviticitás, jobbágyvilág, meg uriszék . . . tán mán csak Áfrikában meg itt kell pironkodnia miattuk az embernek.

Gyulaffy is, Száraz is, akkoriban már rég a kisenemesek közé szegényedtek. Andrásnak talán négy, emennek meg ahogy kivehettem a szavukból, öt vagy hat portára való jobbágya, tengődött a gazdájával együtt. Liberalisták voltak hát a javából, csak éppen még az általános adózás bevezetése — tehát a nemesi adómentesség eltörlése — körül nem tudtak egészen s fenntartás nélkül odaállani a liberális politika, közeledő diadalszekerének rúdjához.

Egyébiránt most azért mérgelődtek, mert az egyik teveli nemesúrnak, valamelyik jobbággyával támadt pöre s abban kellett fungálniok. Verbőczy törvényei szerint ugyanis ilyenkor — jobbágyról lévén szó — nem a vármegyei törvényszék, vagy azontúl a tábla ítélkezett, hanem az uriszék. Állott pedig ez, az

igazsá
főszol
mes u
képvis
ságtala
szegén
losan,
ráíra
lott a
vadász

A
Méghe
a deré
szerzet

moktu
gyünne
a meg
zúdult
Kossut

az avi
bágya
ha job
megsz
cseléds
a földj
fizetés
don le
Mózi
telkese

igazság nagyobb dicsőségére, a jobbágy gazdájából, a főszolgabíróból, meg néhány kisorsolt, megyebeli nemes úrból. A jobbágy ügyét a vármegyei tiszti fiskus képviselte. Nem állítom, hogy az uriszékek csak igazságtalan verdikteket hoztak. De az bizonyos, hogy szegény Justitia nem egyszer szégyelte el magát halálosan, ha a sorsolás a földesúr legkedvesebb cimboráira esett. Akkor a szegény jobbágy olyan pőréen állott a maga teljes igazságával is, mint a verébfiók a vadászbaglyok karéjában.

A két bándi nemes éppen ilyen járatban volt. Méghozzá olyan ügyben kellett ítélkezniök, amelyben a derék földesúr, a jobbágya menyecskeje körül is szerzett magának néhány rovást.

— Az embernek a gyomra forog az ilyen officiumoktól! — morogtak minduntalan. — Hej, csak gyünne mán az a követküldés! Olyan torkig vannak a megyék panasszal, hogy egy-szálig liberális követek zúdulnak majd az országgyűlésre. S akkor ám: előre, Kossuth Lajos!

— Csak hát az adózás, hogyan lesz? Mert hogy az aviticitást, azaz ösiséget eltöröljük? Éljen! A jobbágyságot eltöröljük? Vivát! Régen kellett volna. De ha jobbágymunka sem léssen, mert hiszen a robot is megszűnik persze s az eddigi nemesnek konvenciócselédséggel meg napszamosokkal kell megműveltetnie a földjeit, honnét fordul pénze napszámra is meg adófizetésre is? Azután meg: ha nincs ösiség és szabadon lehet adni-venni a földet, nem kerül-e idővel a Mózsi kezére a föld? A jobbágyból gazdává lett kistelkesek földje is, meg a régi nemesi fundusok is?

— Ne törjük a fejünket ezen komám — fordí-

tott egyet a szón a bajuszkötős — bízzuk csak ezt Kossuthra! Ha ő azt mondja s ezt hajtja vagy tizenöt éve a cenki gróf is, hogy az aviticitás és a jobbágyság eltörlése meg az adózás bevezetése után egyszerre: felviruland a hon s nyomban gyöngyélet kezdődik, akkor ez nekem elég! Elég, ha ő tudja, apróra a dolgokat.

— Persze, hogy elég! — bólogatott Gyulaffy, a pipáját tömködve és tüzet csiholva. — Nekünk csak annyi a dolgunk, hogy letiporjuk a sok pókhálós maradit. Azért hát ha Kossuth azt mondja valamire, hogy ez kell, nem is firtatok tovább semmit, hanem rákiáltom: vivát!

Delet harangoztak a koppányi toronyban.

Indulnunk kellett. Másfél mérföld nyújtózott még előttünk. S hozzá: mindig fölfelé.

A bándiak Ugodnak, mi meg Bélnak hajtottunk.

Sándor bácsi, az öreg kocsis, most beszédesebb kedvében volt. Kivált, amikor még meg is tetézhette a koppányi pálinkás kupicát, a kulacsombeli szilvóriummal is.

A koppányi kőhídtól délnek fordulva, már a Gerence völgyében kapaszkodtak a lovak.

— Innej maj azér tessék a flintát közelebb húzni — dörmögött hátra — mer lehet tanákozásunk szégyenlegénnyel is, görhesfarkassal is.

— Nono!

— Nem mondom instállom, hogy tanákozásunk, de azér lehet. A méltóságos apátúr is itt szedeti elő a hajdújával meg velem a fegyvert. Itt, Koppány meg Huszárok-elő-pusztá között. De legalábbis Huszárok-előnél. Mer hogy igazába itt ér be az erdőbe az út.

Vagyishát itt kezdődik a Bakony. S vót úgy, hogy es-
cer innét a Somberek aljátúl szorított engem is két
görhesállat, egészen Gerence-pusztáig. Ugyan megiz-
zasztottak. Pejg a hegyükbe durrantottam kétszer is,
a fickóra töltött mordállyal. Édesapám meg öregapám
idejibe pedig, Isten nyugtassa őket, szinte minden
télen akadt farkasveszedelem. Parádéskocsisok vótak
ők is a méltóságos apátságna. Oszt akkó még cudar
világ vót ám erre.

Odanyujtottam az öregnek a dohányzacskómat.
Köszönte, megfönte belőle a makráját, visszaadta a
zacskót s tüzet akart csiholni, a kovás tűzszerszáma-
val. Hanem a szél ellene völt.

— Várjon csak Sándor bácsi — mondtam, elő-
kaparva a gyujtót. — Majd én. Evvel. Azután majd
az én pipámból átkotorhat egy kis tüzet a magáéba is.

Fölhajtottam szél ellen a bunda szélét, végigser-
centtettem a Römer-gyujtót a gyujtópapirján s rágyuj-
tottam. Persze jónéhányat kellett szívnom, hogy men-
nél mélyebbre harapózzék le a tűz, a pipa dohányába.

Nézte az öreg, figyelő szemmel.

— Hallottam mán hírit az efajta gyujtófának —
mondotta — de látni még nem láttam. Aszongyák
Pápán is árujják mán a bótokban.

— Árulják hát.

— Csak tart tüle az ember. Merhogy aszongyák,
ókor magátul is csihol. Oszt likraégetheti az ember
zsebgýit.

— Ez már nem olyan. Volt olyan is. De ettől
már nem kell félni. Magának is adom. Mire elfogy,
megjön hozzá a bizodalma is.

Köszönte az öreg s rettentő vigyázattal tette el.

Jobbkézről néhány istállóépület bukkant ki az erdő aljából.

— Huszárokelő! — mutatott rájuk az ostorával Sándor bácsi.

— Tudom öreg, jártam már erre — bólogattam.

— De azér nem igaz ám — folytatta — hogy amiatt hínák Huszárokelő-pusztának, merhogy a farancia háború idejibe, itt táboroztak vóna a János főherceg huszárai. Az igasság az, hogy Franciavágás csakugyan azér Faranciavágás, mer ott levágtak a magyarok vagy harminc faranciját. De Huszárokelőrül csak úgy mongyák a huszárokat. Hanem az úgy vót teccik tunnyi, hogy régente nagyon elszaporottak a szegénylegények. Emiatt oszt mindig fegyveres hajduk késérték az apátság kocsijait. No, hát ahányszor Szent Mártonbul vagy Pápáról gyüvet ideértek az erdő alá az utazó uraságok, kiadták az ordret, hogy: Huszárok elő! Vagyis hogy innej a fegyveres eskort nyargalt elől. Ettül lett ez a pusztá Huszárokelő-pusztá.

Most már bentjártunk a Gerence egyre szűkülő völgyében. Balkéz felől vastag jégpáncél alatt zúgott alá a Gerence. Egy-egy helyen, ahol kövekről zuhan alá egyik-másik ere, a sziklákon fantasztikus jégcsapok és szövevényes jégkarok tömkelege hökkentette meg az embert.

A napfény nem ért le ide a völgybe. Sugarai csak a völgy két oldalán, egyre magasabbra emelkedő hegyek vállait árasztották el, meleg fénnnyel. Fönt az ég, hideg, türkizkék üvegburaként borult a világra, alatta a tetők fényben szikrázó és csillogó erdei, még mélyebbre a kék árnyékba merült völgy, meredek

partjai;
ágya,

So
nyáron
szor té
ködben
sütötte
még so

Ha
művész
Istener
tudnán
táru
képe:
közé l

F
meg a
hullott

Sá
kodom
gatott.

C
meg ü
F

lovak
között

E

dászös
időre
folyás
pusztá

F

partjai; itt lent pedig a Gerence jégpáncélos szikla-
ágya, bűvölt szótlán ígézetbe.

Sokszor megjártam már ezt az utat. Tavasszal is,
nyáron is, de legtöbbször ősszel meg télen. De ahány-
szor télen vetődtem erre, borult ég alatt vagy éppen
ködben mentem rajta végig. Így, kék ég alatt, nap-
sütötte havas ormok alján, hideg, lilakék árnyékban,
még soha!

Ha volt hát bennem valaha piktor-tehetség vagy
művész-ösztön, az most mind megbuzdult. Én édes
Istenem — ámuldoztam áradó lélekkel — ha meg
tudnám ezt festeni, így, ahogy most fölém és elém
tárul az érintetlen természetnek ez a nyers és tiszta
képe: akkor evvel az egy festménnyel a legnagyobbak
közé lendülnék.

Fönt a magasban, illanó mókusok zörrentették
meg a havas ágakat s a lehulló hó, fehér fátyolként
hullott alá a mélybe.

Sándor bácsi megláthatta rajtam, hogy álmél-
kodom, vagy nyitott szemekkel álmodom, mert elhall-
gatott.

Csak a lovak csengőjének ezüstös hangja törte
meg ütemes zenéjével ezt a csöndet.

Fújva, prüszkölve kapaszkodtak a párátfújó
lovak a Somberek és Kőrishegy havas rengetegei
között.

Elhúztunk az Odvaskő-barlanghoz felvezető va-
dászösvény torkolata előtt s azután megállottunk kis-
időre a Vörös János-sédje meg a Gerence-patak össze-
folyásánál, a Táborhegy alján árválkodó Gerence-
pusztán.

Fujtató horpasszal állottak a lovak a szán előtt.

A majorházakból kíváncsi asszony- meg gyerekfejek leselkedtek s a közeli erdősház mögötti útkanyarodóból, akkor bukkantak föl, a bakonybéli iskolából hazafelé tartó, gerencepusztai iskolásgyerekek. Zsi-bongva jöttek hegyes kucsmájukban, kopott birka-subájukban, rongyokkal körülcsavart bocskorukban. Könyvük persze nem volt, csak palatáblájuk. De a nagyobbacska fiúk vállán ott volt a bakonyiak el-maradhatatlan szerszáma és fegyvere: a baloska. Mert baloska nélkül a gyerekhad se járhatott a Bakony-ban, hiszen abban az időben csakugyan összeakad-hatott az ember farkassal is, tán medvével is.

Amíg a lovak kifújták magukat, Sándor bácsi köhintgetve, krárogva pislogott rám. Végre meg-szólalt:

— Megkövetem a főhannagy urat... mivel a főhannagy úrnak pápainak teccik lenni... ha izé... instállom...

— No, csak ki vele! — biztattam a nagyokat nyelő magyart.

— Merhogy nekem is van nyóc kis családom. Oszt a Miska, azazhogy a harmadik, mán tizenhét esztendő. Oszt takácsmesterségre vóna kedve, mivel-hogy picinykora óta egyre a szövőráma körül tén-fereg. Teccik tunni: gyöngécske vót születése óta. Oszt akkó még ét az öreganya, Isten nyugosztajja. Az váltig fonással, szövással foglalatostkodott. Hát a gyerek maga is rákapott. Utóbb mán színes fonállal is keverte a fejér lent. Mivelhogy mind csak ezzel szöszmötült, erőst beletanult s most ollan cifraszötte-sek kerünek ki a keze alul, hogy megcsodájják.

— Lám csak! Örülhetnek nekil!

— Hajaj! — sóhajtott az öreg. — Csakhogy itt kezdődik a baj.

— Baj? — csodálkoztam.

— Az, instállo. Merhogy a gyerek, takács-mesterségre kívánczik.

— Hát aztán? Így van ez rendjén! Kinek mire van tehetsége, az legyen. Csak nem akarják útját állani?

— Dehogyis, könyörgöm, dehogyis! — ingatta meg a fejét keservesen, a vén kocsis. — 'szen mink váltig azon vónánk. Csakhogy a takács-céh se Pápán, se Veszprémbe nem vállalja. Nem veszik föl inasnak a takácsok sehun.

— Nem veszik?

— Asszonygák: úgys sok a takács. Hogy egyre nehezebb a soruk. Hogy mind kevesebb a kereset. Merhogy a maguktuljáró szövőszervezetek portékája ócsóbb, oszt a kétkezi takácsmunka nem kel a bótokba.

Egy pillanatra megrezzent előttem a világ. Elsuhant előttem, Jóska gép-rajongása, meg Reguly Gáspár gépely-elmélete. Ó, hát a gép, a holnap világ-megváltó csodája: nem csupán áldás? Hozhat az — ártalmat is?

Az öreg kocsis tétovázó szemeire, ráncos arcára esett a tekintetem. Észrevettem, hogy megint visszatért az egész figyelmem, hát folytatta a mondani-valóját:

— Ne tesszen megharagunni, de mán úgy vagyok instállo, hogy mindenkinek előhozom ezt a gondunkat. Tán a főhannagy úr, mivelhogy pápai... osztán úgy lehet: ösmeretsége van a pápai céhbeliekkel...

— Értem — bólintottam. — Magam ugyan nem sokat tehetek, de szólok majd néhány pápai úrnak, akikre hallgatnak a céhek.

— Aj, ha megtenné a főhannagy úr! — csillant föl Sándor bácsi szemében a reménység. — A jó Isten is megálgya érte.

— Megpróbálom öreg, megpróbálom! — bíztattam.

— Megköszönöm, nagyon megköszönöm.

Az iskolások odaértek hozzánk. Nagy, kerek szemekkel bámultak ránk és kórusban köszöntek:

— Diii-csér-tessék a Jézus Krisztus!

— Mindörökké, emberké!

A baloskás kis suhancok úgy vették körül a köztünk topogó négy-öt apró leánykát, mint az uraságkísérő hajdúk. És életemben először jutott eszembe az a gondolat, vajjon ezek a kis magyarok áldani fogják-e valaha, vagy átkozni az életátalakító gép dalát?

Sándor bácsi elindította a lovakat, nehogy megfázzanak.

A két jóvérű állat nekifeszült a hámnak, a szán megzökkent és a csengők megkezdték, ütemes zenéjüket.

Az erdősház előtt vagy öt kutya rohant ki az útra s ugatva, csaholva követte egyideig a szánt. Azután elmaradtak.

Olyan háromfertály mérföld volt még előttünk Bélig. Innét végig a Gerence jobbpartján húzódott az út.

A völgy még szorosabbra szűkült.

Elhaladtunk az Éleshegy meredek lejtője alatt, azután a gerencevölgyi kis malom mellett.

Má
tunk.
megláto
de az o
Mé
Üg
hér hó
nyér t
fölfelé
sában.
Ez
völgyig
nyargó
késbar
nem le
néztük
poshor
M
ről a
figyelt.
S
erdősz
É
A
Pi
dában
felé. M
meséb
mellet
a Piro
Csakh
lányna

Már a Tönkölös és a Táborhegy között siklotunk. Fölnéztem a Tönkölös előkúpjára, hogy talán meglátom rajta a Podmaniczky-vár mohos romjait, de az erdő eltakarta őket.

Még egy forduló és: kitárult a bakonybéli katlan.

Úgy állott az apátság és a falu a napsütötte fehér hóban, mintha gyöngéd, puhára bélelt, óriási tenyér tartotta volna. A kéményekből kéken szállott fölfelé a füst és eloszlott az égbolt mélykék ragyogásában.

Ez a kép tartott fogva, amikor a Tönkölös-hegy völgyig húzó erdejének szélén, a község felé kanyargó gyalogcsapás mentén, valami vágató, szürkésbarna, farkasforma állatra lettem figyelmes. Ha nem lett volna olyan zömök, feltétlenül farkasnak néztük volna. Hanem ahhoz nem volt elég sovány, laposhorpaszú. S az ügetése sem volt elég lompos.

Mikor meglátott bennünket, lefutott az erdőszélről a bozótos, útmenti partra s egy pillanatig ránkfigyelt.

S ugyanakkor már ki is bukkant a fák között, az erdőszéli ösvény haván, a gazdája.

És egyszerre káprázatom támadt.

A „Pirossapkás Kislány“ meséjének káprázata.

Piros, kötött sapkában, testhez-szabott sötét bundában, karcsú leányalak sietett az úton Bakonybél felé. Még a kosárka is ott volt a balkarján. Akár a mesében. És ahogy a kutya most odafutott hozzá és mellette kullogott tovább: szakasztott olyan volt, mint a Piroška mellett lépegető farkas. Akár a mesében. Csakhát az az egy nem illet a mesébe, hogy ennek a lánynak a vállán vadászflinta lógott. Igaz, ezt csupán

olyankor lehetett látni, ha a fejét előrehajtotta néha. Egyébként a feje eltakarta a balvállá mögött, fél-arasznyira meredő, fegyver csövét.

Vagy harminc lépéssel alatta húzódott az út. Az arcát nem tudtam hát pontosan kivenni. Csak a karcsú, könnyen-lépő, rugalmasjárású, siető alakját. De erről csak úgy sugárzott az ifjúság, bátorság, hetykeség és derű. Maga volt az ifjúság és a harmónia. Szinte suhant a havon.

Elámulva meredtem minden mozdulatára.

A tavasz suhant át a téli erdőn.

Igen: a mese! A „Piroska és a farkas“ meséje. Azazhogy: a tavasz suhanása! Ó, be szép, ez a frissenmozgó, karcsú leányalak, az ezüstös, szikrázó erdőben! S milyen meleg szín, ebben a kristályos ragyogásban, az a piros sapka a fején!

Most havas bozótsor mögé kanyarodhatott előtte az ösvény. Mert egyszerre nem láttam belőle mást, csak a vállát, a fejét, meg a piros sapkáját. És ennek a piros pamutsapkának bojtos csücskét, most bolondos szél lengette előre.

Nagyot lükkent a szívem. Valami furcsa varázsló játszhatott velem.

Mert új káprázatom támadt!

Hiszen ez már nem a régi gyermekmese alakja! Ez... ez a Jóskáék álomképe! A frigiai sapkás kislány! A szabadság gondolat szimbóluma! A hármásige kiáltója! A: „Szabadság! Egyenlőség! Testvériség!“ harsonása. A rohanóléptű, liberális ifjúság, ígéző bálványképe. A világdöntő forradalom leányalakja. A képbeformált: Marseillaise...

Bolondság! Bolondság!

A jakobinus-sapkájú leány: csak szimbólum. A francia forradalom valamelyik festőművészenek képezetéből pattant ki. Nem élő alak hát!

De ez mégsem lehet pusztá vízió! Hiszen az a lány ott suhan a havas bozót mögött. Még a kutyája örvendező csaholását is hallom. S ha a szemem káprázatot is látna, az nem lehet, hogy a füleket is megbabonázták volna!

S lám: most végére ért a bozótnak és megint a gyerekmese képévé vált. A farkassal siető Piroskáva. Csakhogy ez a farkas: nagy, szelíd, bozontosbundájú eb. Látomásnak hát nem látomás, az bizonyos!

... Egyideig együttthaladtunk. Piroska fönt a par-ton, az erdőszélen, mi meg lent az úton.

Azután elhagytuk a Gerencét is, meg balkézről a mesebeli lányt is.

Fölfelé kapaszkodott az út a községbe. Most már hasztalan csavargattam hátrafelé a nyakam: nem lát-tam többé. Bozótok takarták el mögöttünk.

Akkor kérdeztem meg Sándor bácsit, hogy látta-e azt a kutyás lányt.

— Honne láttam vóna instállom?

— Aztán ki az?

— Az? A Viczayné tekintetes asszony, kisasszony-huga. Különben nem idevalósi. Csóti vagy kishéri, nem is tudom igazában.

— Kishéri nem lehet. Ott magam is ismerős va-gyok. Sokat megfordultam ott, mert a nagybátyám a béri tisztartó. Ott senkinek sincs ilyenféle lánya.

— Hát akkor tán: csóti. Vagy tapolcai. Igen szí-ves kisasszonyka, különben. Kivált a gyerekeket sze-reti.

Elsiklottunk a temető mellett, majd jobbról a major és az istállók fölött.

Végül megállt a csengetyűs szán az apátság előtt.

Az ódon folyosón, a clausura felől, kitért karral jött felém, melegszívű mentorom, az akkori idők egyik legnemesebb főpapja: Sárkány Miklós, bakonybéli apát.

— Laudetur Jesus Christus! — köszöntem, a gyűrűje fölé hajolva.

— In aeternum, öcsémuram — örvendezett az öszülőhalántékú, megkapóan érdekesfejű apátúr. — Hívtam, vártam amice, eljött, köszönöm! Isten hozta!

És úgy ölelt át, igaz szeretettel, mintha az édes-öccse lettem volna...

Az
lami sz
Az
galmas
met m
meg e
képei.
Oly
niát, sz
Sár
Filperg
tára. P
sági ad
Pater E
Flóris
laha ta
Nyuli
mint sp
Asztrik.
Ba
zójének
venhat

X.

Azokra a hetekre úgy gondolok vissza, mint valami szép, csak egyszer megálmodott, álmra.

Azoknak a heteknek mélységes élményei, nyugalmas munkája, tiszta örömei, meg az egész élelemet megfordító találkozása, olyan épen maradtak meg emlékezetemben, akár a gyerekkor ragyogó képei.

Olyan emberek vettek körül, akik csak harmóniát, szívességet és jóságot ismertek.

Sárkány apát maga volt az építő lendület. Pater Filperger Rudolf, a perjel: a bölcsesség eleven könyvtára. Pater Reginald alperjel, az ezergondú, gazdasági adminisztrátor és házgondnok: a mosolygó derű. Pater Fidél, egész nevén Beély Fidél pedig: Rómer Flóris mellett a legnagyobb tudású bencés, akivel valaha találkoztam. Rajtuk kívül még az öreg pater Nyuli Vilmos működött akkortájt a monostorban, mint spirituális s végül a fáradhatatlan pater Borbély Asztrik. Ez a plébános teendőit látta el.

Bakonybélben volt akkor a bencések tanárképzőjének, harmadik évfolyama. Ez, ezernyolcszáznegyvenhat februárjában, mindössze három növendékből

állott. Lelkes, ragyogószemű s mindig-vidám ifjak voltak. S mivel életem e legnyugalmasabb heteihez kapcsolódik az emlékük, sohasem felejttem el a nevüket: Apa Jenő, Sebők Árkád és Winterkorn Sándor.

Ha valaki úgy képzei el a kolostorok életét, hogy az pusztán a komorság, a mea culpa, a töprengő elmélkedés és a halálgondolat világa, az éppen olyan tévedés áldozata, mint az, akit a szerzetesélet eszemiszom meséjével traktáltak.

Az excitatorium vagyis a kolostor ébresztőórája, valóban kérlelhetetlen pontossággal tagolta a napokat és órákat, régi időktől meghatározott, életszakaszokra. S ezek egy patinás érc-regula keretei voltak, amelyeket soha senki meg nem szegett. De a rendtartásnak ezek a szakaszai tele voltak értelemmel, mély tartalommal. S nem hiszem, hogy volna életrend és foglalkozás, amely arányosabb harmóniával osztaná be a napot, az imádság, munka, elmélkedés és pihenés szakaszaira, mint a szerzetes-rendek regulája. Lehet, hogy ez a regula és rendtartás kemény és szigorú, de hogy rugalmas egészségben tartja a lelket s hogy az ilyen lélek több és nagyobb munkát tud elvégezni mint másoké, hogy a kultúrája nemcsak hitben és morálban, hanem alkotásban, gondolkozóképességben is mélyebbé és szélesebbkörűvé tud fejlődni, mint másoké: az bizonyos. S ebből ered a monostorok világának belső derűje. A biztos fundamentumokon álló, kiegyensúlyozott lélek mosolygó nyugalma. És ez a legtöbb, amit ember elérhet. A harmónia.

Nem állítom, hogy minden szerzetes elér idáig. Emberek ők is. S ahány ember van a földön, az mind megannyi, más-más rezgésre hangolt hangszer. De

ha van
tudja ha
amely le
eléréséhe
mény, c
szerzetes

Bak
sőbb is,
szakadta
erdők v
lostorfa
tem az
közé hu
lettek, k
zsolozsr
megcsití
meggyó
szanézel
riasztó
összetör
újra az
lett a s
mert tu
összezü
toraihoz
emelte
erőssé t

...
megism
jártam
is. De
szomszé

ha van olyan hangvilla, amelyhez a legtöbb lélek oda tudja hangolni a maga húrjait, ha van rendszer, amely legalább normákat tud adni a földi harmónia eléréséhez, úgy ez a hangvilla az excitatorium kemény, de tiszta zengése s ez a rendszer, a dolgozó szerzetesrendek regulája.

Bakonybéli heteim alatt új ember lettem. S később is, amikor a szabadságharc bukása után rám szakadtak a sötét esztendők s hajszoltan, sebzetten, erdők vadjaként, Bakonybél, Zirc, vagy Tihany kolostorfalai közé menekedhettem: megállott körülöttem az idő s a biztonság és nyugalom ölelő karjai közé hullottam. Ezek a falak oltalmazó várbástyák lettek, kopott kapuküszöbjeik felvonóhíddá váltak, a zsolozsmák halk zúgása gyógyító patakká, amely megcsitította forró homlokomat és meghűsítette, meggyógyította, tüzelő sebeimet. Ahányszor hát visszaneéztek azokra a nyugtalan, majd lángoló s végül riasztóan sötét esztendőkre, amelyekben csaknem összetört Szent István ősi birodalma, mindig újra és újra azt kell mondanom: bármily hányatott élet is lett a sorsom, szerencsés ember voltam. Szerencsés, mert tudtam az utat a Bakony sűrűjébe s elvihettem összezúzott, ziháló magamat, a lélek legnagyobb doktoraihoz: Bakonybélbe, Tihanyba, Zircre. És ott föl-emeltek: szeretettel, meggyógyítottak: reménységgel s erőssé tettek: hittel.

...Sárkány apát még megérkezésem délutánján megismertetett szelíd kis birodalmával. Nem először jártam itt, megfordultam a béli monostorban máskor is. De akkor rendszerint csak hálóvendég voltam, szomszédos bakonyi urak vadásztársa. Most másról

volt szó. Munkát vártak tőlem. S ezt többre tartottam ezer vaddisznó-lesnél, szarvasbögésnél vagy téli hajásnál.

Sárkány Miklóst néhány hónappal annakelőtte neveztek ki, a Szent Móricról és vértanútársairól elnevezett, bakonybéli apátság apátjává. Megjött ehhez már a király hozzájárulása is. Csak még az ünnepi installációja volt hátra. Ezt húsvét utánra, Szent György havának harmadik harmadára tervezték.

De Sárkány már az ősz óta Bakonybélben volt s pihenést nem ismerő lelkessége, minden energiájával nyomban belekapcsolódott az újjáteremtés munkájába. Guzmics apát óta éveken át nem volt igazi gazdája és édesapja, Szent Gellért néhai örökének. Adminisztrátorok igazgatták az apátság ügyeit. A törökdúlta, martalócpusztította ősi monostort ugyan föl-fölépíttették Sárkány régebbi elődei, de a szétszaggatott gazdaság sohse olvadt újból egybe s a legutóbbi tűzvész nyomai is ott voltak még mindenütt. Szent Gellért fölnevelte hajdan az anyátlan szarvasborjút s kigyógyította sebeiből a bakonyi rengeteg, küszöbre-roskadt farkasát, de Gellért szétrombolt, elárvult örökét sokszor nem gondozta senki, sőt későbbi századok farkasai maguk estek neki, a védtelen hajlék reme-téinek.

Sárkány Miklós erős keze, minden ponton megállította a pusztulást s lobogó tettvágya már az építéshez is hozzáfogott.

— Meg kell támasztani az apátság minden iskola-épületét — mondotta — s azután bővítünk, építünk, fejlesztünk. Embereket, új magyarokat akarok építeni a kis jobbágy-gyerekekből, hogy mihelyt rájukvirrad

a szab
nemes
hozzál
is. Min
minden
De mer
egy-egy
fognun
másodr
a pótlá
is anny
mellett

Sol
szót, m
nyiféle
nevelés
lésnél,
szót h
imádság
és tart
gója Sz
mánnak
mánya
közül p
lényege

Az
volt. A
peinek

—
uram!
És
A S

a szabadság: ne párialelkek köszöntsék, hanem egy nemes nemzet új és erős fia! Már hozzáálltam. És hozzáálltam az apátság plébániáinak megújításához is. Minket tatár dúlt, török pusztított, elmaradtunk mindenben. Nem bűnünk, csak szerencsétlenségünk. De mert elmaradtunk, nincs időnk arra, hogy csak egy-egy romnak menjünk neki. Mindenhez hozzá kell fognunk. A fontosabb kérdés ugyan előbbrevaló a másodrendűnél, de azért a másod- és tizedrendűnek a pótlásán, kiépítésén is dolgoznunk kell. Legalább is annyit, amennyit az előbbrevalón való munkánk mellett megtehetünk!

Sohase hallottam embertől annyszor az építés szót, mint Sárkány apáttól. És sohase hallottam anynyiféle vonatkozásban, mint tőle. Sárkány az embernevelésnél, ismeretközlésnél, gyógyításnál, lélekművelésnél, kultúraemelésnél, mindig és mindenütt ezt a szót használta. Értelmének s alkotólendületének, imádságának és életértelmezésének ez volt a célja és tartalma. Az építés. S azért volt hódolója és rajongója Szent Istvánnak, Szent Gellértnek, Könyves Kálmánnak, Nagy Lajosnak, Mátyás királynak, Pázmánynak, a költő Zrinyinek, Bessenyeinek, kortársai közül pedig Széchenyinek: mert ezek, szellemük leglényegesebb alapjában, építők voltak.

Az én dolgom is helyreállítás, tehát építőmunka volt. A tűzvésztől szenvedett templom és kolostor képeinek kijavítása, helyreállítása, restaurálása.

— Főként a Dorfmeister-képre ügyeljen öcsém-uram! — hajtogatta újból és újból.

És a legelső utunk ehhez a képhez vezetett.

A Szent Családot ábrázolta, Dorfmeister egyszerű

s kedves előadásában. A tűzvész és az oltáshoz használt víz négy helyen is, szomorú pusztításokat végzett rajta. Pörkölődései s átnedvesedései, szerencsére olyanok voltak, hogy az eredeti körvonalak és színek eltalálása, magától adódott.

Azután körüljártuk a templomot. A nemrég újjáépített templom, bizony még nyers és dísztelen volt.

— Egyszer, majd később — mondotta Sárkány Miklós — szeretnék két nagyméretű mennyezet-freskót festetni. Fájdalom, erre most nincs idő s ami még súlyosabb: pénzünk sincs. Egyelőre hát csak arról lehet szó, hogy a szentély előtt, grisaille-technikában két jelenetet örökítsünk meg. Balról: a gyermek Imre királyfit oktató Gellért alakját, jobbról pedig: a farkasgyógyító Szent Gellértet. Mindkettőt nagy oválisban. Ehhez kérem öcsémuram művészetét.

— Boldog leszek, ha szolgálhatok vele. Hiszen igazában nem is tudom, hogyan köszönjem meg ezt a bizalmat. Azt hiszem, ismeretlen piktort még nem ért ekkora megtiszteltetés. De persze gondoskodnunk kell a festéshez szükséges állványozásról is. S be kell majd mennem Veszprémbe, a falfestéshez való festékeporokért, meg nagyecsetekért. Mert Pápáról aligha kaphatnék errevalót.

— Csak szóljon öcsémuram s nyomban befogatok.

— Élek majd engedelmével reverendissime. Előbb azonban kartonra vetem a két grisaille-kompozíció vázlatát. S ha nem tetszene, tessék csak nyugodtan kitenni a szűrömet. Hiszen ilyen... ilyen megbízatást meg sem érdelek. Semmivel sem bizonyítottam még be, hogy rászolgáltam.

— Ezt hagyjuk — folytatta Sárkány legyintve

— elég,
ném,
tésén ki
rálná.

boldoga

kaanya
bizalom
dasági

Por
képet is
műve v
Ezerhét
alkotása
pét Ste
falakon
ságos S
tani, ki
lései el
nyoztak
tónusai
lett vol

közepéi

szolgál,
szóba
nagy-na
Ne
és jósa

— elég, hogy én ismerem az erejét. Egyébként szeretném, ha ápril közepéig, a két grisaille-ovális elkészítésén kívül, valamennyi megsérült képünket is restaurálná.

— Parancsára, illustrissime — hajoltam meg boldogan.

— Az állványozáshoz szükséges gerenda- és deszkaanyag előteremtése ügyében pedig forduljon teljes bizalommal páter Filperger Rudolphhoz, ő most a gazdasági kormányzónk is.

Pontosan szemügyrevettem a szóbanforgó többi képet is. A Mária-kép, valami Ignác nevű pápai festő műve volt. Vezetéknevét már nem lehetett kibetűzni. Ezerhétszázötvenkilencben festette. Ugyancsak az ő alkotása volt a főoltár két képe is. Szent Benedek képét Stern János, győri művész festette, a templomfalakon függő, keresztrefeszített Krisztus és a Boldogságos Szűz képeiről azonban nem tudtam megállapítani, kinek vagy kiknek az alkotásai. A képek sérülései elég nagyok voltak, de olyan részek nem hiányoztak róluk, amelyek miatt akár rajzuk, akár színtónusaik hiányának pótlása, leküzghetetlenül nehéz lett volna.

— Készen tud lenni ezekkel a munkákkal, ápril közepéig? — kérdezte Sárkány apát.

— Ó, előbb is! — hajtottam meg magam.

— Sietnie nem szabad, öcsémuram! Örömünkre szolgál, ha vendégül láthatjuk. És, ne haragudjék, ha szóba hozom: kétszáz forint honoráriummal, meg nagy-nagy hálával köszönöm meg készségét.

Nem tudtam, hogyan köszönjem meg bizalmát és jóságát. Ez sokkal több volt, ezért a munkáért,

mint amennyire álmaimban is számíthattam volna. Főhadnagyi havi-zsoldom harmincöt forint volt. Most meg nem egészen kéthónapi munkáért kétszázat kínálnak? Hiszen elvégeztem volna én ezt ingyen is. Pusztán azért a biztató bizalomért, amelyet belém vetettek.

Szinte szédültem a boldogságtól.

S ebben az újjongó szédületben, valósággal tá-molyogtam, amikor az apát után kiléptem a templomból.

Nagyszívű mentorom, most a kolostorkertet mutatta meg.

Hóban állottak az évszázados fák. Vastag ágakjaikon olyan vigyázva tartották a hóprémet, mintha hó helyett, galambcsapat gubbasztott volna rajtuk.

— A rózsáink alusznak — mondotta halkan az apátúr. — Magunk takartuk be őket az ősszel pater Rudolf-fal, pater Fidéllel és a növendékekkel. Nem bízhattam fizetett kézre. A rózsának éreznie kell az áldozatos szeretetet, mikor elaltatják. Akkor mosolyogva ébred tavasszal.

Megindultan hallgattam ezeket a szavakat. S valami áhítatos meleg érzés gomolygott föl bennem. És elcsodálkoztam. Ebben a papiruhás emberben, aki itt mellettem áll s akinek katonás alakja inkább illene valami régi, keresztesvitéz páncéljába, sisakjába: ilyen csipkefinom, poétikus, lány érzések is laknak? S még sokkal nagyobbra nőtt előttem az alakja, mint amekkorá eddig volt.

Körüljártuk a kertet.

— Itt a kerti-házban lesz a szállása, amice! — mutatott rá a kertbenálló épületre Sárkány Miklós. —

Akár itt
is van.

a három
kat, a

A
fenyves
húzódot

Az
jobbra.

Ko
lánccsö

Vis

—

— Nem

sem ké

fekszik,

is függ

mi szár

—

—

—

a kolo

bármifé

dissimu

vehesse

lennék.

—

biztosít

Tegye

Mo

—

Akár itt is festhet. A nagyteremben különben billiárd is van. Magam nem tudok hozzá, de pater Fidél meg a három növendék, szívesen taszigálja a csontlabdákat, a recreatiós órákban.

A kert lejtőjén haladtunk lefelé. Fényes-zöld fenyves állott ott a hóban. Mögötte már a kertfal húzódott, a Gerence partján.

Azután továbblépkedtünk a fenyves mentén, jobbra. A major felé.

Korán sötétedő, téli délután volt. Az istállóból lánccsörgés, borjúbögés és lőnyerítés hangzott felénk.

Visszafelé sétáltunk.

— Kezdődik az esti imánk — mondotta Sárkány.
— Nem foglalom le hát tovább az idejét. S egyébként sem kell ám hozzánk alkalmazkodnia. Akkor kel, fekszik, jön, megy, amikor akar. Még a mensánktól is függetlenítheti magát, öcsém. A regulánk csak a mi számunkra regula. A vendégeinket nem köti.

— Szabad valamit kérnem, illustrissime?

— Tessék!

— Szeretném, ha kicsit úgy élhetnék, mint ahogy a kolostor lakói élnek. Rosszul esnék, ha miattam bármiféle kivételt tennének. Engedje meg, reverendissimus, hogy, ha a dolgom miatt megtehetem, résztvehessek az életükben. Mintha csak conversus frater lennék.

— Tessék! Hiszen a szabadság, amelyet az előbb biztosítottam öcsémuramnak, módot ad mindenhez. Tegye azt, ami jólesik!

Meghajtottam magam.

— Más kérésem nincs.

A kolostorkapú táján megszólalt a házicsengetyű.

Az oratóriumba hívta a ház népét

Az imateremből be lehetett látni a templomba.

Ott mély sötétség borongott, csak az örökmécs rubintvörös fénypontja piroslott a homályban.

Megragadó, komoly hangulat volt abban, ahogy valamennyien: apát, perjel s a többi előjárók, a három fiatal clericussal együtt, valóban: testvéri rendben, elmondották a Matutinum és Laudes zengő, latin sorait. Most nem tudósok és tudósnövendékek voltak, hanem papok, Isten alázatos szolgálói.

A feszület mellett és a két falitartóban égő gyertyák, csak gyéren világították meg a bolthajtásos oratóriumot, de még ebben a félhomályban is ki tudtam venni az arcokon tükröződő, mély áhítatot.

Sárkány Miklós erősállú hadvezér-arca, pater Rudolf lágyvonású, kerek képe, pater Reginald aszketá-arcéle, pater Beély Fidél sápadt tudós-profilja, pater Nyuli Vilmos őszhajú, szelid feje és pater Borbély Asztrik plébános, barázdákkal szántott arca, most ugyanazt a kifejezést öltötte föl. Csak a katonák arca tud olyan egyforma lenni, a hívás legkomolyabb óráiban — mikor a szolgálat egész odaadást kíván — mint ezeké a térdelő szerzeteseké volt. S megéreztem, hogy ez a szolgálat és hívás éppen olyan komoly és kemény, mint a katonáé, akit a legteljesebb szolgálatra hív a trombitászó. És ugyanezt a sejtelmes, odaadó, szolgálatvállaló készséget mutatta, a három ifjú arca is.

A monostor lakóinak a reggel, délben és este megcsendülő csengetyűhang volt a trombitászó. Ilyenkor megszűnt a külön emberéletük s összefogta, egy-

glédába állította őket az istenszolgálat holtigkötelező parancsa és zengett, zengett az ajkukról, hangosan, hitvallásszerűen, a patinás, latin ima.

Azután végetért a zsoltosma s némán, egymás után vonultak az ajtó felé. Elöl: a vezérarcú apát, azután Filperger Rudolf perjel, Spilák Regináld alperjel, gazdasági kormányzó és házprovisor, Beély Fidél könyvtárőr, Nyuli Vilmos spiritualis, Borbély Asztrik plébános. Végül a három növendék: Apa Jenő, Sebők Árkád és Winterkorn Sándor...

Magam egy hátsó imazsámolyról állottam föl.

Sárkány apát megállott az ajtónál s felém intett. S nem nyugodott addig, amíg előtte nem léptem ki az ajtón.

— A vendég: vendég! — mondotta utóbb, kint a folyosón. — Öt illeti itt minden szeretet.

És ugyanilyen elháríthatatlan, szíves erőszakkal ültettek a refectoriumban is az asztalfőre, hogy elfogyasszuk a vacsorát.

Az első fogást némaságban költöttük el, mert szokás volt, hogy ezalatt valamelyik növendék felolvasott egy-egy rövid részletet a Szentírásból, vagy Kempis Tamás: „Krisztus követése“ című munkájából, avagy a szentek életéből. Ezt nevezték lectio mensae-nek.

Utána odaült az olvasó clericus is az asztalhoz s rövid hallgatás után, az apát valamely kérdésével, vagy megjegyzésével, megindult a beszélgetés.

Az első estén, a lectio mensae után nyomban felállott az apátúr:

— Évszázados hagyományunk — mondotta — hogy a Bakonybélbe betoppanó vendéget, a szeretet poharával köszöntsük. A vendég itt több, mint felebarát.

Testvér. S a testvérek között is az első és legkedvesebb. Vilmos öcsémuram munkára jött közénk. Amit mások imával, dallal vagy zengő citerával mívelnek, azt teszi majd ő az ecsetjével. Isten nagyságát magasztalja. Ehhez kívánjuk az Úr áldását s köszöntsük őt a *potulum caritatis*-szal!

Erre valamennyien felállottak, odajöttek hozzám, megöleltek, összecsendítették velem a poharaikat s megittuk a bort.

Úgy megindított ez az egyszerű, ősi köszöntés s a belőle áradó szeretet, hogy csak hebegve tudtam megköszönni.

Az a melegség, amely kora ifjúságomtól kezdve idegenben töltött éveim alatt oly messzire elkerült, most csak úgy áradt felém, itt a Bakony közepében.

— Holnap majd pater Vilmos, tehát a druszád, birodalma tiszteleg előtted! — mondotta mosolyogva, Beély Fidél.

— Sajnos, csak a mókusom, a sündisznócskám és a kutyáim! — bólogatott a galambfehérfejű Nyuli Vilmos. — A méhecskéim alusznak.

— Pater Vilmos ugyanis a Bakony vadjainak gyógyítója és mentora — magyarázta Sárkány Miklós. — Szent Gellért állatszeretetéből és csodás szelidítő hatalmából, azt hiszem, ő örökölte közülünk a legtöbbet. Ha sérült madarat vagy vadat találnak az erdőn a jobbágyok, nyomban idehozzák. Ő azután addig kurálja, ápolgatja őket, amíg visszabocsáthatja az erdőbe. Nota bene: attól tartok, hogy a kedvencei maholnap kiszorítják a lovainkat és teheneinket a majorból.

— Ó, ó! — csóválta meg a fejét a fehérhajú, de

pirospozsgás kis öreg szerzetes — a reverendissimus mindig rámpírt, a veterinárius vonzalmam miatt.

— Gonosz nyelvek azt beszélnek — kacagott a perjel is — hogy amikor pater Vilmos, a Zámoryék vadászatain ráfogja a flintát egy-egy nyulra, rókára vagy nyestre, hát az áldozatok megszólalnak s fejcsóválva azt mondják: Pater Vilmos, pater Vilmos, hát ezt sohasem hittem volna!

— De ne felejtjük el — folytatta Regináld atya a jószágkormányzó is — hogy a jónyelvek szerint, pater Vilmos, a flintája löporfojtásaként, árnikás borogató-gyolcsot meg deákflastromot használ s a lött sebre mindjárt megy a gyógyítás is!

Olyan kedves, szelíd volt ez az évődés, hogy a könnyünk is kicsordult kacagásunkban. Különösen a nővendékek kuncogtak jóízűen. Igaz, palástolgatták, az ártatlan tréfálkozás fölött kerekedett jókedvüket, de a szemük csillogását nem leplezhették semmivel.

Nyuli Vilmos egyébként, meleg szíve és állatszeretete mellett is, lelkes vadász volt. Szerette és bámulatosan ismerte a Bakonyt s ez az ősrendeteg nem engedte megöregedni. Fáradhatatlan hegymászó maradt. Az öreg jobbágyok tanuskodtak rá, hogy pater Vilmos mennyi vadmacskát, rókát, sőt egyízben még medvét is lött valaha.

Utóbb másra fordult a szó.

A Bakony e remetéi persze örültek, ha időnként hallottak valamit a távolabbi világról is. Ide, a vadon sűrűjébe, még a magyarországi politika földindulása is csak halk morajlásként hallatszott el. A világtörténelem dübörgéséből, a lappangó liberális forradalomnak és az abszolutisztikus, szentszövetségi Euró-

pának egyre hevesebbé váló birkózásából azonban, alig hatolt el hozzájuk valami hír.

Érthető, ha száz kérdésük volt Bécsről, a bécsi életről, a császári udvarról és Metternich világáról.

A fiatalok engedelmet kértek, hogy közelebb ül-hessenek. És hallgatták, hallgatták, csillogó szemmel a beszélgetésünket.

Mikor az ármádia magyar tisztjeinek sorsáról esett szó, elborult az arcuk. És megérezték azt a kínzó dilemmát, amely egyre horgasabb kérdésként akaszkodott bele, a feketesárga zászló alatt szolgáló magyarok, minden gondolatába. Azt a rettentő kérdést, hogy az egyéni szabadság forradalma s vele együtt az ébredő magyar nemzet szabadságvágya, meg Metternich megkövesedett Európájának küzdel-mében, mi lesz Magyarországgal? S hova álljon a császár-király magyar katonája, ha szembekerül még a császár is a királlyal? Mert a császár: Metternich Európájának imperátora. Önmagától s önmagáért való hatalom. A régi állapot ura és őre. A király pedig a magyar törvényekre felesküdt, alkotmányos ki-rály. Ha tehát a nemzet olyan törvényeket követel, amelyekből új, boldogítóbb alkotmány támad, akkor ez a király — hiszen előre megesküdt rá — kény-telen lesz, ezen az alkotmányon állva, szembefordulni a régi birodalmi rend örével, a császárral. Igen, csak-hogy a legörjítőbb dolog az, hogy: Metternich biro-dalmi császár-bálványa, meg a magyarok alkotmányos királya — egy és ugyanaz a személy! Mi lesz hát Uramisten, ha ugyanannak az uralkodó főnek ko-ronái kelnek birokra? Nagy Károly zordon, nyugat-római császári koronája, amely csak feltétlen hatal-

mat ism
koronái
akarata
rona tra
kénytele
ségének
fogni, a

A r
Nem is
ármádia
mellükb
kell álla
nak s
királyho
esküjük
kat, Ma
hazaáru
szeteseb
nak: ak
és katon

Ezé
a jövőn
sorsána
szüksége
élet nyu
járható
alakulás
módosít
és mér
nyaktör
tett az
kerülni

mat ismer s vak alávetést követel, meg Szent István koronája, amely a magyar nemzet életjogainak és akaratanak inkarnációja. Mi lesz akkor, ha e két korona tragikus összeütközésében, maga a nemzet lesz kénytelen a szentistváni korona hatalmának és fenségének védelmére kelni, önnön védelmére fegyvert fogni, a császári hatalommal szemben?

A nemzet minden tagjának egyszerű a helyzete. Nem is lehet majd kérdeznie: hová álljon? — De az armádia magyar katonáinak helyzete: tébolyító! A mellükben magyar szív dobog, tehát a nemzet mellett kell állaniok. Ám a zászlóikon a császár színei lobognak s az esküjük az egy-személyben élő császárkirályhoz köti őket. Ha hívek akarnak maradni az esküjükhöz: akkor meg kell tagadniok az édesanyjukat, Magyarországot s a nemzet veti meg őket, mint hazaárulókat. Ha pedig a legszentebb és legtermészetesebb érzésüket követve, a fajtájuk oldalára állanak: akkor el kell követniök a legbecstelenebb férfié s katonavétket, a szöszegést, eskütörést.

Ezért rettegett akkoriban minden magyar katona a jövődőtől. A lelkük tele volt a magyarság jobb sorsának epesztő vágyával, a társadalmi átalakulás szükségességének érzésével és a korlátlan nemzeti élet nyugtalan követelésével. De ennek csak egyetlen járható útját látták. Széchenyi útját. A fokozatos átalakulás, a törvények természetes és körültekintő módosításának, útját. Igaz: ez a hosszabb út volt és mérhetetlen türelmet kívánt, de nem vezetett nyaktörő szakadékok szélén, amelyekbe beleveszhetett az egész magyarság. És ezen az úton el lehetett kerülni az esküszegés vagy hazaárulás irtózatot

dilemmáját. — Csakhogy a negyvenes évek elejétől kezdve Metternich és Schwarzenberg herceg fekete vaksága, meg a Pirossapkás Kislány rajongóinak rózsaszínű káprázata miatt, Kossuth liberális, politikai insurgensei, egyre jobban elkanyarodtak a Cenkí Kiáltó útjáról. Kossuth az időért vágtatott, mert iszonyodott a Zollverein vélt, lajtáninnyi következményeitől s készen akart lenni a gazdasági önvédelemre. Erős és mindenekelőtt: fegyveres Magyarországot akart maga körül látni. Ennek pedig elkerülhetetlenül ki kellett hívnia Metternich, de a nemzeti-ségek ellenkezését is. A fekete színt látó vakok, valóban rebelliót kiáltottak, még a kormányzáshoz értő Széchenyi józan, becsületes reformkövetelményeire és minden veszedelmet elhárító módszereire is. A rózsaszín káprázatban élő, jóhiszemű, de tapasztalatlan, és a kormányzáshoz tulajdonképpen mit sem konyító, liberális ifjúság pedig: már túlrohant Kossuthon is és egyre távolabb sodorta magával bálványozott vezérét.

Széchenyi látott s a „Kelet népé“-ben eléje vetette magát ennek az áradatnak, hogy — ha lehet — visszatérítse az elhagyott útra. Széchenyi talán még hitt is gigantikus kiállításának sikerében.

De a feketesárga zászlók alatt szolgáló magyar katonák, akik idegen földről nézték az égre torlódó fellegeket, már szűköltek s Nessus-ingnek érezték a császár kabátját. Ezért mondotta Vargánya káplár meg a feketeképű somogyi huszár, hogy: Valami lesz! Ezért obsitoltak, egyre nagyobb tömegekben, Radetzky magyar ordasai, ezért gyötrődtek a gárda „virág-szájai“ s ezért menekült Görgey a huszárdolmányból

a labo
szemb
káplár
nük sú
a hajm
vésbé t
Rafael
Györön
a rugás
ármádiá
kezdtém

Ott
sebző él
esemény
mélyebb
forgattál
egymást
elemei.
kodókép
tásztava

tartozó
—
ennek, a
gyöngös

A r
vetettek
Kossuth

— I
újszerűe
nemzet
azok mi
hoz ped

a laboratóriumi tudósköpenybe. Nem akartak szembekerülni a szavukkal, az esküjükkel. Vargánya káplárnak s ágrólszakadt bajtársainak csak az ösztönük súgta a készülő világrengetést, de a tisztek: látták a hajmeresztő dilemma órájának közeledését. Legkevésbé talán magam láttam, aki Michel Angelo és Rafael bővületében szédelegtem Pápától, Tullnon, Győrön és Bécsen át egész Bécsűhelyig. Én csupán a rugásokat éreztem s azok miatt is hagytam oda az ármádiát. Látni, egyre mélyebben látni, csak idehaza kezdtem.

Ott, a bakonybéli refectóriumban nem volt olyan sebző éle ezeknek a gyötrő gondoknak. De mert az eseményektől távolabb élő, többet elmélkedő, tehát mélyebb gondolkozáshoz szokott, remete-emberek forgatták itt ezeket a kérdéseket: tisztábban elváltak egymástól a teoriák és a körülöttük zajló valóság elemei. Sárkány és Beély ragyogóan szabatos gondolkodóképessége, könnyűszerrel hántott le minden láttáztavaró iszalagot, mellékhajtást, frázist és oda nem tartozó képzettársulást a kérdések lényegéről.

— Ha égszakadás lesz — mondotta Sárkány — ennek, a bécsi gáncsvetéseken kívül, Kossuth Lajos gyöngesége lesz az oka.

A növendékek gyors, meghökkent pillantásokat vetettek egymásra, Beély pedig védelmére kelt Kossuthnak.

— Miért, illustrissimus? Kossuth módszerei talán újszerűek, szokatlanok és nyerseks, hiszen a szenvedő nemzet türelmetlenségéből fakadnak, de céljai ugyanazok mint Széchenyi grófé, szándékainak tisztaságához pedig a gyanu árnyéka se férhet!

— Nem is ezekről van szó, barátaim — folytatta az apát. — Hanem ezeknek a szokatlan módszereknek, szomorú, lélektani mellékhatásáról. Évszázadok óta nyugalomban fejlődött, magasműveltségű nemzeteknek, az eszmetesztes semmiféle módszere nem árthat. Ott a politikai pártok szervekedése, békés és veszélytelen folyamat. Mert a nép úgyis kiveti az értelmetlent, az irreálisat és az ártalmasat. Ott a politikai irány szabás valóban csak gondolatközlés, vagy nevezzük úgy, hogy szellemi agitáció.

— És másutt? — kérdezte pater Fidél.

— A művelődésben elhanyagoltabb népeknél, minden politikai pártszervezés, nyomban lázítássá kénytelen fajulni.

— Hogy értsük ezt, reverendissime? — kérdeztem csodálkozva.

— Úgy barátom, hogy a tanulatlanabb néppel nem a politika normáin és fogalmain át akarják megértetni a szervezés szükségét, nem az egyetemes érdek argumentációjával közelednek hozzá, hanem egyes sérelmek, izgatásig-menő hánytorgatásával. S ez, sajnos, természetes is. A művelődésben elmaradt népek, szánandó tudatlanságuk miatt, közömbösek s érzéketlenek a közügyek iránt. Ezért csak egyéni sérelmeiknél és vágyaiknál fogva lehet őket valamire megnyerni. Ez pedig nolens volens: az izgatáshoz vezet. S mivel az izgatáshoz is hozzá lehet szokni: az izgatónak mindig lázítóbb jelszavakat és elemeket kell beledobniok a agitációba, hogy a mozgalom lendülete el ne lankadjon. És ez a kényszerhelyzet sodorja egyre tovább az agitátort, végül azon a vonalon is túl, amelyen pedig mindenképpen meg akart állni.

meg h
jében n
lehetetl
lenül fo
mak se
nem fe
öli meg
títják e
telenje,
általánc
hozsann
azt a va
megtaní
De bold
nyeret is
radalom
hozzájut
Egy
Asztrik:
—
minden
a franci
képpen
ben téh
vitathata
— S
— Enne
nem kell
érettek v
dalom el

— Kossuthról beszéltünk, illustrissime! — szólalt meg halk kedvetlenséggel Beély.

— Arról beszélek, testvérem. Az izgatás, ha idejében meg nem gyógyítják a sérelmeket, vagy ennek lehetetlensége esetén, el nem fojtják idejében: feltétlenül forradalomba torkollik. Mivel pedig a forradalmak semmit sem oldanak meg, mert a forradalom nem fejlődési forma: minden forradalom önmagát öli meg. Danton, Robespierre és Marat egymást pusztítják el, Marat-t elpusztítja a nép valamelyik névtelenje, a nép forradalmi lendületét pedig megöli az általános nyomor. S a kivérzett, nyomorgó nép végül hozsannával fogadja Brumaire tizennyolcadikát és azt a vaskezü zsarnokot, aki megint ráncbaszedi s megtanítja őt újból a munka meg a rend fegyelmére. De boldogan fogadja azt a sokkal kisebb karéj kenyeret is, amelynél jóval nagyobbban volt része a forradalom előtt. Mert örül, hogy legalább már ennyihez hozzájutott.

Egy pillanatnyi hallgatás után megszólalt pater Asztrik:

— Mi, Isten szolgálai, valóban legtávolabb állunk minden forradalomtól. De ha szabad hozzászólnom: a francia harmadik-rend elismertetése, azaz voltaképpen a rendi szerkezet megszűnése, végeredményben tehát az egyenlőjogú polgárság kialakulása: elvitathatatlan eredménye a francia forradalomnak.

— Sovány vigasz, carissime — sóhajtott Sárkány. — Ennek eléréséhez ugyanis, meggyőződésem szerint, nem kellett volna a forradalom. Ezek az elvek olyan érettek voltak a francia lelkekben már a párisi forradalom előtt is, hogy néhány év alatt, legfeljebb két-

három esztendővel később, pusztán a természetes fejlődéssel, tehát forradalom nélkül is, megvalósultak volna.

Pater Vilmos elgondolkozva gyurogatott néhány kenyérmorzsát. Most megszólalt:

— Nem értek hozzá. Én csak az eddig hallottak egyetlen mondatához szólok. Ahhoz, hogy a forradalom: nem fejlődési forma.

— No, tán a Nagykönyvben erre is van vers? — kérdezte mosolyogva pater Regináld, az öreg alperjel. — Mert tudni kell, kedves vendégünk, hogy pater Vilmos szerint, az Evangeliumon kívül, csak egyetlen könyv van még, amelyben minden benne van, amit tudni kell. A természet. Ezt nevezi Vilmos bátyánk Nagykönyvnek.

— Úgy is van. A Nagykönyv: minden tudományok foglalata. Az arithmethicától az aestheticáig minden benne van.

— Eszerint a forradalomról is megmondja az igaz lényegét? — fordult az öreg felé Beély Fidél is vidám évődéssel.

— Meg, meg! — bólogatott a fehérhajú szerzetes komolyan.

— No, én még nem láttam benne se Philipp Égalité, se Danton, se Robespierre nevét! — dörögte fejcsóválva pater Rudolf, a perjel.

— Azoké valóban nincs benne. De benne van az örök törvény. S amit az örök-törvény kihagy, az már elfajulás és bűn.

— No dehát — kérdeztem most már én is — hogyan és melyik fejezetben szól a természet könyve a forradalomról?

liti. N
az a
lehetne
a foga
záró ta
életren
tehát k
tegség
fejleszt
Sá
—
ként a
meg a
könyvé
az, hog
róla? M
—
Az én
fejlődés
fűszál
gyümöl
határoz
ellésig
lethet.
kivétel.
húzza,
jön két
ér el, h
virágbó
hathete
nem va

— Elejétől végig szól róla, avval, hogy nem említi. Nincs benne az örök-törvényben. De különösen az a fejezet szól róla, amelynek „fejlődéstörvény“ lehetne a címe. Ez se említi a nevét, nem is ismeri a fogalmát, de éppen e róla való hallgatásával, e kizáró tanításával ítéli el és rekeszti ki a természetes életrend világából. Amit pedig a természet nem ismer, tehát kivét az élet jelenségei közül: az aberratio, betegség vagy bűn. E három közül viszont egyik sem fejlesztő- vagy gyógyító-folyamat.

Sárkány apát vidám szóval fordult az öregúr felé:

— Lám csak! Vilmos bácsi rebust fejt! Eddig főként a méheiről tractált, magvas praelectiókkal, most meg a forradalmak bölcsészeti fejtegetését is a Nagykönyvből olvassa. Ugyan curiosus eset! Hogy lehet az, hogy valamiről szó sem esik valahol s mégis tanít róla? Méghozzá avval, hogy nem említi.

— Pedig így van — dörmögte pater Vilmos. — Az én Nagykönyvem ezt mondja: minden egészséges fejlődés, időhöz-kötött, érési folyamat. Amíg a magból fűszál lehet: időbe telik. Amíg a beporzott virágból gyümölcs leszen: időbe telik. Idő, s hozzáteszem, meghatározott idő kell hozzá, amíg az ősuta vemhe ellésig érik s az embermagzat, emberként életre születhet. S ebben a bámulatos fejlődéstörvényben nincs kivétel. Aki a kisujjnyi rozshajtást megfogja s erővel húzza, hogy ne hónapok alatt, hanem nyomban nőjön két lábnnyira és boruljon kalászbá: az csak annyit ér el, hogy elszakítja a hajtást. Kéthetes barackvirágból senki sem tud gyümölcsöt kierőszakolni, hathetes őzvemhéből semmiféle földi mesterkedés nem varázsolhat elő őzfit s az áldottméhű anyát, kín-

zással, ütés-veréssel talán bele lehet hajtani, hogy világrahozza félidős magzatát: de az nem élő ember léssen. S aki erőszakot tesz a fejlődés örök törvényén, az megöli vagy legalábbis halálos veszedelembe dönti, magát a subjectumot. Ennyi az egész

— Bravissimo, pater Vilmos! — hangzott fel a csodálkozás.

— Nincs benne semmi tudományom — mosolygott a fehérfejű öreg. — Csak olvasgatom a Nagykönyv törvényét. Ez pedig azt mondja: Isten világában nincs ugrás, vagyis forradalom. Ha növény, állat vagy ember mégis eltér ettől az örök rendtől; akkor az betegség. Betegségtől van: éretlenül lehulló gyümölcs, betegségtől: az elvetélt magzat. Betegség tehát minden: ami ideje előtt vagy erőszaktól jön létre. Ezért el is pusztul. De ami készen van, ami kifejlődött, ami megérett, azt semmi hatalom vissza nem tarthatja a beteljesüléstől.

Félcipő szótlanul bámultunk, a morzsaszemekkel játszadozó kis emberre.

— Ergo: a természet nem ismeri s evvel már el is ítéli az erőszakot a fejlődésben. Nincs szüksége forradalmakra. S mivel az ember éppenúgy gyermeke a természetnek, mint a fű, a virág vagy más élő teremtmény, annak törvényei tehát reá is állanak: a forradalmi — elvetélések. A forradalomszítók: erőszakot követ el a fejlődésen. S mivel istenadta lelke és értelme van, erkölcsi felelősséget is hord, tehát bűnös. Bűnös az erőszakért és bűnös a társadalom vagy nemzet életének veszélybedöntéséért. Az úgynevezett forradalmi vívmányok pedig nem eredmények. Mert minden erőszakos vívmány elpusztul s csak az marad

meg, a
dalom

nyit el
marad
örök t
reform
zet sín

ki a v
Ki
pihenő

Pa
minder
házban
amikor
kodtak

A
s hom
öleltek
Jé
fiait m

meg, ami már úgyis érett volt. Ez meg nem a forradalom érdeme. Forradalom nélkül is világrajött volna,

— És: in concreto? — kérdeztem halkán.

— In concreto? Csak ennyi: lehet, hogy Széchenyit elsöpri a forradalom, de Széchenyinek azért igaza marad. Mint ahogy mindenkinek igaza marad, aki az örök törvény mentén akar haladni. S ha a magyar reform-törekvések forradalommá fajulnak, ezt a nemzet sínyli meg. Adja Isten, hogy ne kerüljön rá sor!

— Vagyis építeni, építeni, építeni! — mondotta ki a végszót az illustrissimus.

Kiittuk a poharainkat, elmondottuk az imát s pihenőre tértünk.

Pater Reginald perjel, aki ház-provisor is volt, minden szabadkozásom ellenére is, átkísért, a kerti házban kijelölt szobámba. És csak akkor köszönt el, amikor meggyőződött róla, hogy mindenben gondoskodtak rólam.

A fűtött szoba melege úgy vett körül csendjével s homályával, mintha erős, biztató, baráti karok öleltek volna át.

Jégpáncélban őrködött odakint a Bakony, de a fiait meleg fészekbe rejtette.

XI.

Sárkány Miklós hét-órákor misézett s amíg vendég voltam, én ministráltam neki reggelenként. Öröömöm telt benne, amikor megengedte.

Tizennégyéves korom óta nem ministráltam. S most mindig gyermekkori emlékek rajzottak körül reggelenként.

Ugyanakkor misézett a perjel is, meg pater Reginárd is. Nyuli Vilmos és Beély Fidél félhétkor mutatta be szentmiseáldozatát. De azért mindig megvárták az apátot a reggelivel.

Ilyenkor reggel még homály borongott a templomban. A padokban ülő, istenfélő öregemberek, fejkendős nénik alakját, éppen csak hogy kivehette az ember, Vagy talán csak a köhögésük, csoszogásuk árulta el, hogy ott vannak.

A növendékek reggeli kar-imájukat a kóruson mondták el, majd szobáikba vonultak, reggeliztek s utána megkezdődtek az óráik. Az első órákat rendszerint Beély Fidél tartotta, utána Filperger Rudolf, majd pater Reginárd.

Mire megreggeliztünk a refectoriumban, kiviradt. Akkor elköszöntem vendéglátóimtól, átmentem a kertiházba s ott a nagyteremben hozzáálltam a munkához.

A Dorfmeister-képet leakasztatta a templom

faláról
egy is
hattam
Mo
láthatta
rajta, n
Ti
Ak
gette j
percig
—
mozogn
Kö
sorra v
Pa
cében
—
apát —
kel, de
és csill
pirosít
És
Me
Az
indulta
A
met lo
Ki
azután
lére és
ösvény
Ha

faláról az apát s átvitette a kertiházba. Ott ráállította egy iskolatábla erős állványára s nyugodtan dolgozhattam rajta.

Most, hogy egész közelről és teljes világosságban láthattam, bizony sokkal több sérülést fedeztem fel rajta, mint amennyit az első pillanatban elárult.

Tizenegy óráig vidáman dolgoztam.

Akkor eljött hozzám az apát. Elégedetten nézgette jókedvű munkámat, elbeszélgetett velem néhány percig s azután kihajtott a szabadba.

— A festésnek szikkadni kell, az embernek pedig mozogni!

Körüljártuk a kertet, átmentünk a majorba és sorra vettük az istállót és az ólakat.

Pater Vilmos méhei pihentek, de a mókusketre-cében s kutyanovelőjében annál elevenebb volt az élet.

— Engem újra szólít a munkám — mondotta az apát — tele van a szobám tervrajzokkal, számvetésekkel, de a házam népétől elvárom, hogy piros arccal és csillogó szemekkel üljön asztalhoz. Ime az orca-pirosító és a szemfényesítő! Persze vadászni is szabad.

És fölmutatott a Tönkölös lejtőjére.

Megveregette a hátamat és otthagzott.

Az ég borongott, a Kőrishegy pipált, de azért elindultam.

A hó ropogott a katonacsizmáim alatt, a köpenyemet lobogtatta a szél. Jólesett a járás.

Kisideig az úton mentem Gerencepuszta irányába, azután fölmásztam a Tönkölös erdejének partos szélére és fűtyörészve ballagtam tova, az ott kitaposott ösvényen.

Ha valaha, hát azon a délelőttön, se Auerbach

Klári, se a Pirossapkás Lány nem jutott eszembe. Fütyörésztem és hallgattam a cinkék szavát.

És éppen akkor, amikor nem vártam s rá se gondoltam: toppant elém az Aranypolgár szegény árvája, a Pirossapkás Lányka képében. Olyan váratlanul s olyan érthetetlenül, ahogy csak a mesékben történik.

Azon a helyen az erdőszél csapása megkerül egy kökénybokrot, majd hirtelen rézsutosan aláereszkedik a parton, a Gerence-menti országútra.

Hát éppen ez elé a kökénybokor elé értem, amikor fölbukkant a Pirossapkás Kislány, a farkasformájú kutyájával. Éppen úgy jött, suhant, mint az előtte való napon. Karján kosárával és kézmelegítő prémmel, vállán a kurtacsövű flintával. Csak éppen a kötött, piros sapkája csücskét nem borzolta előre a szél s így nem mutatta azt a bizonyos frigiai formát, aminek már a pusztá képe is kész rebellió volt Metternich szemében.

Az első pillanatban a kutyája nyakörve után kapott a lány, azután fölnézett rám.

Elképedten bámultunk egymásra.

Mégis: előbb én ocsudtam föl meglepetésemből és tisztelgésre lendült a kezem.

Akkor már elmosolyodott ő is.

— Mademoiselle! — hebegtem.

— Monsieur! — mondotta szelid főhajtással a lány.

No, ezen egyszerre elneveltük magunkat. De olyan szívbőljövő kacagással, hogy a kutya hol együnkre, hol a másikunkra bámult.

— Mit nevet, kérem? — kérdeztem végre lélekzethez jutva.

— Azt, amit maga! — felelte a kosárkáját lóbálva.
— Azt, amivel feleletként tartozunk Paulett kisasszonynak is.

— Szóval azt a fura dolgot, hogy két pápai-ter-més, Pápa kellős közepén, franciául és kratzfusszal köszönti egymást!

— Azt, azt! — bólogatott még egyre kacagva.

— Meg azt, hogy ha ez a furcsaság, nevetnivaló volt a pápai cukrászda előtt, hát itt az Öregbakony kellős közepén még százszor nevetnivalóbb!

— Azt. És gondolja el, milyen elismeréssel szemlélték ezt ezek az öreg bükkök, meg fönt a Tönkölös-tető! — folytatta jókedvűen a lány.

Megcsóváltam a fejem:

— Hogy a bagoly rugná szét ezt a belénkrögzött idegen módit! Hanem hát, árulja el, hogyan kerül ide, kisasszony, a Bakony sűrűjébe?

— Én csak egyszerűen, mert én félig idehaza vagyok Bakonybélben. De hogyan került ide maga, Pózna-főhadnagy úr?

— Ha szabad elkísérnem, elmondom.

— Hát mivel itt úgyis hiába pislogok szét garde-dame után s bécsi, pozsonyi vagy éppen pápai fel-fogás szerint, pusztán avval, hogy egyáltalán beszédbe ereszkedtünk, már úgyis össze-visszasértettük a szép-manért: eső után köpönyeg volna, ha tiltakoznék ellene.

— Köszönöm. Tehát engedelmével...

— S itt még csak attól sem kell tartanom, amitől a pozsonyi bálon tarthattunk volna. Hogy kinevetnek bennünket — folytatta jókedvűen a lány, mialatt el-indultunk a falu felé.

— Miért? Ott miféle okot adtunk volna erre?

— Ohó, már elfelejtette? Hát azt, hogy maga olyan hórihorgas, én meg ilyen apró vagyok. Hogy olyanok vagyunk, mintha a kukoricaszár menne el sétára a pipitérről.

— Köszönöm a kukoricások nevében, a pipitérek kegyességét! — évődtem.

— Ó, de bolondos! Nem azért mondtam ám! Inkább azt árulja el, hogy kerül ide, mikor én a Rába-unokák bűvkörében véltem. Mi keresnivalója van magának Bakonybélben?

— Úgy adja föl a kérdést, hogy válasz helyett megint kérdésre késztet. Valami Rába-unokákat emlegetett.

— No, semmi, csak tréfa! — mosolygott a lány.

— De mégis? Hát kik azok? S hogyan kerülök velük kapcsolatba, a képzeletében?

Rámvillant a szeme.

— Csakugyan nem tudja? Hihetetlen!

— Nem tudom. Nem kérdezném, ha tudnám!

— Csodálkozom rajta. Tudja, az öreg Rába Boldizsárné most fejébe vette, hogy ő adja férjhez, az atyafisága minden leánycsemetéjét. Ezért hát magához vette a két kis unokahugát, a sógora özvegy menyecske-lányát, meg az unokái közül két kislányt. Pedig ezek szerencsére egytől-egyig olyan szépek, hogy maguktól is férjhezmennének. Rába-nagymamának azonban most éppen, a jótevőszerepben telik kedve. Azóta tele van a szalonja vendéggel, főként, háztűznéző fiatalemberekkel. A két Pápay, a szolgabíró, meg a huszárcapitány, azután a Bogyay-fiúk, Botka Pál s ej, hát ki tudná felsorolni mind, szokatlanul ott duruzsolnak. A kívültrekedtek azt mond-

ják, azért van ez az egész, hogy Rába nagymama megszeli-
delíthesse a legharcosabb, liberális orosz-lánfiakat
s Boldizsár bácsi pártjára csábítsa őket. A nemadózó
ókonzervatívok táborába.

— Szóval: szalon, mint idomítóketrec. S vagy-
nos házasság: mint hajnyíró intézmény. Ilyet még
nem is hallottam.

— Nem értem — mondotta hirtelen megállva a
lány s megint rámvetette a pillantását. — Most meg
maga mond olyat, ami kérdésre készlet. Mi az, hogy
hajnyíró intézmény?

— Csak úgy eszembe jutott. Modern bibliai ha-
sonlat. Sámson úgy fosztották meg a harciasságától,
hogy Delila magához édesgette s lenyírta a haját.
Attól kezdve, ez a lenyírtsörényű orosz-lán úgy járkált
körülötte, mint egy szegény, vak, ölbeli macska.

Az Auerbach-lány elnevette magát:

— Ejha! Sohse hittem, hogy ilyen gonosz is tud
lenni!

— Nem gonoszság. Önkéntelenül ötlött eszembe
ez a hasonlat. Csak annyi a különbség, hogy a gaz-
dag, kedves kis Rába-nagymama nem ítéli halálra a
liberális orosz-lánokat. Sőt a legszerencsésebbek, arany-
nyal-bársonnyal kibélelt fészekbe jutnak. Már akikre
a hugok és unokák választása esik. Még a rabláncuk
is rózsalánc és aranylánc lesz.

A pirossapkás fityfiritty lebiggyesztette azt a
szép vonalú, íves kis száját:

— Ha ezt olyan nagy szerencsének tartja, még
lehet része benne.

— Köszönöm, nem kívánom. Nem vagyok Sám-
son, mert nem értek a politikához. S Rábáék szalónja,

csak mint humoros érdekesség foglalkoztat. Ilyen értelemben is csak két perc óta. Amióta hallok róla.

— Magának nincsenek politikai elvei? — kérdezte elgondolkozva a lány.

— Nincsenek.

— Hm. Különös. Ámbár hiszen értem.

— Érti? Miből?

— Nem fontos most. Inkább térjünk vissza az előbbi kérdésre.

— A Rábáék szalónjára? Alig van már mondani-
valóm róla. Legfeljebb az az elismerő megállapítás,
hogy Rába-nagymama az ókonzervatív álláspont győ-
zelmének szolgálatában, úgy látom, nagyon haladó-
szellemű.

— Hogy-hogy? — mosolyodott el újra az Arany-
polgár árvája.

— Úgy, hogy Delila még maga vesződött a nagy-
sörényű Sámsonnal. Rábáné már organizációval dol-
gozik.

— Jaj, de haszontalan ember! Hiszen Rábáné
bajosán is vállalkozhatnék ilyesmire magában. Ara-
nyos, szíves nénike, de azt hiszem fiatalon sem tarto-
zott azok közé a démonok közé, akiknek láttára meg-
tébolyodnak a férfiak.

— Úgy? Hát csak mondja nekem még egyszer,
hogy rossz nyelvem van!

— Miért?

— Ej, hát nem most nyilatkozott Rába-nagy-
mama ifjúkori külsejéről?

Csodálkozva nézett rám.

— Ez nem rosszmájúság! S nem is tiszteletlen-
ség. Egyszerű ténymegállapítás. Tudom, hogy Rába-

nagymam
ő az, aki
az urával
zsár bács
ként nyu
leszek az
igaztalan
nővére az
hogy én
szólva: h

— S

— M

Csillagviz

Megh
találkozta

— Sz
távolmara

értem. Po

— C
türelmetle

— N

lálkozta
nyit is ér

ezen a cs

vajjon ha

szalónról,

udvarolga

— Ö

most, mi

álláspont

Mert hisz

szép kis

nagymama sem haragudna meg érette. Hiszen éppen ő az, aki örök jókedvében még ma is azon tréfálkozik az urával, hogy most sem érti, mint vehette el őt Boldizsár bácsi, mikor ő olyan megyecsűfja volt. Egyébként nyugodjék meg, kedves Pózna-főhadnagy úr, én leszek az első, aki megvédem Rába-nagymamát, ha igaztalanul támadják, hiszen rokonom! Másodunokanővére az édesanyámnak. S egyetlen szomorúsága, hogy én nem vagyok ott, a maga kaján hasonlatával szólva: hajnyíró-tündéréi között.

— S ha szabad kérdezni, miért nincs köztük?

— Mert nekem — s ezt vegye tudomásul kedves Csillagvizsgáló-főhadnagy úr, vannak politikai elveim!

Meghökkenem. Lám csak: ilyen lánnyal sem találkoztam még.

— Szóval — mondtam kis szünet után — maga távolmarad a Rábáné vidám aranykalickájától. Megértem. Politikai elvei vannak. Hm.

— Csúfolódik? — villant rám a szeme, parányi türelmetlenséggel.

— Nem. Csak csodálkozom. Mert eddig nem találkoztam még olyan kislánnyal, aki csak mákszemnyit is érdeklődött volna a politika iránt. De túl lévén ezen a csodálkozáson is, csak arra vagyok kíváncsi, vajjon ha maga ilyen véleménynel van az idomítószalónról, miért gondolta, hogy én viszont már ott udvarolgatok?

— Őszintén szólva — nevette el magát a lány — most, mióta tudom, hogy nincs semmiféle politikai álláspontja: méginkább csodálkozom, hogy nincs ott. Mert hiszen ott arra megy a játék, amiről persze a szép kis szelidítőnők nem is tudnak, hogy a háztűz-

néző arszlánoknak rövidesen ne is legyenek politikai elveik. Csak kövessék tűzön-vízen át Boldizsár bácsit, pusztá rokon, vagy baráti szívességből. S így maga, mint politikailag indifferens ember, elsőrendű matéria volna.

— Ejha! Nem veszi észre, hogy milyen ellentmondás van ebben?

— Miért?

— Először is azért, mert a szelidítés szempontjából csak annak van értéke, aki félelmetes liberális oroszán. Annak a megszelidítése valóban nagy fogás. Elvesztésével megfogyatkozik a liberálisok serege s viszont Boldizsár bácsi hada, erősebb lesz egy-egy jótorkú legénnyel.

— Ez igaz. Csakugyan tévedtem, a maga értékének megítélésénél. Valóban nem ér a számukra semmit.

— Másodszor meg: Rábáné jól akarja férjhezadni tündérkéit. Legalább is, úgynevezett előkelő családok sarjaihoz. Nos én, ilyen értelemben is, értéktelen vagyok számukra, mert náluk igazán nem számít az előkelőségek közé a szegény tanító fia.

— Igaza van — mondotta a lány elkomolyodva. Félpercenyi csönd szakadt közénk. Tűnődve lépegetett mellettem, ez a különös teremtés.

Azután megszólalt:

— Ha csak a tisztí kardbojtot nem vennék figyelembe. Mert az, szerintük, nagyon sok mindent ki-egyenlít.

— No, akkor meg éppen, nulla vagyok a számukra.

— Hogy-hogy?

— N
azért vise
nem kész

Erre
Bársonyf
rekre.

— M
hadserege

— O

— D

— M

gyék ki a

— O

csakugyan

togatja m

Elin

— É

— H

csak néh

amely al

— D

Elne

— C

beszélget

S el

figyelmév

Mik

szólalt:

— P

festő. Pe

— A

— Nincs többé tiszti kardbojtom. Már ma is csak azért viselem a katonaruhát, mert Reguly mester még nem készült el a polgári gúnyámmal.

Erre már meg is állott, a csodálkozástól a lány. Bársonyfényű, sötét szemei, meglepetten nyíltak ke-
rekre.

— Maga... nem katona többé? Otthagya a
hadsereget?

— Ott.

— De hát miért?

— Mert nem akartam megvárni, hogy úgy te-
gyék ki a szűrőmet.

— Ó, hát ezt... ezt nem is tudtam. S most már
csakugyan elhiszem, hogy a Rába-szalón nem nyuj-
togatja maga után a csápjaít.

Elindultunk megint. Kisvártatva megkérdezte:

— És most, mihez kezd?

— Hiszen, ha én ezt tudnám! Mert egyelőre
csak néhány hétnyire látok. Arra a néhány hétre,
amely alatt befejezem a munkámat az apátságban.

— De hát mi dolga van itt?

Elnevettem magam.

— Csakhogy végre rátértünk arra is, amivel a
beszélgetésünket megkezdtük.

S elmondottam neki. Csillogó szemmel, egész
figyelmével hallgatta.

Mikor a végére értem a mondanivalómnak, meg-
szólt:

— Persze. Arra nem gondoltam, hogy maga:
festő. Pedig már láttam néhány rajzát meg képét.

— Az enyémet?

— Igen, igen. Tarczy bácsiéknál van egy diák-kori vázlata. A Tarczy-szöllő préháza.

— Csakugyan! Valami régi szüreten készült.

— Bezerédyéknél, egy vízfestménye.

— Az ám! Egy vizslafej. Akkor vetettem papírra, amikor egyszer vadászvendégük voltam.

— Eöry-Szabóéknál egy őszi erdő-tanulmány.

— Teremtőm! Hiszen maga jobban tudja, hogy hol méltatták egy-egy mázsolmányomat a berámázásra, mint én!

— Hát járkál az ember itt is, ott is.

— Igazán nem is tudom, hogyan köszönjem meg a figyelmét. Hogy egyáltalán észrevette az én szegény kis vacakjaimat. Meg hogy megkérdezte, kinek a próbálkozásai.

— Hallja? Ha két család haragot tart, vagy neheztel egymásra, akkor csak érdekli az embert, mi-féle legények öröklík odaát a kötelező haragtartást! Maga... maga sohasem érdeklődött a bátyámról, meg rólam?

— Ne vegye illetlenségnek: soha. S az igazat megvallva, mindössze csak néhány napja tudom, hogy mi... tulajdonképpen haragban vagyunk egymással.

— Ejnye, hát az édesapja sohasem említette?

— Soha. Azután meg, mire kinyíltott volna kissé az értelmem, el is kerültem Pápáról. Egyébként, ha maga nem említi az imént, meg is feledkeztem volna róla, hogy itt most két ellenség sétál Bakonybél felé, akik pedig még el sem ásták a harcibárdot, holott örökölniök kellett a haragot.

Pillanatnyi ború futott át a leány arcán. S apró sóhaj szakadt ki belőle, amikor újból megszólalt:

— I
gel meg
Elne
— T
le erről
a kezem
Cser
árvája:
— C
— D
— V
— A
— U
Kem
apró, mi
elveszett
Kedv
út a falu
beszéltün
kat. Me
mintha s
hogy me
— T
bennünk
— D
Sobri be
tődzik a
Ezt az ö
hordom.
attól a r
nak reán
— A

— Egyebet úgysem örökölték. Evvel az örökséggel meg nem sokat kezdhetnek.

Elnevettem magam.

— Tudja mit? Ha nem esik nehezére, mondjunk le erről az örökségről is! Ássuk el a harcibárdot! Itt a kezem!

Csengőn, hangosan kacagott fel, az Aranypolgár árvája:

— Ohó, de feltétele is van ám!

— Láthatlanban elfogadom!

— Vigyázzon, tör is lehet mögöttele!

— Akkor is állom!

— Úgy? Akkor hát: itt a kezem.

Keményfogású, erős kis keze volt. De csak olyan apró, mintha valami pajkos fiúcskáé lett volna. Szinte elveszett az én sütőlapát-tenyeremben.

Kedvetlenülített, hogy olyan rohamosan fogyott az út a faluig. Hiszen voltaképpen még semmiről sem beszéltünk. Szerettem volna meglassítani a járásunkat. Mert olyan szaporán, jókedvvel haladtunk, mintha szárnyunk lett volna. Nem is állottam meg, hogy meg ne kérdezzem:

— Talán percre várják odahaza, vagy kerget bennünket valaki?

— Dehogy várnak! S ugyan ki kergetne? Mióta Sobri betyárbandáját kiirtották, azóta senkise kergetődzik a Bakonyban s nincs ennél békésebb vidék. Ezt az öreg flintát is csak a nagynéném könyörgésére hordom. Mari néni ugyanis nem tud megszabadulni attól a rémképétől, hogy az utolsó bakonyi farkasoknak reám vásik a foga.

— Akkor miért rohanunk?

— Lépést akarok tartani magával s ezért sietnem kell.

— S közben mindúntalan élémkerül fellépéssel. Egyébként köszönöm a figyelmét. S hogy megkíméljem a sietéstől, ime: kurtábbakat lépek.

Nevetett s lassabbra fogtuk lépteinket.

Fúrta az oldalamat a kíváncsiság, hogy mi dolga van ennek a lánynak délelőttönként Gerence-pusztán, vagy a gerencevölgyi erdősházban? Mert azt, hogy mit keres Bakonybélben, könnyen kitaláltam, a Paulett-kisasszonnyal való beszélgetéséből. Nyilvánvaló volt, hogy az a bizonyos Mari néni nevű beteg rokona, itt lakik Bakonybélben. De hát persze én mindent szerettem volna tudni, ami kapcsolatban volt evvel a rejtelmes, szép, idegen lánnyal. Csak nem tudtam, hogyan kezdjek hozzá a firtatáshoz. Azon tűnődtem hát, mit tanított ilyen esetekre, Paulett kisasszony illemkódexe? S efölött elmosolyodtam, tűnődésemben.

A lányka észrevette:

— Mit mosolyog most suttyomban olyan jóízűen? — kérdezte.

— Paulett kisasszonyt faggatom gondolatban. Tanácsért.

— Ugyan? S miért?

— Nem tudom, illenék-e megkérdezni magától valamit?

— Attól függ, mit kérdez.

— Például azt, minek köszönhetem azt a jószerencsét, hogy itt s ilyen mesébevaló körülmények között találkozhattam magával?

— No, ezt csakugyan megkérdezheti, anélkül, hogy Paulett kisasszony szépmanér-szabályain csorba

esnék. Csak nek. Han a ügye egy anyám h fia, Vicza urodalom

— S kony urá hoz tartó

— F óriási er Splényi l még min hazulról.

maradt v

volt. Hát

— tette

Valamike

net égeto

szénégeto

irtás fáit

hogy err

Tudja: m

— T

tam mag

ségüket.

— F

Ámbár s

volna, cs

Hall

Az

jét s a k

esnék. Csak azt nem értem, mit lát ebben meseszerűnek. Hanem erre majd később válaszoljon. A magam ügye egyébként egyszerű. Itt lakik Mari néném, anyám huga. Özvegyasszony s most betegeskedik. A fia, Viczay Sanyi erdész s éppen a pénzeszkúti Splényi-urodalommal van dolga.

— Splényi-urodalom? Hiszen Pénzeskút a Bakony uráé: Zámory Kálmáné. A lókúti erdőurodalomhoz tartozik.

— Persze, hogy odatartozik. Csakhogy ennek az óriási erdőbirtoknak egyrészét, az ősszel bérbevette Splényi Béla báró. S mivel az egyes vágások átadása még mindig tart, az unokabátyám hétszám távol van hazulról. Mari néni így a kis cselédkéje gondozására maradt volna, holott a mult héten nagyon gyengén volt. Hát nekem kellett kijönnöm hozzá. Meg azután — tette hozzá sóhajtván — egyéb dolgom is van itt. Valamikor apám is bérelt itt jókora darab erdőt. Szenet égetett és taplót szedetett. Öt helyen is voltak szénégető tanyái. Azokon most égetik ki a tavalyi irtás fáit. Eddig Pali ügyelt a szénégetőinkre. Most, hogy erre nincs ideje, magamnak kell utánanézniem. Tudja: most minden garasra szükségünk van.

— Tudom. Nem is sejti, milyen őszintén szántam magukat, mióta meghallottam a szerencsétlenségüket.

— Köszönöm — sepegte meghatottan a lány. — Ámbár semmi baj se lenne... semmit se sajnáltam volna, csak édesapám élne...

Hallgatva lépegettünk.

Az Aranypolgár lánya hirtelen elfordította a fejét s a kezefejét elhúzta a szeme előtt.

— Hát ez most itt a dolgom — mondotta utóbb, új fordulatot adva a beszélgetésnek. — Három napja meg még az a baj is ért, hogy az egyik szénégetőnkre rázuhant egy fa és eltörte a lábát. Fiatal legény. Lehozták a gerencepusztai malomba, pater Vilmos kijött velem, lécek közé rakta a lábát s azóta ott ápolják a szegény embert. Be akartam hozatni a faluba, de váltig azon könyörgött, hagyjuk ott. A gerencepusztai jobbágy-molnár kisebbik lányával jár jegyben. Újévkor adott neki jegykendőt. Ezért nem akar hallani se a pápai ispitáról, se arról, hogy behozassam ide.

— Értem. Szóval ezért jár ki mindennap a malomba.

— Ezért.

— Tudja, hogy tegnap is láttam?

— Maga volt az, aki az apátság szánján jött?

— Én.

— Nem ismertem meg. Azt láttam, hogy katona, de az meg se fordult a fejében, hogy maga lehet. Úgy véltem, hogy Pápay Lajos.

— A huszárcapitány?

— Az.

— S miért éppen rá gondolt?

— Mert az már vagy háromnegyed esztendeje idehaza mulat Pápán. Nem tudom, hogyan maradhat el ennyi ideje a regimentjétől, de itthon van. S Mari néném mondja, hogy időnként idejárogat Lókútra, Zámoryékhoz. Hiszen tudja, milyen vendégfogó, a bolondos Zámory, mikor telenként itt időzik a vadászat kedvéért a Bakonyban.

— Nagy úr, teheti — dörmögtem. — A fél Csallóköz, meg szinte a fél Bakony az övé. Nem

hiába hívják a Bakony urának. Bolondos, szertelen ember, de becsületes, emberséges lélek s jó magyar. Hallom: Kossuth Lajos liberális pártjának verbuválására, meg a Védegylet támogatására is, rengeteg pénzét áldoz.

— Azt nem tudom, de rokonságban van Kossuth-tal, az bizonyos. Kossuthné: Meszlényi-lány. Zámory meg közeli atyafiságot tart a Meszlényiekkel.

Beértünk a falu végére. A temető és az apátsági major között lépegettünk a templom felé, majd pedig a felső utcasorra.

— Az imént azt mondotta — törte meg a csendet a lány — hogy mesébevaló ez a találkozásunk. Ugyan mit lát benne meseszerűnek?

— Mit? Először is azt, hogy tegnap, mielőtt beértem volna Bakonybélbe, azt hittem, káprázat játszik velem. Ismeri a Pirossapkás Kislány meséjét?

— Ismerem. A nagyanyjához igyekszik és találkozik a farkassal. Azt hiszem, erre gondol.

— Erre. Nos hát: tegnap ez a mese elevenedett meg előttem.

— Itt? — csodálkozott a lány.

— Itt. A Pirossapkás Kislány átsuhant az erdőn. Legalább is ez volt a káprázatom. Még a farkas is ott lépegetett mellette.

— De hisz ez képtelenség!

— Persze, hogy az. A mese: mindig mese. Nem földi dolog. Azért: mese. S mivel mese, hát szép. Ma már tudom, hogy a kislány maga volt, a farkas meg, ez a farkasformájú kutya.

— Ó, csak ennyi? — nevetett a lány. S a kutyá-

jához fordult. — Hallod: Hajrá? Farkasnak néztek, mert olyan lompos vagy!

A kutya fölnézett rá s a lány derekához dörzsölte a fejét.

— A másik mesébevaló dolog meg az — folytattam — hogy a mesebeli lányról kiderült, hogy ismerem.

— Ilyen földönjáró meséi vannak? — incselkedett az Auerbach-lány.

— Sőt azóta további mesébeillő dolgok is történtek.

— Lám! Egyre kíváncsibbá tesz! Hát halljuk, kedves álomfejtő barátom!

— Egészen mesébevaló, hogy lemondottunk egy régi örökségről: az apák haragtartásáról. Bizonyos, hogy ezt ők tartják a legmeseszerűbb dolognak odaát a másvilágon. Egyébként elképzelhetetlennek vélem, hogy maga gyűlölni is tudna.

— Ohó, ebben téved! — rázta meg a fejét, elkomolyodó arccal a lány. És sóhajtott. Majd megvillanó szemmel tette hozzá: — Gyűlölöm, gyűlölöm, apám gyilkosát!

— Akkor: nem embert gyűlöl.

— Nem. Az több, mint ember. S én, pedig csak gyámoltalan lány vagyok, nem nyugszom addig, amíg az a szörnyűséges emberölő bálvány, amely az apám vesztét okozta, porban nem hever.

Most olyan dacos, elszánt és kemény volt az arca, mint a harcosoké. Mintha valami ifjú, szép gladiátor arcává vált volna, sötétszemű, kipirult arca. Szelidrajzú álla, megint az egykori Aranypolgár kemény és akaratos állának vonásait vette fel.

Csa
bosszuál
Fő
Fő
Vicayn
Mik
polgár á
Különös
—
És
Fog
restem.
Egy
rám. Á
akarta
—
búcsúzt
Vá
valamit
megért
léje sz
meglát
De
feszeg
kan, fo
—
S
mint a
—
Ostoba
Av
akit so

Csak néztem, néztem. Szép volt így is. Evvel a bosszuálló kifejezéssel az arcán.

Fölértünk a lejtős úton, a falu partos részébe.

Fönt laktak a Felsőszeren. Azaz hogy ott volt Viczayné háza.

Mikor fölértünk, megállott a kapuban az Arany-polgár árvája. Most már megint a régi volt. Leány. Különös, rejtelmes, szépleány.

— Köszönöm, hogy elkísért!

És a kezét nyújtotta.

Fogvatartottam a markomban s a tekintetét ke-
restem.

Egyideig elfordította a fejét, azután fölnézett rám. Árnyalatnyi megütközés volt a szemében. És ki akarta húzni a kezét a tenyeremből.

— Persze — mondotta gyorsan —, még el sem búcsúztam. Hát: Isten áldja... főhadnagy úr!

Vártam még egy szemhúnyásig. Hátha mond még valamit. Csak egy mondatot. Egyetlen szót. Amiből megértem, hogy szívesen venné, ha máskor is mel-
léje szegődnék. Vagy hogy nincs ellene kifogása, ha meglátogatom nagynénjénél.

De nem mondott semmi ilyet. Csak a markomat feszegette, hogy kihúzza a kezét. S erőlködésében hal-
kan, fojtottan szólt rám:

— No! Engedje el a kezem! Mi dolog ez?

S a tekintete olyan hidegen fúródott a szemembe,
mint a penge-él.

— Semmi — dörmögtem, elbocsátva a kezét. —
Ostoba voltam. Bocsásson meg érte!

Avval tisztelegtem s úgy fordultam sarkon, mint
akit sohase lát többé, a Viczay-ház kapubálványa.

Emberevő hangulatban robogtam lefelé, a monostor irányába. Ahány kutya az udvarokból kirohant, vagy a palánkok mögött herregett, az mind megugatott. Megértették, hogy bosszús ember nyargal el a porták előtt.

Két hang pörölt a lelkemben, elkeseredetten. Az egyik indulatos haraggal pirongatta a másikat. Elmondotta ökörnek, lónak, azért, hogy csúffá téteti magát mindenütt. Mert az első mosolygástól megmámorosodik. Micsoda szégyen! Fütyül ez a lány mindenféle érzelemre. El-elbeszélget az ilyen senkiháziival, mond is neki néhány szót, de azután: pont. Ostobaság feltenni róla, hogy az Aranypolgár lánya el tudná felejteni a nagy-módot s oda tudna hajolni a szegény kis tanító, senkivélett fiához. Ohó, ennyire nem tud zuhanni, még az aranyhalom tetejéről sem! Józanul, ridegen, szemrebbenés nélkül nyújtja a kezét, a legelső, győri pénzes-zsák felé.

A másik hang keserűen védekezett. Azt mondotta: nem igaz. Nem lehet ez a lány olyan lelketlen, magáranéző. Hiszen itt van ez a lábatört jobbágylegénys is. Nem viselné úgy a gondját, ha szívtelen volna. Meg azután: szeretné-e a Bakonyt s keresné-e a szépet, képben, tájban, ha a pénz volna mindene? S törődnék-e avval, hogy elsimítsa apáink régi nehezetelését, ha rideg volna? De meg szeretné-e őt Paulett kisasszony is, ha gonosz volna? Hiszen Paulett kisasszony maga a jóság és finomság. Az nyomban visszaretten a ridegség első fuvalmára. Márpedig mennyire szereti ezt a kislányt! Majd megette a multkor, ott a cukrászda előtt. S tudna-e úgy, olyan megható áhítattal imádkozni, mint ahogy a pápai misén imádkozott?

Lehetett
sége és
asszony
erről, a
másnak
pénze m

Ak
elég an
hogy ha
megpör

Per
hiszen
kislány,
valaha

Leé
Épp
Átn
nem ak
hoz üln

Röv
A f
hallatsz
lépegete
felől tű
tett a pl

Mik
akkor é
Beély
Azokat
mindjár
Ima
mensae

Lehetetlen hát, hogy ne volna kedves, melegszívű, hűséges és jó! És milyen szép! Csakhát persze: menyasszony. Nem is tudom, hogyan felejtkezhettem meg erről, az egész beszélgetésünk alatt. Menyasszony, másnak a mátkája. És bizonyosan nem a vőlegénye pénze miatt ígérkezett el annak.

Akárhogy is van — brummogott az első hang — elég annyi, hogy menyasszony. Éppen elég ahhoz, hogy hátra-arcot csináljon az ember, mielőtt még megpörköldhet.

Persze, persze — sóhajtozott az a másik hang — hiszen úgyse lehet másként. Csakhát ne volna az a kislány, olyan szívajgatóan szép! Sokkal szebb, mint valaha volt. Sokkal szebb...

Leértem az apátságához.

Éppen dél volt. Harangoztak.

Átmentem még a kertiházba s átöltöztem, mert nem akartam átnedvesedett csizmáimban az asztalhoz ülni.

Röviddel utóbb, megszólalt a csengettyű.

A főépületben minden folyosóról, siető lépések hallatszottak. A prior dolgozójából pater Rudólf lépegetett a refectorium felé. Pater Regináld a konyha felől tűnt elő. Vilmos atya, a templom irányából sietett a plébánossal, Borbély Asztrikkal.

Mikor már mind együtt voltunk a refectoriumban, akkor érkezett meg az apát is, nyomban utána pedig Beély Fidél, hóna alatt hatalmas könyvcsomóval. Azokat akkor hozta ki a könyvtárból, hogy ebéd után mindjárt beléjük temetkezzék.

Imádkoztunk, majd asztalhoz ültünk. A lectio mensae-t Sebők Árkád olvasta. Ő volt az aznapi soros-

clericus. A Kempis-részlet után, szent Kristóf legendájából olvasott.

Fölfigyeltem a történetére. A hétköznapi embere azt hiszi, hogy a szentek élete csak papoknak való olvasmány. Itt, Bakonybélben ocsudtam rá, mennyi szépség, mennyi fény, melegség és igazi poézis van a legendáikban. Akkor tudtam meg, hogy ez a vértanú-halált halt, óriástermetű szent, valójában a csetlő-botló embersors szimbóluma is lehet. Lyciában élt s erejének tudatában olyan kevélység szállotta meg, hogy csak a leghatalmasabbaknak akart szolgálni. Előbb a lyciai királyhoz szegődött, majd a Gonoszság szolgálatába állott. S végül, amikor egy kis gyermeket — a csodaképpen megjelent Jézuskát — vitte át a válán a rohanó folyón, összeroppant a gögje. Attól kezdve Krisztust szolgálta, mint a szegények révésze. Ekkor nevezték el régi neve: Reprobus helyett, Kristophorosnak, azaz Krisztus-hordozónak is. Végezetül vértanúja lett a hitnek.

Mialatt e régi, régi történet elhangzott, elgondolkoztam. Mennyi báj van ebben a históriában! Az óriás roppant ereje, a tévedések és botlások után: meghajlik a gyöngye gyermek előtt, mert fölismeri benne a Teremtő követét. De ha csak tiszta poézisnek veszi is valaki ezt a történetet, akkor is meg kell, hogy ragadja, a benne rejlő szépséges értelem. Az, hogy az erő nem önmagáért való, hanem azért, hogy szolgálja a kicsinyeket, a gyöngéket, a bimbózó jövőndőt. Boldog az, aki megérti és követni tudja, ezt az örvénygázoló óriást!

Ebédközben, az én munkámról, az aesthetikára terelődött a szó. Élvezettel hallgattam Sárkány és

Beély F
tantárgy
mán á
takra. A
És
dotta ki
Azt
momra
néhány
nának
esetleg
költsége
Egy
rülne! L
tem kat
—
kifogyh
előre itt
Azután
vannak
...
S
vázoltar
Üg
minden
És
a grisa
deti ké
S ha tu
nak be
Ha
bámban

Beély Fidél megjegyzéseit. Beélynek különben egyik tantárgya volt ez Bakonybélben. E beszélgetés folyamán átcsaptunk a művészettörténetre s a praerafaelitákra. A szerzetesművészekre s a kolostorok festőire.

És meglükkent a szívem, amikor Sárkány mondotta ki, egyik legtitkosabb gondolatomat.

Azt, hogy mit szólnék hozzá, ha mód nyílnék számomra valamelyik itáliai bencés-monostor révén, néhány hónapos olaszországi studiumra. Talán tudnának nekem helyet szorítani Monte Casinóban vagy esetleg a római bencés-kollegiumban. Csak az utiköltséget kellene valahogy előteremtenünk.

Egyszerre elfelejtkeztem mindenről. Ó, ha sikerülne! Hiszen sohasem volt más vágyam. Ezért lettem katona is!

— No, majd megpróbáljuk — mosolygott az én kifogyhatatlan jóságú mentorom. — Most azonban egyelőre itt az ebéd, azt kell elfogyasztania, amice. Azután meg hát a képek és a grisaille-ok is hátravannak még!

... Mérhetetlen hála kerekedett bennem.

S délután kartont feszítettem a fatáblára és föl-vázoltam az első grisaille tervezetét.

Úgy elfogott a hevület, hogy megfejtkeztem mindenről. Még az Auerbach-lányról is.

És elhatároztam, hogy a restauráló munka, meg a grisaille-ok mellett, titokban belekezek egy eredeti képbe is. Megfestem a keresztelő szent Gellértet. S ha tud ihletet adni a hála és a szeretet, akkor annak benne kell lennie ebben a képben.

Hanem ennek titokban kell maradnia. Ezt a szobámban festem meg. S a takarítás vagy távollétem

idejére, beállítom majd az egyik szekrénybe. Ne lásák meg idő előtt, az inasok se!

Nyomban át is mentem a szobámba, keretre feszítettem egy jókora vásznat s hozzáálltam a rajzolószénnel. Sötétedésig dolgoztam egyhuzamban. Akkor meggyújtottam két gyertyát s úgy folytattam a vázlatot.

Többszörös kísérlet után sikerült is nagyjában a kompozíció.

A remetebarlang előtt állott a szent, előtte egy varkocsbafont-hajú pogány magyar férfi térdelt és annak a fejére csurgott Gellért szilkéjéből a víz. A Szent mellett fiatal magyar anya állott, aki éppen megtörli az imént megkeresztelt csecsemőjének homlokát.

A beállítás hát megvolt. Csakhogy a képhez modellek is kellenek. Kell majd egy öreg szakállas ember, egy fiatal, erősnyakú, izmoshátú férfi, meg egy ke-rekarcú, magyar-típusú nő. Talán találok majd olyan fejeket és termeteket az apátsági majorban, vagy a faluban, amelyek némi átstilizálással alkalmasak lesznek a képhez. De akkor külön ki kell módolnom: hogyan lehet úgy megoldani a dolgot, hogy ennyi modell beavatása mellett is, titokban maradjon a dolog.

Mialatt ezeken tünődtem, eszembe ötlött, hogy a grisaille-okhoz is lesz szükségem modellekre. A Szent Imre-alakhoz kell egy kisfiucska, a másik kép farkasfigurájához pedig bizony elkelne egy farkas. Itt már bökkenő volt! Farkas, még pater Vilmos kis állatseregletében sem volt.

Éppen elraktam a vázlatot a szekrénybe, amikor

rámkopo
e legend
ablakom
hívni a

Hirt
kor szóla
lítsa az

A fa
mos aty
éppen fa

— Z
rint van
kasa, ső

— A
csakugya
nevadak
nyiék is
pusztára

...A
tam úrr
Vacs

Hirlap
tervei m

Sárk
az ügyn
a helyta
át, a p
tését sür
előbbrev

Széc
részt nép
fokozta

rámkopogtatott az ablakon át, a növények és állatok e legendás barátja. A majorból jöhetett s meglátván ablakomban a világosságot, alkalmasint át akart hívni a kolostorépületbe.

Hirtelen rendbeszedtem magam s kisiettem. Akkor szólalt meg az excitatorium, hogy esti imára szólítsa az apátság népét.

A farkas ügyében egyébként avval biztatott Vilmos atya, hogy a pénzeskuti kastélyban talán akad éppen farkas is.

— Zámory Kálmánnak — mondotta — rendszert van a vasketrecében rókája, hiúza. Volt neki farkasa, sőt évekkel ezelőtt, öreg mackója is.

— Az ám! — örvendeztem. — A Bakony ura csakugyan szívesen tölti kedvét ilyen ketrecbezárt fenevadak látásában. S ha van neki farkasa és Splényiek is tartják, átmegyek egy napra Pénzeskutipusztára.

... Az oratoriumban ugyanaz a hangulat lett rajtam úrrá, mint az előző estén.

Vacsora után valaki megemlítette, hogy a Pesti Hírlap megtámadta Széchenyi Istvánt, a vasútépítő tervei miatt.

Sárkány és Beély szavaiból kivettem, hogy ennek az ügynek régebbi előzményei vannak. Széchenyi, aki a helytartótanács közlekedési ügyeinek vitelét vette át, a pest-vác-ujvár-pozsony-bécsi vasútvonal kiépítését sürgette, míg a liberálisok, a buda-flumei vasút előbbrevalósága mellett kardoskodtak.

Széchenyi mellé ebben az ügyben, sajnos, javarészt népszerűtlen aulikusok sorakoztak föl s ez csak fokozta Kossuth táborának harcikedvét.

Pater Regináld igen egyszerűen vélekedett erről a csatározásról. Úgy vélte, hogy a liberálisok pusztán ezért támadják a bécsi vasút tervét, mert azt Széchenyi akarja. S Kossuth „Tengerre magyar!” kiáltását is csak annak az ellenzéki szándéknak tulajdonította, hogy az mást mondjon, mint a cenki gróf.

Sárkány messzebbre látott.

— Én úgy vélem, hogy Kossuthot és híveit nem az ellenkezés vágya tüzei ebben. Vagy legalább is nem elsősorban az. A dolgok háttérében Metternich nagy dilemmája áll. A frisslendületű német államok vámuniójához való csatlakozás, vagy az attól való távolmaradás kérdése. Kossuthék rettegnek a csatlakozástól. Azért verekszenek tüzzel-vassal a magyar iparosodásért, hogy ha a csatlakozás miatt törésre kerülne a sor Magyarország és Ausztria között: ne maradjunk iparcikkek nélkül. S ugyanakkor, az elvesző osztrák piac helyett, az itáliai piacok felé legyen kész útja a magyar gabonának, magyar jószág-nak.

— Magam is ezt hiszem — bólogatott pater Fidél. — S ha Széchenyinek nem volna meggyőződése, hogy Ausztria nem csatlakozik a Zollvereinhez, ő is habozás nélkül a fiumei vasút mellett foglalna állást. De, mint Batthyányék köréből hallani, Széchenyi közvetlen érintkezésből ismeri Metternich álláspontját s ezért nem fél a bécsi vasúttól. Egyébként Rómer Flóris említette karácsonykor, hogy Metternich korántsem olyan merev, maradi, mint amilyen a híre. A mi nemzeti követelményeink teljesítésétől sem idegenkednék, ha bizonyos volna benne, hogy a hatalom Széchenyi nyugodt és fokozatos re-

formpolit
dalom fe
markába.

— S
maholnap
nulatlan
tős szólar
suthék el
mint Szé

Kisid
lalt meg:

— V
tani, nev
mérgetől
meg a n
datlanság
legelőszö
csak az
a szabad
datlan tö
jenek a
minden f

Nyul
hallgatott

— Á
gára, biz
godalmái
fiumei ú

— É

— A
óta, min
susára ő

formpolitikája kezében marad s nem kerül a forradalom felé sodródó, jakobinus-irányzatú liberálisok markába.

— Sajnos — tette hozzá Sárkány — Széchenyi maholnap olyan egyedül lesz, mint az ujjam! A tanulatlan tömegek mindig jobban hajlanak a tetszetős szólamok felé, mint a józan tanítások felé. S Kossuthék ehhez összehasonlíthatatlanul jobban értenek, mint Széchenyi.

Kisideig csönd volt, azután megint Sárkány szólt meg:

— Vagyis a mottó egyre sürgetőbbben ez: tanítani, nevelni, építeni! A jelszavak és szólamok édes mérgétől csak a tudás és tiszta értelem védelmezheti meg a nemzetet. Mert a legnagyobb szolgaság: a tudatlanság. A szellemi sötétség. Ebből a börtönből kell legelőször kiszabadítanunk a magyarságot. Hiszen csak az értelemmel néző nép tud különbséget tenni a szabadság és fegyelmetlenség között. A szegény, tudatlan tömegek, fájdalom, sohasem tudják mit kezdenek a szabadsággal. Ezért rombol és csak rombol, minden forradalom.

Nyuli Vilmos, aki eddig tubákolva, eltűnődve hallgatott, most megszólalt:

— Ámbár, ha visszatérünk a vasútépítés dolgára, bizonyos, hogy Kossuthék gazdaságpolitikai aggodalmain kívül, más oka is van az ő részükről a fiumei út sürgetésének.

— Éspedig? — kérdezte Beély.

— Az, hogy ebben az országban, másfél évtized óta, mindent Széchenyi talált ki. Minden bajunk casusára ő mutatott rá, minden tennivalót ő jelölt ki.

Másfél évtized óta nem termett itt új gondolat, mert ő a nemzedékek egész sora helyett gondolkodik és száz, vagy kétszáz évre való feladatokat tűzött ki. A Kossuth-féle liberális mozgalom se hozhatott más programot, mint a Széchenyiét. Csak hozzáfűzték a francia, liberális forradalom követeléseit. Hát most már úgy érzik, itt az ideje, hogy ők is hozzanak legalább egy új gondolatot. S ez: a flumei vasút — contra bécsi vasút. Elvégre pusztán a francia forradalom jelszavaival, mégsem lehet örökké kínálgatni a nemzetet.

Féltizet ütött a refectorium órája, amikor Sárkány fölfigyelt:

— Későre jár. Még meg akarom írni a levelet a montecassinói apátnak. Holnap meg be kell mennem Veszprémbe. Új miseruhákat rendelek a kajári plébániánknak. És meg kell tudnom, mikor volna a legalkalmasabb nap az ünnepi installációra. A veszprémi püspök úr őminenciája ugyanis megígérte — fordult most hozzám az apát — hogy örömmel vállalja apáti tisztemben való megáldásomat. Egyébiránt most jut eszembe: írja össze, öcsémuram, mire is van még szüksége, a grisaille-ok megfestéséhez! Meghozom szívesen.

Azután utasítást adott páter Reginaldnak, mikorra fogasson be, majd fölállott s keresztet vetett.

Rövid ima után elszéledtünk, szobáinkba.

Beély elmaradhatatlan könyvcsomójával tünt el, a szobája felé vezető folyosó homályában.

Mialatt végigmentem a kertiházhoz futó, kilapátolt úton, megborzongatott az öröm. Sárkány apát már nyitogatja előttem Itália kapuját. Istenem, de

nagy do
— élet!

S ez
Bakonyi

Lef
ecsetekre
van szü

S a
koztam.

Mily
pen jók

dort a v
szón mu

pedig ba
hetett vo

Másnak

S e

És

Csa

Elk

a néhány

...

tya pisl
fényébe

• Mik

hogy im

S milye

ennek a

Akl

beli vilá

kájával

Csa

nagy dolog lesz! Színek és fények és szépségek és
— élet!

S ezért a kapunyitásért is ide kellett jönnöm: a
Bakonyba.

Lefekvés előtt még összeírtam, milyen méretű
ecsetekre, milyen festékeporokra s egyéb hozzávalóra
van szükségem a grisaille-festéshez.

S amíg végigszívtam a kispipámat, elgondol-
koztam.

Milyen jó, hogy így elrendeződik minden! S ép-
pen jókor. Hiszen eddig szinte lépésről-lépésre so-
dort a véletlen az Auerbach-lány felé. S már csak egy
szón múlt, hogy még közelebb jussak hozzá. Az
pedig baj lett volna. Csak nyög, nyavalygás kevered-
hetett volna ki belőle. Hiszen az a lány menyasszony!
Másnak a párja.

S erre a gondolatra megsajgott a szívem.

És fölsóhajtottam.

Csak ne volna olyan rejtelmes-szép a szemel!

Elkergettem ezt a búsító gondolatot. Elővettem
a néhány év előtti, rongyos, pápai diák verseskönyvét.

...Csak akkor néztem föl belőle, mikor a gyer-
tya pislogni kezdett. Mialatt egy szépséges világ verő-
fényében jártam, tövig égett a gyertya.

• Mikor elfújtam, megnyugodva állapítottam meg,
hogy ime, már eszembe se jut az Aranypolgár lánya.
S milyen könnyű elfelejteni! Csak ki kell nyitnom
ennek a kiskunsági fiúnak a könyvét.

Akkor nyomban elszűrök ez az egész valóság-
beli világ, avval a különös lánnyal, más legény mát-
kájával együtt.

Csak a szeme ne volna olyan szép...

XII.

Sárkány apát szánkójának csengői elhalkultak a veszprémi úton s én olyan kedvvel vetettem bele magamat a munkába, mint még soha.

Azt mondotta, harmadnap tér vissza. Ezalatt a három nap alatt annyira akartam haladni a munkámmal, hogy a Dorfmeister-kép javításával teljesen elkészüljek meg a két grisaille vázlatát is bemutat-hassam.

Ment is a munka, mint a karikacsapás. Még fűtyörésztem, sőt daloltam is hozzá, hogy csak úgy zengett a kertiház billiárdterme. Csak olyankor hallgattam el vele, ha egy-egy pipányi dohányt szívtam el, vagy ha — a Pirossapkás Kislány villant az eszembe.

Igaz: ha azon csíptem rajta magamat, hogy körülötte jár a gondolatom, vagy éppen meg is áll az ecsetem, azaz rajzolászenem emiatt: hát megharagudtam s még hangosabban énekeltem.

Rajtam ugyan nem fog ki az a kis fekete pötty!

Mert az: kis fekete pötty a téli Bakony fehér végtelenségében.

Rajta
látom töl
az a győ
többet!

És d
ben a ci
zsinatolta

Tízó
nem a m
gyerekei
tom Szer

Pusz
jorba. Az
mehetne
végekpe
hát még
rottam v
való ball

Ilyen
tam voln

Az t
letlenül
hogy épp
úton. Me

En
azért kö
lan tuske
zonyíftja
az, hogy
amikor
mondhat
hogy im

Rajtam ugyan nem fog ki, az bizonyos. Meg se látom többet! Nézze csak őt a drágalátos vőlegénye, az a győri pernahajder. Képpel se fordulok feléje többet!

És dolgoztam, dolgoztam dühös kedvvel, miközben a cinkék és feketerigók szakadatlanul ugráltak, zsinatoltak a kolostorkertben.

Tízóratájt eszembejuttott, hogy szét kellene néznem a majorban. Hátha akad az urodalmi cselédség gyerekei között olyan fiúcska, akiről megmintázhatom Szent Imre királyfi alakját.

Pusztán és kizáróan ezért loholtam át a majorba. Az Auerbach-lány végett már csak azért sem mehettem, mert hiszen ezt az egész ügyet teljesen és végképpen lezártam magamban. Senki se gyanúsíthat hát még a gondolatával sem annak, mintha azért ugrottam volna ki, hogy láthassam, a gerencei malomba való ballagtában.

Ilyen csacska feltevést már eleve visszautasítottam volna.

Az tehát egészen független dolog ettől, hogy véletlenül mégis megláttam. Tisztára véletlen volt, mert-hogy éppen akkor ment el a major előtt, a gerencei úton. Ment, sietett a nagy kutyájával.

En persze nem törődtem vele. Köszönni is csak azért köszöntem neki messziről, hogy éppen faragatlan tuskónak ne tartson. Különben is, semmi sem bizonyítja jobban, mennyire nem vettem semmibe, mint az, hogy a majorkapuból is csak akkor néztem utána, amikor már vagy két kőhajításnyira is elhaladt. S mondhatom, megelégedéssel töltött el az az érzés, hogy ime: semmi hatása sincs rám. Nem is tudom,

hogy mit tüprengtem azelőtt a híres szeme szépségén, mikor lám: így állok és — semmi. Féllépést se teszek utána.

S most láttam csak, milyen helyes megállapításom volt az, hogy: fekete pötty. Így, ahogy most láttam, amint távolodásában egyre kisebbedett az alakja, valóban nem lehetett mást mondani rá, mint hogy: kis fekete pötty. Olyan kis fekete pötty, hogy a végén láthatatlanná enyészik, a Tönköls aljában.

Igazán meg lehettem elégedve az eredménnyel. Teljesen nyugodt voltam, a pulzusom olyan szabályosan vert, mintha a bécsujhelyi akadémia tantermében, Auersperg akadémikus hápogó feleletét hallgattam volna.

Egészen felvidulva vágtattam vissza a billiárdterembe s hangos nótaszóval folytattam tovább a munkámat.

Eközben látogatóim is akadtak. Pater Vilmos jött be a terembe. Megállott a hátam mögött, majd hátrább és még hátrább ment és onnét nézte, a táblára feszített karton oválisát. Éles körvonalakban rajta volt már a fatönkön-ülő Gellért, az ölébe támaszkodva meg a kisfiú. Csak a két arc volt pusztán kontúrokkal jelezve. Ezek közül is a kis királyfié ígérkezett nehezebbnek, mert annak a vonásaiba, Gellértre függesztett szemeibe, bele kellett vinnem a figyelő, szinte a beszélő remeten csüngő gyermeklélek egész elmerülését. De a két alak tartása s a Szent lábai előtt heverő, legendás szarvasborjú szelíd alakja, határozottan sikerült. Éppen az árnyékokat kezdtem fölrakni, amikor Nyuli Vilmos hozzáfogott a szemlélődéshez.

Mag
pillantás

Pato

nótot a
szatette
dája há
fölszipps

—
mel. —

Mos
Csütörtö
sétálássz
ték az i

—
szerre.

Mer
mozgásá
lettek v
ettől eg
ritmusra
tanultak
szólitott
vagy eg

Az
pirosan
egymás
És

restaurs
És

—
—
tyám!

Magam is fölkeltem, hogy messzebből vessek pillantást a vázlatra.

Pater Vilmos akkor morzsolgott egy csipetnyi búrót a tubákoszálkájából a jobb kezefejére, visszatette a becsappantott födelű szelencét a reverendája hátsó zsebébe s az orra alá tartott kezefejéről fölszipantotta a dohányport.

— Nem rossz — dörmögte félig lehúnyt szemmel. — Igazán jó! Határozottan kitűnő!

Most lopakodott be a három kerekfejű clericus. Csütörtök délelőttönként recreatiojuk volt. Ilyenkor sétálással és billiárdozással meg muzsikálással töltötték az időt.

— Szabad belépniük? — kérdezték szinte egyszerre.

Mert ez a három ifjú olyan volt munkájában, mozgásában, áhítatában és jókedvében, mintha ikrek lettek volna. A hajukat egyformára nyírva viselték, ettől egyforma kerek lett a fejük. Életrendjüket egy ritmusra hangolta a kolostori regula, hát egyszerre tanultak, egyszerre imádkoztak. Ha az ember megszólította őket, egyszerre fordították arra a szemüket, vagy egyszerre ugrottak föl készségükben.

Az imént hólabdáztak odakint a kertben s most pirosan, csillogó, kíváncsi szemmel lépegettek be egymás után.

És egyszerre villant a tekintetük, a félig már restaurált Dorfmeister-képre.

És egyszerre szólaltak meg:

— Egészen új lett ez a kép, Vilmos bátyám!

— Mintha új volna ez a festmény, Vilmos bátyám!

— Szinte vadonatúj az egész, Vilmos bátyám!
S ezt olyan egyszerre mondták, hogy a „Vilmos bátyám“ már úgy hangzott, mintha kórusban ejtették volna ki.

— Ó, ti: hármaskórus! — nevette el magát pater Nyuli. — Hát még gondolkozni sem tudtok külön-külön, ti bikficek?

A három gyerek egymásra nézett, egyszerre sóhajtott s egyszerre mondták ki szelíd szemrehányással ezt a szót:

— Látjátok?

Erre már maguk is megdöbbentek. De nyomban utána, ugyanilyen egyszerre el is kacagták magukat.

— No, mondták nevetve pater Vilmos — bizonyos, hogy szent Benedek regulái nélkül, már megszökött volna töledek Rudolf és Fidelis atya! Mert hónapszám nézni és hallgatni ezt az egyformaságot, közel lehet a purgatóriumhoz!

A három clericus panaszosan pislogott az öregúrra. Azután hirtelen egymásra néztek, Winterkorn és Apa a szájukra nyomták a tenyerüket és csak a szemükkel bíztatták Sebőköt, hogy beszéljen helyettük ő.

Sebők meg is szólalt:

— Igazán úgy kinevet bennünket mindig a reverendissimus! Már beszélni sem merünk. Mert ezek mindig ugyanazt mondják, amit én!

— Mi? — tiltakozott a másik kettő. — Te mondd mindig ugyanazt, amit mi. És még ő mondja, hogy mi mondjuk azt, amit ő!

Pater Vilmos összecsapta a kezét:

— No tessék! Mi... ti... ő... te... ők...
én... tisztára meggabalyodik az ember!

— Igen, ez borzasztó! — sóhajtott a Apa Jenő.

— Rettenetes! — hajtotta le a fejét Winterkorn Sándor.

— Elviselhetetlen! — bólogatott csüggedten Sebők Árkád.

Ebben az őszinte elbúsulásukban olyan ellenállhatatlan humor volt, hogy az öregúrnak is, meg nekem is könnyes lett a szemem a kacagástól.

S egy másodperc múlva már a három clericus is velünk nevetett.

— Kedves, bolondos, egyforma kölykeim, ti! — göcögött az öregúr, mialatt szeretettel veregette meg a vállukat. — No, délután kiviszlek benneteket a Gerence-szurdokba. Talán a piktör bátyátoknak is kedve szottyán hozzá!

— Tessék eljönni, Vilmos bátyám!

— Olyan jó volna, Vilmos bátyám!

— Meg tetszik látni, milyen nagyszerű lesz, Vilmos bátyám!

— De persze, korán kell indulnunk, mert hamar sötétedik — tette hozzá az öregúr.

A clericusok körülörvendeztek bennünket, meg nézegették még a grisaille-tervet, játszottak egy vilámmérkőzést a billiárdasztalon, majd kivonultak pater Vilmos után, a major szélén lévő méhes és állatsereglet felé.

Én meg újból nekifogtam a munkának. Akkor jutott eszembe, hogy az imént, amikor kintjártam a majorban, megfeledkeztem arról, amiért kimentem. Hiszen a gyerekhad között akartam szétnézni. No,

majd most pótolom. Csak még ezt a néhány árnyéket rakom föl.

Persze, most megint akadhatna valaki, aki azt vélné, hogy az Auerbach-lány miatt igyekeztem újra a majorkapuba. De ez éppen olyan alaptalan feltevés, mintha azt mondaná valaki, hogy azért vetettem volna egy pillantást a szobám tükrébe s húztam végig a fésűt borzas hajamban, mert annak a kis fekete pöttynek akartam megmutatkozni. Mindezek haszontalan lári-fárik lennének. Hiszen én egyszersmindkorra elintéztem magamban ezt a históriát. Elég. Vége. Pont. Mi közöm lehetne nekem más legény mátkájához? Különben is: innét, Bakonybélből csak Itáliába vihet engem az út. Már pedig aki Itáliába készül, annak úgye igazán nem jut eszébe holmi ilyen kis fekete pötty?

Kimentem hát megint a majorba. S éppen jókor. Akkor értek haza az iskolából a gyerekek. Közöttük, Sándor bácsi parádéskocsis, egész csapat kis csemetéje. Első szempillantásra megtaláltam köztük azt, akit kerestem. Nagyszemű, kerekkepű emberke volt ez, olyan hat-hétesztendős. Egyelőre a legteljesebb bizalmatlansággal, mindössze egy-egy dörmögő szó erejéig volt hajlandó tárgyalásba bocsátkozni velem, de reméltem, hogy az édesanyja rábeszélésével, meg némi meseszóval megnyerem ökelme bizalmát. Persze, ehhez egy-két napi barátkozás mindenesetre kellett. Első eredményként avval is megelégedhettem, hogy a morcos kis legényke, nem szaladt előlem világgá.

Miközben ezt a megnyugtató sikert megállapítottam magamban, véletlenül — ismétlem: merőben

véletlen
húzódó

Csa
könnye
gracilis
menyét.

Ser
lett álla
bizonyá
Az alka
ládafiál
remtess
ér enne
Hiszen
hó fölő
erre, c
az emb

Jön
szalutál
már su

Csa
örvend
dáját,

Va
amikor
helyes
száját!

A
fölhány
egyszer
tovább.

véletlenül — megláttam a Tönkölös déli lejtője alatt húzódó úton, azt az izét... a fekete pöttyöt.

Csak jött, jött a kutyájával a tegnapi úton, könnyen, szinte surranva, akár a bakonyi erdők leggracilisebb teremtménye: a karesú, titokzatos hölgymenyét.

Semmi közöm nem lehetett hozzá, de azt meg kellett állapítanom, hogy annak a győri mamlasznak bizonyára sejtelve se lehet arról: mit ér ez a lány. Az alkalmasint azt hiszi, hogy van annyi aranya a ládafiában, amennyi fölér evvel a kis pirossapkás teremtéssel. A csudát van! Egyetlen pillantása többet ér ennek, mint az összes győri kalmárok gazdagsága. Hiszen ez nem is lány. Nem is a földön jár. Suhan a hó fölött. A tavasz suhant át az erdőn és suhan most erre, olyan könnyen s annyi harmóniával, hogy az embernek összeszorul a szíve és elakad a lélekzete.

Jön... jön... már itt is van. Most fölpillant, szalutálok, megbólintja a fejét kedves-komolyan s már suhan is tovább.

Csak a kutyája fut hozzám s lengeti a farkát örvendezve. Megveregetem a hátát s figyelem a gazdáját, vajjon idepillant-e még egyszer.

Vagy húsz lépésnyire túl van már a majorkapun, amikor csakugyan hátranéz. És fütttyent. Ó, milyen helyes a kerek, piros képe, mikor fütttyre csücsöríti a száját!

A kutya nyomban faképnél hagy, vágató lábai fölhányják rám a havat. Az Auerbach-lány meg még egyszer felém bólint s azután szaporán igyekszik tovább.

...Ennyi volt az egész. És én akkorát sóhajtottam utána, amekkora csak kitelt tőlem.

Jelentősége persze ennek se volt semmi, hiszen a lány annak a győri útonállónak volt a menyasszonya. De annyit csak szabad volt megállapítanom, hogy ez a lány nyugtalanítóan szép. Ebben igazán nincs semmi. S nézni csak szabad volt, nem igaz?

Kókadtan ballagtam vissza a kertiházba.

Ugyanakkor már szólt a csengő is a főépület felől. A refectoriumba szólított bennünket.

Ebéd alatt művészetről beszélgettünk. És festőkről. Ezekről azután átsiklott a társalgás a mesterséges képíráshoz. A Daguerre-féle fizikai és kémiai kép-készítésre. Arról a gépekre. A gépekről az ipar jövődjére. S a következő gondolat-lépéssel már megint ott voltunk Kossuthék aggodalmánál. A német államok Zollverein-jénél s a magyar liberálisok, lázas, iparosító mozgalmánál.

Itt megszólalt a tűnődő Beély Fidél:

— Én azt hiszem, hogy Kossuthék tévednek, amikor úgy vélik, hogy Ausztriának a német vámunióhoz való csatlakozása, germán gyarmattá tenné Magyarországot. A német gyáripár ugyanis korlátlanná fokozhatja az ipari portékák tömegét, tehát percről-percre olcsóbbá teszi azokat, de a termőföldet nem lehet megsokszorozni sehol. Bizonyos maximumnál több mezőgazdasági termelvényt tehát nem lehet kihúzni a változhatatlan-terjedelmű földből. Ergo: a búza értéke állandó marad, míg az iparcikkeké egyre alább kell, hogy szálljon. Ezért nem lehetünk hát kiszolgáltatottak. Viszont Ausztria nyugtalansága is indokolatlan a magyarországi iparfejlesztő

törekvésekkel szemben. Agyrém. Chimaera. Mert hiszen ha erősebb a magyar ipar, sokkal több embernek biztosít munkát s keresetet, ez pedig több fogyasztót jelent. A több fogyasztó: nagyobb piac, mely több iparcikket is vásárol. Nem tudom hát, vajjon okkal rémüldöznek-e Kossuth és barátai, a germán ipari inváziótól? De azt bizonyossággal merem állítani, hogy a németiségnek, a magyar iparosodással szemben való türelmetlensége: indokolatlan. Örülniök kellene, hogy erősödni akarunk s így gazdaságilag erősödvén és fogyasztóink száma szaporodván: nagyobb vásárlópiaccá fejlődünk.

Nem értettem a kérdéshez, hát nem is szóltam hozzá.

A perjel korán asztalt bontott, imádkoztunk, Beély kicipelte elmaradhatatlan könyvesomóját, mi meg, pater Vilmossal és a hármaskóruossal, összeszedtük magunkat, hogy elindulhassunk.

Jókedvvel vágtunk neki az útnak. Pater Vilmos olyan fürgén lépett ki, hogy elbámultam rajta. Fölkapaszkodtunk a Fölső-szerre. Messziről, lopva, rápillantottam a Viczay-házra, de ott nem mozdult semmi.

Rátértünk a pénzeskút—zircei útra s gyorsan haladtunk előre. A három ifjú Bécsről faggatott. Beletévedtünk a bécsi liberális ifjúság nyugtalankodásába.

A hármaskórus egyszerre tette föl a kérdést:

— De hát azok mit akarnak,	} Vilmos
bátyám?
— Ők csak nem lehetnek elnyomottak,	
— Mi kívánni valójuk lehet azoknak,	
— Azoknak valóban nincsenek nemzeti sérel-	

meik és nemzeti követelések — mondtam, magam is fölfigyelve erre a háromszólamú kérdésre. — Érdekes különben, hogy erre a különbségre még én se gondoltam. Pedig, ha az ember szemügyre veszi a dolgot, kitűnik, hogy a bécsi liberálisok, meg a magyar liberálisok között, a követelések tekintetében éles határvonalat lehet húzni. Az ő liberalizmusuk pusztán a francia forradalom úgynevezett emberfelszabadító eszmekörében mozog. Ők csak az emberi szabadságokért harcolnak. A gondolatszabadságért, sajtószabadságért, gyülekezési szabadságért, a gazdasági kiváltságok eltörléséért és a törvény előtti egyenlőségért. Szóval, a polgári szabadságjogokért.

— Igazatok van — bólogatott Nyuli Vilmos, szaporán szedegetve lábait és a vasaltvégű botját — mert nálunk, Magyarországon meg szorosan összefűződnek ezek a törekvések a magyarság nemzeti szabadságjogainak követelésével. Amazok csak a francia forradalom nemzetközi hevületében élnek. Nálunk összekeverik ezeket a gondolatokat, a mi külön nemzeti sérelmeinkkel. Isten tudja, keresztül lehet-e vinni egyszerre két ilyen óriási követeléscsoportot, földrengés nélkül? No, nem mi négyen döntjük ezt el. Ne is fájdítsuk vele a fejünket. Inkább nézzétek azt az őzikét, ott fönt az erdőszélen!

Délnyugatnak fordult az út s most szembementünk a Kerülők havas halmaival. A Kis-Kerülővel és az Öreg-Kerülővel.

Azután letértünk az országútról s a gyalogcsapásan igyekeztünk a Kerteskőnek.

Föllihegtünk a Kerülők erdős hátára, de ahogy leereszkedtünk a tulsó lejtőn s elértük a Gerence-

patak szurdokát, a Szömörke-völgyet: egyszerre vakartuk meg a tarkónkat.

A vadregényes, sziklás szurdokban, amely ijesztő, szűk ágyba szorítja össze a rohanó patakot, s amelyben most jégpáncél alatt zúgott a máskor tájékozódó, szilaj áradat: kötésig érő hó halmozódott fel.

Ebbe csakugyan nem lehetett lemenni, hogy a patak mentén térjünk vissza Bakonybélbe.

Szégyenszemre vissza kellett hát fordulnunk. Páter Vilmos meg a clericusok, térdigemelt reverenciával gázolták a havat s a csizmáink csaknem térdig süppedtek a hóba, amíg nagynehezen visszapaszkodtunk, a Somhegy-pusztánál, a zirci útra.

A Bakony azért nem maradt szűkmarkú. Jókedvvel, piros arccal, csillogó szemmel ajándékozott meg bennünket.

Még nótáztunk is. Páter Vilmos dúdolni kezdte, apró gyerekkora híres dalát, az utolsó, nemesi insurrectió korának énekét:

Sárgacsizmás Miska sárban jár,
Panni a pataknál rája vár.
Sírva borul Miska vállára,
Menni kell a nádor szavára...

Erről azután ráfordult a nótázásunk az itáliai magyar bakancsosok énekeire.

Azt a legrégibbet mindenki tudta már idehaza is, hogy:

Nagyabonyban csak két torony látszik,
De Majlándban harminckettő látszik.
Inkább nézném az abonyi kettőt,
Mint Majlándban azt a harminckettőt..

Hanem azt a két újat, amelyet legutóbb termettek az olaszföldön hervadozó magyar nótafák s ame-

lyeket magam is csak nemrég tanultam Vargánya Gergelytől, meg a somogyi huszár-obsitostól, bizony még nem hallották.

Mántovai kaszárnya-kapuba
Silbakol egy Sarconberg-katona,
Tizenhárom font a muskétája,
Bécsi-mázsa sej, a szíve tája. .

Addig kellett fújniom a hármaskórusnak, amíg meg nem tanulták.

És nem nyugodtak addig, amíg a fülükbe nem ment az a másik is. A „Cifrusfáról“ szóló.

Dudolva, énekelve haladtunk az úton, Bakonybél felé, a Somhegy meg a Tönkölös alatt, amikor fürgécsengő szán ért utol bennünket.

A szán bakján cifralibériás kocsis ült, a szánban meg két fehérnép, a visszaülésen pedig egy hódprém-sapkás, nagybundájú fiatalember. Erről lerítt, hogy városi arszlán.

Az egyik lány: az Aranypolgár árvája volt. A másikat nem ismertem.

Olyan sebesen hajtottak el mellettünk, hogy éppen csak köszönni tudtunk. A két lány kedvesen bólogatott, a fiatalember idegenesen. Az nyilvánvalóan azt se tudta, kik vagyunk.

— Kik voltak ezek, Vilmos bátyám? — kérdeztem az öregurat, amikor már messze előttünk járt a szán.

— Az egyik a kis Splényi bárókisasszony, Pénzeskútról. Sári bárónő. Splényi Béla lánya. A másik meg... no de hiszen azt ismerned kell! Pápai. A szerencsétlen Auerbach János lánya.

— Azt ismerem. És a fiatalember?

— Az nem erre a környékre való. Most láttam először.

A clericusok sem ismerték. Nyilvánvaló volt hát, hogy az a bizonyos győri ficsúr. Valami kedvetlenség szállott rám. Az a hódprémsapkás győri bugyelláris, ugyancsak odalehet ezért a lányért, hogy még a Bakonyba is utánajön. Télvíz idején. És hogy pöffeszkedett ott a lányokkal szemben. Nem szántam volna belehengeríteni a hóba!

A hármaskórus a „Cifrusfáról“ szóló nótát zümögte, engem meg evett a méreg. De mert nem akartam, hogy pater Vilmos észrevegye rajtam a kedvem fordulását, Splényiére fordítottam a szót.

Az erdei vadak doktora elmondotta, hogy Splényiék nemrég vették bérbe a pénzesküti urodalmat a dúsgazdag Zámory Kálmántól. Úgy tervezték, csak a nyarat töltik itt, mégis ittmaradtak télire is. Splényi Béla édesanyja ugyanis betegeskedik s nem akartak vele az őszi esőben útnakindulni. Inkább a zirci meg a veszprémi doktorokat járatják ki hozzá. Az öreg dáma különben Splényi Ignác bárónak, a napoleoni háborúk vitéz katonájának s később a nemes-testőrség kapitányának özvegye. Egyébként: csillagkeresztes hölgy. A nyáron vidám élet volt Pénzeskúton. Itt volt Splényi Mária bárónő is. Az valami angol grófnak a felesége. Az ura császári tiszt volt, vagy nyolc éve kvietált, de annyira megszerette a magyarokat, hogy itt telepedett le Magyarországon. Valahol a Felvidéken gazdálkodik a felesége ottani jószágán. Egyébként fáradhatatlan vadász, lelkes híve Kossuth liberális politikájának és igen eredeti ember. Rettenetesen küzködik a magyar szóval, de

azért erőnek erejével: magyarul beszél. Goyonnak, vagy Guyonnak hívják, de a család csak Ricsnek szólítja.

— És hogyan kerül közéjük a kis Auerbach-lány? — kérdeztem.

— Az? Ha jól tudom, Sári baronesszel volt a pozsonyi Clarissák zárdájában. Azóta elválaszthatatlan barátnők. Gyakran átjönnek érte Bakonybélbe, sőt volt úgy, hogy még Pápáról is kihozták Pénzeskútra.

Sötétedett, amikor beértünk a faluba.

A Viczay-ház előtt ott állott a Splényi-fogat. Alkalmasint hazaindulóban volt, mert akkor szállott fölrá a bárókisasszony.

Mi a másik utcason mentünk le a kolostorhoz s csak a távolodó szán csörgőit hallottuk.

Kevéssel utóbb, az oratoriumba szólított az excitatorium. Isten szolgálói elmondották a Matutinum-ot és a Laudes-t, majd vacsorához ültünk.

Nem volt még kilenc óra, amikor pihenőre térünk.

Éppen a kapu alatt búcsúztam a pateroktól, amikor megkopogtatták az utcára nyíló kaput.

Félórát elmulattam még Petőfivel, azután elfújtam a gyertyát.

...Másnap reggel hallottam, hogy egy győri úriember számára kértek szállást az este. Itt is töltötte az éjszakát. De már a hajnali órákban tovább is indult egy helybeli fuvarossal, Pápa felé.

Másnap egész nap dolgoztam. Az ég borús volt,

időnkén
takarta.

A

— — —

Az
nyira el
hátra. I
aggasztó
Csak m
sam a
szakáll
találtam
volt, az
zött me
selt s a
zelésem
mást, e
Elp
nak.

Az
a szem
—
találunk
hol van

—
—
vén Lul
dom, h
járt me
járhatu
Öss

időnként havas-eső esett s a Tönkölös ormát felleg takarta.

A Dorfmeister-képpel kevés híján elkészültem.

— — — — —

Az „Imre királyfit oktató Gellért“ vázlatával anyyira elkészültem, hogy már csak a két fej volt hátra. Itt azonban elakadtam. A gyerek-figura nem aggasztott, mert ahhoz elég közel volt a modellem. Csak meg kellett kicsit szelídítenem, hogy elcsalhasam a kertiházba. Hanem a Gellért-archoz, fehérszakállas, öreg fejre volt szükségem. Ilyet pedig nem találtam Bakonybélben. A lakosság egy része sváb volt, azok borotválták az arcukat, a magyarok között meg akinek szakálla volt, kurta körszakállt viselt s amellettt túlságosan fiatalok voltak az én elképzelésemhez. Idős, fehérreőszült, bölcs remete-benyomást, egyik sem keltett volna.

Elpanaszoltam a kátyubajutásomat pater Nyulinak.

Az öregúr elgondolkozott. S egyszerre fölillant a szeme:

— Megálljunk csak, amice! Úgy vélem, mégis találunk ilyenféle arcot. Csak azt kell megtudnom, hol van most az öreg?

— Idevaló?

— Ide. Azaz hogy senkije sincs. Öreglegény. A vén Lukács. Szénégető különben. Csak azt nem tudom, hol éget most a környéken. Ej, de hiszen mindjárt megtudhatjuk ezt! Tízperces sétával a végére járhatunk.

Összeszedelőzködtünk s elindultunk a Felső-

szerre. Bementünk vagy három helyre is, akikhez járatos volt a vén Lukács, de senki sem tudott választ adni. Elmentünk a kocsmába is. Ott azt mondták: ősz óta nem látták. Hanem a kocsmáros adott egy tanácsot:

— Tessék talán instállom a pénzeskúti uradalomnál megkérdezni. Annak a kerülői bizonyosan tudják, hol éget most az öreg.

Pater Vilmos megvakarta a tarkóját. De csak egy szemhunyásig. Mert nyomban felderült a képe.

— Dehogy is megyünk Pénzeskútra! Ha szerencsénk van, hamarabb is hírt kapunk róla. Gyerünk!

Avval nekieredt, fölmásztunk megint a Fölső-sorra és — szinte elállott a szívverésem.

Egyenest a Viczay-portára állítottunk be.

Az üveges tornácon mogorva, öreg kutya morgott ránk a sarokbeli, meleg vackáról. Akárcsak a mi Bakterünk, odahaza Pápán. De ez olyan öreg volt, hogy már fölállani is röstelt. Így hát csak az udvaron kalézőlő kölyök-vizsla herregett ránk kívülről.

A ház különben egyszerű, paraszti hajlékból átalakított épület volt. Valaha nyitott tornáca lehetett, annak bolthajtásos pillérközeit derékig fölfalazták, azon felül pedig, apró ablakszemekkel beüvegezték.

A piros téglapadlón néhány kopott vadbőr hevert, a falon végig pedig szarvas- és őzagancsok meredeztek. Az üvegtornác túlsó végén — amely alkalmasint a legtöbb napot kapta — néhány telelő cserepesvirág, meg kihajtott jácint álmodozott a meleg nyárról. Előttük: faragott asztal és cifra, bakonyi támláslóca állott.

A
onnan
a kez
—
bácsi.
—
haza
kútra
—
—
Ha ta
bent
—
de ha
tulálh
—
kislán
M
lénk
—
cán
de az
akárh
—
úntal
—
is m
—
ban
dogu
a ne

Azon a tornácvégen lehetett a konyha is, mert onnan került elő, az ijedtszemű kis cselédke.

— Dícsértessék a Jézus Krisztus! — köszönt, a kezeit beletörölve a kötényébe.

— Mindörökké, kislányom! — bólogatott Vilmos bácsi. — Nincs idehaza véletlenül az ifiúr?

— Nincs, kezitcsókulom. Az este meggyűtt, idehaza is hált, de kora reggel megint elment Pénzes-kútra.

— Hm. Az baj.

— Csak az öreg tekintetes asszony van idehaza. Ha talán tüle tetszene valamit... Jobban van mán, bent ül a szobába', oszt kötöget.

— No, ő ugyan aligha igazíthat el bennünket, de ha már itt vagyunk, megviziteljük. Legalább gratulálhatok neki a fölépüléséhez.

— Maj' szólok akkor neki — készségeskedett a kislány, miután lesegítette pater Vilmos bundáját.

Még be sem értünk, amikor már tipegett is felénk Viczayné.

Erősen öszülő, sovány kis teremtés volt. Az arcán még ugyancsak meglátszott a betegség nyoma, de azért szíveskedett s kaláccsal és pálinkával kínált, akárhogy szabadkoztunk.

Kicsit nehezen hallott s ezért a jobbkezét minduntalan a füléhez tartotta.

Mikor pater Nyuli megismertetett vele, kétszer is megkérdezte a nevem.

— Ó, már értem! Klárika is emlegette a napokban öcsémuramat. No, Isten hozta! Valamikor boldogult sógoromtól meg a hugomtól is hallottam ezt a nevet, gondolom valami neheztelés is volt a famí-

liáik között. De az régen lehetett. Különben is halom, hogy az én kis Klárikám ezt is rendbehozta. Hanem hát: üljön le itt nálam. Egyre attól tartok, hogy beleveri a fejét a padmalyba.

Leültünk hát s a kalickában csipogó meg füttyülő stiglicék és kanárik csevetélése közben elmondotta pater Vilmos, hogy mi hozott bennünket ide. Az özvegyasszony erdészfiától szerettük volna megtudni, hogy hol találhatnók meg a vén Lukácsot. A szénégetőt.

— Jaj, bizony ebben nem lehetek segítségükre, főtisztelendő uram — sajnálkozott Viczayné. — De ha nem lesz késő: a fiam holnap délre megint hazanéz. S akkor majd átküldöm az apátságra. Ő bizonyosan tudja. Ámbár az is lehet, hogy Klárika is tudja. Tetszik tudni, a boldogult apja is bérelt itt időnként erdővágásokat.

— Igen, tudom — bólogatott Nyuli Vilmos —, az apátságtól is bérelt makkoltatásra egy-egy vágást, meg ha jól emlékszem: fát is vásárolt saját vágásra, sőt úgy rémlik, a taplószedést is megvette néhány évre.

— Persze, jól emlékezik a főtisztelendő úr! Az apátság erdejében is, meg az Esterházy-féle erdőkben is meg-megvett egy-egy kerülőnyi részt. És szemet is égetett. Kellett neki a faszén a pápai tégláégetőjébe. Meg a somhegyi üvegutának is szállított belőle. Elég az hozzá, mikor szegény meghalt, itt maradt minden gond a húgom meg a kislánya nyakában. Sorra el kellett adniok mindent. Az unokaöcsém, a pap, meg éppen akkor nagybeteg volt, hát a kislány vesződött mindennel. Új vásárlásokra, vagy a

bérletek meghosszabbítására persze gondolni sem lehetett, de a felében maradt szénégetést folytatni kellett. Így égetnek még most is a szegény sógorom emberei vagy két helyen. Az egyik tanya talán az Eleven-főrtés mellett van, a másik meg a Százhalom táján. Néhányszáz ölnyi fa vár még szenesítésre itt is, ott is. Gondolom: a herendi porcellángyár veszi át.

— No és ki ügyel erre a munkára? — kérdezte pater Vilmos.

— A fiam tette meg szívességből, tetszik tudni. De most, hogy a pénzeskúti erdők árendába mentek és szakadatlanul tart az átadás, bizony nincs érkezése erre. Ezért is jó volt, hogy Klárika kijött hozzám. Most ennek is utánanézhethet. Azért mondom, ha Lukács az ő boksái mellett dolgozik, akkor talán Klárika is megmondhatja, hol találják meg az őreget. No, de hogy éppen ezt a ráncosképű, bakonyi Matuzsálemet akarják lefesteni! Hiszen vannak itt sokkal templomosabb, módosabb emberek is. Zsöllérsoron is, iparossoron is. Egyébiránt, persze, az urak tudják a legjobban, miért kell éppen Lukács. Mindenesetre jó volna, ha megvárnák Klárikát. Minden percben betoppanhat.

Pater Vilmos rámnézett.

Bólintottam. Hej, hiszen hogyné bólintottam volna!

Mégis vagy félórát vártunk már s éppen indulóban voltunk, amikor hazaért a lány. Frissen, pirosan, jókedvűen.

Mikor meglátott bennünket, akkorára meresztette a két, bársonyos, csillogó szemét, hogy még!

Azután egyre elevenebb figyelemmel hallgatta: mi járatban vagyunk.

Eközben kibújt fekete bundácskájából s levette piros sapkáját. Akkor láttam, hogy rövid, válligérő haját visel. Különös volt ez az akkori divat idejében, de illett neki nagyon. Most megint egészen kislányos volt s hej, még százszor szebb, mint valaha. Sima, tömött haja, amelyet csak középen választott két-oldalra a fésű s amelynek egyetlen mesterkélt fürtje sem volt, puhán, tömötten omlott le a vállai fölé és a tarkójára, szinte kékes-fekete fénnel csillogott. Ez az egyszerű hajviselet, valami meghatóan komoly keretet adott az egész arcnak, s amellett szabadon mutatta nyakának nagyon finom vonalát. Ó, de boldítóan szép volt így, ez a kis fekete pötty!

Mikor pater Vilmos eljutott végre odáig, hogy a modell-keresés során a vén Lukácsra gondoltunk, örömmel vágott közbe a lány:

— Lukács bácsi! Remek! Akárki találta ki, jobbat el se lehetne képzelni aggastyán-stúdiumnak. Csak persze jól ki kell majd mosdatni füstösségéből, meg a szénporból. Mikor akarják látni? Mert szívesen fölvezetem közéjük a főtisztelendő urat, meg a... meg a kedves földimet. Itt dolgoznak a szénégetőink fönt a Parajoson.

— Megtenné? — kérdeztem örömmel.

— Hogyne! — bólintott. — Szívesen. Úgyis ki kellett volna már néznem hozzájuk. Másfél hete nem voltam odafönt. Sem az Eleven-förtésnél, sem a száz-halmi boksáknál.

— Ó, hiszen odatalálunk magunk is! — szabad-

kozott pater Vilmos. — A viláért sem akarnánk fárasztani kishúgomat.

Szívemből szerettem ezt a tisztalelkű, kedves, öreg szerzetest, de most úgy néztem rá, azt hihette rólam, hogy hirtelen bakonyi zsvánnyá varázsolta, valami rejtelmes hatalom.

És szerettem volna örömömben külön-külön megcsókolni ennek a kislánynak minden egyes ujjacskáját, amikor nyomban rávágott:

— Nem, nem fáradság! Örülök, ha segítségükre lehetek. S különben is föl kellett volna már mennem. Azért hát ha megfelel: holnap reggel fölmehetnénk. Nyolckor indulhatunk.

Megállapodtunk. S búcsúztunk.

Egész nap tele volt fénnel a borongós világ. Csak olyankor sápadt el ez a ragyogás, ha eszembe jutott, hogy az a lány: mátkája annak a győri — sobrijóskának...

— — — — —
A hajnal köddel ébredt.

A Tönkölös, Parajos és Kőrishegy még utóbb is mogorván pipált a völgy fölött.

A majorbeli meg falusi gyerekek akkor igyekeztek az iskolába, amikor mi kapaszkodni kezdtünk pater Nyulival a Felsőszernek. Kucsujuk, ruhájuk, subájuk, csizmájuk szinte nagyobb volt, mint ezek a pöttön gyerekek, akik komoly pofácskákkal lépegettek egymás nyomába.

Ennek a napnak minden perce úgy él az emlékezetemben, hogy szinte látom a szépségüket.

...A Viczay-ház kutyái buzgó kötelességtudás-

sal ugatnak meg bennünket, amikor bekopogtatunk a kiskapun.

Azután kiszól rájuk a kis cselédke, meg a kisaszony hangja:

— Hallgass, Bundás!

— Csitt te, Hajrá! Hallgass, Fürge!

Csikordul a zár, nyílik a kiskapu, a szolgáló köszön s én pater Vilmos nyomában lépek föl két lépcsőn, az üveges tornácra. Ott Klári jön elénk a sima hajával, kötött ujjasában, kurta szoknyájában és barna csizmájában. Ha még fejkendő is volna rajta, szakasztott olyan volna, mint valami enni-valóan hetyke, kis parasztlánya.

Pater Vilmosnak „Dícsértessék“-kel köszön, nekem azt mondja rámsugárzó szemmel:

— Isten hozta!

És olyan tiszta, egyszerű és verőfényes tekintettel, meg olyan jópajtás-bizalommal teszi apró tenyerét az én lapátkezembe, hogy beleremeg a szívem.

A tornác végén, a virágmintás-abroszú asztalon, jóillatú kávé párolog három csészében és foszlós kálács kínálkozik egy kis kosárkában.

— Megkéstem kicsit, ne haragudjanak! — mentegetődzik a lány. — De az éjjel váratlanul újra megjött az unokabátyám s nem akartam korán csöntörögni a házban.

— Sándor is idehaza van? — fordult meg elevenen a pater. — Pompás! Hiszen akkor talán ő maga is elvezethet bennünket...

Őszinte ragaszkodás fűz Vilmos atyához, de most megint olyant mondott, hogy szinte eláll a lélekzetem.

Az Auerbach-lány háttal áll előttem és ezt mondja:

— Igaz...

— Jaj! — dobbantja a szívem ijedten. Lehet, hogy ezt hallotta meg ez a lány, mert most oldalt fordítja a fejét s a jobb vállán át fölnéz rám s így folytatja a szót:

— Nem is tudom valójában, elmenjek-e én is?

Ami kérdés és könyörgés csak fölsóhajthat emberi lélekből, az mind benne lehet most a szememben, mert a leányka félig felémfordított arcán, árnyalatnyi mosoly jelenik meg. De nem szól semmit. Csak lehajtja a fejét.

Szemhunyásnyi idő után már tessékel bennünket a tornác vége felé. Ott van az egyik szoba kályhamedencéjének fűtőnyílása is. Áramlik abból a meleg, de én olyan jegesnek, szomorúnak érzem egyszerre ezt az egész reggelt, hogy nem értem a jáciutokat. Hogyan tudnak ezek nyílani, illatozni, ebben a mogorva világban?

A kislány most erőnek-erejével azon van, hogy reggelizzünk meg velük. A páter szabódik, hogy hiszen túl vagyunk már rajta.

Én csak nézem, nézem ezt a szép, fürgemozgású kis teremtet, de csak úgy, mint a néma koldus a királykisasszonyt. És a lelkemben csak az a panasz kong egyre, hogy: Jaj, pater Vilmos, jaj, kedves, jó Vilmos bátyám, mit tettél? De rosszat tettél, Uramisten! Be szerencsétlent mondottál!

A kis fekete pötty meg csak térül-fordul az asztal körül, időnként rámpillant s nyomban elfordítja azt a finom arcát.

Azután elnézést kér, hogy egy percre magunkra hagy és befordul a szobába a nényéért, meg az unokabátyjáért

Akkorát sóhajtok, mint az orgona-fújtató, mikor sípbillentyű nélkül, a néma-szelepét szuszogtatják. Mert most már vége az egésznek. Nem jön. Most már bizonyosan nem jön ki velünk.

S mindennek az okozója, ez a fehérhajú, öreg barátom, pedig még rám is szól:

— No, mi az, amice? Valami baj van?

Én jó Istenem, mit válaszoljak erre? Mit válaszolhatok? Elmondjam neki, hogy most már nemcsak borongós az idő, hanem zuzmara és zimankó az egész világ? Elmondjam neki, hogy néhány szavával a legragyogóbb verőfényt kergette el? És mi jögon szólhatnék, mi jussal kívánhattam ezt a fényességet magamnak, mikor ez a lány száz-mérföld messzeségben kell hogy maradjon tőlem. Hiszen más ember mátkája, tehát nebántsvirág, nenyúljhozzám-virág.

— Nos? — nyitja most már kerekre a szemét is ez az én kedves, reverendás druszám.

De én nem szólhatok semmit, csak sóhajtok egyet s ennyit mondok, a tarkómat vakarva:

— Semmi. Nincs nekem... semmi bajom.

Azután kitipeg Viczayné, fehér, reggeli fejkötőjében.

A nyomában a fia.

Az öregasszony a fejét csóválva méltatlankodik, hogy nem akarunk másodszor is reggelizni s a fiú is kínálgatna egész lélekkel. Ezt az únszolást is csak

addig h
régi ism

Alig

hogy sze
olyan ku
ber, akin
termetéb
erdészru
zám is,

De

runggal

És

mi hasz
zöm leh
győri a
hogy mi
tehetek

Rös

mégis o
zás utár
kilép ra
pozsony
imádkoz
nője, a
tavasz-k
a tegna
parasztl

He

hatalom
tudja m
érettel

Mo

addig hagyja abba, amíg megismerkedünk s amíg régi ismerősként köszönti páter Vilmost.

Alig tudok annyi figyelmet magamra erőltetni, hogy szemügyre vegyem. Pedig, ha nem volnék most olyan kuka, látnom kellene, hogy jónövésű fiatalember, akinek tömött kis körszakállához, izmos, karcsú természetéhez nagyon illik a zöldhajtókás, ezüst-makkos erdészruha és combigérő csizma. És olyan szíves hozám is, mintha régi, régi barátok volnánk.

De hát én olyan vagyok, mint akit jó nagy durunggal fejbevégtak.

És loppal lesem az ajtót. Tudom, dőreség, mert mi hasznom belőle? És hitványság is, mert mi közöm lehet nekem más ember jegyeséhez? Annak a győri apagyilkosnak a mátkájával? Jól tudom én, hogy mindez balgaság és helytelenség, de mikor nem tehetek róla!

Röstellem, szeretném magam fölképelni érte, de mégis olyan jólesik, amikor végre, ezeréves várakozás után, megnyikkan a csipkekárpitos üvegajtó és kilép rajta ennek az én nagy bajomnak szerzője: a pozsonyi megyeháza bálkirálynője, a somlai árva, az imádkozó leány, mamzell Paulett legkedvesebb barátnője, a rejtelmes Pirossapkás Kislány, a suhanóléptű tavasz-kisasszony, a Splényi-fogat bölintőfejű dámája, a tegnap déli, készséges segítő, a ma reggeli ennivaló parasztlányka s a — győri aranyfickó mátkája.

Hej, Istenem, de nem tudtam eddig, mekkora hatalom fölöttem, ez az incifinci teremtés! S ne is tudja meg a viláért se, mert talán még ki is kacagna érte!

Most még egyszer megpróbálja maga is, hogy tán

többre megy a kínálgatással, mint a nénje, meg az unokabátyja. Mikor látja, hogy minden hasztalan, a kezünkbe nyom egy-egy szeletke kalácsot s avval leül Mari néni meg a fiú közé.

Én az egyik lócán ülök, pater Nyuli a másikon. A lány éppen szemben van velem.

Emeli a szája elé a fehér bögrét s a bögre széle fölött rámtekint. Tudom, nem azért, hogy engem lászon. Törődik is ez énvelem! Fületlen pitykegomb vagyok én ennek. Csakhát éppen rámesik a tekintete, mert döntenie kell a bögrét.

Azután letör egy darabkát a kalácsból s azt eszi. Butaság, hogy bámulom, de bámulom. Olyan jóízűen kortyolgat és eszik egy-egy falatot, mint a gyerekek.

S fordul erre, fordul arra, igazítja a kalácsoskosárkát a nénje kezéhez, a vajastányérkát a bátyja kezéhez.

És közben megint iszik egy csöppnyi tejet és rámpillant.

És én nem értem, hogy lehet ez a gyönyörű teremtés olyan gonosz? Hogy nem akar kijönni velünk a Százhalom tisztására, meg az Eleven-förtés boksájához? Mert az, hogy én nem számítok néki, az természetes. Elvégre más legény mátkája. Meg mit is törődnék ilyen magamfajta, otromba gémeskúttal? De hát a Bakonyt se szereti? Akkor miért beszél bakonyi szójárással? Az imént azt mondotta: csöntörög. Ezt a szót még sohasem hallottam másutt. Csak itt. Más hol talán nem is tudják, mit jelent. S milyen ízesen mondotta. Lehetetlen hát, hogy ne szeresse a Bakonyt. A zúgó erdőket. A Dunántúl orgonáját.

És m
hogy vel
S m
alább né
A b
föláll s a
anyja ar
Szóv
Besz
a háboro
S ar
benne, fö
jósággal
gel roha
Azut
kozó lán
nyit mor
— M
De
memmel
kezének
Ohó
hitte, ho
ebben a
Hogyan
Ider
diadalm
S köszö
sapkáját
fogja a
Annak
Elk

És mégis így van. Mert semmi jelét nem mutatja, hogy velük jönné.

S mindjárt vége lesz még annak is, hogy legálább nézhetem.

A bátyja megtörüli a száját az asztalkendővel, föláll s az asztal alá tolja a széket. És hajlik az édesanyja arcához, hogy megcsókolja.

Szóval vége: indulunk. S a lány itt marad.

Beszélnék, de nem hallom. A lányt nézem, mint a háborodott.

S amikor már azt hiszem, hogy nincs irgalom benne, föláll ő is s oly szelíd-kedvesen, olyan egyszerű jósággal pillant rám, hogy a vérem, forró melegséggel rohanja meg a szívemet.

Azután lehajtja a fejét, mint akkor, amikor imádkozó lány volt a pápai Öregtemplomban s csak ennyit mond csendesesen:

— Mégis kimegyek!

De nem mer rámnézni. Talán sejti, hogy a szemmel csókolom meg a gyönyörű szemét s a két kezének mind a tíz ujjacskáját.

Ohó! Nem is értem, mit képzelt Vilmos atya! Azt hitte, hogy egyetlen udvariaskodó szavára, fölébred ebben a lányban a kényelemszeretet s nem jön ki? Hogyan is képzelhetett ilyet? Nem olyan lány ez!

Idenézzen pater Vilmos — gondolom magamban diadalmaskodva — én adom föl a bundácskáját is! S köszöni bólintással. Azután fejébe húzza a piros sapkáját, balkarjára akasztja a kosarát s marokra fogja a fokosformájú, vékonynyelű kis baloskáját. Annak hegyesvasalású vége van, botként használja.

Elköszönünk Mari nénitől s azt már alig látom,

hogy a Sándor fiú a nyakába veti a tömött vadásztarisnyáját, vállára a flintáját, fejébe teszi vaddisznósörtés kalapját s elindul utánunk pater Nyulival. Szép, hosszúsűrű, vörös vizslája, engedelmesen s velük maradva, lohol mellettük.

Szaporán megyünk végig az utcasoron. Azután fölfelé kapaszkodunk, a Parajos tövén levő út-könyökig. Ott letérünk az országútról s rálépünk a Száraz-Gerence sédjét keresztező szekérútra, amely az erdős hegyeken, völgyeken át halad Porvának, majd onnét le a Cuha völgyébe és Szentmártonba meg Győrbe.

Előbb azonban aláereszkedik a séd köves medrébe, majd fölkapaszkodik a Parajos erdős lejtőjére. Tovább azután ezen a lejtőn halad, apróbb haránt-völgyecskéket keresztezve, föl-le, föl-le, a Száraz-Gerence mind magasabbra nyúló völgye fölött. A Százhalom rétvén túl, átvág a Kőrishegyről aláhúzódó Márvány-völgyön s azután Porvának halad, a Cuha szurdokába, onnét meg, a Bakonyból kilépve, Szentmárton és Győr felé.

Ezt, az Öregbakonyt rézsutosan átszelő erdei utat, amely Porváig szinte ősrengetegben halad, Barát-út-nak nevezi a nép. Mert evvel az erdei úttal rövidítették meg régidők óta Szentmárton, azaz Pannonhalma meg Bakonybél közötti útjukat, a bakonybéli szerzetesek.

Hát ezen az úton kapaszkodunk mi most fölfelé, a százhalmai és eleven-főrtési égetőboksák felé.

Lent, a köves sédben még áll a köd. Szinte tejfehér párában ereszkedünk alá. Ügyesen, fürgén lépeget át a lány a köves, göröngyös úton. Csak akkor

lassúd
Akkor
szénho
úgyho

O
S
történ
a mul
mint e
asszor
valame
érte, d

S
már j
lantjul

Az
tenger

R

zentik
hull a
megrit

völgyé
garaiv

Most s
ezüstf

S

fátylal

Kislán

meses

gelnek

E

dott a

lassúdik meg a lépése, amikor emelkedni kezd az út. Akkor már jól ledöngölt havon járunk. A fa- meg szénhordó szánok erősen összenyomták az út havát, úgyhogy most alig süpped a csizmánk alatt.

Olyan furcsa ez a közös utunk!

S a legutóbbi, gerence-völgyi találkozásunk óta történhetett bennem valami, mert nem tudom eltalálni a multkori könnyű, tréfás hangot. Elfogult vagyok, mint egy kisdíák, aki először kíséri haza Paulett kisasszony tánckoszorúcskájából, vagy zeneleckéjéről valamelyik kislányt. Ostobaság, szídom is magamat érte, de nem tehetek róla.

S maga a lány is szótlan, szemlélődő. Föntjárunk már jó magasan, lassan kijutunk a ködből s megpillantjuk fölöttünk a kék eget.

Az Aranypolgár lánya az alattunk hullámozó ködtengert nézi.

Rebbenő cinkék és rigók, villanó mókusok rezzennek meg minden lépten-nyomon a faágakat és hull, hull a hó a fákról, mint az ezüstoffályol. Utóbb, mikor megritkul jobbról az erdő s lelátunk a Száraz-Gerence völgyébe, fölbukkan a nap is a Somhegy mögül és sugaraival átnyílatzza ezeket az alásztító fátylakat. Most szikráznak és csillognak is ezek, akár az igazi ezüstoffályol.

S ezek között s ezek alatt a ránsztító ezüstoffálylak között, lépegetek föl-le, föl-le a Pirossapkás Kislánnyal. És ez az egész olyan, mint a mese. Mert meseszerű a szépsége ennek a tájnak s ennek a reggelnek és meseszerű a valószínűtlensége is.

Eddig csak egy-egy félmondatot vagy szót mondott a lány.

Ínkább csak a kezével, feje intésével, szeme vilanásával irányítja a figyelmemet ide vagy oda. Emitt egy ráncsodálkozó özre, amott egy tovasurranó menyétre. Egy frissenirtott erdőnyiladékon lenézve, látjuk, amint egy szarvastehén és a borjúja iszik valami feltörtjegű kis förtés vizéből. És nyulak iramodnak, fácánkakasok burrannak föl hirtelen. Mindezekre rá-ráirányítja a tekintetemet a lány, de csak félmondattal, vagy egyetlen szóval, vagy a feje meg a keze mozdulatával.

Nem tudom, vajjon ez a hallgatása azért van-e, mert talán ő is ugyanilyen ügyefogyott elfogultsággal küszködik, mint én, avagy pedig azért, mert nem akarja megtörni ennek a valószínűtlen-szépségű, mesehangulatnak a varázsát.

Pedig pater Nyuli és Viczay Sándor, ha megszakításokkal is, de mégis egyre beszélgetnek mögöttünk. Az öregúr fekete báránybőrkucesmát, prémes, combigérő vadászbekecset, nagyon magasszárú, fűzős vadászcipőt vett fel mára. Csak éppen fegyvert, vadásztarsolyt és övet nem hozott magával. Ezeket fent hagyta Viczayéknál, mikor megtudta, hogy a Viczay-fiú is kijön velünk s az amúgyis hozza a maga fegyverét.

Az út most hosszabb darabon alig emelkedik, nem fűjtatja meg úgy az embert. S a hosszú némaság után megszólal a lány:

— Miért hallgat olyan állhatatosan?

— Nem akartam megzavarni az áhítatát. Meg azután úgy véltem, sokkal szebbet, nagyszerűbbet mond most magának ez a téli erdő, mint amit ember mondhat.

F
Végtel
sötét

Ha az
bókna
igazsá
kel a
jó, hog
amiko

Az egy
Főkén
megmo
követk

Nem é
het ró
ról, ho

vonom
V

megle

gyeszt

Félperccig hallgat s azután rámemeli a tekintetét. Végtelen őszinteség és egyszerűség tükröződik nagy, sötét szemeiben.

— Mit válaszoljak erre? — kérdezi halkán. — Ha azt mondom, hogy nem, nem, csak beszéljen, azt bókna veheti. Ha meg igazat adok, mert hiszen színigazságot mondott, abból azt értheti, hogy nem érdekel a mondanivalója. Tehát megbántanám vele. Ezért jó, hogy két más és igaz szempontra is hivatkozhatom, amikor arra kérem, beszéljen, mondjon valamit.

— Boldogan. De most zavarba ejt.

— Mivel?

— Szempontokról beszélt az imént!

— Igen. De azok nem különösek. Elmondhatom. Az egyik az, hogy senkit sem szabad megbántanunk. Főként az árva-embereket nem. A másik meg az, megmondom nyíltan, de ne fűzzön hozzá semmiféle következtetést, hogy: szeretem hallgatni amit mond.

— Köszönöm.

— Nincs mit — mosolyodik el, vállat vonva. — Nem érdeme. Nem tehet róla. Az ostoba ember se tehet róla, hogy ostobaságokat mond. Maga se tehet arról, hogy vannak gondolatai és szép hangulatai.

— Igaza van — nevetem el magam — vissza is vonom a köszönetet!

Vidám fény villan meg a szemében:

— Bolondos!

— Egyébként, az első szempontja határozottan meglepett. Miért sorol engem az árva-emberek közé?

— No nem kell hozzá nagy bölcsesség — bigygyesztli le a száját a kis pirossapkás. — Jól tudom,

hogy gyerekkorában került el hazúlról s azóta mindig idegenben élt. Aki pedig magánosan él, az árva.

— Ejnye, de jól tudja!

— Én is éltem idegenben. Pozsonyban. A zárdában. Pedig ott szerettek. Mégis egyre hazavágyakoztam, mert árvának éreztem magam.

Árnyalatnyi ború szállt az arcára.

Másra akarom terelni a szót.

— Már a multkor szerettem volna megkérdezni, vajjon mit tud arról a kis pozsonyi barátnőjéről, aki vel együtt táncoltuk a négyest?

Rámnéz és pillog.

— Ki is volt az? Tudom már! A legjobb barátnőm, Sissányi Eliz. Csak ő lehetett, mert soha se szakadtunk el egymástól. S akkor különben is az ő vendégük voltam.

— Igen, igen, Sissányi Eliz volt. S valami dupla-nevű bajor gróffal táncolt. Langenau-ezredbeli főhadnagy volt ez s nagyon odavolt a szerelemtől.

— Milyen jól emlékezik! — mosolyog most megint Klára. S kisvártatva hozzáteszi: — Ó, hát azok nagyon boldogok lettek. Talán még abban az évben meg is esküdtek. Aranyos kis gyerekek is van már.

— Hogy is hívták azt a derék kis grófot?

— Leiningennek. Leiningen-Westerburg Károlynak. Látja, olyannak képzelem a boldog házasságot, mint azoké. Két nemes, tiszta és művelt lélek házassága. És soha még úgy nem talált egymásra, két, egymásnak teremtetten ember, mint azok. Elíz csupa jószág, gyöngédség és ideális hevület, az ura meg a lovagok lovagja. Szinte kár, hogy ez a mi korunk nem ad módot a lovagerények nemes versengésére s nin-

csene
ki ig
urába
gát m
—
Nicol
I
hang
S
néha
s oly
sejti
rűek
ha —
A
lődik
olyan
holna
A
kozik
—
gátép
gátak
dolgo
nem
A
M
—
szövé
hog
tékát
urak

csenek kereszteshadjárataink. Mert csak akkor tűnnék ki igazán, milyen igazi lovaglélék lakozik Elízke urában. Egyébiránt, amint hallom, áthelyeztette magát magyar regimenthez.

— Akkor hát megint egy esettel több igazolja, Nicoliai megfigyelését.

És elmondom a pápai Vár dolgozószobájában elhangzott beszélgetésünket.

Szóltanul, figyelmesen hallgatja a lány. Néha néha fölpillant rám komolyan, szép, sötét szemeivel s olyankor szinte elakad a szavam. Ő persze nem is sejti ezt. Mert lehetetlen, hogy tudná: milyen gyönyörűek a szemei. Ezt csak én tudnám neki elmondani, ha — lehetne. **Ha szabad volna.**

A várbeli beszélgetésről, az én sorsomra terelődik a szó. Megkérdezi, mik a terveim. De csak úgy, olyan egyszerűen, mintha azt kérdezné, hova megyek holnap.

Amikor elmondom Bocsorék szándékát, elgondolkozok, majd csendesen hozzáfűzi:

— Kossuthék gátépítő munkát hirdetnek. De a gátépítő legények egyelőre egymással marakodnak. A gátakból ugyan aligha lesz már valami, de azért aki dolgozni tud, az buzgolódjék rajtuk. Legalább addig nem marakszik.

Azután elmondom Jóska selyemgyár-tervét.

Megvillan a szeme:

— Látja, ez már valami! De még jobb volna, ha szövőgyárat csinálnának. Hiszen nem is az a főhiba, hogy selyemből vásárol Magyarország külföldi portékát. Az nem lehet olyan sok, hiszen csak a nagyurak asszonynépe vásárolja. Sokkal nagyobb csapás

a „Bécsi piros“. Kendőnek, ruhának ezt vásárolja az egész nép. Azért lelkenedezik a jobbágy, kistelkes és a kurtanemes minden asszonya, lánya. Ezt verjék ki az országból magyar portékával s akkor valóban elmondhatják, hogy cselekedtek valamit.

Hogy nem válaszolok, megkérdezi, miért hallgatók.

— Ámuldozom. Sohse hittem volna, hogy asszony, sőt leány, ilyeneken is eltöpreng.

Félmosollyal vonja meg a vállát:

— Édesapám lánya vagyok. S az ő szeme mindent látott. Nem is érdekelte más, csak a valóság és a munka. A szám és az érték. Emiatt mások talán rideg embernek tartották, de mi mindig éreztük a szíve melegségét.

Megint másfelé kell terelnem a szót, mert most olyan árnyék szállott az arcára, hogy szinte belesajdul láttára a szívem. Még a fák között és az alálebenegő ezüsfátylakon átszikkasztó napfény sem tudja megvilágosítani ezt a mélységesen-szomorú, kis leányarcot.

Várok hát egy keveset, azután az olaszországi reménységem színes álmait bontogatom ki.

Erre egyszerre megrebben, mint a madár, ha érett búzatáblát lát.

— Itália? — sóhajtja vágyakozó lélekkel. — Is-tenem, én is hányszor álmodtam róla! Hittem is, hogy eljutok oda valaha. De azután... most már becsukódott előttem ez a kapu. Hanem magának — teszi hozzá fölfénylő tekintettel — szívemből kívánom, hogy odajusson s el is hozza onnét azt a kincset, amellyel Itália megajándékozhatja a művészeket!

El kell fordítanom a fejem, hogy meg ne lássa rajtam azt a bolondító örömet, amely megrohan ezekre a szavaira. Hát mégis becsül! Mégsem tart akárkinek! De hogy lehet valakinek ilyen gyönyörű-séges szeme!

— Köszönöm... köszönöm... köszönöm!

Csodálkozik s elhárítja a hálámat.

— Mit köszön? Talán azt hitte, hogy rosszat kívánok magának? Hiszen nem bántott soha. Inkább: jó hozzám. És most jó hozzám, amikor annyian elhagytak bennünket, akikről azt hittük, hogy a leg-hívebbek. De... ne beszéljünk erről. Semmi hála nem illet, hát nem fogadhatom el a köszönetét.

Ha most tovább mennék ezen a fonalon, megkérdezhetném, hej dehogy kérdezhetem, vajjon miképpen szánhatta rá magát, hogy hozzámegy ahhoz a győri — haramiához. Mert, mert azt már látom: nem is olyan bizonyos, hogy szereti. Inkább úgy sejtem: nem szívvel hajlik feléje ez a lány. De hát mi jusson kérdezhetném meg tőle. S ha meg is kérdez-ném, nem húzódnék-e nyomban vissza, e firtatás elől? Hiszen olyan büszke még balsorsában is, mint egy hercegisasszony s olyan tartózkodó és éber, mint a hölgymenyét.

Bolondság volna hát minden kérdés. Meg céltalan is. Hiszen mivégre volna? Mi lehet ebből a mi ismeretségből más mint — pusztá ismeretség? Ez és semmi több. És még ezért is hálát adhatok az Istennek. Azért, hogy nagynéha vele lehetek, hogy köszöntésnél, búcsúzásnál a tenyerembe teszi a kezét. És azért, hogy most itt lépegethetek mellette a Barátúton, a Parajos lejtőjén, a Kőrishegy alatt s a Már-

vány-völgy fölött. És hogy kettőnkre hullanak a csillogó ezüsfátylak, mintha evvel akarná ünneppé tenni ezt a reggelt, az Öregbakony.

Magasan járunk már és egyre szikrázóbban süt a nap. S a fehér, szikrázó erdőben, szorgalmas harkályok kalapálják csőrükkel, a fák kérgét.

Hallgatva lépünk egymás mellett, amíg csak el nem neveti magát, halkan, dallamosan a lány:

— Ma úgylátszik, némaságot fogadtunk!

— Én nem — rázom a fejem, tagadóan. — Csak-hogy megint azon járt az eszem: mégis van köszönnivalóm. De attól tartok, újból elhárítja.

Megvonja a vállát.

— Egyelőre nem tudom, mi megköszönnivalót fedezett fel ismét. De lehet, hogy onnét a magasból, ahol maga jártathatja körül a szemét, csakugyan látni olyasmit, ami hálára készleti irántam. Én eddig csak a dolgok fordítottját láttam. Olyan emberek hálátlan-ságát, akiknek valóban lett volna köszönnivalójuk. No, de mindegy. Túl vagyok rajta. S most minden-esetre az férja az oldalamat, vajjon mit köszönhet meg az, aki valójában semmiféle hálával nem tartozik.

— Attól függ — mondom csöndesen — ki, mit érez ajándéknak, vagy jósnak.

— Azt gyanítom — nevet a lány — olyasfélét akar kihozni, mintha ajándékoztam volna magának valamit. Nagy dologra vállalkozik. Tudja mi ez? A varázsló bűvésze, aki az üres kalickába, éneklő madarat varázsol.

— Nem vagyok varázsló — dörmögöm, árnyalatnyi kedvetlenséggel, mert bánt kicsit, hogy merő

tréfának veszi ezt a dolgot. — Bűvész sem vagyok. Valóságot köszönök meg magának.

Most már komollyá vált arccal néz rám, de a szeme tele van kíváncsisággal.

— Igen — folytatom szinte megzavarodva a fénylő tekintetétől — köszönöm magának ezt a csillogó, mesebeli erdőt. Ezeket a fehér, ünnepi díszben álló fákat. Köszönöm ezt a reggelt, köszönöm ezt a napfényt és köszönöm ezeket az ezüsfátylakat, amelyek között járunk.

— De hiszen ez, ez nem az enyém — rebegi hal-
kan, és bámulva a lány. — Hogyan köszönheti nekem?

— Mert mindezt nem láttam volna, mindez nem rajzolódott volna, soha el nem múlt vonásokkal a lelkembe, ha nem vállalkozott volna rá, hogy segítségemre lesz a modell-keresésben, ha nem indulunk el ma reggel a Százhalom tisztására s ha ... maga is nem jött volna velünk.

Lehajtja a fejét s némán váltogatja aprócsizmás lábait a hóban.

Mikor fölemeli a fejét s pillanatig a szemembe néz, csupa megindultság és áhítat az arca. S a hangja olyan halk, hogy inkább a szememmel hallok, mint a fülemmel.

— Nem érdemlem meg a köszönetét, hiszen akkor ... akkor én is, ugyanennyivel tartozom ... magának. Ha el nem jönnek hozzánk Lukács bácsi miatt, én sem kaptam volna meg a Bakonynak ezt a mai ajándékát. Mert máskor nem volt ilyen. S másoknak talán most se ilyen. Nem mindenki látja így, ilyennek, meserengetegnek ezt az utat, ezt az erdőt!

Megint hallgatunk.

Utóbb fölsóhajt s újra megszólal a lány:

— Látja, milyen gazdagok a szegények! Mi csak ilyesmit ajándékozhatunk egymásnak. De talán a Bakony sem jutalmaz meg másokat ilyen tündöklő, téli mesével. Csak azokat, akik szeretik. És akik szegények és árvák. Igaz?

És rámnéz tiszta, mélységes szemével.

És félperceg egymásbakapcsolódik a tekintetünk.

...Előttünk, az út végén, nagyon finom, kék füst foszladozik a levegőben.

A Százhalom hepehupás tisztása tárul ki előttünk.

Az Auerbach-lány megrázza a pirossapkás fejcskáját, mint aki most ocsúdik föl valami kedves álomból s egyszerre vidám, játékos gyerekké válik.

— Megérkeztünk, varázsló úr! Tessék kilépni a meserengeteglől! Itt vannak a százhalmi boksák!

— Mégis varázslónak mond? — kérdem tréfás nehezteléssel.

— Annak ám! — bólogat ragyogó kedvvel. — De még milyen gonosz varázslónak. Olyan bűvésznek, aki nemcsak a maga kalickájába varázsolt madarat, hanem még az én kezembe is kalickát bűvészkedett, madarastul!

— Neheztel érte?

— Meg is verem! Így ni!

És ennivaló durcássággal ráncolja össze a síma homlokát, biggyeszi le a száját s billenti felém a fejét, úgy hogy a sapkabojtja, megcsapja a karom.

Azután rámnéz, egymásra nevetünk egész lélekkel, mint két igazi gyerek. Ácsorgunk évődve. Mert

meg kell várni pater Nyulit és Sándor úrfit, annyira elmaradtak tőlünk, nagy beszélgetésükben.

Állunk hát a tisztás előtt az úthajlásban és boldogozunk. Mert kacagó gyerekekké varázsolt bennünket, valami most támadó, sejtelmes, vérpezsdítő érzés, meg a varázslók varázslója: a Bakony.

Mialatt ott áll velem szemben a lány, a kis kosarát lóbálja.

Akkor veszem észre, milyen emeletes ökör vagyok. Ez a kislány egész úton maga hozta a kosarát, holott az első percben el kellett volna vennem tőle. Annyira megdöbbszent ez a figyelmetlenségem, hogy egyszerre megdermedek. Hogyan hozzam rendbe, ezt az otromba faragatlanságot? Hű, de melegem lett egyszerre!

Persze a kis csitri nyomban észreveszi rajtam az ijedelmemet s megkérdezi:

— Ejnye, mi érte hirtelen?

Akkorát sóhajtok, mint a ló.

— Bár ért volna! — mondom leverten s búsan.

— Bár ért volna valami jó fejbevágás! A legnagyobb bunkósbottal. Mert ilyen szégyen se esett meg még velem. Kérem, ha becsül még annyira, mint egy békát, akkor... adja ide a kosarát!

— De hát miért? Mi történt?

— Ne kérdezze — hebegem a kosár után kapkodva — csak adja ide!

— Előbb tudni akarom — mondja kicsit riadtan s a kosarát a háta mögé rejtve — hogy mi lelte?

Piruló képpel dörögöm el neki a szégyenemet.

Erre elneveti magát. De úgy, hogy csak úgy cseng az erdő ettől az ezüsthangú nevetéstől.

Végre megszólal:

— És emiatt... ilyesmiért, esik így kétségbe? Ó, de bolondos! Hát mit gondol, eszembe jutott ez nekem? Azt hiszi, én aszerint ítélem meg az embereket, hogy milyen mély kratzfusszal hajolnak meg?

— Ez más — sóhajtom vígasztalanul. — Ez nem kratzfusz-kérdés. Ez a legegyszerűbb lovagiasságnak olyan szörnyűséges megsértése, amelyet nem lehet megbocsátani. És ha van még egy szemernyi megbecsülése számomra...

S megint a kosár után nyúlok.

— Márpedig én ezt a kosarat nem adom! Akkor sem adtam volna oda, ha elindulásunkkor kérte volna.

— Akkor sem? — bámulok el.

— Akkor sem.

— Értem — hajtom le a fejem. — Szóval még annyi szolgálatot sem akar elfogadni tőlem, amennyi még szívességnak sem számít.

— Kérem, ne magyarázzon bele ebbe olyan értelmet, amelyenről szó sincs!

— Más értelme nem lehet!

— De van!

— Akkor mondja meg, kérem!

— Nem mondom.

— Titok?

Vállat von.

— Nem az. Csak nem akarom megmondani.

— Szóval: sohse tudom meg.

— Soha. Azaz: talán. Lehet, úgy fordul majd sora, hogy megmondom. De most nem. Egyébiránt, beszéljünk másról!

És a pozsonyi bálra tereli a szót. Volt ott egy

majomképű, piperkőc arszlán. Azt utánozza most meghökkentő szemléletességgel.

Félperc múlva már megint együtt nevettek vele. S most a kettőnk kacagása visszhangzik az erdőn. És ennek a bolondozásnak kellős közepén, egyszer csak azt mondja a Fekete Pötty:

— Mit gondol, mit szólna, mamzell Paulett, ha most, így látna minket?

No, ezen megint nevetni kell. Hát még amikor valami elmondhatatlan bűbájjal utánozni kezdi a mamzellt is a lány:

— Clairette, ma chérie, ezt nem szép így! Kell szépen lenni ábrándos és kell mondani mindenre tousjours: Enchanté! Enchanté!

Szerencséje ennek a lánynak és szerencsém nekem is, hogy az úthajlásban kibukkant pater Vilmos meg Viczay Sándor lépegető alakja.

Mert már szinte ott tartok, hogy fölkapom a tenyeremre ezt a csöpp teremtetést és úgy szorítom a szívemhez, hogy — hogy eláll a lélekzetünk.

— Ti ugyan jól elszaladtatok, Klári! — mosolyog Viczay.

— Mi? — csodálkozik a lány. — Észre se vettük, hogy úgy elmaradtok.

— Igen — törölgeti a homlokát az öreg pater Vilmos — mert disputa támadt közöttünk. Vadnyomokra bukkantunk az út mentén. Sándor öcsém azt állítja róluk, hogy vadmacska-nyomok, én meg úgy vélem, hogy hiúz-nyomok. Fiatal hiúz nyomai.

— És ki dönti el a disputát? — kérdi a lány.

— Senki — legyintenek amazok.

Továbbmegyünk.

Most már csak néhány lépés a Százhalom.

Kitárul a tisztás. Öt, földdel beborított boksa gözölög a belső tüztől. A hatodikat éppen most állítja össze két kormos ember.

Sátorszerűen támasztják egymásnak az ölfadara-bokat, s mihelyt sűrűn, magasán rakva együtt lesz a boksa, meghányják a tetejét s oldalát földdel és amikor már olyan az egész, mint valami jókora, sárból való búboskemence: alul, a közepén meggyújtják majd a szenítő tüzet. Annak csak annyi levegőt hagynak, hogy éppen éghet. S ez a lassú izzás szeníti el a boksa-ban lévő fát.

A tisztás felső végén, nagy fekete folt füstölög a hóban. Az is boksa volt s az imént szedhették szét az emberek. Mihelyt kihül, zsákokba gyűjtik majd a kész faszenet s a tisztás szélén levő deszka-félszerek alá hordják addig is, amíg rendről-rendre lefuvarozzák a völgybe, hogy Veszprém vagy Pápa felé szállítsák.

Balkéz felől a szénégetők földkunyhója eregeti a füstöt.

A munka remetéi persze elcsodálkoznak a váratlan látogatáson s nem győznek örvendezni a „kis-asszonkának“.

No persze, hiszen az mind a nyolc embernek hozott egy-egy csomag dohányt.

Első pillantásra megismerem az öreg Lukácsot. S nyomban megállapítom magamban, hogy pater Vilmos ötlete valóban szerencsés ötlet volt, amikor erre a fejre villant a gondolata. Az öreg bakonyi szénégető szikár, szakállas arca, tar fejebúbja, boltos szemürege, nyugalmas tekintete: elsőrendű modellt ígér a Gellért-fejhez. Csak persze ki kell mosni fehér

hajából, bajuszából, szakállából a kormot és a szénpot. Igaz, hogy jóval öregebb fej, mint amilyen a Gellért-főhöz kell, de ezen könnyen segíthetnek.

— Egyelőre — dörmögi pater Vilmos — nem kell neki megmondani, miért hivatjuk le a kolostorba, mert arra most nincs időnk, hogy megértessük vele, miről van szó. Meg talán röstellené is a többiek előtt, hogy ilyen szokatlan dologra kell vállalkoznia. Csak egyszerűen le kell rendelni a faluba. A Viczay-portára. Onnét már könnyű lesz átcsalogatni az apát-ságra.

— Tessék csak rámbízni! — hunyorgat Klára. — Majd a végén.

Kisideig még elbeszélgetünk az emberekkel. A lány kivesz két üveget meg valami tiszta kendőbe csavart csomagot az unokabátyja vadásztarisznyájából. Avval félrevonja Lukácsot a kunyhó mellé, kezében nyomja az üvegeket, a csomagot meg a maga kosarát. Igaz, előbb átrak még néhány dohány-csomagot a vadásztarisznyába.

Az öreg bólogat s avval lelépeget a földkunyhó lépcsőin a kosárral meg a többi holmival, és eltűnik a nyikkanó kunyhóajtó mögött.

Mi meg továbbmegyünk az Eleven-főrtés felé.

Ehhez előbb le kell ereszkednünk a Márvány-völgybe, ahol valaha azt a gyönyörű márványt bányászták, amely a pápai Öregtemplom falát borítja. Kár, hogy nincs már a régi fejtőhelyen törés nélküli réteg s abba kellett hagyni a bányászt.

A völgyből most vissza kell kapaszkodnunk — persze más úton — a Parajos oldalára. Így jutunk föl az Eleven-főrtés tisztására. Bár a neve után itt víz-

nek kellene lennie, annak régóta nyoma sincs. Talán éppen az Ördögliknak nevezett mély, barlangszerű üregeken vagy nyelőkön szivárogozik le innét a víz.

De az bizonyos, hogy a bakonybéliék között régóta nem találkozik ember, aki az Eleven-főrtés körül valamirevaló vízgyűlemlést látott volna.

A tisztáson különben ugyanaz a kép fogad bennünket, mint a Százhalmon. Avval a különbséggel, hogy itt csak egy bokor szénégető dolgozik. Azaz: három ember.

Megkapják az ajándékdohányukat, Klára és a Viczay-fiú számolgat velük, azután elköszönünk s visszaballagunk.

Le a völgybe s megint föl a Százhalomra.

Pater Vilmos meg Sándor koma, a nemrég szétugrasztott Sobri Jóska-féle betyárbanda viselt dolgairól mesélgetnek.

— Hát bíz azok — végzi be a történeteket Nyuli Vilmos — közönséges bakonyi betyárok voltak. Alig néhány éve, hogy Sobrit lelőtték Lápafőnél s mégis legendák kelnek már felőle.

— És nóták! — bólogat nevetve Viczay. — Ez e! S mélyzengésű hangján dudolni kezdi:

Répa Rozi Billegében
Játszik a Sobri ölében,
A nyakát átalszorítja,
Száját csókra igazítja...

Sobri Jóska az erdőben,
Kalamáris a kezében.
Azt írja a levelében:
Répa Rozi ne félts engem!

Nem félek én se a Paáltól,
Se a nagybajszú Kaszástól,
Se a nemes vármegyétől,
Csak a rózsám két szemétől."

— Abban igazat mond a nóta — teszi hozzá pater Nyuli — hogy a Sobri-fiú csakugyan megtréfálta Paál komisszáriust is, meg a nagybajuszú pandurőrmestert, Kaszást is, amikor lakodalmasnépnek öltözve, szöktette át a tihanyi réven a bandáját Somogyba. De az már igazán túlzás, hogy olyan gáncs nélküli lovag lett volna, mint amilyennek emlegetik. Betyár volt ökelme, akár a többi. S nem nagyon kereste vitézi verekedésre a vármegye hajduit.

— Persze hogy nem — dörmögi Sándor. — Inkább csak a Billegi-csárdából nézegette a veszedelmet. Mutatja ezt a másik nótája is. Ez:

Ejhaj, Sobri pajtás,
Mi ott az a nagy fehér ház?
— Eihaj: Sümeg város,
Ott lakik a komiszáros! —

— Más ember végigdolgozza becsülettel az életét — tünődik az öregúr — s mégsem marad utána nóta. A városokban bécsimódi szerint énekelnek, a nemeségünk meg vagy ezt utánozza, vagy maga is betyárnótákban búsulja ki magát. Van valami megrázóan szomorú abban, hogy a jobbágyság között csak betyárnóták születnek. Mert olyan árva és elhagyott, hogy a hős-ideáljai és szabadságösztönei is csak a nyomorúság ellen lázadó, betyár-figuráig érnek.

Most fölveti a fejét az Auerbach-lány:

— És ez így lesz mindaddig, amíg ezt a boldogtalan népet föl nem szabadítják. Mert lehetetlen, hogy ennek semmi se jusson, csak az úrbér, a robot, a harmincad, a vásárpénz, a kötéllel-fogott katona sorsa, az úriszékek ítélete, a vármegyeház derese, azontúl meg az éhség, a tifusz, a kolera meg a szárazbetegség!

Ahány kis porontyot az ölembe veszek, az mind öt-
varos, mind köhög s minden harmadikat ötéves ko-
ráig elviszi a hektika, vagy ahogy ők mondják: a sor-
vadás, azaz szárazbetegség. Mondják meg kegyel-
metek, hogyan lehet ezt meggyógyítani, jóvátenni,
rendbehozni!

Az előbb csak villogott a szeme, most meg fátyo-
lossá válik, a könnytől. És kétségbeesés könyörög a
szavában.

Meghökkenve nézem. Sohasem hallottam még ezt
a szilaj-fájdalmas keserűséget leány-ajakról.

S Nyuli is, Viczay is lehajtja a fejét s hallgat.

Hallgatok én is, de a leányt nézem.

A sapkája piros bojtját most előrefújja a szél s
megint a frigiaisapkás, lázadó leányfej víziója káp-
rázik a szemem előtt. És elsuhan előttem Vargánya
Gergely ágrólszakadt alakja, a kóc-fogat a téti út
havában s a Sándor-kocsis fia, aki hasztalan nyuj-
togatja a kezét a takács-szék, a szövőráma felé. Eze-
ket mind, az ósdi kőbálvány: a kolonctörvény taszítja
vissza a nyomorba, sárba, sorvadásba, tehetetlenségbe.

— Édesapám azt mondotta — panaszkodik foj-
tott indulattal a lány — hogy Széchenyi számvetése
szerint, kilencmillió jobbágy birkózik az enyészettel.
Öt- vagy hatszázezer főnyi nemesi rend tengődik
néhány fokkal tűrhetőbb sorban. S ötszáz, vagy hat-
száz főnemes: él! Mit gondolnak uraimék, mi lesz
ebből? Pedig csak egy árkus pergamentet kellene
széttépni. Egyetlen törvényt. Az aviticitást. És egy
árkus új papírt kell teleírni. A föld fölszabadításának
törvényét kell ráírni.

— Úgy, úgy kislányom! — bólogat pater Nyuli.

— O
pénz
a fő
hozz
Éher
kárta
éhen
hal
haló

lány

öreg
jólél
az i
akko
dalo
szab
s a
laní
kat
mur

már
Elle
ami

mén
aka
nes
ken
eset

— Csakhogy ehhez a széttépéshez és új íráshoz előbb pénz kell. Mert hasztalan adják oda a jobbágyföldet a fölszabadított, földhözjuttatott jobbágyoknak, ha nincs hozzá jószága, igája, szerszáma, vetőmagja, forgópénze. Éhenhal a földjén. A földjétvesztett nemesség meg, ha kártalanítás nélkül marad, éhenhal a levegőben. S az éhenhaló jobbágy meg éhenhaló nemes között, éhenhal az iparos, a kalmár, a tanító, a doktor. Az éhenhaló tanya és falu között éhenhal a város is.

— De hát ezen nincs segítség? — nyöszörög a lány felindultan.

— De van, Klárka — mondja melegszívvel az öregúr. — Van. A közadózás. Mindenki vállalja el jóléssel az adót. A nemesi rend lássa meg végre azt az igazságot, hogy mindenkinek adót kell fizetnie, akkor majd nem bukácsol állandó csődben az álladalom, vagyis Magyarország, akkor lesz pénz a fölszabaduló jobbágy kisgazdaságának megindítására is s a földnélkül maradó nemesi rend fokozatos kártalanítására is, amivel ez új élethez kezdhet. Gyárakat építhet, vállalkozásokat indíthat meg s ezer új munkát teremthet. Ezt akarja: Széchenyi.

— Ó! — türelmetlenkedik a lány. — Széchenyi már: öreg. Nincs is mellette senki. Nem is csoda. Ellene van Kossuthnak. Pedig Kossuth is azt akarja, amit Széchenyi hirdetett.

— Kossuth? — néz rá az öregúr. — Végeredményben bizonyára ő is ezt akarja. De előbb mást akar. Kossuth előbb szabadságot akar adni a népnek s csak azután kenyeret: Széchenyi meg előbb kenyeret s azután szabadságot. Kossuth mindenestre a könnyebb szerepre vállalkozott. Jogot könnyű

adni. Ehhez csak elhatározás, papíros, ludtoll és kalamáriskell. De a kenyéradáshoz, veríték, áldozat, munka és idő kell. Mert a kenyér nem varázsoiódik, hanem a búzaszemtől a kemencéig, verítéket, fáradságot s munkát kíván. Egyébként, hogy e kettő közül ki jár helyes úton: a kenyeret-kínáló Széchenyi, avagy a szabadságot-kínáló Kossuth, azt könnyen kipróbálhatnánk, hugom.

— Hogyan? — tágul rá a lány sötét szeme, pater Nyulira.

— Ne adjon két napig a madarának ételt. Azután nyujtson be neki az etetőcsészéjében magot s ugyanakkor nyissa ki a kalicka ajtaját. Ezret tehet egy ellen, hogy a szegény kis jószág előbb a magnak esik neki s csak azután kívánja a szabadságot.

Hallgatva ballagunk. S nekem hirtelen az a gondolatom támad, hogy milyen hitvány és parányi az én vágyam, törekvésem mindezekhez a roppant kérdésekhez. S hogy az én Itáliába való vágyakozásom, alapjábanvéve: szegélynivaló megfutamodás a vergődő magyar nép élet-halálküzdelméből. Megfutamodás, mert amikor egy népet kell megmenteni s minden férfinak részt kell vennie ebben a nemzetmentésben, akkor árulás, ha csak a magam vágyai után futok.

És immár nemcsak férfiszemmel nézem ezt a szép, fiatal lányt, hanem az embertmérő ember szemével is. Ez a lány, több mint lány. Ez nemcsak bölcsőringató, tűzhelygondozó asszonya lesz az urának, hanem küzdőtársa a tűzhely falain túl is. És ehhez, ehhez akar fölérni, az a győri filiszter?

segí
meg

Özte
úgy

véko
karj

vissz

Klár

ötve

égető

Vicza

már
nyár

is s
réger
korty
sággá
Az é
nyom

Most megszólal megint:

— Akárhogy is — sóhajtja — csak valahogy segítsenek már, hogy kevesebb legyen a nyöszörgés meg a koporsó, Magyarországon!

Olyan furcsa ez a szó, a ragyogó, téli erdőn.

Mintha megriadt volna tőle a Bakony vadja is. Őztehén iramodik át előttünk az uton a fiával. Csak úgy porzik nyomukban a hó.

Erre egyszerre gyerekké válik megint a lány.

Megáll, örvendező gyönyörködéssel bámul a vékonylábú, rohanó jószágok után és szinte kitarja a karjait.

A bátyja, a kutyája örvét fogja s alig tudja visszatartani, a vadászindulattól remegő, szűkülő ebet.

— Látták? — fordul felénk ragyogó szemmel Klára. — Gyönyörűek voltak!

S most hirtelen futásnak ered a hóban, az alig ötvenlépésnyire levő Százhalom felé.

Mire kiérünk a tisztásra, ott sürgölődik a szénégetők kunyhója körül.

Pater Vilmos meg én, összeccapjuk a kezünk, Viczay Sándor mosolyogva csóválja meg a fejét:

— Ezt csakugyan ügyesen csináltad Klári! Most már értem, mért volt olyan nehéz, feljövet a tarisznyám.

A lány meg odaszólitja a tűzhöz a szénégetőket is s úgy telepedünk le egymás mellé, mintha réges-régen ismernők egymást. Csak néhány falat, néhány korty jut mindegyikünkre, de ezeket egyforma igazsággal osztja szét közöttünk a lány. Azazhogy mégsem. Az én porciómat nagyobbra szabja valamivel. Ám nyomban meg is magyarázza ezt a részrehajlását:

— Ilyen nagydarab embernek, több ételre van szüksége.

És hozzáfűzi, rámosolygó szemmel:

— Ugye?

Csak a tekintetemmel válaszolok, mert olyan gyámoltalan vagyok, mint egy medve. S mégis elfordítja a fejét, erre a néma válaszra a lány.

Semmisem volt ez a vendéglátás a szénégető-tanyán. De amikor fölálltunk a tűz mellől, úgy érzem, hogy a fényessége megmarad bennem, s ha egészen el is válik az életünk útja: ennek a szépségét soha, senki el nem veheti tőlem.

...Hazafelé menet még bolondabb kedvünk támad, mint amilyen fölfelé-jövet ficánkolt kettőnkben.

Megriasztjuk a mókusokat s rákiabálunk a cinkékre, harkályokra.

S visszhangozva, dévaj csengéssel száll a lány hangján a régi mondóka, a csillogó erdőn:

Cinke-cinke, cinege,
Megvesz Isten hidege!
Majd kitűröm, tűröm, tűröm
Levetem még téli szűröm!

A harkályoknak meg ezt kiáltja:

Mit kopogtatsz kiskopáncs?
Kemény az a bükkfaháncs!
Gyöngé lesz majd Szentgyörgy-napra
Szentgyörgynapi virradatra
Bükkfahéjj, cserfahéjj,
Hess a sutba hideg tél!

Isten tudja, hány ilyen mondókát tud ez a lány. És mindegyiket úgy mondja, mintha maga a szép, ifjú tavasz kurjongatna a téli erdőn.

S ahogy a kosarát lóbálja, újra meg újra el akarom tőle venni.

Mikor már vagy harmadszor kapok utána, árt teszi azt a másik kezébe s hirtelen a kezemre csap. S éppen olyan verses kedvvel mondja tovább:

— Nem adom, nem uram, se gunaram, se ludam!

Ezen persze megint nevetni kell. Mert ez meg a pápai piacon ácsorgó gyerekek mondókája. Ezekre mondogatta valaha mamzell Paulett, hogy ilyeneket nem szabad megtanulni, „mert ezt van nagyon illetlen“.

— Ha mindenáron gavallérkodni akar — folytatja virágos kedvében a lány — és a szép-manérjával óhajt tetszeni, akkor menjen a Rábáné szalonjába s ne jöjjön a Bakonyba! Ez az én birodalmam!

— Szóval kitilt belőle?

— Ha nem engedelmeskedik, akkor ki!

— Hm. Vagyis ha itt akarok maradni, akkor engedelmeskednem kell.

— Igenis, Pózna-bácsi!

— Ügylátszik nem veszi észre, mennyire kezd hasonlítani Rábánéhoz.

— Mi? — tágul rám a szeme. — Most már a másik végletbe csap? A szép-manérből, a csúfolódásba?

— Félreért! Nem a kort és külsőt értem. Hanem a zsarnokságot. Rábáné a lelkeket fűzi rabszíjra a szalonjában. És maga is...

— Ügy van, ebben én is Rábánét utánzom. Aki ad valamit a becsülésemre, az nem lehet aulikus, nem lehet konzervatív, nem lehet nem-adózó, nem lehet maradi. De nem lehet színtelen sem, efféle se-

hideg, se-meleg juste-milieu-beli topogó! Érti, kedves Pózna-úr?

— Értem. Annál inkább is, mert ezt már hangsúllyal s nem tréfásan mondotta.

— Pedig tréfának indult. De ha már itt tartunk, nem fordítom visszájára. Hát igenis! Ha itt szépszóval, furfanggal, itatással vagy fütykös-korteskedéssel lélekvadászat folyik, hát én is beleállok! De én a szabadságnak verbuválok lelkeket! És nemcsak én teszem ezt. Minden tisztaszemű és jószándékú ember, ebbe kell, hogy beleálljon. Majd meglátjuk: ki győz: a sötétség-e, vagy a napfény? Most hát választhat, hova áll. Rába-nagymama szalonjába-e, avagy a Bakonyba?

— A kérdés nagyon kategorikus. De mivel én sokkal előbb jártam itt, mint maga, nyugodt lehet: én leszek az utolsó, aki elhagyom a Bakonyt.

— Akkor: vivát! — mondja ragyogó szemmel a lány. — Parolát rá!

Kezet fogunk. De amikor csókkal hajolok a keze fölé, elvonja a tenyeremből.

— Nem nő és férfi fogott itt most kezet! — suttogja fojtott hévvel. — Két kitaszítottja a régi rendnek. S katonája az újvilágnak.

— Elfogadom, egy szónyi változással — dörmögöm parányi kedvetlenséggel. Pedig nem tudom, milyen árnyék suhant a kedvemre.

Rámnéz és választ vár:

— Nos?

— Maga azt mondotta kislány, hogy az új világnak vagyunk katonái. A világ nekem idegen. Ott én mindig fáztam. Nem hevülök hát az álmaiért. De azt látom, mi sorvasztja Magyarországot. Ennek a föld-

nek kínja bennem van. Miattam hát fölfordulhat a világ, akár a régi, akár az új. De Magyarországot nem engedem. Ennek hűséges katonája leszek.

— Akkor nincs változtatnivaló az én szavaimon. Az új világ, meg az Újmagyarország között nincs különbség.

— De lehet. Más szó zeng Párisból s mást jajgat ez a föld.

Valahol a fejünk fölött megerezen egy faág, az ezüsthátú a nyakunkba hull. Nevetve sikkant föl a lány. És rázza, rázza pirossapkás fejét.

Két perccel utóbb, leereszkedünk a Száraz-Gerence köves sédjébe s onnét kikapaszkodva, fönt állunk a zirci országúton, a Fölsőszer előtt.

Megvárjuk pater Nyulit meg a Viczay-fiút s együtt megyünk tovább. Mire a Viczay-házhoz érünk megint meg kell őket várnunk.

— Holnap reggel az apátságon lesz Lukács bácsi — mondja a lány, a kapu előtt megállva.

— Köszönöm. És köszönöm a szívességét, jószágát.

— Nem voltam én jó — vonja meg a vállát, eimerengve.

— De az volt. Az első perctől, mostanáig. Csak akkor volt gonosz, amikor megtagadta tőlem, hogy jóvátegyem a figyelmetlenségemet. S ezt nem felejttem el. Ez lesz emlékezetemben az egyetlen árnyék ezen a napon. Miért tette ezt velem?

Elfordítja a fejét s a csizmácskája sarkát ütögeti a kőlépcsőhöz. És alig észrevehető sóhajtas emeli meg a mellét, vállait.

— Nem válaszol? — kérdezem újra. — Mi oka volt rá?

Most hirtelen fölnéz rám. Apró zavar és meghatottság tükröződik a szemében. Azután lassan, halkán, elmerengve válaszol:

— Okom? Isten tudja! Talán csak: babona. De fordulhat úgy, hogy egyszer majd megmondom. Ámbár ha sor kerülhet erre, az nem lesz jó magának.

— Rejtelem a szava. Hát minek kell történnie ahhoz, hogy megmondhassa?

— Ahhoz? Mi is? Tudom már. Meg kell halnia egy álomnak és vissza kellene fordulnia egy vándornak, aki a kelő nap felé igyekszik. Nem szabad kívánnia, hogy így legyen! Isten áldja!

És a kezét nyújtja.

Éppen akkor, amikor pater Vilmosék odaérnek.

... Mialatt lefelé ballagunk az apátság irányába, jobbról, balról köszöngetnek az emberek.

De én alig látom őket.

Az Auerbach-lány szemeit látom és szavait halom.

S ezek rejtelmesebbek, mint valaha...

XIII.

Sárkány apát hazajött estére s mehozott miadent, amire csak szükségem volt.

Két napig szinte pihenés nélkül dolgoztam. A Dorfmeister-képpel végeztem. S a többiekhez fogtam. Azokon kevesebb volt a kár, hát láttam, hogy ezeket szinte órák alatt rendbehozom.

Úgy osztottam be a dolgomat, hogy reggeltől délig a vén Lukácsot meg a fiucskát festem meg, délután meg, ameddig látok, a sérült képeket restaurálom.

A kisfiút kikérettem az iskolából két délelőttre s az édesanyja meg néhány darab sütemény segítségével sikerült megszélídenünk annyira, hogy a bizalmatlansága felolvadt.

Végeredményben azonban az öreg Lukács segített hozzá, hogy a kis Jancsi, teljesértékű modellé váljon. A nagyerejű Kinizsi Pálról kezdett regélni, a térdére könyöklő emberkének. A bakonyvidékiek mindig a maguk hősének tartották ezt a molnárlegényből lett hadvezért s nagyvázsonyi kastélyából a legendák egész sora gyűrűzött szét, a bakonyi falvak,

vadásztanyák, aklok, favágó- és szénégető-kunyhók felé.

Ezekre a régi regékre azután kitérő a szeme Jancsikának s olyan elmerült áhítattal hallgatta az öreget, hogy elfelejtkezett mindenről.

Nem csoda, ha szinte remegett bennem minden ideg, amíg vonásról-vonásra haladva, ráloptam figyelő arcát, félig tátott szájacskáját, csillogó szemét, a tanulmány-vázlatokra. Első délelőtt vagy nyolc, más-más vázlatot készítettem róla.

Tizenegy órakor bejött hozzánk az apátúr és a Hármaskórus. Némán, lélekzetüket is visszafojtva ültek mögöttem és nézték, hogyan lesz Jancsika fejéből, Imre királyfi arca, öreg-Lukácsból meg a remete-Gellért alakja.

Negyedórával utóbb megérintette a vállamat Sárkány Miklós:

— Elég lesz mára, barátom! Az ihletnek is szüksége van recreatióra. Örvendjünk annak is, amit eddig végzett. Bravissimo!

S elbocsátván a modelleket a majorba, kihajtott engem is a szabadba.

Az éjszaka friss hó hullott s a növendékek parázs hólabda-csatába kezdtek. Jókedvű kacagásuk fölverte az apátsági angolkert csendjét.

Fölhasználtam az alkalmat s elillantam közülük. Mindig örültem, ha velük lehettem, de most nem kívántam a kíséretüket. Tavasz-kisasszonyt akartam meglesni a gerencei úton.

Ez a kislány most távolabb volt s még a rá gondolás is tilalmasabb volt mint valaha. Hiszen eddig legalább úgy véltem s azt hajtogattam önmagam

előtt, hogy nem törődöm vele. Ha véletlenül találko-
zunk, hát találkozunk. De könnyű szívvel köszönök
el tőle, akár egy hétre, akár örökre. Nincs hát vesze-
delme az ismeretségünknek.

Tegnap óta tudtam, hogy ez mind: áltatás és ha-
zugság. Féléjszakán át forgolódtam álmatlanul s min-
den gondolatom körülötte forgott. És riadtan állapí-
tottam meg, hogy hasztalan vergődöm, nem tudok
már parancsolni magamnak. A szívem, az agyam, en-
nek a lánynak képével, hangjával, rejtelmével van
tele. Az a veszedelem, amelyet a valószínűtlenség tá-
volában véltem, nemcsak itt volt, hanem már a kel-
lős közepén gyötrődtem. Minden csipetnyi ész azt ki-
áltotta volna, hogy: vissza, vissza, fuss, kerüld, hiszen
az a lány sohase lehet a tiéd; mégis továbbssodród-
tam, feléje. Az ópium-szívók ernyedtsége zsibbasz-
totta meg az akaratomat. Azok is tudják, hogy mérget
lélekzenek magukba, hiszen az ópium-álmokból sohse
lehet valóság, de ez a méreg olyan édes és a belőle
fölgomolygó álmok olyan rejtelmes szépek, hogy cső-
könyös vággyal kábulnak bele, mind mélyebbre.

Legalább látni akartam.

Háromnegyed tizenkettőig nem jött.

Türelmetlenül vágtam hát neki, a gerencei út-
nak. Azazhogy a mellette húzódó gyalogösvénynek.

Az útmenti feszületig jutottam, amikor észrevet-
tem, hogy nincs értelme az ácsorgásnak.

A friss hóban, apró csizmák nyomai látszottak.

Klárika csizmanyomai voltak. Megismertem, hi-
szén tegnap akaratlanul is emlékezetembe rajzolód-
tak. Sokszor kellett mögéje lépnem egy-egy keske-
nyebb útszakasznál, hát megfigyelhettem őket. S ezek

ugyanazok. Senkinek sincs ilyen parányi csizma-nyoma itt Bakonybélien. S különben is itt futnak végig a Hajrá-kutya nyomai is.

Csakhogy ezek a lábnyomok kétfélék. Az egyik sor északnak vezet Gerence-puszta felé. A másik meg délnek, vagyis haza. S ezt mutatják a kutya nyomai is.

Már haza is jött tehát az a lány. De miért, hogy ma ilyen korán járt a malomban? Máskor, déltájban szokott errejárni, hazafelémenet.

Lógó orral lohogtam vissza a majorba, onnét meg a refectoriumba.

Éppen jókor. Mindenki ott volt már. Még pater Beély is ugyanakkor tette le a falmenti kisasztalra, elmaradhatatlan könyvecsomagját.

...Sárkány Miklós beiktatását Szent Györgyhava huszonhatodikára, Húsvét után második vasárnapra tűzték ki. Ez most már végleges volt.

Az apátúr egyébként kedvetlenül említette meg, hogy Veszprém körül, meg a Mezőföldön valóságos izgatás folyik. A városok fiatalsága meg a nemesi ifjúság, disznótorról-disznótorra járva, szinte mámorosan bujtogat Kossuth jelszavaival. És ez a lázítás, lassan leér a jobbágyok közé is. A fülei szőlők jobbágyai, a napokban megállították az enyingi főszolgabíró szánját, hogy nyomban tegyen köztük igazságot. Azt hajtogatták: tudják, hogy Kossuth új törvénye kezükre adja majd a szőlőket, tehát a főbíró mondja meg nekik már most, melyik tagot ki kapja.

— Uraim — sóhajtott föl Sárkány — lehet hogy maga Kossuth mitsem tud ezekről, de hogy valaki valahonnét dirigálja ezt a lázítást, az bizonyos. S az

a valaki döntő rohamra készül, mert nagyon jókor kezdi a készüléteket. Hiszen hol van még a diéta? Legalább másfél esztendő, az új országgyűlés. S már most korteskednek a követküldésre, a megyékben. És senkise áll az áradat elé, az egy Széchenyin kívül.

— — — — —

Másnap tovább dolgoztam a grisaille-tanulmányon. A kisfiú-stúdiumokkal végeztem. Jancsit el is bocsátottuk, két huszas jutalommal.

Most már a másik oválisba fogtam. A farkasgyógyító Gellért képébe. Ehhez már csak Lukácsra volt szükségem. A lábatörött farkast egyelőre az öreg, gubancos subája helyettesítette. Ahhoz hajolt le a térdén álló, szakállas szénégető. Mivel a kompozíció alapja már régen megvolt, most csak abba kellett beleigazítanom a valóságos vonalakat. A nyak hajlását, a hát vonalát. Különben sem térdeltethettem soká az öreget.

Tizenegy óra felé elkapott a türelmetlenség. Eleresztettem hát Lukácsot is avval, hogy holnap még néhány vázlatot csinállok, pusztán a lehajtott fejeiről s azután készen is leszünk.

S magam is rohantam ki a gerencei útra.

Látnom kellett azt a lányt, mindenképpen!

A lábnyomok ma semmit sem mutattak. Tegnap óta annyian jártak az erdőszéli ösvényen, hogy e sűrű taposásban nem lehetett eligazodni.

Úgy siettem, mintha kergettek volna. Eléje akartam menni, ameddig csak érhetek, hogy minél meszebberről kísérek haza.

S ha hasznát vettem valaha a gángó lábaimnak, hát aznap hasznát vettem.

Huszonöt perc alatt értem le a malomhoz.

És nyomban fordultam is vissza. Megnyúlt képpel és leverten.

A kisasszony reggel kilenckor járt ott. Tízre már haza is érhetett. Két nap óta mindig más-más időben fordul meg Gerencén — mondogatták a malomban. — Tegnap féltíz tájban volt itt.

Visszafelé megint jól kiléptem. A déli harangszó végére be is csörtettem a refectoriumba.

... Ugyanígy jártam harmadnap.

S ugyanígy jártam negyednap.

Most már hol délelőtt, hol délután járt ki a lány

És ebből a rendszertelen kijárásból meg kellett értenem, hogy kerül.

Szándékosan kerül.

Ötödnapra azután, hogy Sárkány Miklós megjött Veszprémből, ki akartuk jelölni a két grisaille-ovális pontos helyét, a templomfalakon.

Létrákból, pallókból, állványt rögtönöztetett az apátúr s maga is fölmászott az emelvényre.

Pater Asztrik meg a sekrestyés, lécvégekre erősített gyertyákkal világítottak föl a magasba, míg pater Rudolf a perjel, letről dirigálta volna az oválisok szimmetrikus kijelölését.

Ez a vizsgáldás lesújtó eredménnyel végződött.

Az egyik fal: merő nedvesség volt. A másik oldalon pedig, éppen a számításba vehető helyen, vagy nyolc salétromos téglá pusztította a vakolatot.

— Ezeket majd ki kell váltani — mondotta búsan az apát — az átnedvesedés okát pedig meg kell szüntetnünk.

Nyomban fölmásztunk hát a padlásra. Ott meg is találtuk a hibás cserepeket, amelyeken az eső és hó bevágódott. Hanem ez a hiba olyan régi lehetett s annyi víz szivárgott le miatta a falba, hogy annak a kiszáradásához félesztendő is kellett.

— Nem hogy Szentgyörgynapra nem készülhetnek el a grisaille-ok — dörmögte szomorúan az apát — hanem még ősze sem. Sőt a beiktatásig még a salétromos téglák kiváltásához se foghatok hozzá, mert akkor még nagyobb folt éktelenkednék friss vakolásával a falon, az ünnepség idejében. Kár. Úgy szerettem volna, ha ezen az örömnapon ott ékeskedett volna a két, pompás grisaille!

Még meglazítottam s kivettem két másik cserepet is, hogy kinézve a tető fölé, lássam: mekkora tetőhéjjat kell kicserélni.

Bizony vagy harminc cserép szorult ott pótlásra. Úglátszik, valami erős szélnyomást kapott valanikor ezen a részen a templomtető, mert jó nagy darabon, repedtek voltak a zsindelei.

Már éppen visszaraktam a meglazított s kiemelt cserepeket, amikor megállított egy kép.

A falu fölötti lejtőn, ahol az erdőszél a Száraz-Gerence torkolatának hídjától, hirtelen rézsutosan húzódott föl a Fölsőszerig, egy leányalak küzködött a hóban. Piros pamutsapka volt a fején, kosár a karján s nagy, bundás kutya ugrált körülötte. Az is csánkig szakadt a hóba, hát csak úgy ugrálva tudott benne előrejutni.

Ilyen leány csak egy volt Bakonybélben.

Nyilván a gerencevölgyi malomból jött, de hogy elkerülje az apátság táját, a Száraz-Gerence torkolatánál nekivágott a dombnak. Inkább ezt a meredek, havas kaptatót választotta, csakhogy az útjába ne akadjak.

Ha még hiányzott volna valami bizonyíték ahhoz, hogy szándékosan kerül, hát most: itt volt.

— Valami baj van ott is? — kiáltott rám a reverendissimus.

— I... igen — hebegtem fölcusdva. — Vagy harminc cserepet kell kicserélni.

Pedig a nagyobbik baj a szívem körül volt. A bordáim között zuhogott valami dermesztő szél, a szívemre.

De azért visszaigazítottam a cserepeket s nagyjában megmutattam belülről, mekkora darabot kell kijavítani, a fölöttünk levő tetőhéjjából.

Két bizonyosság maradt ezek után.

A grisailleok megfestéséről egyelőre szó se lehet. Tehát két-három nap múlva, mihelyt a képrestaurálásokkal végezek: nincs több keresnivalóm Bakonybélben.

A másik meg az, hogy avval a lánnyal is: mindennek vége.

Menekül előlem. Nem akar látni.

De hát hiszen, mit is akartam volna tőle?

A szívem azt nyöszörögte: semmit. Csak éppen, hogy látni szerettem volna. Némán is, szenvedve is, de legalább — látni...

... Ezen a napon megint forogni kezdett a megállott világ.

I
Pápán
E
napja
Utána
hetek
—
kány.
nem
vissza
s ott
A
.
M
valam
nak, l
túl úg
szer l
végesz
S
pemne
tam a
A
lassíts
meges
A
A
reggel
tól, n
mert
—

Délután lovaslegény érkezett a kolostorba — Pápáról. Bocsorék küldötték.

Holnapután ráunkköszönt, a védegyleti gyűlés napja. Legalább a választásra be kell mennem Pápára. Utána — ha dolgom van még — egyelőre visszatérhetek Bakonybélbe.

— Vissza is kell jönnie, amice! — mondotta Sárkány. — Ha a grisaille-ok felfestéséről ősznél előbb nem is lehet szó, a képek restaurálása végett még visszavárom. A szán természetesen rendelkezésére áll s ott is maradhat, hogy megvárja.

A lovaslegény visszaügetett a hírrel.

... Szóval holnap reggel bemegyek Pápára.

Megint eszembejutott a lány. Hátha volna neki valami üzenőnivalója? Azt csak nem veheti tolakodásnak, ha fölmegek hozzájuk és megkérdezem. S ezen túl úgysem akarok tőle semmit. De legalább még egyszer láthatnám. Utoljára. Mielőtt még végképpen végeszakad ennek a bakonyi mesének.

Sötétedéskor abbahagytam a titokbankészülő képemnek festését. Visszatettem a szekrényaljba, rázárтам az ajtót s elindultam a Fölsőszerre.

A kiskapujuk előtt meg kellett állanom, hogy lelassítsam a szívem verését. De hogy ez nem akart megcsendesedni, bekopogtattam.

A három kutya egyszerre kezdte el az ugatást.

Az ajtónyitó kis cselédnek elmondottam, hogy reggel bemegyek Pápára. Tudja meg a kisasszonytól, nincs-e valami üzenőnivalója az édesanyjának, mert szívesen elvinném.

— Tessék azér beljebb gyünni! — nyitotta tá-

gabbra az ajtót, a szolgáló. A tekintetes asszony lepihent, mer egész délután vasaltunk, oszt a faszénparáztól megfájdult a feje. Hanem a kisasszony fönn van. Valami számokat ír, sok számot, papirosra. Mer hogy egyre ilyen számokkal vesződik. Tán abbahagyhatja kis időre. Szólok neki.

Két percig váraoztam. Akkor kijött a cselédke:

— Azt üzeni a kisasszonyka, köszöni szépen, nincs üzenivalója, mer tennap vitetett haza levelet, a pénzesküti uraság lovasával. És hogy ne tessék haragudni, de nem gyühet ki. Nagyon sietős munkába van. Nem gyühet ki tüle. Oszt hogy mégeccer elnézését kéri a tekintetes úrnak...

Megköszöntem a fáradságát és sarkon fordultam.

És úgy szégyeltem magam, mint még soha.

A gyöngeségemet rösteltem és azt, hogy elárultam, mennyire futok utána. Mert észre kellett vennie, mi hozott föl hozzájuk.

S ha mindezekre az az üzeneté, hogy nem jöhet ki, mert nincs félperce se számomra, ez olyan ajtómutatás, amilyenben még nem volt részem.

Rendben van kisasszony, megértettem a leckét. Többé nem botlom az útjába...

— — — — —
Hajnalban útbaindultam Pápára.

Köd, borongás kísért hazáig.

S attól kezdve, hogy kibontakoztunk anyámmal egymás öleléséből s átadott két levelet: egyik bosszúság, a másik után ért.

Míntha minden összeesküdött volna ellenem. Csapás, bosszúság, kellemetlenség, csalódás.

Az első írás Győrből jött. Az ezredparancsnokság

küldő
sasos
ármá
I
táson
benn
I
I
doko
a tis
got
tam,
kárty
lakit
mási
rána
Hoss
ták,
ütött
ven
ként
előre
belel
meg
köze
dezt

A h
végl

küldötte utánam a K. K. Kriegsministerium, kétfejű-
sasos, bizalmas rendeletét, amellyel kitaszítanak az
ármádiából. Rangfosztással.

Lehetetlen! Hiszen én magam kértem az elbocsá-
tásomat. Magam mondtam le a rangomról. Ennek
benne kellene lennie a rendeletben.

Háromszor is elolvastam.

De a rendelet ugyanazt az értelmet adta ki. Az in-
dokolás? „Wegen standeswidriges Verhalten.“ Vagyis:
a tiszti állásnak meg nem felelő magatartás miatt.

Emögött az indokolás mögött akármily aljassá-
got lehetett sejteni. Éppenúgy sejtethette, hogy lop-
tam, csaltam, gyáva voltam, mint azt, hogy hamisan
kártyáztam, feslett életet éltem, vagy leütöttem va-
lakit a bugyellárisáért.

Forgott velem a világ, de azért felbontottam a
másik levelet is. Ezt a bécsi Császármalmok inspekto-
rának a lányai írták. Krainer Gretl és Krainer Friedl.
Hosszú és kíméletes köntörfalazás után tudtomra ad-
ták, hogy a „k. k. Polizei-Direction“ váratlanul rajta-
ütött a bécsi liberalista ifjúság szervezkedésén, negy-
ven ifjú ellen eljárás indult meg s Jóska, akit egyébként
svájci kiküldetésben értek az események, egy-
előre tanácsosabbnak véli, ha nem tér vissza. Jóska
belekeverése persze „infámis intriga“, de nyugodjunk
meg, a „Justiz-Stelle“-en majd kiviláglik, hogy semmi
köze se volt Fischhof doktor összeesküvéséhez.

— Valami... rossz hírt kaptál fiam? — kér-
dezte a szobába visszatérő anyám.

— Neeem! Dehogymis! — füllentettem hirtelen. --
A hadügyminiszterium rendelete jött meg... a... a
végleges elbocsátásomról. Meg Jóska bécsi ismerősei

értésfítenek, hogy a fiú hosszabb időre Svájcba utazott valami malomgépek beszerzése végett. De egészséges és jól érzi magát.

— No, hála Istennek! — sóhajtott anyám. — Mégis csak lesz valami abból a fiúból. És szegény apád mindig azt hajtogatta tréfásan, hogy börtönben végzi az öcséd.

Fullasztott a szoba levegője. És szükségem volt arra is, hogy nyugodtan átgondoljam azokat a következtetéseket, amelyek a két hír nyomán vártak rám.

Magamra kaptam a köpenyemet, kardomat, fejembevágтам a csákóm s kimentem a sötétedő délutánba.

Félóráig bóklásztam az utcákon, amíg lehiggadt bennem minden. A dolgoknak két következtetése volt. Az egyik az, hogy bármennyire nincs is többé semmiféle tervem a hadsereggel kapcsolatban: a becsületemet nem hagyhatom. Még ma megírom tiltakozásomat a hadügyminiszteriumnak s egyúttal fölfolyamodással élek a teljes vizsgálat lefolytatása végett, a nyilvánvaló tévedés, vagy nyilvánvaló hamisítás tisztázására. Az ügy jóakarátú szemmeltartására pedig megkérem a gárdisták közül Répásy Mihályt. Répásy nyugodt, megfontolt ember, kitűnő katona, akinek a Conduit-Liste-jén, azaz minősítő-lapján, a legkisebb renitencia sem szerepelhet, tehát feddhetetlen ember. Emellett valami atyafiságban is van Vécsey Ádám gróffal, a testőrség kapitányával. Szóval jó kapcsolatokat tart a Kriegsministerium-mal. Mivel pedig Répásy Miska testőrideje maholnap kitelik s elkerülhet Bécsből valamelyik távoli helyőrségbe, megkérem Görgey Guidót is, az ügyemben való időnkénti érdek-

lődésre. Igaz, ez a pénzügyminiszteriumban dolgozik, de benfentes ember a kormányzótanács köreiben, hát sokat tehet. Tudja, hogy Artur öccse mindig barátjaként becsült, ezért nyilvánvalóan segítségemre is lesz.

A másik ügy: a Jóska dolga. No, ebben nem tehetek semmit. Egyébiránt úgys kimászik ökelme a csávából, maga is. Vagy ha nem akar ezzel bajlódni, legfeljebb kintmarad Svájcban. Megél az a jég hátán is. Csak hát: a gyáralapításunknak fellegetett be egy időre. Ezt meg nem is nagyon bánom. Sárkány apát bizonyosra veszi az olasz bencések segítségét. Ha meg kikerülhetek Itáliába, úgysem lehetnék selyemgyáros — Pápán.

Arra a gondolatra, hogy Itália: az Auerbach-lány szeme villant elém s valami összeszorította a szívemet.

De nyomban le hurrogtam magam. Micsoda örültség, hogy csak annyi fájdalmat is érezek utána, mint a tűszúrás! Hát nem volt elég a tegnapi lecke? A tegnapi megalázás? Hiszen örülnöm kell, hogy senki sem tud erről az arcpirító elutasításról. Igenis: tárujon csak ki az az itáliai út! Ha túl leszek Lombardián, azt se tudom majd többé, hogy él az a lány.

Nincs már se köd, se bonyodalom, se bosszúság. Tisztán látom az utamat. Megírom a fölfolyamodást meg a leveleket Bécsbe, azután jöhet a védegyleti titoknokság — ami szerencsére úgyse kívánja egyelőre az ittmaradásomat — s visszamegyek Bakonybélbe. S ha ott végeztem, már csak rövid ideig kell idehaza bálódnom a Védegylettel, mert addigra megjöhet a hívólevél Monte-Cassinóból.

Meg is írtam a fölfolyamodást és a leveleket.

Utána pedig rárohantam Reguly mesterre.

A köntösszabda művésze, nagy diadallal fogadott.

— Imé: alkotványremekem! — kiáltotta, amikor betoppantam hozzá. — Csúffá lévén téve, minden jövődöbeli gépely! Ezt tessék szemlélet tárgyává tenni, tekintetes úr! Ezen öltögetvény! Nincs olyan elmebírálat, amely valaha is melléje állíthatja a gépely munkáját! Mert Reguly lát, ölt, alkot és Reguly verhetetlen,

Rámadta a ruhát. Csakugyan remekmű volt.

Mialatt a próba tartott, hirtelen elpletykálta még Reguly a legfrissebb pápai újságokat.

— Koroncz plébános úr meggyógyult, Kiss tanító úr pedig lábát törte. Czink tekintetes úr a chirurgus, jár hozzá. Azt mondja, aligha lesz már belőle ember, mert nagyon öreg lévén, csontjai nem forrhatván össze. Kis-iskoláját addig Plosszer káplán úr ábécézteti. Sebestyén Gábor nagyságos követ úrnak viszontag, helybeli liberalista ifjúságunk, a mesterinasok segédletével macskazenét rendezett a mult szombaton. Papírtölcsérekkel trombitálván, fázékfedőkkel csattogván, kukorékolván, ugatván és követünket, megyegyülési beszéde miatt, pecsovicznak és svaregelb-huszárnak nevezvén. Onnét Kossuth éltetésével a Rába-ház elé vonulván, újfent macskazenét adtak s a házát telefirkálták kétfejű-sasokkal. Úgy hírlik: győri jurátusok érkezvén városunkba, ők tüzeltek ezen cselekvényekre, lángkeblű ifjúságunkat. Mi is van még? Igaz: az Osváld-kisasszony jegyben jár. Bizonyos illető sümegi felcser veszi el. Kétszer is itt tartózkodván már. Öreg Kovács Istókné meghalt

szárazkórban. Tekintetes Zsoldos doktor urunk kezel-
vén. Így! Most lessék a tükörzetbe nézni! Mi?

— Csakugyan remekelt Reguly bácsi! A gépely
elbújhat. És a bunda?

— A bunda még alkotásban lévén. De két hét
múlva kész lesz.

Kedvetlenített, hogy megint bunda nélkül mehe-
tek Bakonybélbe. De nem akartam összerúgni a kön-
tösművésszel, mert akkor végképpen megcsökönyösö-
dött volna.

Kifizettem hát Gáspár mesternek a ruhát, lelkére
kötöttem, hogy még az este küldje haza s elvitorláztam
a kaszinóba. Ott tüzesen vitatkozó urak közé toppan-
tam, de Bocsor István nem volt közöttük. Pedig ct
kerestem.

Elmentem a lakására.

Kedvetlen volt és bosszús. Még feleségét, a ga-
lambszelídségű Lujzi nénit is kiküldötte a másik szo-
bába, hogy egészen kiönthesse a keserűségét:

— Bolondokháza ez a város! — mérgelődött a
kollégium lelke. — Mindenki megvadul. Valami rej-
telmes delejesség szállja meg az embereket! A fiata-
lok azt hajtogatják, hogy az öregek menjenek po-
kolba, mert most az ifjúság uralma következik. A
pesti meg pozsonyi jurátusok követségeket küldenek
szerte az országba, hogy harcba szólítsák a vidéki
szabadelvű ifjúságot. Maholnap már engem is vén
maradinak minősítenek, aki elsőként lobogtattam meg
itt Kossuthék eszméinek a zászlaját. Ilyesmi még
nem volt öcsém!

— Majd lehiggadnak, Pista bátyám! Ismerjük a
magyart: szalmaláng!

Bocsor István nagyot szippantott a kezefejére hintett burnótból s végigmérte a szobát. Azután megállott előttem.

— De azok is ismerik, akik bujtogatják. S egyre új szalmát vetnek a tűzére. Így ha szalmaláng is, egyre veszedelmesebben lobog. A vak is látja, mire megy a dolog. A megyéket akarják átgyúrni, hogy a jövő évre összegyűlő országgyűlés követei, mind liberális követutasításokat kapjanak.

— De hiszen Pista bátyám is liberalista.

— Az hát! Állom is. De odáig nem megyek ebben, hogy forradalmat kívánjak s lángbaboruljon ez a szerencsétlen ország! S bizonyos, hogy Kossuth sem ezt akarja. Kossuth lángol a honért s inkább meghal, semhogy a legkisebb veszedelmet is ráeressze nemzetünkre. De azok, akik rajta is túl akarnak tenni a szabadságért való hevületükben, azt hiszik jót cselekszenek evvel a bujtogatással. Pedig ennek szükségserűen csak egy következménye lehet. S azt sajnos már látom is!

— És ez?

— A józan lelkek visszahúzódása és eltolódása. A legnemesebb-szándékú szabadelvűek, leglelkesebb haladók, visszarettennek a Kossuth-zászló alatt bujtogató túlzók módszereitől s vagy visszavonulnak a politikától, vagy az antipólusba tolódnak. Elnézést, megkorholom magam, ellensarkot kellett volna mondanom! Úgy hallom, az Osváld-lány völegénye mondtotta, hogy már Deák is kedvetlenedik. De hát itt van Károly gróf is. A leglelkesebb szabadelvű volt még néhány hónapja. Most? Szinte óráról-órára látom, hogyan távolodik tőlünk s közeledik a maradiak felé.

És ezt látom Tarczy barátomon is, Szép Ábrahám tanítótársamon is, a bencéseken is, Bezerédy Mihályon is, Zsoldos doktoron is.

— Majd visszatér a bizalmuk, csak szólaljon meg Kossuth!

— Hiszen ha megszólalna! Ámbár ki tudja, nem mondanák-e akkor rá is, akár Széchenyre, hogy árulója önmagának.

Öreg zenélőóra muzsikált bele a pillanatnyi csöndbe.

— Az ember már utál a társaskörbe menni! — dohogott az öreg föl s alá járva. — Mert ott a józanok, az ország dolgához értők és felelősségérzők, maholnap már mind a maradiakhoz állanak, vagy elmaradoznak s nálunk csak a lelkes tudatlanok vagy pusztá nagyszájúak maradnak. Meg a szegény, jóhiszemű, jótremélő, egyszerű polgárok. Mert a túlzás, bármely oldalon is jelentkezik, mindig két szélsőséget teremt. A szélsőségek pedig, ha valami külső csoda nem történik, mindig felfalják, elemésztik a józanul lépőket. Ezen bukik meg holnap, a Védegylet is.

Elhőköltem.

— S ezt Pista bátyám mondja?

— Én.

— De hát akkor... Akkor miért gyűlésezünk?

— Mert nem szoktam meghátrálni a dolgok elöl. Harcolok, amíg tudok.

— De ha ilyen reménytelen a dolog!

— Most az. De lehet, hogy egy hónap múlva nem lesz az. Rendületlenül hiszek abban, hogy rövidesen Kossuth is szembenáll eszméi túlzóival s az ő szava lesz az a bizonyos külső csoda, amely megállítja a

féktelenül rohanókat s visszaadja a józanul-haladó szabadelvűek bizalmát. Tehát holnap tíz órakor, a Griffben!

— Ott leszek, Pista bátyám.

— Köszönöm. Egyébként néztél-e már valami kenyér után?

— Csak nagyon homályos kilátásaim vannak. Az öcsémmel terveztünk valamit, de abból aligha lesz egyhamar kenyér. Úgy lehet, ki kell mennem Itáliába.

— Igen ám, ha engednénk! Itt kell maradnod! Tudod mit? A szegény, öreg Kiss, aligha áll már lábra. Te katolikus vagy, a pápista papok becsülnek, én is beszélek a város-tanácsbeli pápista urakkal: vállald el kezdésnek a katolikus kis-iskolát.

— Én?

— Igen. Te. Miért? Kapnál kétszázötven forintot, nem tudom, hány mérő búzát, rozsot, kukoricát, hány öl fát. Azután a polgári lövészeknél is megteszünk alkapitánynak, arra is megszavaztatunk városi segélyképpen vagy évi húsz forintot. S úgy lehet nálunk is, meg a bencéseknél is taníthatsz rajzot, néhány forintért. No de hiszen erről még majd beszélhetünk. Egyébirányt: maradj itt vacsorára!

Erről persze nem lehetett szó, mert megígértem édesanyámnak, hogy hétre hazamegyek.

Elbúcsúztam Bocsoréktól s zúgó fejjel mentem haza.

— — — — —
A Végegylet gyűlése éppen úgy zajlott le, ahogy Bocsor István megjósolta.

Engem ugyan megválasztottak titoknaknak s különösen az iparosság lelkesedett e választás felett.

Meghallgatták Bocsor Istvánt is, szép renddel.

Okosan, becsületesen beszélt az öreg. Utalt arra, hogy ha a politikai nézetek szét is választják a Véd-egylet tagjait, ez a társulás kösse őket egybe. Ez nem ismer politikai pártokat, csak magyarokat. És az a cél, amelyért létrehozták, nem pártok célja. Magyarország érdeke. Ennek szolgálatában valóban összefoghatunk valamennyien. Ne dobjuk ki külföldi árukra a pénzünket, vásároljunk magyar cikkeket, evvel megmentjük derék kisiparosaink életét s egyúttal megteremtjük a hiányzó magyar gyáripár alapjait. A kötelezettség csupán annyi, hogy a tagok évi húsz krajcár tagdíjat fizetnek, megfogadják, hogy csak honi iparcikket vásárolnak s igyekeznek barátaik közül is minél több tagot toborozni az egyletnek.

Mialatt Bocsor beszélt, szemügyre vehettem, immár titoknoki ülőhelyemről, a gyűlés közönségét.

Ahogy ott ültek a magyarok a Griff nagyszálájában, ülésrendjük, csoportosításuk, bizalmatlanságuk: maga volt a rendi Magyarország.

Elöl, az első székeken a főnemesség néhány képviselője: két Esterházy, egy Festetics, azután az öreg Amadé báró meg a veje: Üchtritz báró. Arrább: Koronci László apát-plébános meg Bády bencés tanár.

Mögöttük, az öreg Csóthy vezetésével, az idősebb konzervatív nemes-urak, zsinóros ruhában, csaknem mind bajusztalanul és csigás hajjal. Megint arrább a frakkos megyetisztek. Ezek között már jócskán akadtak szakállasok. Mögöttük, mint a mezei hadak: feketélletek a középbirtokos Kossuth-rajongók Nosz-

lopy Bálint vezérsége alatt. Számra kevés, de színfolt-
nak jellegzetes volt az a néhány kurtanemes, aki egy-
csoportba bújva, fokossal s botosan vonult fel. Ezek
egyrésze, láthatóan a Csóthy—Rába—Sebestyén-féle
ókonzervatívok korteszsoldjában állott, míg a másik
fele, a már említett szakállas birtokos-nemesség, szó-
val a két Noszlópy, liberális csatarendje felé pislogott.

Mindezekről élesen elhatárolva, de mégis legkö-
zelebb a Noszlópy-csoporthoz, helyezkedett el a „ku-
tyahörtelen“ városi polgárság. Orvosok, prókátorok,
tanítók, a református theológia ifjúsága: a jogokból
kirekesztett harmadik rend. Azután zárt rendben a
céhbeli iparosság, fekete- meg kékdolmányos, tömege.
Szokatlan s elsőtízben látott színfolt volt a zsidó keres-
kedőifjúság csoportja, amely bizonyos elégtétellel ült
le a harcos ifjúnemesség és városi értelmiség köze-
lébe. Látszott rajtuk, hogy készséges segédcsapatai a
Kossuth-rajongók táborának.

Csak a kilencmilliós szegény jobbgátságból, a
magyar parasztságból nem ült ott senki, még a kire-
kesztettek — mögött sem.

Pedig a Védegyelet a rendi keretek szétbontásának
első instrumentuma volt. Nyomatékos hangsúlyozója,
hogy itt nincsenek különbségek, mindenki tagja lehet
és senki sem előbbrevaló benne, a másiknál.

Nézegetéséből, tűnődéséből, hatalmas: vivát
ébresztett föl.

Bocsor előlülők befejezte szavait s a gyűlés
egyhangú, lelkes viváttal nyugtázta az okos, becsüle-
tes intelmeket.

De két perc múlva már megkezdődött a kavaro-
dás. Egyik szónok a másik után kért szót. Pedig már

az első felszólaló, gymóti Nagy István is vihart vetett. Tüzes szónoklatában kifejtette, hogy mivel a helytartótanács rossz-szemmel nézi Kossuth Lajos védegyletének szervezkedését, ez nyilván csak jó lehet, tehát minden igazi hazafinak kötelessége ezt teljes erejével támogatni.

A liberalisták harsogva vivátoztak, a konzervatívok pedig szikrázó szemekkel nyeltek.

Felpattant azonban Reguly Gáspár köntösművész s kifejtette, hogy az iparfejlesztés az iparszabadság kimondására törekszik, a céhek megszüntetése viszont arra vezet, hogy akárki belekezdhet bármiféle iparba, tehát egyik napról a másikra százezer új szabó ragadhat tűt és cérnát. Ez viszont a szabók éhenhalásával egyértelmű. Ennélfogva a Védegylet Kossuth elmetévedménye, tehát véglegellettig küzdeni kell törekvései ellen.

A Noszlopy-csoport ifjú nemesei, a városi értelmiség és a zsidó kereskedők tüstént tiltakozásba kezdtek s orkánszerűen éltették a szabadságot és Kossuthot.

Az öreg Csóthy már általános lármában kért szót.

Felindulástól remegő hangon emelte fel a szavát az ellen, hogy a zsidók is véleményt nyilvánítsanak, holott semmiféle alkotmányos jogaik nincsenek erre. Mivel ez Verbőczy Hármaskönyvével szemben áll, harcha kell szólítani a nemzetet, az alkotmány védelmére.

Néhány közbekiáltás belesüvítette a beszédbe, hogy Csóthy maga is zsidó vendéglőssel bérelteti salva guardiáján a mézárszékét és italmérést, más közbe-

szólók viszont azt hangoztatták, hogy a szabadságelv nem ismer különbséget ember és ember között.

Bocsor István öt percig rázta a csengőt, amíg nyugalmat tudott teremteni.

Ekkor egy sápadt, szakállas férfi kapta meg a szólás jogát.

Hangoztatta, hogy ő ugyan még csak féligmeddig pápai, mert még a szombathelyi zsidó hitközség rabbija s a pápai rabbiság pályázata végett jár itt, mégis úgy érzi, szót kell emelnie a szabadság nevében. A zsidó kereskedők régidő óta résztvesznek az adófizetésben, hozzájárulnak az ország fentartásához, ennélfogva senki sem vonhatja kétségbe azt a jogukat, hogy hozzászóljanak az álladalom dolgaihoz. Egyéb-ként ha úgy fordulna sora, hogy fegyverrel s vérhullatással is bizonyítsák hazafiságukat, erre majd példát mutatnak.

A liberális tábor bocskoros-nemes segédhada tombolva vivátozott, a konzervatívok kurtanemeszoldosai pedig a fütyköseiket emelgették és azt kiáltották, hogy: „Coki zsidó!”

Most Sebestyén Gábor, a megye volt konzervatív követe szólalt fel. Beszéde alatt csak úgy özönlött rá a közbeszólás.

- Pecsovics!
- Svarcgelb!
- Labancvezér!
- Metternich-huszar!

Az öreg azonban állotta a harcot s kifejtette, hogy bár nem tagadja a Védegylet törekvéseinek helyességét, azonban ezeket koraiaknak tartja, mert e törekvések érvényesítésére éretlen még a magyar nép.

A konzervatívok percekig tartó lapssal, segédhadaik fokosmutogatással helyeseltek, a liberálisok pedig ádáz haraggal tiltakoztak.

Az acsarkodás most már általános volt s Bocsor tíz percig küzködött előlülnöki székéből a viharral, amíg helyre tudta állítani a csendet.

Ebben a tűzszünetben, az öreg geleméri Pogány táblabíró emelkedett szólásra.

Megállapította, hogy a liberalisták magatartása nem hagy kétséget afelől, milyen nyílt, kormányellenes célokat követ a Védegylet. Ez logice: forrongásra vezet, ennél fogva minden erejével szembe kell szállania vele.

Az indulatok ekkor már szinte szétvetették az öreg Griff falait.

Pedig a tájfun csak akkor tört ki teljes erejével, amikor Horváth ügyvéd szólalt fel. Indulatos felháborodással fejtette ki, hogy akik nem fizetnek adót, sem egyéb terhet nem viselnek, azoknak nincs erkölcsi joguk a szóhoz. Áldozathozatal, veritékhullatás nélkül, nincs juss. Amíg tehát nem vállalnak részt a nemzet terheiben, addig ne akarják annak életét irányítani.

A konzervatívok és kurtanemesek erre kórusban hördültek fel:

— Nem adózunk! Nem adózunk! Nem adózunk!

A liberalisták felugráltak s égnek emelt öklökkel ugyancsak kórusban ordították:

— Cudarok! Hazaárulók!

Hiába könyörgött ezek után Bocsor, hasztalan szólalt fel, józan, higgadt értelemmel az iparosok kö-

zül Sulyok molnár: a tájfun elsöpört mindent. Az adózás vagy nemadózás kérdése volt az a konc, amely fölött mindenki összemarakodott egymással.

Szegény Bocsor veritékes homlokkal rázta a esengőt, de az ordításnak mégse lett volna vége, ha a konzervatívok végül is fölkerekedvén, tüntetően el nem hagyták volna a termet.

A liberálisok és a céhbeli iparosok persze utánuk nyomultak s tájékozva özlöttek az utcára.

Ketten maradtunk Bocsorral.

Az öreg összetörten állott föl:

— Ha csoda nem segít öcsém, akkor Magyarországnak elveszett. Ezek a megvadult emberek, fejjele rohanak a sziklának. Már csak Kossuth segíthet. Csak ő állíthatja meg a forradalmat.

— Most mi lesz? — kérdeztem.

— Most? Várunk vagy három hétig, amíg a disznótorok kibékítő ereje meghiggasztja a lelkeket s akkor egyenként iratjuk alá a fogadalmi íveket az emberekkel. Egyelőre hát nincs dolga se előlülőknek, se titoknoknak.

A Griffből már csak Katona Mihályhoz, a legmódosabb takácsmesterhez mentem el.

Hosszas könyörgésre, nagy fejkavarások után, vállalkozott rá, hogy fölveszi inasnak, a bakonybéli Sándor kocsis, fiát.

— Tessék elhinni — mondotta egykedvűen — csak nyomorúságra megyen a fiú! Hónaprul-hónapra sorvad a takácsipar, a cseh posztó- meg vászongyárak miatt. Mer azok gőzmasinákkal szőnek, oszt az ócsó

portékáján
mán mi
új inas
nek szá
nevelül
a nyom
ket, meg
gadtam
viér tes
gosztaja
ságnak.

—
uram!

—
is assz
egyszerr
hogyan
ságpárt
iparra a
annyian
csak el
orvosság

Elb
ebédre s

Oly
az egész
nem lát
hajtottan

A k
ban csil

Egy
a vendé

portékájuk leverí a mi kéziszöttesünk árát. Ma-hónap
mán minden ipart tönkrever a gyár. Nem is vállal
új inasokat a kétkezi-iparos, más céhekben sem. Mi-
nek szaporítsuk az iparosságot? Csak magunknak
nevelünk vele bajt. Oszt még másokat is belerántunk
a nyomorba. Inkább még ritkítani kéne a műhelye-
ket, megszigorítani a céhtörvényeket! Harmadéve fo-
gadtam utoljára inast. Most csak a tekintetes úr ked-
viér teszem meg. Mer hogy az édesapja, Isten nyu-
gosztajja, annyiszor segítségére vót a tisztos iparos-
ságnak.

— No, majd megáldja érte a Jóisten, Katona
uram!

— Hej, hiszen csak áldana! Meg tán, legalább
is asszonygák, ha Kossuth Lajos libristái győznek,
egyszerre más világ lesz. Bár nem foghatom meg,
hogyan lesz ez, mer iszen aszonygák, hogy a szabad-
ságpárt eltörüli a céheket is, oszt akkor mindenki
iparra adhatja magát, akinek kedve van hozzá. De
annyian hajtják, hogy e' jó lesz mindenkinek: mán
csak el köll hinni. Mer hogy a szabadság mindenre
orvosság vóna. No, maj meglátjuk, ha megérjük!

Elbúcsúztam Katona bácsitól, hazamentem
ebédre s nyomban utána, útbaindultam Bakonybélbe.

Olyan levert voltam s olyan zavarosnak láttam
az egész világot, hogy ha Sándor kocsis nagy örömét
nem látom magam előtt az egész úton: akkorákat só-
hajtottam volna, mint a bakonyi szél.

A koppányi pihenő előtt, négy, egymás nyomá-
ban csilingelő, úri-szán ért utol.

Egyszerre tele lett velük, meg a zsinatolásukkal
a vendéglő.

Zámory Kálmán hajtott Lókútra, a vadászvendégeivel.

Persze tüstént rámesapott:

— Ihol-e még egy puskás! Nyomban jössz velünk a papodi hajtásra!

Szabadkoztam, húzódoztam.

Hanem a „Bakony Ura“ nem az az ember volt, aki engedett volna, ha vendég-fogásra nyílt alkalma.

Mikor a dolgomat meg Sárkány Miklós nevét hoztam fel, tüstént rávágta:

— Semmi kifogás, Sárkány Miklós is ott lesz! Mivel pedig Lókúton nincs ennyi ember számára alkalmas szállás, Pénzeskútra szálltok. Különben Splényiék se bocsátanak meg soha, ha kihagynánk vagy elkerülnénk őket. Az apátságra már át is üzentek. Sárkány meg Nyuli azóta nyilván Splényiéknél is vannak. Egyébiránt majd meglátod Bakonybélben, hogy az apát meg Vilmos bácsi már elhajtattak.

Zámory erőszakoskodásának persze az lett a vége, hogy megígértem, ha Sárkányék csakugyan átmentek Pénzeskútra, magam is résztveszek a vadászaton.

Nekilódultunk hát mint a lakodalmas menet.

Sötét volt már, amikor beértünk Bakonybélbe.

A monostorban csakugyan kitűnt, hogy az apáturat meg pater Nyulit elrabolták Splényiék. Sárkány Miklós ugyan nem tartozott a szenvedélyes vadászok közé s legfeljebb a társaság kedvéért fogott néha puskát, de Vilmos bácsinak alkalmasint nem kellett nagy rábeszélés a vállalkozásra.

Összekaptam hát a legszükségesebb holmikat s megadással követtem Kálmánt. Mert Zámory, többi vendégeit előreküldvén, velem maradt, nehogy vala-

miképpen nyugodni puskástól

Akkor alatt mo a Pénze

Este kúti ka ablaka.

Vár Fő

körül. S gált m el benn rültem valaha tem rég

— szedtük képpen?

— Összesz déget lá egyrészt száll m nyiékhe a báró. Ez még hetjük mory. Persze Ah

miképpen kihúzzam magam a dologból. Csak akkor nyugodott meg, amikor már én is a szánján ültem, puskástól, bundástól, tarisznyástól.

Akkor azután: hajrá! Igyekeztünk a Somhegy alatt mozgó csillagocskák után. Azok a csillagocskák, a Pénzeskút felé suhanó szánok lámpásai voltak.

Este tíz óra volt, amikor beállítottunk a pénzeskúti kastélyba. Messzire ragyogott annak minden ablaka.

Vártak bennünket, hát késették a vacsorát is.

Fény, meleg és örvendező vendégszeretet vett körül. Splényi Béla nyomban a vendégszobákba dirigált minket. Kettesével, hármásával szállásoltak el bennünket. Jómagam az ugodi Gál Tamással kerültem egyszobába. Ez a Gál Tamás pápai diák volt valaha s Jóska öcsémmel járt iskolába, tehát ismertem régebbről is.

— Hallod-e — kérdeztem tőle, mialatt rendbeszedtük magunkat kissé — kik vannak itt tulajdonképpen?

— Tudja a csuda! — nevette el magát Gál. — Összeszedi ez a Kálmán a félvilágot, csakhogy vendéget lásson maga körül. Zámory meg a vadászok egyrésze, különben vacsora után áthajt Lókútra s ott száll meg. Minket úgy látom ide kvártélyoztak Splényiekhez, mert a málhánkat is behordatta a szobába a báró. Mindenesetre jobban jártunk mint amazok. Ez mégis csak: kastély. Alkalmasint annak köszönhetjük a szerencsénket, hogy ránk nem számított Zámory. Engem Gyimóton csípett el, az ottani papnál. Persze azt is elhozta.

Ahogy végeztünk, átmentünk a társalgóba. No,

ott bele lehetett szédülni az ismeretlen emberek tömegébe.

De én az első perctől kezdve csak egyet láttam.

Az Auerbach-lányt. Ott állott az, Splényi Sári mellett. Egymás derekát ölelve diskuráltak Sárkány apáttal meg egy zirci pappal.

Mi persze előbb a ház asszonyainál tisztelegtünk.

Splényiné, meg anyósa az öreg bárónő, a terem közepén fogadták az egymás után előkerülő vendégeket.

Splényiné olyan ötvenes-években járó, kedvesmosolyú teremtes volt. Az ember nem hitte volna róla, hogy Sári leányán kívül, már menyecskelánya is van.

Az öreg báróné túl lehetett a nyolcvanon, de még mindig élénkmozgású dáma volt. Az első szempillantásban meglátszott rajta, hogy élete jórészét a császári udvar levegőjében töltötte, mert a fejtartása, mozdulatai tele voltak méltósággal. Csillagkeresztje nélkül is megérezte az ember, hogy csillagkeresztes hölgy.

Rajtuk kívül még öt nő volt a társaságban.

Splényi Sári, azután egy Kenessey-lány, aki az apjával jött el Pénzeskútra s még a pozsonyi Clarissazárdából ismerte a bárókisasszonyt meg Klárát, továbbá Marton Antónia, az óbányai Marton Zsigmond huga, valamint a nagyon jókedvű Csajághy Lenke Veszprémből. Végül az én nagy keserűségemnek okozója.

Mihelyt a hölgyeknek köszöntünk, sorra jártuk az urakat.

No, ezeket már meg se tudtam jegyezni. Nemcsak

azért, m
kozásom
alighogy
csorához
terembe

Hó
meg vá
lyik nő
tem Gá
ember t
megáll
sok, m
részt ol
tént do
hattam
tam. K
memet

Tú
tokos n
az Ara
neki, n
úgy fá
marok

Az
tyatart
haiára
feketén

A
itt val
sereg i
meg ép

azért, mert az Auerbach-lánnyal való váratlan találkozásom egészen elkábított, hanem azért sem, mert alighogy átestünk a megismerkedésen, nyomban vacsorához szólítottak bennünket, a szomszédos ebédlőterembe.

Hórihorgasságom ellenére is persze kicsi pont meg váratlan vendég voltam én ahhoz, hogy bármelyik nő mellé kerülhettem volna. Az asztalvégen ültem Gál Tamás, meg három, akkor megismert fiatalember társaságában. Bár elejtett szavaikból nyomban megállapítottam, hogy valamennyien lelkes liberálisok, most pusztán vadászatról esett szó. Mivel javarészt olyan régebbi vadászatokról s azok során történt dolgokról beszélgettek, amelyekhez én nem szólhattam hozzá, nem vették rossznéven, hogy hallgattam. Különben sem tudtam volna ott tartani a figyelmet.

Túlán, az asztal másik oldalán, egy zánkai hirtokos meg egy monoklis veszprémi orvos között ült az Aranypolgár lánya. Azok nyakra-főre udvaroltak neki, mulattatták, meg-megnevettették. Nekem meg úgy fájt a szívem, mintha valami erős és kegyetlen marok szorongatta volna.

Az Auerbach-lány háta mögött, ötágú karosgyertyatartó volt a falon. Annak a fénye éppen a lány hajára hullott s az az egyszerűen fésült haj, kékesfeketén villogott, minden fejmozdulatánál.

A csillagkeresztes hölgyön kívül, senki sem volt itt valami parádés ruhában — hiszen vadászvendég-sereg ült a hatalmas asztal körül — a legyeyszerűbb meg éppen ez a lány volt — mégis úgy láttam: sohase

volt olyan megkapóan kedves, mint most. De olyan elérhetetlen sem volt mint most, amikor legutóbbi magatartásával nyíltan megértette velem, hogy még a puszta ismeretség fenntartását sem kívánja.

Egész vacsora alatt azon bándódtam: miért kellett nekem idejönnöm. Legalább nem láttam volna, hogy nekem még az is tilalmas, amit megtehet az a monoklis, nagygalléros, barnafrakkos doktor, meg az a Letykebajuszú, zánkai nemes-úrfi. Azok legalább ott ülhetnek mellette, szólhatnak hozzá, hallhatják a szavát. De hozzám legfeljebb néha-néha hallatszott el a kacagása, a hangosságtól zsivajgó teremben.

Szerettem volna fölállani s kimenni a havas éjszakába.

De mert erről szó se lehetett, hát csak néztem, néztem azt a lányt és olyan nehéz volt a szívem, mintha a Papod-tető roppant tömege nyomta volna.

Egyszer, a legvidámabb nevetése között, rámesett a pillantása. Abban a szemhúnyásban elhalkult a nevetése s elborult az arca.

Lehajtottam a fejem. Mert leverő volt az a gondolat, hogy ímé, még a puszta ottlétem is elviselhetetlen neki. Attól, hogy meglátott, elment a jókedve.

Alig vártam, hogy vége legyen a vacsorának.

Hát még amikor megszólalt a zirci cigánybanda muzsikája, a szomszéd teremben! S egyik bánatos, szép, magyar nóta, a másikat követte.

Másé ez a lány, másé ez a muzsika, másé a kedv, a mód, másé minden — kesergett bennem a búbánatos gondolat. Enyém csak: a semmi. Az üreskező semmi. Pedig semmivel sem voltam hitványabb em-

ber másoknál. Hát akkor — füstölögtem tovább —
mért bánik velem olyan kegyetlen-mostohán, a
sorsom?

Ej — félre töprengés! — hessegettem magamtól
ezt a nyöszörgő hangulatot.

Hosszú ideig nem néztem a lányra. Most megint
rátekintettem.

Halkan beszélgetett a monoklissal. Azazhogy az
orvos beszélt s ő hallgatta. Azután a lány vette át a
szót s közben az üres poharával játszott. De most
sokkal halaványabb volt a kedve, mint a vacsora
elején.

Mialatt beszélt, megint felém pillantott. S most
meg — hej! — mintha megakadt volna a szó az
ajkán, elhallgatott és hosszan, szomorúan nézett rám.
Szinte hallottam a gondolatát: Mit keres itt ez az
ember, mikor értésére adtam, hogy nem állhatom!

Szerencsére vége volt a vacsorának s a vendégek
rózsás kedvvel, zajongva állottak föl.

Splényi Béla megnyitotta a szomszédos termeket
is és a férfiak egyrésze kártyakompániákká alakulva,
a dohányzóba ment át, a nők, meg néhány fiatal-
ember pedig a szalónba sétáltak vissza. Igaz, ott is
összeült egy kártyázó társaság a csillagkeresztes dáma
körül, de ezek kevés szóval, csendesen játszottak.
Valami angol kártyajáték volt akkoriban divatban.
Bécsben „Brücke“-nek nevezték, nálunk „Híd“-nak.
Négy játékos kellett hozzá. Egész Európában járvány-
szerűen uralkodott. Miatta nem tudott igazán elter-
jedni Bécsben, a Jellasich őrnagytól meg horvát tiszt-
társaitól eltanult, híres „Nasi-vasi“ sem. Igen: a

„Híd“-at nők is játszhatták, míg ez a szenvedélyes délszláv játék, hatásában veszedelmesen hasonlított a legragadozóbb hazardjátékokhoz.

Magam nem voltam kártyás, a szalónba pedig Klári előbbi, kedvetlen pillantásai miatt nem akartam bemenni.

Egyideig ott lézengtem hát a kártyázó urak között, azután belestem a szalónba.

A cigányt akkor már elküldötték Splényiék s a szalónból spinét-muzsika hallatszott. A szeleskedvű Csajághy-lány játszott rajta, két vagy három fiatal-ember meg a bárókisasszony halkán dudolta az érzelmes német dalt, Klára pedig, háttal a hangszernek támaszkodva, hallgatta a zánkai széplégény udvarlását. Lchajtott fejjel hallgatta, miközben a széles harangszoknyája alól kibukkanó apró lábának cipőorrával, az előtte heverő farkasbőrt borzolgatta.

Othagytam a kitárt ajtót s kibámultam az előcsarnok nagy üvegajtáján.

Fönt az égen felhők között bukdácsolt a hold karéja, alatta pedig ott derengett a bakonyi táj széles, havas körképe.

Nines itt nékem kcsresnivalóm — búsongott bennem az árvaság. S azon tűnődtem, hogyan tűnhetnék el innét, Splényiék megbántása nélkül. Másfél- vagy kétóra alatt gyalog is hazaérnék Bakonybélbe, mert aligha lehet messzebb egy vagy másfél mérföldnél. S akkor, ott legalább elővehetném, az egykori pápai obsitos-diák, elringató-szépségű könyvét.

Elmegyek, persze, hogy elmegyek! — érlelődött meg bennem az elhatározás.

Kisompolyogtam a vendégszobák felé. Lenyomtam a mi szobánk kilincsét. Nem nyílt. Az a szóra kozott Gál Tamás alkalmasint zsebrevágta a kulcsot. Mert Splényiék csak nem zárhatták le, hiszen az inasoknak be-be kellett nézniök a fűtés miatt. Más nem zárhatta hát le, csak: Gál Tamás.

Meg kellett tehát keresnem ezt a szelekóla legényt.

Az imént ott gibicelt Zámory Kálmán mögött, nyilván most is ott ül.

Benéztem a dohányzóba. Nem volt ott.

Vissza kellett mennem az előcsarnokba s onnét belestem a szalónba.

A Kenessey-lánynak csapta a szelet, Kláráék mellett, az ablakmélyedésben.

Bementem hozzá s a vállára tettem a kezem:

— Ne haragudj pajtás, csak félpercig alkalmatlankodom! A szobánk kulcsára volna szükségem.

— S tőlem kéred?

— Nálad kell lennie.

A homlokára ütött s fejcsóváló bosszankodással húzta elő a kulcsot.

— Benthagyom a zárban — nyugtattam meg. — Bejuthatsz hát, ha majd aludni mégy.

— És te?

Legyintettem. Vehette akármilyen válasznak.

Az Auerbach-lány tekintete egyikünkről a másikra röppent. Pedig a zánkai legény ugyancsak traktálta szóval.

Mégegyszer visszanéztem rá s kisiettem az előcsarnokba.

A vendégszobában még papírra vetettem néhány sort Gál Tamás számára. Olyasvalamit, hogy váratlan dolog miatt haza kellett mennem Bakonybélbe, de reggel hét órakor csailakozom a vadászokhoz Lókúton.

Bizonyosra vettem, hogy oda is érek, hiszen ilyenkor téli időben, feltétlenül kap az ember fuvarost. Az apátságtól ugyanis nem akartam külön szánt kérni reggelre. Ehhez fel kellett volna zörgetnem almából pater Regináldot, az alperjelt.

Magamra ráncigáltam hát apám öreg bundáját s fegyverestől, tarisznyástól ki akartam osonni a kastélyból.

Hanem az előcsarnokban Zámory Kálmánba ütköztem.

Az éppen a vadászát igazította el, hogy szedje össze a Lókútra menő vendégek kocsisait, mert egy óra múlva indulniok kell.

Persze elcsípett.

— Korán van még, Vilmos! — mondotta csodálkozva. — Csak tizenegykor indulunk. De különben, most jut eszembe, úgy állapotunk meg Bélával: hogy te meg még ötten itt maradtok éjszakára. Hát csak nyugodtan rakodj le!

Avval viasszietett a dohányzóba, a kártyaasztalhoz.

Akkor jutott eszembe, hogy alapjában véve ostobaságra készültem. Az elkeseredés első perce mindig balga tanácsadó. Elvégre úgy is eltűnhetek, ha lefekszem.

Fél percig állottam tünődve az üvegajtó előtt.

S egyszerre ruhasuhogás hallatszott a közelemben és valaki a karomra tette a kezét.

Az Auerbach-lány volt.

— Hova készül? — kérdezte halkán s a szeme megütközést mutatott.

Nem tudtam, mit válaszoljak.

— Béla bácsi azt mondotta — folytatta gyorsan — hogy maga itt marad éjszakára. Most meg...

Hallgattam.

— Megbántotta valaki? — kérdezte tovább, árnyalatnyi aggodalommal.

— Nem. Senki.

— Hát akkor?

Vállat vontam:

— Nem jó itt nekem.

— Szóval — mondotta szomorúan — csakugyan el akart menni. És ha el akart menni... akkor... én miattam akart elmenni.

Nem válaszoltam.

Lehajtotta a fejét.

Kis idő múlva megszólalt s még halkabban kérdezte:

— És ha arra kérném, hogy maradjon itt?

Sóhajtottam.

Erre fölemelte a fejét, nagy, komoly szemeit rám-függesztette s újból megkérdezte:

— Ha nagyon kérném, hogy maradjon itt?

— Nem hihetem, hogy olyan nagy súlyt vetne erre. Azon is csodálkozom, hogy észrevett és hogy most itt van. Mellettem.

— Dehát... miért? — kérdezte megrebbenve.

— Mert eléggé tudtomra adta, hogy nem kíván látni. Okosan, finoman, de tudtomra adta.

— De...

— Csak azt sajnálom, hogy emiatt külön fárad-ságra is rászánta magát.

— Honnét veszi ezt?

— Láttam. Két napig azt hittem, véletlenség. De azután megértettem. Kerülővel járt ki a malomba. Hegynek került, csak azért, hogy ne találkozassunk véletlenül se.

Indulatosan vágott közbe:

— Leskelődött utánam?

— Nem. Véletlenül láttam. A templompadlásról. Beázott a templom s amiatt voltunk fönt az apáttal.

Csak nézett, nézett és a tekintete tele volt riadt-sággal. Végre megszólalt megint:

— És maga... maga azt hiszi, hogy ez azért volt, mert? ... Nem azért volt! Nem azért volt!

— Majd én kimondom, miért volt — dörmög-tem. — Azért volt, mert maga becsületes kislány és hűséges menyasszonya akar maradni a vőlegényének. Nem akarta hát, hogy esetleg hírbe hozzák a találko-zásaink.

— Ezt hitte? — kérdezte megindultan.

— Ezt.

Elfordult s fél percre úgy maradt.

Azután fölemelte a fejét s a vállán át nézett visz-sza rám. De olyan búbánattal, hogy beleremegett a szívem.

— Szóval: el akar menni? — kérdezte megint.

— Talán jobb, ha eltűnök a szeme elől.

Nem mozdult csak megbólintotta picit a rámnéző arcát s halk sóhajjal mondotta:

— Magának jobb. Nekem meg? — S megvonta a vállát és újra lehajtotta a szép, bánatos fejét.

— Kláril! — tört föl belőlem forró indulattal a szó.

— Csak menjen — suttogta búsan. — És vigye magával a meserengeteget, a pirossapkás kislány meséjét... A hulló ezüsfátylakat... mindent, mindent, mert az a magáé...

Most felvetette a fejét és gyors léptekkel ment vissza a szalónba.

Úgy állottam ott, mint a szélütött.

De lassan valami forróság gomolygott föl a szívem tájáról.

Visszarohantam a vendégszobánkba, lehánytam magamról flintát, tarisznyát, bundát és utánasiettem a szalónba.

Akkor már ő ült a spinét előtt s halkán, elmondhatatlan panasszal énekelt az akkori idők egyik kis bánatos német dalát:

In einem küh'len Grunde
Da geht ein Mühlenrad,
Mein Liebchen ist verschwunden,
Die dort gewohnt hat,
Mein Liebchen ist verschwunden,
Die dort gewohnt hat...

Ez az érzelmes kis dal, amelyet annyiszor énekeltünk Ivánkával és Görgeyvel tulli árvaságunk éveiben, majd később a gárdapalotában, most megállított.

A leányt láttam, amint maga elé merengve éne-

kelt s a többieket, akik körülötte állva, vele dúdolták a dalt, de Ivánka Imre hangja csengett a fülembe:

Sie hat mir Treue versprochen,
Gab mir einen Ring dabei,
Sie hat die Treue gebrochen,
Das Ringlein sprang entzwei.

Annyi szomorúság busongott a lány énekében, hogy még e felemás hangulaton s régi emlékeim káprázatán át is megéreztem megható bánatát.

Pedig a harmadik szakasznál már tisztán hallottam Artur meleg baritonját:

Ich möchte als Reiter fliegen,
Wohl in die blutige Schlacht,
Und stille beim Feuer liegen,
Im Feld, bei dunkler Nacht...

Mialatt megismételte a visszatérő két sort a lány, új képet váltott előttem a káprázat. Elcsöndesedett csatatér képét... tábortüzeket... dideregtető éjszakát. De ebből a tűz- és köpenylobogtató hideg szélből is, a csatatér éjszakáján túl is, ezt az éneklő lányt láttam. S az a borzongató, rejtelmes s megmagyarázhatatlan érzésem volt, hogy mindez: valóság, hiszen ez mögöttem megint a Görgey hangja:

...Und stille beim Feuer liegen,
Im Feld, bei dunkler Nacht...

Mikor az utolsó szakaszhoz értek, akkor már elmúlt ez a látomás. Már csak a lányt, a körülötte összehajló fejeket, meg a kártyaasztalnál éneklő csillogkeresztes dámát láttam. Mert — mint utóbb megtudtam — az ő kedvéért játszotta és énekelte ezt a dalt, az Aranypolgár árvája.

De akkor váratlanul meglátott Klári. Oldalt fordította a fejét és meglátott. S rajtam maradt a tekin-

tete. És attól kezdve, ami bánat, fájdalom s megindultság csak lehet leányszemben, leányarcon, leányhangban, az mind ott panaszkodott:

Hör ich das Mühlrad gehen:
Ich weiß nicht wie 's mir wird,
Ich möchte am liebsten sterben,
Dann wär 's auf einmal still
Ich möchte am liebsten sterben,
Dann wär 's auf einmal still...

Úgy csendült ki a dal, olyan halkan, mint a lehellet.

Egy szemhunyasig ott ült még a lány, azután fölállott a hangszertől.

— Most játsszon valaki más! — mondotta. — Sárka, te voltál a Clarissák kis-művésznője!

— Ugyan, Klárikám! — húzódozott a kis bárókisasszony. — Csak nem játszhatom az Ave Maria-t, amikor a másik szobában az ördög-bibliáját forgatják a férfiak!

— Tudsz te mást is, kedves!

— Igen, de csupa németet. Mert a magyar muzsikát még kottába se szedik.

Hanem azért leült s vidám menüetteket penget.

Klára emlélépett:

— Mivel háláljam meg, hogy ittmaradt?

— Nem érdemlek hálát. De ha meg akar ajándékozni, akkor: mosolyogjon rám. Fáj, ha olyan kedvetlennek látom, mint az imént.

— Mosolyogjak? Milyen szegényes kívánságai vannak! És most még ez is milyen nehéz.

— Nehéz?

— Az — bólogatott csendesén. — Nem olyan

dolgok történtek ma itt köztünk, hogy könnyű lenne. De megpróbálom. Nézzel!

És rám mosolygott végtelen jóssággal. De ebben a mosolygásában nem volt vidámság. Csak egy vergődő lélek vigasztaló-szándéka.

Még a tréfálkozó hangot is megpróbálta a kedves. A mosolygása közben ezt mondotta:

— Így? Most megelégedett velem, Óriás-lácsi?

Olyan megható volt ez a mosoly és szomorúság között vergődő arc, ez a szinte sírás szélén ingadozó, csöpp teremtés, hogy úgy éreztem: még egy szó — és fölkapom a karomba, magamhoz szorítom s elviszem magammal ebből a gyertyacsilláros kastélyból, ki a hóba, télbe, éjszakába, nyomorba, bajba, akárhova, de magamnak.

Lehúnytam a szemem, hogy el ne vegye az eszemet ez a bolondító kísértés.

Mire megint kinyitottam volna, elfordította a fejét a lány és lassú léptekkel ment vissza a zengő spinéthez.

Oda akartam menni melléje, de félúton elém-penderült a Csajághy-lány.

— Hol járt eddig? — kérdezte szelesen. — Már az imént szerettem volna beszélni magával. Mióta meghallottam, hogy festő, s hogy Bakonybélben dolgozik, alig vártam, hogy szót válthassunk. Jöjjön, jöjjön! Ülünk ide az ablakfülkébe!

És odavont és leültetett és beszélt, beszélt, kapkodva és szelesen. Az volt a szerencsém, hogy a félpercenként feladott kérdéseire, be sem várta a választomat, hanem nyomban másról beszélt. Mert, ha megkívánta volna, hogy szabatos és értelmes felele-

teket ka
len és
eszem
körül v
búbána
hogym
mert ez
ültetett

Vag
nem ha
és neve
semmi
sából s
nyügös
férfilov
nandób
gödik l

Kla
az ajtó
volna c

És
nézett

Vé
vadász

Sp
nagy h

M
Cs

seti vo

Al
szökte

teket kapjon: ugyan elcsodálkozott volna. Türelmetlen és ostoba válaszok lettek volna azok, mert az eszem nem volt ott. A lelkem a kis feketehajú Klári körül volt. Azt simogatta gyöngéden, szánalommal, búbánattal, szerelemmel. És dühített mérhetetlenül, hogy még csak nem is láthatom megváltozó kis alakját, mert ez a szeles, hangos, vidám Csajághy-lány úgy ültetett le, hogy háttal voltam a spinétnak.

Vagy negyedórát beszélt, kacarászott s én már nem hallottam semmit, csak valami távoli beszédet és nevetést, amely nem érdekelt, amellyel nem volt semmi kapcsolatom s amelynek rámozgató zsongásából sehogy sem tudtam kiszabadulni. Mert nincs nyugösebb bilincs, mint bizonyos helyzetekben a férfilovagiasság lerázhatatlan kötelessége s nincs szánandóbb teremtés a férfinél, ha kényszerűségből vergődik benne.

Klári, szegény, kétszer is elment mellettiünk s az ajtóból szemlélődött kifelé, mintha evégett ment volna oda.

És visszajövet egyre szemrehányóbb tekintettel nézett rám.

Végre zsongani kezdett a dohányzóból kiolduló vadászok beszéde. A Lókétra menők készülődtek.

Splényiék is kimentek az előcsarnokba s ott nagy búcsúzkodás kezdődött.

Mindenki kihúzódott a szalonból.

Csak Klára maradt még kisodeig, mintha keresett volna valamit.

Ahogy magunkra maradtunk, nyomban oda-szöktem hozzá.

— Klárika!

Megperdült és villámló haraggal nézett rám.

Egyet lépett, azután visszafordult. S a suttogó hangja tele volt fojtott indulattal:

— Én nem a Csajághy Lenke kedvéért alázkodtam meg az imént! Érti? S nem miatta könnyörögtem, hogy maradjon! Érti? Ó, hogy röstellem magam!

Továbblépett, hogy kisiessen.

De előttem akkor már elborult a világ, éreztem, hogy most veszttem el örökre ezt a lányt egy ostoba kényszerhelyzet miatt s a keserűség, harag és szerelem elvette az eszemet.

— Klára! — hördültem rá megrendülten.

— Nincs több mondanivalóm! — vágott vissza vonagló arccal.

— De nekem van!

— Ezek után? — kérdezte visszanézve. — Ugyan mit mondhat még?

Elkaptam a kezét, magamhoz rántottam. Rémsülten nézett rám:

— Mit akar? Engedjen! Eresszen! Mit akar?

Akkor már a karomban vergődött s a száját kerestem. És a választ rácsókoltam:

— Ezt...

De ez az egyetlen szó is belefűlladt a csókba.

Azután éreztem, hogyan ernyed a tiltakozása, hogyan lágyul a felháborodása boldog nyöszörgésbe, hogyan hajtja végre engedelmesen a fejét a mellemre, hogyan kúszik föl a karja a nyakam köré, hogyan húzza le a fejemet mélyebbre s hogyan adja vissza félénk ajka, egyre forróbb tapadással a csókomat.

Ká
La
—
tennie.
—
örültsé
belepus
—
utasít.
parány
ujján.
—
szorító
—
kezét
bizony
—
tántor
fejünk
akkor
Istene
—
hatok
—
beszél
—
V
nélkü
I

Kábultan ocsúdtunk föl belőle.

Lassan, inogva fejtette le magáról a karjaimat:

— Ezt... ezt nem lett volna szabad... megtennie... — rebegte, levegő után kapkodva.

— Szeretem. Szeretem Klárka. Tudom, gazság, örülség, de szeretem elmondhatatlanul. És... és belepusztulok, ha nem lehet az enyém...

— Halkan! Halkan... boldogtalan...

— Jól mondja: az vagyok, boldogtalan, ha elutasít. Tudom, menyasszony, de ha szeret, ha csak parányit szeret, akkor azt a gyűrűt, ami ott van az ujján...

— Csitt! Ne még! — tiltakozott s apró ujját rászorította az ajkamra. — Meg ne bánja amit mond!

— Feleljen, feleljen! — könyörögtem, az ujját, a kezét csókolva. — Vessen végett ennek a szörnyű bizonytalanságnak!

— Majd, majd holnap — suttogta lázasan és tántorogva. — Majd holnap, ha már kiszálloít a fejünkől ez a... rettenetes és gyönyörű pillanat... akkor, akkor majd megkérdezheti újból, hogy... Istenem, jaj Istenem...

— Holnap? Hiszen az: örökkévalóság! Nem várhatok addig, édes!

— Meg kell lennie. Mert most nem tudja mit beszél. Holnapig végiggondolhat mindent.

— De legalább annyit mondjon meg, szeret?

Visszalépett hozzám, a szívemhez simult és szó nélkül nyújtotta csókra az ajkát.

De csak egy szemhúnyásig.

Azután kipenderült a karjaimból és csak ennyit sóhajtott:

— Holnap...

És kisietett a szalónból.

Ott eltűnt a búcsúzkodó tömegben s nem is láttam többé azon az estén.

A
kezem.

Cs
Aminth
nyugta
radt m

..
mérleg
vagy b

Ha
szetért
Klári m

A
ból he

..
Kínálta
mem s
ez a l
mellett
szeren

XIV.

A Zámory Kálmán vadászatára már alig emlékezem.

Csak foszlányos képekben őrzi az emlékezetem. Aminthogy az előtte való éjszaka boldog álmatlan nyugtalansága is csak elvillanó gondolatokban maradt meg bennem.

...Azon az éjszakán már csak félpercig került mérlegre az a kérdés: Klári-e vagy Itália? Művészet-e, vagy boldog élet ennek a lánynak az oldalán.

Ha valaha úgy éreztem, hogy csak a művészetért érdemes élni, hát most azt dobolta a szívem: Klári nélkül — meghalok.

A többi lázas gondolat már csak ennek az útjából hengerítgette el az akadályokat.

...Igen, hiszen tanító is lehetek. Pápai tanító. Kínáltak már vele tegnapelőtt is, amikor még sejtetem sem volt arról a szívdobogtató valóságról, hogy ez a lány szeret. És azért festegethetek is a tanítás mellett. Sőt szó lehet a rajztanításról is, Meg, ha kis szerencse segít, festőiskolát is nyithatok, mamzell

Paulett továbbképzője mintájára... Ó, hiszen minden olyan egyszerű és sima, ha az embert a szerelem lendíti! Csak ez az éjszaka volna gyorsabban!

De az éjszaka csigalassúsággal vándorol, Gál Tamás úgy horkol, mint az orgonafujtató s ha nem látnám szakadatlanul annak a gyönyörűnek a szemét, arcát, meleg, szerelmes száját, még meg is halanám.

Nagysokára virrad.

Kapkodva öltözünk, kapkodva reggelizünk, türelmetlenül nézegetem az ajtót, nem látom-e a kedvest, de a hölgyek nem mutatkoznak. Vadászlegények szolgálnak ki az asztalnál és Splényi Béla egymagában látja el a vendéglátás tisztjét.

Végre indulnunk kell.

Kormos téli reggelben csilingelnek el velünk a szánok, Lókút felé.

Hideg van s a hó csikorog a suhanó szántalpak alatt.

Átvágtatunk Óbányára, majd csendesedik a rohanás és feltűnnek Lókút házai, a Papod-hegy tömbje alatti völgyben.

Önnét hosszú libasorban kapaszkodunk föl az erdőn át, az egyik vadváltóig.

Elöttem Sárkány apát halad, előtte meg Zámory Kálmán. Persze politikáról beszélnek. De én csak foszlányokat értek meg belőle, mert nem is figyelem a szavukat.

Klári hangja harangoz a lelkemben.

— — — — —

Az egyik fujtatásnál, ahogy megáll néhány percre az egymás nyomában fölfelé kapaszkodó sor, jól hallani, hogy valahol már morajlik, csattog a rengeteg. Hajnal óta riogatják felénk a vadat a hajtók. De órák telnek még el, amíg a hajtott vad eleje kibukkan majd annak a váltónak mentén, ahova föllítanak bennünket Zámory emberei.

Vilmos bácsi dohog mögöttem:

— Nagyon későre maradt az idén, Kálmán vadászata.

— Nem jöhetett el előbb — mondja valaki mögöttem. — Böjtelő havát végigbetegeskedte.

— Törvényt kellene hozni, hogy Böjtmás első napjától kezdve tilos legyen minden vadászat s ne a földesurak kényétől-kedvétől függjön, mikor tetszik nekik, vagy mikor van rá érkezésük. Embertelenség ilyenkor fegyvert emelni a vadra. Hiszen a nőstények javarésze már vehet hord ilyenkor, meg vedleni kezd. Nem is lövök én ma másra, csak ragadozóra!

Megint elindul a sor. Olyan lassan kapaszkodunk, akár az időmulás. Mikor lesz az még, hogy szót válthatok Klárral?

— — — — —

Ahányszor eszerbe jut az a lány, forró vérhullám rohan át rajtam. Valójában: mindig csak vele van a lelkem. Az az ember, aki most itt lépeget Sárkány Miklós nyomdokába: nem én vagyok. Érthetetlen, hogy itt halad, mint a többi, holott semmi köze evvel a vadászattal. Én ott vagyok Pénzeskuton s rövidesen átjövök

Klárával, Splényinével meg a nő-vendégekkel Óbá-nyára, a Marton-kúriára, ahova ebédre várjuk a haj-
tás után a vadászokat.

— — — — —

Most megint állunk és elér hozzám Zámory meg az apátúr beszélgetése. Azt mondja Zámory:

— Nem értelek Miklós. Mitől félték? Hiszen Lajos ugyanazt akarja, amit Széchenyi hirdetett valaha. Inkább az az érthetetlen, miért retteg most Széchenyi egyszerre a saját elveitől.

— Nem azoktól retteg barátom. Hanem a forradalmi módszerektől. Olyan elesett ez az ország, hogy Széchenyi reformjait is csak fokról-fokra lehet végrehajtani, ha azt nem akarjuk, hogy belépük pusztuljon jobbágy és nemes, egyaránt. Minden reformhoz pénz kell. Pénzügyi fundamentum nélkül minden reform csak kongó szólam, üres törvénybetű s a következőképpen: csalódás, keserűség, düh, rendbomlás és anarchia. Mi pedig szörnyű elmaradottságunkban és koldusságunkban nem bírunk el még egy anarchiát is.

— Agyrémek, Miklós! A szabadságérzés mindent kiegyenlít!

— Szabadságérzés? Kenyeret adjatok előbb és tudást! Hiszen ez a szegény nép azt se tudja, mi a szabadság! Százat teszek egy ellen, hogy bármelyik jobbágyodat kérdezed meg, mi a szabadság, azt feleli rá: az az állapot, amikor pusztán azt cselekszi az ember, ami tetszik, amelyben semmisem tilos, amelyben nem parancsol senki és semmi. A ti liberalizmuso-

Obá- haj-
—
meg
iszen
letett
most
orra-
hogy
égre-
uljon
pénz
form
tkez-
s és
n és
nar-
dent
b és
ni a
elyik
feleli
i az
nely-
uso-

tok csak olyan népre nem hoz halálos veszedelmet, amelynek minden tagja tudja, hogy a szabadság: a kenyér, a biztonság és a rend uralma.

...Az élenjáró Viczay Sándor elindul s tovább húzunk utána a kitaposott csapáson.

— — — — —

— Én gyönyörű csillagom — kérdezgetem magamban Klári sötét szemeit — mi lesz a válaszd ma délben, ha odaállok eléd? Tudnod kell: az életem fölött döntesz, mert ma már lehetetlen elképzelnem az életet, nélküled. — Hiszen te nem tudod, mennyire szeretlek! Én sem tudtam. Sejtelmem sem volt róla tegnap estig, hogy milyen kitéphetetlenül él bennem a képed. Fojtottam, hűsítgettem ezt az érzést s csak az izzása emésztett. De tegnap hogy föllobbanhatott, megrémített a lángjával. És tegnap óta tudom, hogy nincs többé hatalom, amely mégegyszer visszaparancsolhatná. Tegnap óta tudom, hogy az egész világ: te vagy, én csillagszemű egyetlenem...

— — — — —

Megint állunk és átsendül hozzám Sárkány Miklós nyugodt, melegzengésű hangja:

— Ti egy szóba vagytok szerelmesek Kálmán. Abba a szóba, hogy liberalizmus. Amit sokan így fordítotok magyarra: világszabadság! S azt mondjátok, minden vizsgáló és faggató aggodalomra: ne töprengjünk előre semmi fölött. A fontos az, hogy diadalra jusson a liberalizmus, a többi kérdés az nem fontos. Azok akkor már maguktól is megoldódnak. Sőt nyomban megoldódik minden. Mondjad: te is elhiszed,

hogy a liberális szabadságjogok megadása, valóban mindent meggyógyító csodaorvosság?

— Elhiszem! — mondja mélységes meggyőződéssel Zámory. — Egész lelkemmel hiszem, barátom. Hiszen, mert Lajosnak is legszentebb meggyőződése! A liberalizmus, a világszabadság, megváltoztatja, átalakítja, emberségesebbé s mindenekelőtt: feltétlenül boldoggá teszi az emberiséget! Csak meg kell adni mindenkinek a gondolkodás, írás, cselekvés és szervezkedés korlátlan jogát s attól kezdve, mindenkinek egy törekvése leendő: embertársainak és honának önzetlen s boldogító szolgálata!

— Megkérdeztétek efelől már a nemzetiségeket is?

— Nem. Miért kérdezed ezt, Miklós?

— Azért, mert egyik oldalon türelmetlenek vagytok hozzájuk s rájuk kényszerítenétek még otthonukban is a magyar nyelv kizárólagosságát. A másikon meg teljes szabadságot adtok nekik, romantikus s rájuk is csak ártalmat hozó politikai álmodozásaik megvalósítására.

— Ó, a szabadság teljesen átalakítja őket. A mi küzdelmünk értük is küzd. S a magyar nemzet szabadságajándékozó nagylelkűsége: nyomban felédteti velük különválási törekvéseiket és boldogan simulnak Hungáriánk keblére. Nincs mit féltetetek, Miklós, a liberalizmustól!

— Vajjon kipróbálta már valaki?

— Szükségtelen! Nem csalatkozhatunk benne! Csak nem képzeled, hogy Lajos hirdetné, ha a legkisebb veszedelmet is látná benne! Higgyetek a szabadságvívmányok bűvös erejében! Varázsvessző ez, mely egy-intésre nagygyá teszi az emberiséget!

— És széttagolhatja Szent István országát,
Kálmán!

Újra megindul a vadászok hosszú lánc a bent-
járunk már a vágásban.

Milyen távoli dolgokról beszélnek az emberek!
De hát hol élnek ezek? Melyik csillagzaton?

Hiszen csak Klári mellett van élet!

Igaz: ha ma azt mondja, hogy nem lesz az én
feleségem, akkor a semmibe hull a fény és a világ.

De ez lehetetlen, hiszen visszaadta a csókomat!

A hajtók és rohanó vadak robaja már hatalmasan
töri az erdőt.

Zámory és Sárkány vitájának foszlányai még el-
hatnak a fülemig:

— ...és igaza van Lajosnak, amikor azt mondja:
mindenekelőtt szabadságjogokat kell adni a magyar-
nak!

— Széchenyi meg azt mondja: előbb kenyeret,
sok kenyeret! S ha már nincs éhező többé és megérti
a szabadságfogalom értelmét, akkor jöjjön akár a
korlátlan szabadságjog!

Már állunk az erdőnyiladékban. Állunk szélesre
nyílt láncban, arccal a zúgó, morajló erdőtaggal,

amelyben ropogva és csörtetve hömpölyög felénk a tízezernyi vad.

Azután villannak a flinták... dörrennek a lövések... és minden összeolvad a ropogásban, robogásban, hóban, vérben, löporfüstben.

De én nem vagyok itt.

A csillagszemű lány arcát látom, a löporfüstön át...

— — — — —
A borongó felhők mögött, csak egy ezüstszín korong jelzi az égen, a bujdosó napot.

Hazafelé tartunk. Pirosarcú, vidáman hadaró vadászok bolondoznak körülöttem, hátul pedig nótázó, túlkölő hajtók között, magasrarakott, egylovas taligák sora nyikorog, a roppant zsákmány alatt.

Úgy lépegetek közöttük, mint valami boldog alvajáró. Alvajáró, aki ott sem volt Zámory Kálmán nagy, papodi vadászatán.

Ha megkérdeznék tőlem, mi esett: nem tudnék rá válaszolni. Szarvas, őz, nyúl, fácán, fogoly. vad-disznó, róka, nyest, borz, vadmacska, halmokban tornyosodik a taligákon, sőt még farkas és hiúz is akadt jócskán... Akik lőtték, számontartják, de én nem vagyok közöttük...

A Fenyveskuttól ritkuló csallitok között, havas mezőkön ereszkedünk le Óbányának.

Mire beérünk, vagy harminc vadásztűlök hangja riog a levegőben. A huta üvegfüjő legényei meg a hamuzsír-műhely lugo-zói, mind kint állanak a mű-

helytelep ajtajában s a „Bakony ura“ széles kedvőben, máris küldi őket a major mögötti mezőre, ahol hat ökör sül a szekérrúdnyi nyárson s hordók sora várja a csapverést.

A Marton-házba be sem megyünk. Ei se férnénk benne ennyien és csak összepocsétáznánk, össze-sároznánk Marton Zsiga remetehajlékát. Pedig azt ugyancsak rendbentartja a huga: Marton Antónia.

Egyenest a major szérűjébe vezeti hát a vendégeit Zámory.

Az egyik tágas, üres pajta, tele van most kecskelábú asztallal, lócával. A pajta mögött, az ökörsütő tüzek mellett, egész asztal- és lócatelep várja a száz-hús hajtót. De akad itt helye más száznak is. Hiszen ahány szegényember él a környéken, akárki jobbágya, az mind odaülhet mára. Mindenki vendége ma: Zámory Kálmánnak. A zirci cigány már húzza a Hertelendy-indulót, a nyársak táján pedig öt kanászdudás nyeggeti, a muzsikáló kecskebőrt.

Ha nem volnék alvajáró, látnám minden színét, kedvét, ennek a tarka, eleven, zsibongó képnek.

De így csak állok e pörgő, örvendező, kurjongató forgatagban és lesem, nézem, fürkészem, hol látom meg azt a gyönyörűt, azt az egyetlen...

Gál Tamás egy somogyi táblabírónak magyaráz valamit. Csak annyit hallok belőle:

— Marton Zsiga évek óta nagybeteg. De ma úgy látom mégis kitogott ide kisidőre. Mióta beteg, Zámory gazdálkodik a Marton-birtokon is. Hiszen úgyis az övé lesz az már. Zsigának nincs utóda, Antónia egy csallóközi Zámory-uradalommal cserélte el

a maga óbányai részét; így hát itt az óbányai Martontag is Kálmánra száll. Így fut össze végül az egykori Meszlényi-vagyon Marton-ága is, Zámory-ága is, a Kálmán kezébe.

— Szóval Zámory Meszlényi-ágon rokona Kossuthnak.

— Azon. Csakhogy Kossuthné a szegényebb Meszlényiek közül való.

A vadászok zsibongva telepednek le a pajtában, én meg egyre nyugtalanabban keresem Klárit.

A pajta egyik sarkában már tolonganak a vadászok. Ott forralt-bort kaphatnak. S a tolongás közepéből kihallom a Csajághy-lány hangos kacagását. Azután meglátom közöttük Marton Antóniát.

Hanem hiába kerülök magam is a forraltboros fazekakhoz, Klári nincs ott. Kókadtan állok egy ideig a tréfálkozó, forraltbort-kortyolgató tömegben, amíg csak meg nem lát Marton Antónia.

— Hát maga hol késett eddig? Sári éppen az imént kereste!

— Merre találom meg?

— Menjen csak be a kúriába! Valami szegény taplószedőt találtunk délelőtt az uton, félig megfagyottan. Azt ápolják odaát, Klarával.

A katona nem ront szilajabban az ellenségen átal, mint ahogy én vágom át magam a vadászokon.

Rohanok a szérűn, kerten át, a házba.

És két perc múlva ott zihálok Klári és a bárókisasszony mögött az épület hosszú folyosóján.

Azok éppen egy szegény, öreg embert támogatnak a kulcsárnéval az egyik cselédszoba felé.

— Csak lassan, bácsika, lassan — mondogatják

a rongyo

nincs se

Miel

mögött.

A sz

dászölyv

Két

Állo

A k

Elsz

— M

Splényi

— I

vem egy

és csak

nak szor

— I

a pénzes

Jártányi

nem ker

kap rá

holnap

azelőtt,

tűzgyújt

— I

hosszan,

folyosón

tünk a

Min

ben, de

Hiszen

a rongyosgúnyájú, bocskoros öregnek — most már
nincs semmi baj!

Mielőtt még elérném őket, eltűnnek egy ajtó
mögött.

A szívem úgy csapkodja a bordáimat, mint a va-
dászöltyv a kalickarácsot.

Két perc múlva kilép a két lány.

Állok és — hebegek valamit.

A kis bárónő jókedvű, az én angyalom halovány.
Elszorul a szívem.

— Megyünk már, megyünk már! — nyugtat meg
Splényi Sári. — Gondolom, értünk küldötték.

— Igen, igen! — kapok a szava után. De a szí-
vem egyre jobban összeszorul. Mert Klári szótalan
és csak a nagy, sötét szemei élnek. És ezek tele van-
nak szorongó kérdéssel.

— Egy szegény taplószedőt szedtünk föl délelőtt
a pénzeskúti uton — magyarázza Splényi Sári. —
Jártányi ereje se volt már a boldogtalannak. Féléve
nem keresett semmit, mert mióta a Rómer-gyufára
kap rá az ország, nincs többé ára a taplónak. Ma-
holnap éhenhal minden bakonyi taplószedő. Pedig
azelőtt, azt mondja édesapám, Európa legkeresettebb
tűzgyújtója, a bakonyi tapló meg cserpudva volt.

És a boldogtalan öregről beszél a kis bárónő
hosszan, meleg részvéttel, mialatt magukra veszik a
folyosón a prémes mantillájukat s mialatt kifelé sie-
tünk a pajtába.

Minden ember nehéz-sorsa helyet talál a szívem-
ben, de most úgy hallgatom, mint ha fából lennék.
Hiszen az én csillagom sápadt és szótalan.

Mi lesz ebből, én Uram-Istenem, mi lesz ebből? — riadozik a gondolatom, egyre rémültebben.

És nem szűnik e rémületem akkor sem, amikor már ott ülünk a pajtában és harsog, zeng, muzsikál a jókedv.

A vadászoknak maguknak kell ételért menniök a pajta végébe.

Marton Antónia, Splényiné, a kis bárónő, Klári, a Kenessey-lány meg a Csajághy-kisasszony osztogatják ott a forró levest és a párolgó süllőhúst. Fehér kötény van rajtuk, piros az arcuk és minden porcióhoz adnak egy-két vidám szót is — ráadásnak.

Csak az én galambom halovány és szóttalan. S a bólintása, mosolya olyan mint a hervadó virágé.

Magam oda se megyek. Úgysem menne le egyetlen falat se a torkomon.

Csak leülök a közelükbe, az egyik asztalhoz. Onnét minden mozdulatát láthatom. S nézem, nézem a kedvest, akár a sirató a halottat.

Pedig a cigány úgy húzza, hogy a beteg is erőre kapna tőle. De nekem olyan, mintha temetési ének lenne.

Odakint rikkognak, nyekegnek a dudák, dühörög már a bakonyi „híres”: a kanásztánc, repülnek a baloskák kézből-kézbe, de nekem ez is csak olyan, mintha álombeli kép volna.

Az ételért-tolongók már elfogytak, a vendéglátó hölgyek leteszik a kötényt s én már nem merek arra nézni, mert meghasad a szívem. Jó, hogy a vadászok mind a túlsó asztalok köré telepednek, ahova több világosság esik. S jó, hogy mindenki csak a tányér-

jával me
hervadás

S an
tesz vala
eszközt r

Föln

Klár

— M

jósággal.

— N

ten, kisz

— M

— Ha ér

Abba

Elsie

után néz

Nem

Csak

dégek sz

mellettem

— J

szánnál!

Meg

kergetné

Mire

egyik sz

Odal

között tá

Gyor

kat és k

jával meg poharával törődik. Legalább nem látják a hervadásomat.

S amikor már úgy vélem, vége a világnak, elélem teszt valaki egy cintányért, jóillatú sült hússal, evőeszközt meg kenyeret.

Fölnézek. És megrebben bennem az öröm.

Klári az.

— Mért nem eszik semmit? — kérdezi szelíd jószággal.

— Nem tudok én enni, kedves — mondom rekedten, kiszáradt torokkal.

— Mégis! — kínálgatja az ételt, sápadt mosollyal.
— Ha én kérem?

Abban a pillanatban a nevét kiáltja a kis bárónő.

Elsiet mellőlem s én lenyelek két falatot. A lány után nézek.

Nem is látom, utóbb sem.

Csak amikor már sötétedik s a távolabblakó vendégek szánjai elsuhanuak egymásután, akkor siet el mellettem és mondja futtában:

— Jöjjön utánam, várom az egyik Splényiszánnál!

Megyek, rohanok utána, mintha az üdvösségemet kergetném.

Mire kiérek a pajta elé, már föl is szökött az egyik szánra és mutatja a helyet maga mellett.

Odakint már lobogó tüzek és gyantás fáklyák között táncol Óbánya meg Lókut népe.

Gyors kézzel igazítják a lábunkra a kocsitakarókat és bundákat a béresek, kiosztok közöttük né-

hány huszast s végre elereszti a nyugtalan lovakat a kocsis.

— Sietnünk kell, mert kétszer kell fordulnia a szánnak! — mondja a lány.

Nem tudom mit hoz a következő perc, hát csak a nevét tudom kinyögni, kérdéssel, vággyal, panaszszal:

— Klári!

Érzem, hogy megrebben mellettem.

Azután sóhajt és ezt mondja:

— Most okosan, tiszta fejjel kell beszélnünk egymással.

— Úristen! Mit akar mondani?

— Először azt: aludt-e a tegnapi... este után?

— Nem. De azért álmodtam. Gyönyörűt...

— Nem, ne így szóljon most! Magának... magának nem szabad ilyen könnyelműen néznie a sorsát. Hiszen nem tudja mit vállal, amikor azt akarja, hogy... hogy egymáshoz kössük az életünket.

— De tudom! Tudom. S ha elutasít, akkor megvakulok. Nem lesz többé előttem se szín, se fény, se világ.

— Ó, boldogtalan! Hát nem tudja milyen szegény vagyok? És magának... magának más volna az útja. Itália... művészet... dicsőség. És nem a szürke sors mellettem. Ha tudná, milyen rettenetesen küzködtem az éjjel...

A keze után kapók:

— Klári! Édes!

— Nem, ne! — huzódik el tőlem. — Nem játszhatunk szembekötős játékot. Tisztán kell látnia az utat! A mi utunk a szegények útja. A kifosztottak

útja. A küzködők útja. S ha elindulunk rajta, mindent el kell hagynunk, Magának a művészetet, az aranyat és a hírt... nekem talán az anyámat s anyám gondtalan öregségének reményét.

Elhallgat s remegés fut át a testén.

A szán csilingelve suhan a sötétben.

— Igaza van — mondom lesújtva. — Arra nem is gondoltam, milyen szörnyű lemondást kívántam volna magától.

— Nem rólam van szó! — jajdul föl. — Magáról! Hát nem érti? Hiszen én... én nem számítok...

Úgy ölelem át, mint az eszeveszett. És most már odahullik a feje a mellemre. S ahogy az arcához szorítom a képem, érzem, hogy csupa könny az arca.

De a csókom elől elfordítja a mellemredúlt fejét és panaszosan zokogja:

— Ne haragudjék rám... Nem tehetek róla... Gyerekkorom óta mindig gondoltam magára...

— Édes, egyetlen, gyönyörűm! — dadogom s az arcom felé akarom fordítani a fejét.

— Várjon, várjon még — hüppögi. — Hadd mondjak el mindent. Hogy egészen lásson. És soha ne átkozzon azért, hogy... elrontottam az életét.

— Hogy beszélhet így!

— Engedje, hogy beszéljek. Hiszen ez is olyan jó. Hogy a karjában sírhatok.

Szorosan, még szorosabban ölelem magamhoz. S ő megbújik a karomban, a mellemen, mint a didergő madár.

— Most már — folytatja — most már elmondhatok mindent. Mindig gondoltam magára. S a pozsonyi bál óta arról álmodtam, hogy egyszer talán majd

észrevesz. És arról álmodtam, hiszen gazdagok voltunk, hogy... ha elfogadna a párjának, elmennénk... Itáliába... kék ég alá, napfénybe és... Azután meghalt az apám és már nem gondolhattam arra, hogy... találkozunk. Nem kívánhattam, hogy lemondjon bármiről is, érettem. Jött az a győri ember és el akartam vele menni, hogy ne is találkozhassunk többé.

— És ez... ez mind így volt? Hogyan köszönjem? Olyan ez, mintha álom volna!

S csaknem összeroppan az ölelésemben.

— Úgy, csak öleljen — bújja megrendült lélekkel — öleljen, hogy ne röstelljek semmit. Hiszen olyan jó, hogy sötét van és nem látja az arcom, amikor most mindent elmondok. Higye el, mindent megtettem, hogy megmentsem magát, magamtól. Kerültem s mégis találkoztunk. Még itt a Bakonyban is. És amióta a meserengetegről beszélt, úgy kívántam hallani a hangját. Tudtam, örültség s mégis megdöbbsentem, mikor a kosarat kérte. Nem akartam kosarat adni még így sem. Babonás voltam.

— Ó, hát ezért? Hiszen akkor...

— Ne, ne szóljon még! Látnia kell, hogy becsületes voltam. Mert attól kezdve még inkább kerültem. Pedig olyan szörnyű éjszakáim voltak. És tegnap, tegnap már láttam: minden hasztalan! Nem tudjuk elkerülni egymást. Most hát választhat, szegény ember. Itália-e vagy Pápa? S ne engem nézzen, csak magát. Csak magát. Én semmi sem vagyok.

— Szabad már válaszolnom?

— Szabad.

Csókkaal felelek. S már nem vonja el a száját.

Csak amikor véget ér a csók, mozdul meg kicsiny keze a tenyeremben.

— Miért veszi el a kezét? — kérdem utánakapva.
— Hiszen nekem adta. És most már nincs hatalom, amely...

— Nincs, nincs drágám, de a gyűrű, a győri gyűrű...

Mikor levonja s elteszi a gyűrűt, megcsókolom az ujján a helyét.

De ő megint elhúzza a kezét, hogy átölelhesse a nyakam s a száját kínálja csókra.

A fák közül kivillan a pénzeskuti kastély.

Fölbredünk. És ujjongva látjuk, hogy nem álmodunk.

— Te áldott, édes, köszönöm! — mondom még egyszer felújjongva.

Az ablakfény már rádereng. Látom a szemét és az arcát. És látom a megvonagló ajkát, mikor hozzám-símulva válaszol:

— Én köszönöm, lelkem-uram!

...Abban a pillanatban meghalt egy álom s a vándor, ki a fény felé haladt — visszafordult az uton.
És ez az út lett: az élet.

— Vége. —

A könyv szerzője: ... megron-
... először annak ... utelére kötelez

vitéz Somogyváry Gyula

VERSEI

Virrasztó a ködben

Éjfél után

Gyujtogatás

Idők sodrában

Új versek

SINGER ÉS WOLFNER
Irodalmi Intézet kiadása, Budapest

vitéz Somogyváry Gyula

REGÉNYEI

A pirossapkás kislány

Virágzik a mandula

Ne sárgulj, fűzfa

És Mihály harcolt...

És mégis élünk

A Rajna ködbevész

A város meg a sárkány

SINGER ÉS WOLFNER
Irodalmi Intézet kiadása, Budapest

vitéz Somogyváry Gyula

SZÍN MŰVEI

A virágember

Utolsó szárnycsapás

A fiú nem üthet vissza

ELBESZÉLÉS

Dal, amelyet nem daloltak végig

IFJÚSÁGI ELBESZÉLÉS

A fejedelem stafétája

SINGER ÉS WOLFNER

Irodalmi Intézet kiadása, Budapest

